

**Kõrgema
veterinaar-
hariduse
ajaloost Tartus
1848 - 1973**

A

83512

NSV LIIDU PÕLLUMAJANDUSE MINISTRIKUM
EESTI PÕLLUMAJANDUSE AKADEEMIA

KÕRGEMA
VETERINAARHARIDUSE
AJALOOST TARTUS
1848—1973

VETERINAARHARIDUSE
AJALOOST TARTUS
1848—1973

Tõlkinud J. Tohver ja J. Pärn

VALGUS - TALLINN 1973

A-33512,,

NSV LIIDU PÖLLUMAJANDUSE MINISTEERIUM
ESTI PÖLLUMAJANDUSE AKADEEMIA

KÕRGEMA VETERINAARHARIDUSE AJALOOST TARTUS 1848—1973

Toimetanud J. Tehver ja J. Parre

«VALGUS» • TALLINN 1973

Toimetuse kolleegium:

N. Kozlov (esimees), J. Kaarde, E. Nõmm,
J. Parre, P. Saks, J. Tehver

Kaane kujundanud R. Tungla ja H. Pilter

ИЗ ИСТОРИИ ВЫСШЕГО ВЕТЕРИНАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ТАРТУ
1848—1973

(На эстонском языке с резюме на русском и английском языках)

ON THE HISTORY OF THE HIGHER VETERINARY EDUCATION AT TARTU
1848—1973

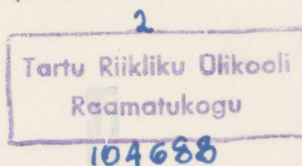
(In Estonian with an Russian and English Summary)

УДК 619(09) (474.2) : 378

ИЗ ИСТОРИИ ВЫСШЕГО ВЕТЕРИНАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ТАРТУ
1848—1973. Коллектив авторов, стр. 1—128+28 вклеек.

В сборнике рассматривается история развития высшего ветеринарного образования в г. Тарту по отдельным этапам: Тартуская (Юрьевская) ветеринарная школа, Тартуский (Юрьевский) ветеринарный институт, ветеринарный факультет Тартуского университета и Тартуского государственного университета и ветеринарный факультет Эстонской сельскохозяйственной академии.

Текстовых иллюстраций — 16, фототаблиц — 28.

SAATEKS

Eesti Põllumajanduse Akadeemia Veterinaariateaduskond on Akadeemia koosseisus olevatest teaduskondadest kõige vanem. Olles omaaegsete kõrgemate veterinaariaõppeasutuste — Tartu Veterinaariakooli, Tartu Veterinaariainstituudi ning Tartu Ülikooli ja Tartu Riikliku Ülikooli Loomaarstiteaduskonna järglaseks, võib ta käesoleval ajal, 1973. aastal, tagasi vaadata oma kestuse 125 aastale. Selle aja jooksul on ta läbi teinud pika arenemistee ning andnud hinnatava panuse veterinaarhariduse korraldamisse ja -teaduse rikastamisse. Suure tähtsusega on Veterinaariakooli, hiljem Veterinaariainstituudi ja -teaduskonna õppejõudude uuringud loomataudide etioloogia ja epizootoloogiliste seaduspärasuste selgitamisel ning diagnoosimismeetodite väljatöötamise ja tõrje valdkonnas. Erilist esiletõstmist väärib Fr. Brauelli töö siberi katku tekitaja avastamisel ja mikrobioloogilise diagnoosimismeetodi rajamisel. Samasuguse sisulise väärtusega on malleuse diagnoosimiseks originaalse allergeeni valmistamine (Chr. Hellmann ja O. Kalning), tuberkuliini esmakordne kasutusele võtmine veiste tuberkuloosi diagnoosimiseks (V. Gutmann) ja teised tööd.

Paljud Veterinaariainstituudi kasvandikud on etendanud tähtsat osa veterinaaria arendamisel ning veterinaarspetsialistide ettevalmistamisel Venemaa ja Nõukogude Liidu teistele õppe- ja teaduslikele asutustele. Nimetame neist eeskätt nõukogude helmintoloogia rajajat akadeemik K. Skrjabinit, professoreid A. Klimovit, N. Mihhinit, N. Titovi, A. Jevgrafov, N. Mõškin (Moskva Veterinaaria Akadeemias), V. Konget, J. Balli, A. Sinjovi jt. (Leningradi Veterinaariainstituudis), S. Putškovskit (Voroneži Veterinaariainstituudis), K. Holzmanni ja K. Blumbergi (Kaasani Veterinaariainstituudis), N. Krasnopjorovit ja I. Stolnikovi (Kirovi Põllumajandusinstituudis) jt. Käesoleval ajal jätkab Veterinaariateaduskond oma eelkäijate tegevust, ette valmistades veterinaarspetsialiste eeskätt meie vabariigile ja lahendades veterinaaria-alaseid probleeme. Vabariigi kõrgema haridusega veterinaarspetsialistid on peaaegu eranditult teaduskonna kasvandikud. Nad töötavad teadlikult ning ilmutavad suurt kohusetunnet erialaste ülesannete ja aktiivsust ühiskondlike kohustuste täitmisel. Meie veterinaarspetsialistid tagavad oma erialase tööga vabariigi loomakasvatuse jõudsa edasiarenemise.

Soovin juubilariteaduskonnale ja ta kasvandikele edasisi saavutusi meie suure kodumaa õitsenguks kõigil elualadel.

A. Rüütel,
EPA rektor

TARTU VETERINAARIAKOOL JA -INSTITUUT (1848—1918)

J. Tehver

TARTU VETERINAARIAÕPPEASUTUSEST ÜLDISELT

Tartu kõrgem veterinaariaõppeasutus on oma 125-aastase ajaloo kestel kandnud kooli, instituudi ja teaduskonna nimetust. Tartu Veterinaaria-kool eksisteeris aastail 1848—1873, instituudi nimetust kandis sama, kord-korralt laiendatud õppekoosseisuga asutus aastail 1873—1918 ja alates 1919. aastast töötab ta teaduskonnana, esmalt Tartu Üli-kooli ning Tartu Riikliku Ülikooli ja 1951. aastast alates Eesti Põllumajanduse Akadeemia koosseisus. Instituudi- ja teaduskonnaperioodi vahel töötas mainitud õppeasutus 1918. aasta sügisel Saksa okupatsiooniajal paar kuud Tartu Loomaarstiülikooli nimetuse all.

Kõikide mainitud perioodide kestel toimus asutus nii õppe- kui ka uurimistöös paigana. Ta valmistas ette veterinaararste (kooliperioodi esimesel neljal aastal paralleelselt ka veterinaararsti abilisi) ja andis uurimistööde alusel veterinaarteaduse magistri kraadi (kooli- ja instituudiperioodil), veterinaarmeditsiini doktori kraadi (teaduskonna kodanlikuaegsel perioodil) ja veterinaarteaduse kandidaadi kraadi (teaduskonna nõukogude perioodil). Õppetöö toimus kooliperioodil ja instituudi algusaastail saksa keeles, kuid aastail 1883—1893 asendati see kord-korralt vene keelega. Kodanlikuaegse teaduskonna algusaastail kasutati eesti keelega paralleelselt ka vene ja saksa keelt, kuid hiljem viidi õppetöö täielikult üle eesti keelele. Ajal, mil õppetöö toimus saksa keeles (kooliperioodil ja instituudi algusaastail), pärines üliõpilaskond peaaegu eranditult Balti (eeskätt Liivi ja Kura) kubermangudest. Vene keele kehtestamisel õppekeeleks lisandus üliõpilasi arvukalt ka tsaari-Venemaa teistest osadest. Nõukogude perioodil on õppetöö toimunud eesti keeles. Alates 1968. aasta sügissemestrist alustas Veterinaariateaduskond õppetööd I kursusel kahes keeles: 25 eesti rahvusest üliõpilasele eesti keeles ja ülejäänud 25 üliõpilasele, kes pärinevad osaliselt ka teistest liiduvabariikidest, vene keeles.

Kooli- ja instituudiperioodil varustas õppeasutus veterinaararstidega väga mitmesuguseid tsaari-Venemaa paikkondi ja erialaseid ametikohti, kuid teaduskonnana on õppeasutus üle 50 aasta veterinaararste ette valmistanud eeskätt koduvabariigile.

Professorite teaduslik töö oli kooliperioodil suunatud eeskätt veisekatku etioloogia, patoloogilise anatoomia, profülaktika ja ravi küsimuste selgitamisele. Väga tulemuslikult uuriti ka siberi katku. Mainitud uurimistööde teemadele lisandusid instituudiperioodil tuberkuloosi, piimatervishoiu, piimanduse, kirurgiliste haiguste ja operatsioonide, parasitoloogia ja loomakasvatuse uuringud. Kodanlikul perioodil suunati peamine tähelepanu koduvabariigis esinevate haiguste tõrjele ja mitmetele teoreetilistele küsi-

mustele. Nõukogude perioodil on õppejõudude poolt õppe- ja jooksva teadusliku töö kõrval välja antud suurel hulgal emakeelset õppekirjandust.

Kliinikute kaudu on Tartu veterinaariaõppeasutus osutanud otsest veterinaarabi kogu oma eksistentsi kestel Tartu ümbruskonna majanditele, laboratoorsete uuringute ja teadusalaste konsultatsioonide kaudu aga kogu koduvabariigile.

Üksikasjalikumalt iseloomustatakse õppeasutuse tegevust perioodide kaupa tema ajaloo vaatlemisel.

Tartu veterinaariaõppeasutuse kooli-, instituudi- ja teaduskonnaperioodi ajalugu ja üksikute õppejõudude teaduslikku tegevust käsitlevast kirjandusest loetleme ilmumisaja järjestuses järgmisi.

Fr. Unterberger, 1860. «Warum hat auch die Gründung selbstständiger Veterinärschulen in Russland bisher noch keinen wesentlichen Einfluss auf die Seuchentilgung ausgeübt?» Dorpat.

Fr. Unterberger, 1873. «Das erste Jubiläum der Dorpater Veterinärschule». Dorpat.

Fr. Unterberger, 1875. «Zur Erinnerung an Hans Peter Boje Jessen». «Balt. Wochenschr.», 24.

C. Happich, 1918. «Die tierärztliche Hochschule zu Dorpat von ihrer Gründung bis zur Gegenwart (1848—1918) I». Dorpat.

K. Happich, 1922. «Prof. emer. W. Gutmanni 50-aastase akadeemilise tegevuse pühitsemiseks». «Agronomia», 8.

F. Laja, 1923. «Tartu loomaarstiteaduskond 75 aastat vana». «Agronomia», 3.

V. Gutmann, 1925. «Die Entwicklung des tierärztlichen Unterrichts am Dorpater Veterinär-Institut». «Eesti Loomaarstlik Ringvaade», 1/2 : 10—16.

M. J. Ainson, 1926. «Huvitav dokument, mis loomaarstilise eriõppeasutuse Tartusse asutamist selgitada aitab». «Eesti Loomaarstlik Ringvaade», 1 : 15—19.

J. Tehver, 1931. «Einiges aus der Geschichte der Dorpater Veterinärschule und des Veterinär-Instituts». «Eesti Loomaarstlik Ringvaade», 4/5 : 97—167.

J. Tehver, K. Paaver, 1963. «Aleksander ja Emil Rosenbergid — väljapaistvad Tartu morfoloogid». «Eesti Loodus», 1 : 33—35.

J. Tehver, J. Kaarde, P. Saks, 1968. «Veterinaarteaduskond eile ja täna». Ajaleht «Edasi», nr. 213—216.

К. Гаппих, Я. Неготин. 1898. «Пятидесятилетний юбилей Юрьевского ветеринарного института». Юрьев.

И. Вальдман, Я. Неготин. 1898. «Альбом имматрикулированных в Дерптском, ныне Юрьевском ветеринарном институте 1848—1898». Юрьев.

И. Вальдман. 1906. «Проф. Е. М. Земмер †». «Журн. научн. и практ. ветерин. мед.», 1, 1 : 147—156.

Э. Вау. 1958. «Научная деятельность профессора Ф. Брауэля в Тартуской ветеринарной школе в 1848—1868 гг». Сб. научн. трудов ЭСХА, 4 : 3—9.

Э. Пибсен. 1958. «Исторические данные по исследованию возбудителя сибирской язвы профессором бывшей Тартуской ветеринарной школы Ф. Брауэлем». Сб. научн. трудов ЭСХА, 4 : 10—15.

Ф. Лая, Э. Вау. 1958. «Наиболее выдающиеся научные исследования в Тартуском (бывшем Юрьевском) ветеринарном институте». Сб. научн. трудов ЭСХА, 4 : 86—91.

Э. Ридала. 1958. «Роль Тартуского ветеринарного института в развитии молочного дела в России». Сб. научн. трудов ЭСХА, 4: 92—97.

И. А. Каарде. 1968. «120 лет подготовки ветеринарных врачей в Тарту». Сб. научн. трудов ЭСХА, 57: 14—20.

Ю. Т. Техвер. 1968. «Из ранней истории Тартуского высшего ветеринарного учебного заведения». Сб. научн. трудов ЭСХА, 57: 3—13.

Mitmekesist andmestikku Tartu veterinaariaõppeasutuse ja selle õppejõudude kohta leidub ka töödes: 1) E. Nõmm, 1961. «Veterinaarorganisatsioon». Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn; 2) В. М. Коропов, 1949. «Ветеринарное образование в СССР». Госиздат с.-х. литературы, М.; 3) В. М. Коропов. 1954. «История ветеринарии в СССР». Госиздат с.-х. литературы, М.

Originaalmaterjali Tartu Veterinaariakooli ja -instituudi ning nende õppejõudude tegevuse kohta säilitatakse ENSV Riiklikus Ajaloo Kesk-arhiivis (RAKA, fond 404) Tartus. Arhiivmaterjali on ulatuslikult kasutatud ka siinse peatüki (kooli ja instituudi ajaloo) koostamisel.

Lühiülevaate Tartu Veterinaariainstituudi üliõpilaste revolutsioonilise tegevuse kohta koostas siinse töö jaoks TRÜ dotsent L. Eringson. Toimetuse kolleegium tänab teda osutatud abi eest.

VANEMAJD VETERINAARIAÕPPEASUTUSI TSAARI-VENEMAAL

Tsaari-Venemaal oli esimeseks veterinaartöötajaid ettevalmistavaks õppeasutuseks Moskva lähisel Horoševo külas 1773. aastal tegevust alustanud madalamaastmeline kool-pansionaat. Selle tegevuse lõppemisel XVIII sajandi lõpul puudusid veterinaariaõppeasutused Venemaal kuni XIX sajandi alguseni, mil arenevat loomakasvatust ohustavate taudide levikut püüti vältida ühelt poolt sellega, et arstide õppekavasse võeti veterinaariat käsitlev õppeaine, ja teiselt poolt spetsiaalsete veterinaariaõppeasutuste ellukutsumisega.

Juba 1803. aastal soovitas siseminister Kotšubei oma esitises keiser Aleksander I-sel asutada ratsaväe- ja tsiviilvajaduste rahuldamiseks, eriti äga loomataudide vastu võitlemiseks veterinaariakooli Peterburisse, Moskvasse ja Lubnõsse. Vastavate spetsialistide puudumise tõttu kodumaal saadeti samal aastal välismaale end veterinaarteaduses ette valmistama ja veterinaarkorraldusega tutvuma Peterburi Medikokirurgilise Akadeemia kuus üliõpilast. Samal ajal võeti ülikoolide meditsiiniteaduskondade õppekavasse veterinaardistsipliini õpetamine, kuni vastavate veterinaariakoolide asutamiseni. Moskva Ülikooli Arstiteaduskonnas asutati iseseisev veterinaaria kateeder 1805. ning Kaasani, Harkovi ja Vilniuse ülikoolis 1806. aastal. Tartu Ülikooli Arstiteaduskonnas loodi veterinaaria professor 1802. aastal.

Mainitud ülikoolides luges veterinaariat vaid ainus professor, kusjuures vastavat ainet Tartus 1804. aastast kuni 1817. aastani käsitlevale õppejõule meditsiinidoktor prof. Christian Friedrich Deutschile oli selle kõrval kohustuslikuks ülesandeks ka sünnitusabi õpetamine. Prof. Deutsch luges igal aastal ühe semestri jooksul arstiteaduskonna üliõpilastele veterinaarkursust 4 tundi nädalas. Aine õpikuna soovitati Mez-

geri raamatut «Buch über die Krankheiten sämtlicher Haustiere» 1802. aastast. Moskva Ülikoolis oli veterinaarõpikuks И. Андреевский raamat «Начальные основания медицины ветеринарии и скотолечения» 1805. aastast.

Mainitud kateedrite ülesanne oli arstiteaduskonna üliõpilaste tutvustamine inimesele ohtlike epizootiatega (tuberkuloos, siberi katk, nõlg, maru-
taud) ja veterinaaria alustega, et lõpetajad edaspidi kohtuarstidena ja meditsiiniinspektoritena töötades suudaksid teostada mõnevõrra ka laastavate loomataudide tõrjet, sest võitlus viimastega kuulus möödunud sajandi algul Venemaal eeskätt meedikute kompetentsi. Veterinaarspetsialistide põhjalikum ettevalmistamine toimus möödunud sajandi algul tsaari-Venemaal Moskva, Peterburi ja Vilniuse medikokirurgiliste akadeemiate juurde loodud veterinaariaosakondades. Neis, Moskvas ja Peterburis 1808. ning Vilniuses 1832. aastal asutatud õppeasutustes valmistati ette algul kolme kategooriat spetsialiste: meedik-veterinaare, veterinaararste ja veterinaararstiabilisi. Veterinaariaosakondade koosseisu kuulusid peale üldainete õpetajate 3 professorit, 3 adjunkti, 1 zootoomia prosektor, 1 prosektoriabi, 1 sepp ja 1 apteekrisell. Õppeaeg kestis veterinaariaosakonnas veterinaararstideks ette valmistavatele I järgu kasvandikkudele 4 aastat. Veterinaariaosakonnad lõpetasid oma töö õppeasutustena Moskvas ja Vilniuses 1842. aastal, Peterburis (veterinaariainstituudiks ümberkujundatuna) aga hoopis hiljem, 1880. aastal.

Medikokirurgiliste akadeemiate veterinaariaosakondades olid õppejõududeks meditsiinilise ettevalmistusega professorid ja adjunktid (neilt nõuti meditsiinidoktori teaduslikku kraadi), kes vähe tundsid praktilist veterinaariat ja kelle õpilasedki selle tõttu ei suutnud veterinaarteenistuses rahuldada ei tegeliku elu ega ka valitsuse nõudeid.

Veel enne, kui möödunud sajandi keskel toimus kõrgema veterinaarhariduse kardinaalne ümberkorraldamine, eksisteerisid ka paar madalama astme (praktilist) veterinaariakooli. Neist üks töötas aastail 1839 kuni 1851 Harkovis ja teine aastail 1840 kuni 1861 Varssavis. Neis oli õppeaeg 2—3, hiljem 4 aastat ja neist väljusid veterinaarvelskritena ja hiljem veterinaararstiabidena töötavad spetsialistid. Harkovi kooli võeti (Fr. Unterbergeri 1868. a. väitel) eksamita vastu ka üksikuid hobusekasvanduse töötajaid ja suurmaapidajate poolt siia suunatud talupoegi. Olgu lisatud, et neid koole ei saa kuidagi võrdsustada Tartus mõnevõrra hiljem asutatud Veterinaariakooliga, mis oli juba algusest peale kõrgem õppeasutus, kes valmistas ette veterinaararste ja kel oli õigus anda vastava uurimistöö ja selle kaitsmise alusel veterinaar-teaduse magistri kraadi.

Selline oli möödunud sajandi esimesel poolel olukord Vene riigis veterinaarharidusega. Tolleaegne haridussüsteem ei taganud vajaliku kompetentsusega veterinaarspetsialistide ettevalmistamist, mis avaldus ühest küljest laastavate loomataudide leviku pidurdamatuses (veel 1845. aastal hukkus Venemaa 47 kubermangus veisekatku ligikaudsete arvestuste järgi vähemalt 726 000 looma) ja teisest küljest vastava õppetöö madalas tase-
mes tolleaegsete välismaiste veterinaariaülikoolidega võrreldes. Sellised tõsised puudujäägid sundisid valitsusasutisi otsima hoopis uusi ja radikaalsemaid lahendusvõimalusi. Uuelaadsete taotlustega ongi seotud veterinaariakooli asutamine 1848. aastal Tartus (ja hiljem ka Harkovis ning Varssavis).

TARTU VETERINAARIAKOOLI ASUTAMISE MOTIIVID

Tolleaegset olukorda veterinaararstide ettevalmistamisel ja uute koolide asutamise motiive iseloomustab kõige reljeefsemalt Haridusministeeriumi meditsiinikomitee otsus, mis õpperingkonna kuraatori poolt 1843. aastal Tartu Ülikooli valitsusele on saadetud arvamuse avaldamiseks. See kõlab järgmiselt:¹

«Veterinaarkorraldus, mis on tihedas seoses rahvarikkuse peamise allika — põllumajandusega, mille seniseks aluseks loomakasvatus, on juba ammu valitsuse tähelepanu äratanud. Siseministri esitises, mis 1803. aasta 25. augustil keisri poolt kinnitati, ja millega fikseeriti veterinaariakoolide asutamine Peterburis, Moskvas ja Lubnõs, kellele igale eri eelarve kinnitati, on selgesti väljendatud möödapääsematus selliste õppeasutuste asutamiseks üle riigi. Peterburi ja Moskva iseseisvad õppeasutused liideti siseministri esitisel, mis 1808. aasta 28. juulil keisri poolt kinnitati, mediko-kirurgilise akadeemia külge peajasjalikult sellepärast, nagu vastava seletuskirja VI-st punktist nähtub, et loomaarstiteadus eraldi õpetamisel ei anna neid tulemusi, mis õpetamisel koos üldise arstiteadusega. Sel põhjusel on Lubnõs veterinaariaõppeasutuse avamine seniseks edasi lükatud, kuni seal võimalus avaneb ka üldise arstiteaduse õpetamist korraldada. Nendest suurte kuludega ülalpeetavatest õppeasutustest lootis valitsus kahe-sugust kasu: osavaid veterinaararste ja veterinaarteaduste täiendamist. Kahjuks ei täitunud need valitsuse lootused ja kolmekümneviie-aastased kogemused näitavad veenvalt, mida on võimalik loota oma veterinaariaõppeasutustelt. Senini pole nad oma teadusharude täiendamist sugugi osa võtnud ja on andnud hoopis väikese arvu veterinaararste, kes nõuetekohaselt ametikohuseid täidavad. Väites, et praegused veterinaariaõppeasutused vähe häid veterinaararste annavad, toetub komitee üldistele kaebustele, et loomaarstid, kes meie õppeasutustes õppinud, on kehva haridusega.

Seisukohad, et meil valitseb suur puudus headest veterinaaridest, on üksmeelsed, ehk küll näib, nagu poleks Venemaal vakantseid loomaarstide kohti olemaski, sest et noormehed, kes õppimise lõpetavad, ei leia kuskil kohta. Seepärast ei saa praeguses olukorras inimestele, nagu loomade kastreerijad ja tallipoisid, kellel loomade ravimiseks mingit õigust ei ole, ometi ära keelata loomade ravimisega tegelemist, ehkki seadus sellist keelamist nõuab.

Veterinaarteaduse madala seisu põhjused peituvad ebaõiges viisis, mida selle teadusharu õpetamisel kasutati: 1) õpetust juhatasid isikud, kes veterinaarteadust sugugi ei tundnud, 2) puudusid õpetajad, kes oleksid oma ainet hästi tundnud ja sellest lugu pidanud, 3) loomaarstikutse halvaks pidamine, 4) riigivalitsuse ja loomaarsti vahekorra fikseerimata jätmine ning 5) loomaarsti ja arsti kohustuste koondamine ühe isiku kätte, mida mitte otstarbekaks, vaid kahjulikuks tuleb lugeda.

Pahede kõrvaldamiseks on tarvis, et valitsus tunnistaks veterinaaria iseseisvaks teaduseks ja annaks veterinaariaõppeasutustele täiesti iseseisva tegevusala. Kuhu tuleks aga neid koole asutada?

Küsimuse igakülgse läbiarutamise järel, mille puhul peeti küll kirjaliikult, küll suuliselt palju nõu asjatundjatega, on komitee veendunud, et neid õppeasutusi, kui nad mitte ei pea ainult osavaid veterinaararste ette valmistama, vaid ka loomaarstiteadust edasi arendama, ei sobi suurematest

¹ ENSV RAKA, 402, nim. 4, s.-ü. 684.

linnadest, kus ülikoolid töötavad, kaugele paigutada, sest sellega saavutame järgmised soovitud tulemused: võimaldub kasutada ülikoolide õppevahendeid ja õppeasutuste suuremal arvil loomi muretseda. Pealegi võib, nagu seda ka teistes riikides tehakse, nendele õppeasutustele peale panna veterinaarpolitsei kohustused, mida nemad nii linnas kui ka maakonnas täitma peavad; sel teel tutvuvad nad kõikide taudidega ja neile avaneb võimalus õpilastega lõpnud loomi lahata, mis laseb patoloogilise anatoomia alal teadmisi omandada. Juhtides tähelepanu kasule, mis tekib veterinaariaõppeasutuste lähendamisest ülikoolidele, arvestab komitee seejuures mõlemate õppeasutuste tulu. Veterinaariaõppeasutustel poleks vaja eraldi õpetajaid loodusloos, keemias ja füüsikas; ka võiks ülikooli botaanikaaeda kasutada. Ülikoolil ei oleks vaja eraldi professorit veterinaar-teaduste tarvis, kes põllumajandusteadlastele lühikest veterinaarkursust ja arstiteadlastele epizootoloogiat ja veterinaarpolitsei kursust loeks. Administratiivselt aga peaks ülikool ja veterinaariaõppeasutus lahutatud olema, sest õppeasutusele pole midagi pahemat, kui alluda valitsusele, kes asjast midagi ei tea. Veterinaariaõppeasutuse juhatajaks peab olema isik, kes veterinaariat tunneb nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt. Teaduse ja riigi huvides tuleb direktorile võimaldada kogu Vene riiki mööda ümber sõita, et tutvuda veterinaaroludega. Õppeasutus alluks otseselt õpperingkonna kuraatorile.

On vaja hoolitseda heade, andekate õppejõudude eest. Senini on eeskätt nõutud, et õppejõud oleksid arstiteadusdoktorid — dr. med. (§ 37 Peterburi ja Moskva medikokirurgilise akadeemia põhikirjas). Täiesti ebaoluliseks on loetud, kas nad loomahaigusi kunagi ravinud on või mitte. Seepärast juhtub tavaliselt, et loomaarstiteaduse professor oma erainest ei hooli, seda koguni häbeneb ja inimeste ravimisega tegeleb. On väga raske leida tublisid veterinaar-teadusele anduvaid õpetajaid.

Isikuid, kes kõigile veterinaar-teaduse uue korralduse järgi kehtivale nõudmistele vastaks, Venemaal ei ole. Ei ole ju selleks ka mitte midagi tehtud.

Jääb ainuke pääsetee — kutsuda vastavaid isikuid välismaalt. Aga mitte tundes rahva keelt, kohalikku karjapidamist ja siin esinevaid loomade haigusi, kulub neil palju aega, kuni nad kõike seda tundma õppida suudavad. Neid raskusi arvestades peab arvama, et kõige kasulikum on ajutiselt leppida kahe veterinaariakooliga, kus andekaid noormehi, kellel huvi loomaarstiteaduse vastu, tulevasteks õpetajateks ette valmistatakse. Pärast õppeasutuse lõpetamist võib nad kolmeks või neljaks aastaks välismaade paremaisse õppeasutustesse endid täiendama saata.

Komitee ei pea vajalikuks, et veterinaariaõppeasutuse õppejõud peaks arstiteadusdoktor olema, ega loe soovitavaks, et ta tegeleks inimeste ravimisega.

Komitee poolt koostatud eksamite kavas ja kavas, milles fikseeritakse riigiteenistujate õigused ja kohustused, tunnistatakse veterinaariaõppeasutuses õppekohale pääsemiseks tarvilikuks mag. med. vet., aga mitte enam dr. med. Mag. med. vet. tuleb tunnistada aunimede andmise puhul teiste teaduskondade õppejõudude auastmetega üheväärseks.

Kõiki neid asjaolusid arvestades paneb komitee ette: sulgeda Vilniuse ja Moskva medikokirurgilise akadeemia veterinaariaosakonnad, mille järele Haridusministeeriumile jääks ainult praktiline Veterinaariakool Harkovi Ülikooli juures. Mainitud kool on avatud 1839. aastal kateks kolmeks aastaks omal kulul õppivatele kasvandikele, ja jätkab tööd endistel alustel. Harkovi Veterinaariakool töötab väga kitsastes oludes ja väikeste kuludega,

mis ei võimalda rahuldavaid tulemusi saavutada. Tema peapuudus on liiga lühike õppeaeg, mis piirdub kõiki kõrvalaineid kaasa arvates kolme aastaga; ka õpetajate arv on liiga väike. Asutuse direktor on ühtlasi 10 tähtsama aine õpetaja ja kliinikujuhataja. Pole võimalik, et keegi nii mitmekesisel kohustusil täita suudab, olgu ta nii andekas ja paljuteadja kui tahes. Tema ainuke pääsetee on, et ta kõikidest ainetest üksnes tähtsamaid osi puudutab. Peterburi Medikokirurgilise Akadeemia Veterinaariaosakond allub Sõjamineisteriumile ja tema juba algusest peale esinevad puudused seisavad peasjalikult selles, et valitsemine ei ole otstarbekalt sisse seatud.

Nii on suur vajadus hästi korraldatud veterinaariaõppeasutuse järele ilmne.

Komitee arvates tuleksid sellised koolid või instituudid avada Tartus, Moskvas ja Harkovis. Veterinaariainstituudi avamiseks Tartus on oluline puudus, et linn on liiga väike, mis ei taga kliinikute küllaldast varustamist materjaliga. Aga Liivimaa ja üldse Balti kubermangude elanikud hindavad loomade väärtust kõrgemalt kui Venemaa teiste piirkondade elanikud ja seepärast võib loota, et Tartu kliinikutesse ei tooda loomi üksnes linnast, vaid ka ümbruskonna elanikkude poolt. Muidu on aga kõik tingimused just Tartu kasuks.

Tartus on üks parematest ülikoolidest, mille naabus hästi mõjuks noorele instituudile, kus välismaalt kutsutud õppejõud ja osav direktor leiaksid eest valmis tööpõllu. Paikkonna elanikkude üldine haridustase ja pärast-poolne Tartu veterinaariainstituudi soodne mõju Balti kubermangude loomapidamisele mõjuks kindlasti hästi ka teiste Venemaa veterinaariainstituutidele, nii et Tartu Veterinaariainstituut võiks kujuneda asutuseks, kus meie loomaarstid valmistaksid endid ette veterinaariakoolide õpetajateks ja kuhu teistest instituutidest võiks neid lõpetajaid saata, kes tahavad kirjutada veterinaariteaduste magistritöö. Siit võiks neid siis välismaale saata endid täiendama (minu sõrendus — J. T.). Sel eesmärgil võiks instituudi asutamisel Tartusse sinna kohe ametisse määrata noormehi, kes saksa ja vene keelt oskavad ja kellel vastav ettevalmistus olemas.

Moskvas on veterinaariainstituudi asutamiseks vajalikud tingimused olemas: suur ülikoolilinn, mille tõttu pole karta, et kliinikutesse küllalt materjali ei toodaks.

Harkov on ülikoolilinn ja Tartust palju suurem. Ümbruskonnas on loomaderikkad külad ja Harkovis peetakse iga aasta neli suurt laata. Harkovis on juba kolm aastat veterinaariakool, mis oma väikeste kulusummadele ja puudustele vaatamata on suutnud elanikkude keskel luua arusaamist sellise kooli tähtsusest. Pealegi on Harkovi Veterinaariakool lähemal kui teised rohtlaantele — katkupesale ja võiks tegelda peamiselt katku iseloomu uurimisega. Ta võiks hästi mõjustada ka ümbruskonna lamba- ja hobusekasvatust ning lammaste patoloogiat ja teraapiat täiendada.

Veterinaariaõppeasutuste koosseis peaks olema järgmine: 3 professorit, 2 adjunkti, 1 prosektor, tema abi, 1 apteeker, 1 õpetatud sepp, tema abi (valitakse velskrikooli lõpetajate seast kaheks aastaks), 1 kliiniku assistent (valitakse instituudi lõpetajate seast kaheks aastaks), 1 bereitor, kes ratsasõitu ja saduldamist õpetab, 2 kantseleiametnikku ja tarvilik arv teenistujaid. Vanuselt peaksid õpilased olema mitte nooremad kui 17 ja mitte vanemad kui 25 aastat.»

Esitasime Haridusministeriumi meditsiinikomitee seisukoha võimalik-

kult täielikult sellepärast, et temas ei peitu üksnes uute veterinaariaõppeasutuste ellukutsumise motiivid, vaid selles hinnatakse tookordset Venemaa veterinaarõppekorraldust üldse. Kui viimast iseloomustatakse väga tumedates toonides, siis tuleb komisjoni seisukohta nii mõista, et ta on silmas pidanud peamiselt ülikoolide juures asuvate veterinaarteaduste kateedrite või professuuride tegevust. Esitatud halvustav hinnang aga ei näi sobivat Peterburi Medikokirurgilise Akadeemia Veterinaariakoolile, kus Koropovi (1948) ajaloolist ülevaadet arvestades, õppe- ja teaduslik tegevus oli küllalt kõrge tasemel. Kuid, nagu komitee seisukohaski märgitud, valmistas see õppeasutus veterinaararste vaid sõjaväele.

Seda projekti arutas oma koosolekuil 26. ja 30. aprillil 1843. aastal Tartu Ülikooli Arstiteaduskonna nõukogu koos ülikooli põllumajanduse õppejõu prof. Schmalziga ja läkitas omapoolse arvamuse Tartu õpperingkonna kuraatorile 3. mail 1843. aastal.¹ Sellest vastusest nähtub, et Tartu Ülikooli Arstiteaduskond kiitis valitsuse projekti heaks, täpsustades vaid mõningaid osi, eriti Ülikooli ja asutatava veterinaariakooli vahelkordade suhtes. Teaduskond leidis, et veterinaariakool peab loodama iseseisvana, ülikoolist sõltumatusena ja et ülikool vajab veterinaariakooli abi üksnes veterinaariaalaste loengute näol põllumajandust õppivatele üliõpilastele. Ülikooli Arstiteaduskond aga uue õppeasutuse abi otseselt ei vajavat, sest neile lugevat veterinaariaelemente sisaldavat meditsiinipolitsei kursust nende oma dotsent, seda enam, et meditsiinikomiteel kavatsus olevat tulevikus veterinaaria-ala meditsiinivalitsuse alluvusest vabastada. Samas aga väljendab Arstiteaduskonna nõukogu soovi, et nende, kes meditsiinikursuse lõpetanud ja arstikraadi omandanud, võimaldataks veterinaariakoolis osa võtta õpetusest ja harjutustest oma valiku järgi, ilma et nad peaksid kuulama loenguid nendes ainetes, mida nad kas juba ülikoolis õppinud või privaatuudiumi kaudu omandanud ja et neid lastaks graduuaaleksamitele sellele vaatamata, et nad pole veterinaariakooli reeglipärast kursust lõpetanud. Teaduskonna arvates peaksid aga sellised isikud veterinaarteenistusse astudes kaotama õiguse arstidena tegutseda.

Nagu allpool näeme, leidis Haridusministeeriumi meditsiinikomitee projekt Tartu Veterinaariakooli poolt täielikku rakendamist; ka välismaise ettevalmistusega professorite osas realiseerus Tartus komitee soov.

Kordame — Tartu Veterinaariakool oli asutamisest alates kõrgem õppeasutus, mille õppeprogramm vastas välismaa kõrgemate veterinaariaõppeasutuste programmile ja mille õppejõude nimetati professoriteks; üksnes õpilased kandsid vastandina ülikoolide üliõpilastele ehk studentidele kasvandikkude (vospitanniki, Zöglinge) nimetust. Veterinaaria-alaseid aineid õpetasid selles algul kolm, hiljem neli professorit, abiaineid (tunnitasa alusel) aga ülikooli õppejõud ja keskkooli õpetajad. Õppeaeg kestis 4 aastat ja lõpetanutele anti veterinaararsti kutse. Samuti oli koolil õigus vastava teadusliku uurimistöõ ja selle kaitsmise alusel välja anda veterinaar-teaduse magistri kraad. Kooli võeti eksamita vastu gümnaasiumi ja kõrgemate kreiskoolide lõpetajaid, teisi eksamitulemuste alusel.

Usna tihedatena püsisid Tartu Veterinaariakooli sidemed ka siinse Ülikooliga, kelle professorid õpetasid Veterinaariakoolis, veterinaariakliinikud omakorda olid uurimisbaasiks mitmetele Arstiteaduskonna õppejõududele (Aleksander Schmidt, Ernst Bergmann) ja doktorantidele (Tietjens, Majevski, Tsernov, Schmidt, Bretschneider, Knaut, Chomse, Witte jt.).

¹ ENSV RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 374, l. 5—15.

TARTU VETERINAARIAKOOI

KOOSSEISUD, ÕPPEJÕUD, ALLASUTUSED, ÕPPE- JA UURIMISTÖÖ, KASVANDIKUD

Tartu kõrgem veterinaariaõppeasutus töötas esimesed 25 aastat Veterinaariakoolina ja alates 1873. aastast kuni 1918. aastani Veterinaariainstituudina.

Tartu Veterinaariakool oli 4-aastase saksakeelse õppekursusega, ülikooli tasemega õppeasutus, kus algul oli 3 professorist, 1 prosektorist ja 1 apteekrist koosnev eriainet õppepersonal (mis hiljem suurenes 1 professori võrra), ja mida iseloomustas professorkonna väga intensiivne ja tulemusrikas teaduslik uurimistöö. Kasvandikkudeks nimetatud ja peaaegu eranditult Baltikumist pärinevate õpilaste arv oli väike.

Vastavalt valitsuse soovile komplekteeriti õppekohad välismaistes veterinaariaülikoolides õppinud professoritega, kusjuures direktoriks ja kliiniliste ainete õpetajaks määrati Kopenhaageni Veterinaariakooli kasvandik Peter Boje Jessen, teiseks rakenduslike veterinaardistsipliinide professoriks Viini Veterinaariakooli lõpetaja Friedrich Unterberger ja anatoomia, füsioloogia ning patoloogilise anatoomia professoriks Erlangeni Ülikoolis filosoofiadoktori kraadi omandanud Friedrich Brauell, kes vahepeal oli omandanud Vilniuse ja Peterburi medikokirurgilises akadeemias nii veterinaararsti kui ka arsti kutse. Hiljem (1859. a.) Veterinaariakoolis tööle asunud professor Aleksander Unterberger (prof. Fr. Unterbergeri vend) oli Berliini Veterinaariakooli kasvandik. Tahvlid XV ja XVI.

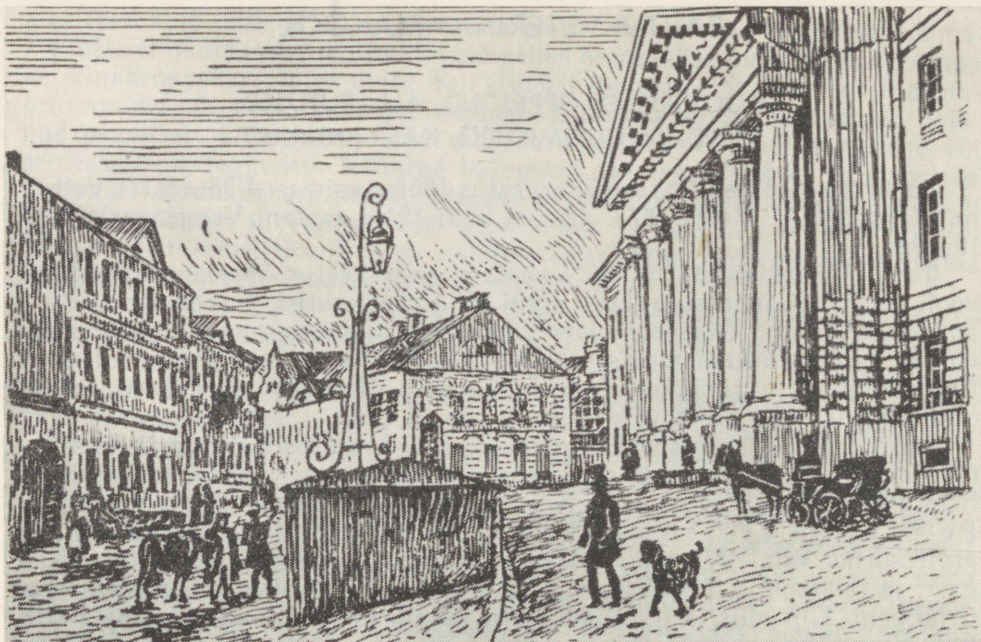
Kõik nimetatud isikud olid olnud juba enne tsaari-Venemaa teenistuses (P. Jessen oli varemalt töötanud Peterburi ratsakaardiväe veterinaararstina, Fr. Unterberger veterinaararstina Simbirskis, nüüdses Uljanovskis, ja Fr. Brauell Kaasani Ülikoolis veterinaarprofessorina) ning tundsid seetõttu välismaise veterinaaralase õppekorralduse kõrval ka siinseid olusid. Üksnes prosektori kohale määratud meedik Karl Dyrssen ja farmatseut mag. pharm. Julius Klever valiti kohalikkude hulgast.

Üldaineid õpetasid koolis koosseisuvälised isikud Ülikooli õppejõudude ja keskkooliõpetajate hulgast.

Õppetöö toimus koolis algul kahes osas: nelja-aastasel kursusel valmistas kool nn. I järgu kasvandikkudest veterinaararste ja kolmeaastasel kursusel II järgu kasvandikkudest veterinaararstiabilisi. Viimaste ettevalmistamine kestis Tartus lühikest aega: õpilasi võeti sellele kursusele vastu vaid 1849. ja 1850. aastal. II järgu kasvandikkude ettevalmistamine lõpetati valitsuse korraldusel 1852. aastal. Hiljem andis kool veterinaararstiabiliste diplomi neile I järgu kasvandikkudele, kelle teadmised ja praktilised oskused ei olnud lõpueksameil piisavad.

Loomakasvatuse ja eksterjöõri loenguid võisid koolis kuulata ka ratsaväehvitserid. Sama väeliigi allohvitseridel lubas kooli põhikiri tutvuda hobuste rautusega. Sellist võimalust kasutasid hiljem ka Tori Hobusekasvanduse ja mõnede mõisate sepad.

Kooli õppekava omapäraks oli üld- ja põllumajanduslike ainete suur osatähtsus: 38 õppeainet kuulus algul ainult pool otseselt veterinaaria valdkonda. Koolis õpetati usuõpetust, vene, saksa ja prantsuse keelt, joonistust, mineraloogiat, füüsilist geograafiat, farmakognoosiat, farmatseutilis-tehnilisi operatsioone, põllumajanduslikku tehnoloogiat,

Joonis 1. Tartu Ülikooli kõrval asuv Tartu Veterinaariakooli hoone 1854. aastal. Selles «Akadeemilise musse» hoones, kui ka selle õuel paiknevates ruumides töötas kool kaheksa algusaastat (1848—1856). Pilt kuulub kooli professori Fr. Unterbergeri tartumurdelise artikli juurde («Se õige hallestap omma teolojuse päle, ent üllekohtutse südda ei tunne armo»), mis avaldati 1854. aasta «Ma-rahva kalendris» allkirjaga: «Ellaja-arstimise-kol Tartun».

põllumajanduslikku käitisõpetust, põllundust, heinakasvatust, ratsutamist jm. Põllumajanduslike ainete ulatuslikku õpetamist peeti vajalikuks sellepärast, et tol ajal tuli veterinaararstidel tegelda loomade ravimisega ja nakkushaiguste tõrje kõrval ka loomakasvatustlike küsimustega.

Ebarahuldavad tulemused, mis veterinaaria õpetamise korraldusega varematal aastatel oli saadud, sundisid valitsust Tartu kooli loomisel ettevaatlikkusele. Seepärast asutati Tartu Veterinaariakool algul katseks neljaks aastaks. Selle katseaja möödumisel võisid valitsusorganid veenduda, et uuetüübilise kõrgema veterinaariakooli asutamine Tartusse ja selle komplekteerimine õppekaadriga olid igati õnnestunud. Samal ajal selgus ühtlasi vajadus õppeprogrammi mõningaks muutmiseks, õppetööd liigselt koormava veterinaararstiabide ettevalmistamise ärajätmiseks ja vajadus avaramate ja otstarbekamate õppe- ning kliinikuruumide järele. Vastavalt sellele kõrvaldati õppeplaanist joonistus, prantsuse ja saksa keel (suurendades nende asemel vene keele tundide arvu) ning lõpetati II kategooria kasvandikkude vastuvõtt. Nõue avaramate ruumide järele täitus alles ühendes kooli ümberasumisega Vene tänavale.

Oma eksistentsi 8 algusaastat paiknes Tartu Veterinaariakool Tartu Ülikoolile kuuluvates «Akadeemilise musse» ruumides, mis kooli vajadusteks mõnevõrra ümber korraldati: tänavaäärsesse peahoonesse paigutati õppekabinetid, auditooriumid ja apteek, maja juurde kuuluv õuepealne tall

Aufnahme-Schein.

N° 1.

N^o in der Klinik. 1.

Erkrankung des Kranken Hirsch. Geschlecht, einjähriges Gänse,
füllend mit Haav.

Eignungsummer. 3/2 v Knorring auf Luund.

Anamnese. Haavverletzung der Fußgelenke, eine Woche
lang Gichtgeschmerz.

Amputationen. Die Wunde ist sauber, wird aber nicht
leicht eine Rippe in der Haavverletzung
heilen. Auf Lösung der Gichtgeschmerz.

Professor der Klinik

Direktor Jessen

Datum

Direktor Halmann, am 1. Oktober 1848.

Joonis 2. Tartu Veterinaariakooli kliiniku esimese patsiendi vastuvõtu kviitung.

Kviitungil on fikseeritud: haige looma kliinikunumber, looma nimetus (üheaastane täkksalg tähega), omanik (härra v. Knorring Luunjast), haigus (parema tagajala kabjapainutajate haav), lisamärksed (haav on parandatav, kuid võimalik, et püsima jääb fleksorite nõrkus, loom on omaniku sõõdal), kliiniku professor (direktor Jessen), valvur, Tartu Veterinaariakool, 1. oktoobril 1848. (RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 374, l. 114.)

Tartu Veterinaariakooli põhikirjas fikseeritud koosseis ja eelarve

Ameti või kululiigi nimetus	Isikute arv	Palga ja muude kulude suurus rbl.
Professorid: palk	3	4200
korteriraha	2	280
Uhele neist lisatasa direktori funktsioonide täitmise eest koos ametikorteriga kooliruumes		250
Adjunktid: palk	2	700
korteriraha	2	160
Usuõpetajad	2	400
Zootoomiaprosektor: palk	1	700
korteriraha	1	80
Prosektoriabi	1	340
Õpetatud apteeker (ametikorteriga)	1	700
Apteekriabi (ametikorteriga)	1	200
Õpetatud sepp	1	500
Õpetatud sepa abi	1	200
Kliinikuassistent (ametikorteriga)	1	200
Joonistusõpetaja	1	240
Ratsutamisõpetaja (on kohustatud ise piisava arvu ratsa-hobuseid pidama)	1	700
Kasvandikkude järelevaataja (korteriga)	1	500
Eksekuuter ja kassahoidja (korteriga)	1	360
Asjaajaja ja raamatupidaja	1	300
Kantseleiametnikud	2	300
Võrdleva anatoomia ja abiainetete õpetaja		2500
Kantseleitarbed		100
Kasvandikkude preemiamedalid		100
Teenistujate (nende hulgas kahe pedelli) palk		1000
Kliiniku ja veterinaarapteegi kulud		2000
Teiste asutuste sisseseeade kulud		2000
Rautuskoda		200
Hoonete valgustus, kütmine ja teised majanduslikud vajadused		1700
Stipendiumid: I järgu kasvandikkudele	25 à 150 rbl.	3750
II järgu kasvandikkudele	20 à 115 rbl.	2300
	Kokku	27 720

kohandati kliinikuks, vankrikuur operatsioonimanežiiks, puukuur nakkushaiguste kliinikuks ja pesuköök dissektsiooniruumiks. Mainituist püsib peahoone Tartu Riikliku Ülikooli õppehoonena Ülikooli tn. 16 veel praegu. Seda hoonet kujutab muuseas 1854. aasta «Ma-rahva kalendrist» pärinev pilt (joonis 1). Olgu lisatud, et Tartu (Jurjevi) Ülikool alustas pidulikult oma tegevust 1802. aastal samades ruumides.

Tartu Veterinaariakooli põhikiri kinnitati keisri poolt 14. jaanuaril¹ 1848. aastal, prof. P. Jessen määrati direktori kohale 12. aprillil samal aastal ja kliinikutes algas haigete loomade vastuvõtt 1. oktoobril 1848. aastal (joonis 2). Õppetööd aga alustati järgmise aasta 22. jaanuaril. Õppetöö alguse edasilükkamist põhjustas ühest küljest eksamimääruste hilinenud kinnitamine ja teiselt poolt Tartus levinud kooleraud. Jaa-

¹ Daatumid enne kalendrireformi (31. jaanuaril 1918) vana kalendri järgi.

nuari esimestel päevadel 1849. aastal toimunud eksamitega võeti kooli vastu 31 esimese ja teise järgu kasvandikku.

Andmed asutatud kooli esialgse koosseisu ja eelarve kohta on esitatud tabelis 1.

Abiainete õpetajatele maksti tunnitasu haridusministri poolt määratud suuruses. Tartu Veterinaariakooli eelarve moodustas tollal Haridusministeeriumilt kõikide veterinaariaõppeasutuste asutamiseks ettenähtud summast (56 252 rubla) poole.

Esimeste õppevahenditena kasutati Tartu Veterinaariakoolis suletud Vilniuse Medikokirurgilise Akadeemia Veterinaariaosakonna kogusid, mis kingiti 1843. aastal Tartu Ulikoolile ja anti nüüd viimase poolt Veterinaariakoolile. Rohkesti anatoomilisi ja patoloogilis-anatoomilisi preparaate tõi ka prof. Brauell enesega Kaasanist kaasa.¹ Näitena Vilniuse kogu suurusest esitame selles leidunud anatoomiliste preparaate arvud: skelette mitmesugustelt loomaliikidelt 34; skelettide luid 9 loomalt; koljusid 64; üksikuteks luudeks eraldatud koljusid 15; üksikuid kere- ja jäsemeluid 150; skeletiga seostumatuid luid 18; pea ja kaela kõhrede preparaate 19; kere kõhrede preparaate 1; pea, kere ja jäsemete sidemete preparaate 24; pea, neelu ja keele lihaste preparaate 13; kere ja jäsemete lihaste preparaate 34; seedeorganite preparaate 9; kuse-suguorganite preparaate 30; südame preparaate 19; veresoonte preparaate 20; ajupreparaate 6; meelegaorganite preparaate 24; embrüoloogilisi preparaate umbes 100. Üldse tuli aga koolil vajalik sisseseade ja enamik õppevahendeid muretseda endal (tabel 2).

Esitatust nähtub, et kool oli oma 10. tegevusaastal üsna märkimisväärselt varustatud, kusjuures kõige suuremaid kulusid oli tehtud raamatute soetamisel (üle 10 000 rubla). Zootoomiline kollektsoon koos zootoomilisi füsioloogilise kabineti sisustusega olid maksma läinud 3544 rubla. Väga hinnaline (1895 rbl.) oli ka füüsikakabineti varustus, kuid teiste allasutuste varustus ja kollektioonid üksikult üle 1000 rbl. ei ulatunud. Loomulikult on enamiku allasutuste vahendite kogu märgatavalt suurenenud instituudi-perioodil.

Et kooli põhikirjas ettenähtud õppekohtadest algul kaks adjunkti kohta täitmata jäid ja hiljem ainsa professoriga asendati, siis oli eriainetes õpetajate koormus enormne. Nii pidi prof. Fr. Unterberger algul lugema 9 ainet (loomakasvatus, zoohügieen, farmakoloogia, retseptuur, sünnitusabi, epizootoloogia, veterinaarpolitseid, kohtulik loomaarstiteadus ja lihavaatus koos vastavate praktiliste harjutustega) ja prof. P. Jessen kliiniku juhutamise kõrval õpetama 5 ainet. Peale selle tuli aga kooli neljal algusaastal korraldada veel paralleelõppust II järgu kasvandikkudele.

Lisaks õppetööle veterinaariakoolis korraldasid siinsed õppejõud (professorid P. Jessen ja Fr. Unterberger) koduloomade haiguste üle õppetööd ka Tartu Ulikoolis põllumajandusteadust õppivatele üliõpilastele ja prof. Fr. Unterberger luges aastail 1869/70 kuni 1875/76 epizootoloogia kursust arstiteaduskonna üliõpilastele.

Tartu Veterinaariakooli professorite rängale õppekoormusele vaatamata oli kooli õpetegevus ometi väga viljakas: Tartu kooli lõpetajad osutusid praktilises töös väljapaistvateks klinitsistideks ja headeks spetsialistideks infektsioonihäiguste profülaktika ning tõrje alal.

¹ Seoses Tartu Veterinaariakooli asutamisega kustutati keisri ukaasi põhjal 14. jaanuarist 1848. a. Kaasani Ulikooli veterinaarteaduste professor. Selle täitja prof. Fr. Brauell oli juba 1847. a. siirdunud Tartu, et kooli avamisega seoses olevaid küsimusi Tartu Ulikooliga läbi arutada ja hiljem koos direktor P. Jesseniga osa võtta kooli avamiseks vajalikest ettevalmistustöödest.

Tartu Veterinaariakooli ja -instituudi varustus õppe- ja uurimistöö vahenditega

Allasutuse või kollektsiooni nimetus (ja juhataja kooliperioodil)	Numbrite (raamatukogus köidete) arv aastail	
	1858	1882
1. Raamatukogu (Fr. Unterberger)	4062	10817
2. Füüsikakabinet (prof. Helming Tartu Ülikoolist)	147	592
3. Keemiakabinet (J. Klever)	1857	580
4. Farmakognostiline kollektsioon (J. Klever)	283	638
5. Herbaarium (Riemenschneider Tartu Ülikoolist)	1479	?
6. Mineraloogiakabinet (Riemenschneider)	1141	3078
7. Zoologiakabinet	—	430
8. Põllumajanduse tehnoloogia kabinet (prof. Petzholdt Tartu Ülikoolist)	12	23
9. Zootoomiline kollektsioon (Fr. Brauell)	1562	1213
10. Zootoomilis-füsioloogiline kabinet (Fr. Brauell)	1970	626
11. Füsioloogilise keemia kabinet	—	50
12. Patoloogilise anatoomia kabinet	—	1554
13. Joonistuskabinet } (Schlater Tartu Üli-		186
14. Mudelite kabinet } koolist)	233	91
15. Oppesepikoda (Arndt)	91	66
16. Hobuseraudade kollektsioon (P. Jessen)	179	412
17. Hambapreparaatide kollektsioon (P. Jessen)	134	146
18. Kliinik (P. Jessen)	83	336
19. Zookirurgiliste instrumentide kogu (P. Jessen)	248	213
20. Apteek (J. Klever)	408	340

Näitena kliiniku juhataja direktor P. Jesseni enda kompetentsusest kirurgina võiks mainida tema poolt 1851. aastal Gorigoretski Põllumajandusinstituudis sealsetele spetsialistidele ja õppejõududele demonstreeritud ovariotoomiaoperatsiooni hiljuti lüpsma tulnud 13-aastaselt püstiseisval lehmale. Selline operatsioon, mille varal taotleti vanadel lehmadel viimase laktatsiooniperioodi pikenemist, oli tol ajal Venemaal hoopis uudne. Gorigoretskisse oli P. Jessen sõitnud nõuandjana mainitud instituudis veterinaaralase õpetuse sisseviimiseks.¹ Väga kogenud oli prof. P. Jessen nii haiguste diagnoosimises kui ka ravis. Instituudiaegsetelt õppejõududelt pärinevate suuliste andmete põhjal suutis prof. P. Jessen asutuse nõukogu koosolekul seljaga tänava poole istudes eksimatult määrata mööduva hobuse astumise kõla järgi lonkamist põhjustava jala.

Veelgi väljapaistvam ja rahvusvaheliselt tunnustatud oli siinsete professorite tegevus teadlaste-uurijatena.

Tartu Veterinaariakooli 25-aastase eksistentsi kestel avaldati tema õppejõudude (peamiselt professorite P. Jesseni, Fr. Brauelli ja Fr. Unterbergeri) poolt 331 teaduslikku uurimistööd, artiklit või kliinilise töö iseloomustust. Professor P. Jesseni ja Fr. Unterbergeri uurimistööde põhiteemaks oli (valitsuse poolt antud ülesandena) veisekatk. Sellelt alalt on P. Jessen üksi avaldanud 47 uurimistööd, aruannet ja artiklit ning Fr. Unterberger 25 tööd. Ka Fr. Brauell uuris veisekatku ja avaldas selle haiguse patoloogilise anatoomia alalt ühe 60-leheküljelise uurimuse. Fr. Brauelli kõige resultatiivsemaks tööks aga osutus põrnataudi uurimine ja selle käigus põrnataudi

¹ ENSV RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 435, l. 27.

Das Wachstum der Hufwand.

Zum

funfzigjährigen Jubelfeste

der

Kaiserlichen Dorpater Universität

von

Prof. Dr. Brauell.

Dorpat, 1852.

Druck von Heinrich Laakmann.

Joonis 3. Tartu Veterinaariakooli professori filosoofiadoktor Friedrich Brauelli töö kabja-seina kasvu üle, mis on pühendatud Tartu Ulikoolile selle 50 aasta juubeli puhul.

tekitaja (*Bac. anthracis*) nakkusliku iseloomu avastamine. Põrnataudi uurimise alal on Fr. Brauell avaldanud 6 tööd; samuti avaldas ta mitu tööd kabja ehituse ja kasvu alalt (joonis 3).

Välja arvatud dotsent J. Kleveri poolt koostatud ning saksa ja vene keeles ilmunud «Veterinaarfarmakopöa» (1862) ja «Farmatseutiline tehnika» (1864), Tartu Veterinaariakooli õppejõud õppekirjanduse väljaandmisega ei tegelnud, kuigi selleks nende abi mõnel puhul paluti. Nii näiteks

pöördus 1851. aastal Keiserliku Vaba Õkonoomilise Seltsi sekretär dr. J. Johnsoni direktor P. Jesseni poole, kas ta ei nõustuks koostama seltsi poolt kirjastada kavatsetava populaarteaduslike käsiraamatute köidete veterinaarteadust käsitletavat osa.¹ Selle palve jättis P. Jessen täitmata. Samuti ei pidanud Fr. Unterberger võimalikuks vastu tulla Hobusekasvatuse Peavalitsuse üleskutsele osa võtta hobusekasvatuse käsiraamatu koostamise konkursist.

Oppejõudude töödest ilmus 1 ladina, 235 saksa, 83 vene, 5 prantsuse, 4 inglise, 1 hollandi, 4 eesti ja 1 läti keeles. Eestikeelsete kirjutiste peamine eesmärk oli Veterinaariakooli kliiniku tegevuse iseloomustamine ja kliiniku abi soovitamine loomapidajatele. Nagu igasse «sakste» ettevõttesse, nii suhtusid toleaeagsed loomapidajad umbusaldusega ka äsja asutatud Veterinaariakooli töösse. Ega muidu ütleks Fr. Unterberger («Tarto ellaja-arstimise-koli prohvesser») 1854. a. «Ma-rahva kalendris» avaldatud artiklis, et «parhillake kuultas veel saggede rahvast sedda jonni ajjavat, et: ärra vigo omma hobbest ehk lehma klinikoh: mes sinna saap, se lõppep ka sinna ärra!» Sellist ekslikku vaadet korrigeerib artikli autor järgmise väitega: «Johhus ka ellaja man mõnnikõrd särane vigga, kos keake ei jõvva avvitada, olgo ta ka prohvesser essi. Nink Tarto ellaja-arstimise-kolin ei olleke ni paljo tõbbitsid ellajaid ärra lõpnu, kui rahvas kittap; sest neist üllemal nimmitetu 4300 tükki ei olle ennamb kui 147 tükki arsti kätte jänü ning neidegi sean olliva veel 59 penni.» Samas artiklis, mis on pealkirjastatud: «Se õige hallestap omma teolõjuse päle, ent üllekohtutse südda ei tunne armo», juhitakse tähelepanu ka mõningatele ebaotstarbekatele rahvapärastele arstimisviisidele.

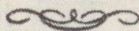
Analoogilise taotlusega on järgmise (1855.) aasta «Ma-rahva kalendris» kooli direktori prof. P. Jesseni poolt avaldatud kirjutis: «Tarto ellaja-arstimise-koli vannemb ajjap jutto tallorahvaga.» Sellest selgub, et loomi raviti kliinikus tasuta ja et kooli apteegist müüdi ravimeid mõõduka hinnaga. Ühtlasi juhitakse tähelepanu hobuse ebaotstarbekale kammitsas pidamisele ja ebaõigele kapjade eest hoolitsemisele. Autor väidab: «Teie küllaraudseppa ei mõista hobbese ravvutamist middake. Kui nemma paris kuus minno mannu koli tulles, kül minna neid oppas, et nemma eddispäide teie hobbesid es narris!»

Võib arvata, et loomapidajate skeptilist suhtumist Tartu Veterinaariakooli kliinikusse aegamööda korrigeerida aitasid sealse töö tubliduse kõrval mõnevõrra ka reflekteeritud kalendriartiklid. Igatahes toimus kliiniku patsientuuri pidev kasv kooli eksisteerimise aja kestel. Kui kooli asutamisaastal (alates 1. oktoobrist 1848 kuni 1. jaanuarini 1850) raviti kliinikus vaid 777 looma, siis kasvas statsionaarselt, ambulatoorselt ja polikliiniliselt ravitud loomade arv kümne aasta pärast (1859. aastal) juba ligi kahekordseks (1460), ulatudes kooli lõppaastal (1872) 3704-ni.

Sisseastujaid oli koolil 25-aastase kestuse ajal 176. Neist 35 lahkusid stuudiumi lõpetamata, 5 läksid üle Tartu Ülikooli, 2 surid kooli kasvandikena, 5 sunniti koolist lahkuma ja 28 kasvandikku läksid 1872. aasta lõpul üle Tartu Veterinaariainstituudi üliõpilaste koosseisu. Veterinaararste lõpetas Tartu koolis 87 ja veterinaararstibisid 10. Viimastest sooritasid hiljem 5 veterinaararsti eksami. Lisaks sellele said Tartu Veterinaariakoolist veterinaararsti diplomi 2 eksterni Berliini Veterinaariakoolist ja kahele teistest välismaistest veterinaariakoolidest tulnule anti siin veterinaararstiabi diplom. Kvalifikatsiooni täiendamise otstarbel suunati 15 kuuks kooli juurde

¹ ENSV RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 523, l. 49.

Ueber
die Pferderace der Insel Oesel.

Eine Abhandlung

welche

zur Erlangung der Magisterwürde

in den Veterinairwissenschaften

verfasst hat

und

mit Genehmigung des Hochverordneten

Conseils der Dorpatschen Veterinairanstalt

öffentlich vertheidigen wird

Gottfried Weidemann,

aus Livland.

Dorpat, 1853.

Gedruckt bei Schömann's Wittwe & C. Mattiesen.

Joonis 4. Tartu Veterinaariakooli esimese magistriväitekirja kaanetiitel.

kaks veterinaararsti riiklikust hobusekasvandusest ja üheks aastaks kaks veterinaararsti Varssavi Veterinaariakoolist. Lõpetanuist jäi vaid 9 Baltikumisse, ülejäänud asusid riigi teistesse osadesse.

Teaduslike ülesannete lahendamise eest said kooliperioodil 4 kasvandikku kuld- ja 5 kasvandikku hõbemedali. Lõpetanuist sooritasid veterinaar-magistri eksami 16 ja 9 neist kaitsesid ka dissertatsiooni (joonis 4). Väljastpoolsetest omandasid veterinaarmagistri kraadi Tartu Veterinaariakoolis 3 isikut, viimaste hulgas hiljem Peterburi Medikokirurgilise Akadeemia Veterinaariaosakonna professorina töötanud J. Ravitš.¹ Mitmest kooli kasvandikust kujunesid hiljem sama õppeasutuse või Tartu Veterinaariainstituudi õppejõud (Kazimir Raupach, Eugen ja Aleksander Semmerid, Karl Kalning, Konstantin Blumberg, Voldemar Gutmann).

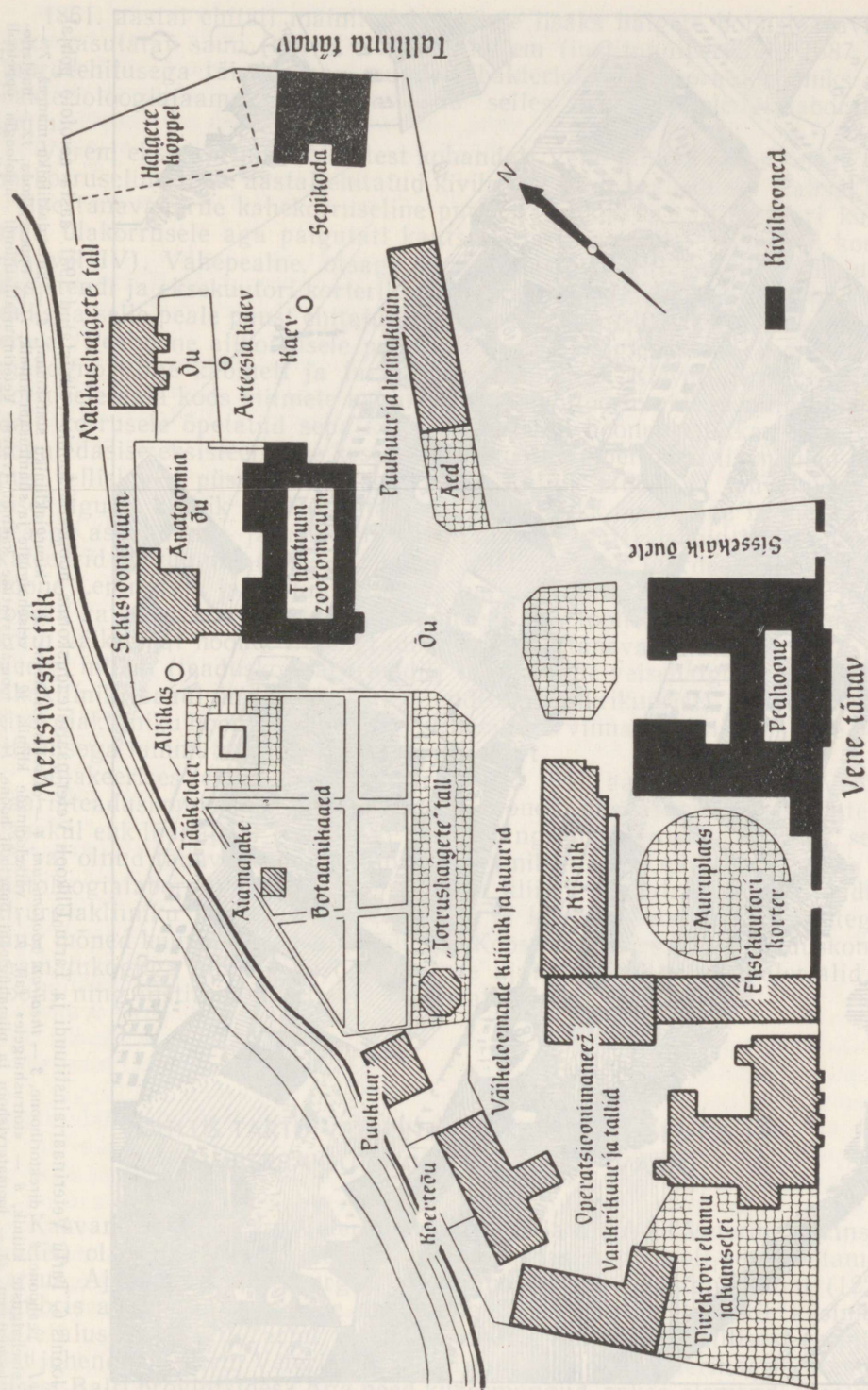
Mõningad biograafilised andmed leiduvad kooli kasvandikkude ja hili-sema instituudi üliõpilaste kohta J. Valdmanni ja J. Njegotini poolt 1898. aastal väljaantud töös «Альбом имматрикулированных в Дерптском, ныне Юрьевском ветеринарном институте 1843—1898» (joonis 12). Kooli ja instituudi õppejõudude lühibiograafiad ning nende poolt publitseeritud tööde loetelud on esitatud siinse artikli autori poolt 1931. aastal «Eesti Loomaarstlikus Ringvaates» (nr. 4/5) avaldatud töös «Einiges aus der Geschichte der Dorpater Veterinärschule und des Veterinärinstituts».

TARTU VETERINAARIAÕPPEASUTUSE HOONESTIKU AJALOOST

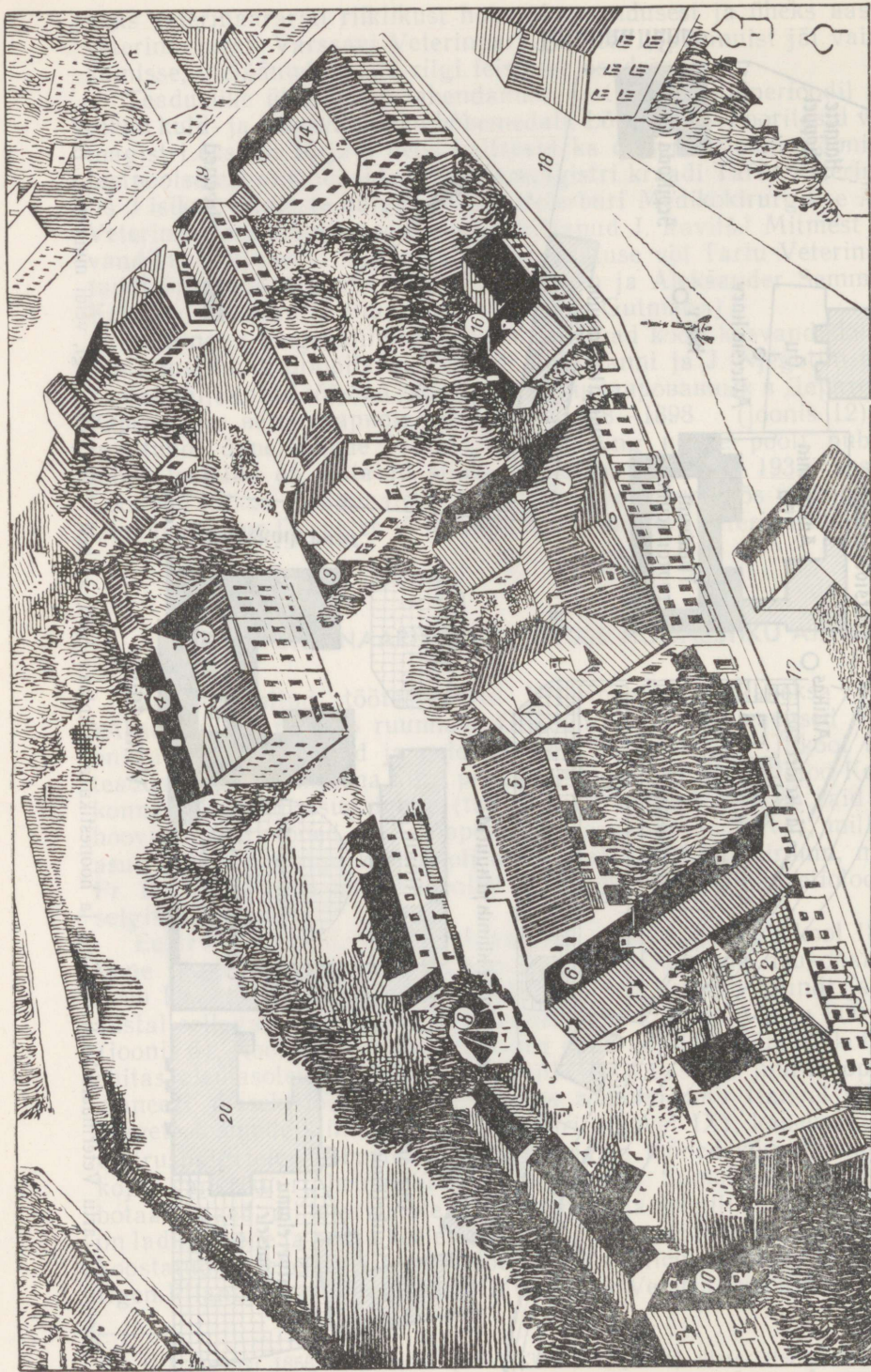
Nagu mainitud, töötas Tartu Veterinaariakool kaheksa algusaastat «Akadeemilise musse» ruumides Ulikooli tn. 16. Tolleaegsed kooliruumid on ka praegu säilinud ja neid kasutab Tartu Riiklik Ülikool ühiskonna-teaduste õpperuumidena ning pedagoogika kateedri ja Ajaloo-Keeleteadus-konna dekanaadi asupaigana (tahvel I, 1). Lammutatud on vaid kunagised hoovipealsed hooned. Selle õppehoone Toomepoolses tiivas, milles praegu asub TRÜ teenistuja korter, oli omal ajal dissektsiooniruum, milles prof. Fr. Brauell teostas oma ajaloolisi uuringuid siberi katku etioloogia välja-selgitamisel.

Eelarvesummade (27 720 rbl. aastas) säästudega ostis kool 1856. aastal Vene tänavale (Veterinaariateaduskonna praegusele asukohale) parkal Zeeh lese käest endale 25 000 rubla eest hoonestatud krundi ja järgmisel aastal sellega külgneva parkal Emmerichile kuulunud maa 600 rubla eest (joonis 5). Kool laskis ostetud hooned õpperuumideks ümber kohandada ja ehitas olemasolevatele hoonetele kuni 1860. aastani juurde operatsiooni-maneeži, dissektsiooniruumi, *theatrum zootomicum*'i (tahvel VI), nakkus-haigete loomade kliiniku ja statsionaari (tahvel IX), kaheksakülgse kuuri «totrushaigetele» hobustele, õppesepikoja ja mõned kõrvalhooned (kaalu-koja, vankrikuuri, heinaküüni ja puukuuri). Samale areaalile rajati ka botaanikaaed, mille arvukate ravimtaimede ja tehniliste kultuuride nimistu on ladina, vene ja saksa keeles esitatud A. Riemschneideri poolt 1861. aastal koostatud 38-leheküljelises kataloogis «Die officinellen und technisch wich-tigen Pflanzen des Botanischen Gartens der Veterinärschule zu Dorpat».

¹ J. Ravitši 1856. a. kaitstud (trükis 39-leheküljeline) dissertatsioon oli pealkirjasta-tud: «Рассуждение о распознавании и лечении ревматических болезней лошадей». Ravitš valiti hiljem Tartu Veterinaariakooli auliikmeks.

Joonis 5. Tartu Veterinaariakooli maag-ala ja hoonestiku asendiplaan 1860. aastast. (Hap pichi järgi, veidi muudetult, 1918.)

Joonis 6. Tartu Veterinaarainstituudi ja Tartu Ülikooli Veterinaariateaduskonna hoonestik. Joonis valmistatud 1931. aasta aerofoto põhjal.

1 — peahoone, 2 — direktorihooned, 3 — *theatrum zootomicum*, 4 — dissektsioonihooned, 5 — kirurgia kliiniku staatsionaar, 6 — kirurgia kliiniku maneež, 7 — sisehaiguste kliinik, 8 — «totrushiagete» tall, 9 — väikeloomade kliinik, 10 — veisehaiguste ja sünnitusabi kliinik, 11 — õppepekkoda, 12 — bakterioloogia jaam, 13 — loomatervishoiu ja püramahutiteeni õppetooli hoone, 14 — loomakasvatuse kabinet (varem Veterinaarainstituudi füsioloogia õppetooli hoone), 15 — nakkushaigete loomade kliinik, 16 — teaduskonna teenistujate elamu (lammutatud 1936. a. ühenduses kirurgia korpusse ehitamisega), 17 — seltsihoone, 18 — Peterburi (vabepöue Narva ja praegune Leningradi) tänav, 19 — kooli tallinna (praegune Staadioni) tänav, 20 — Mellisveski tiik (seltsihoone).

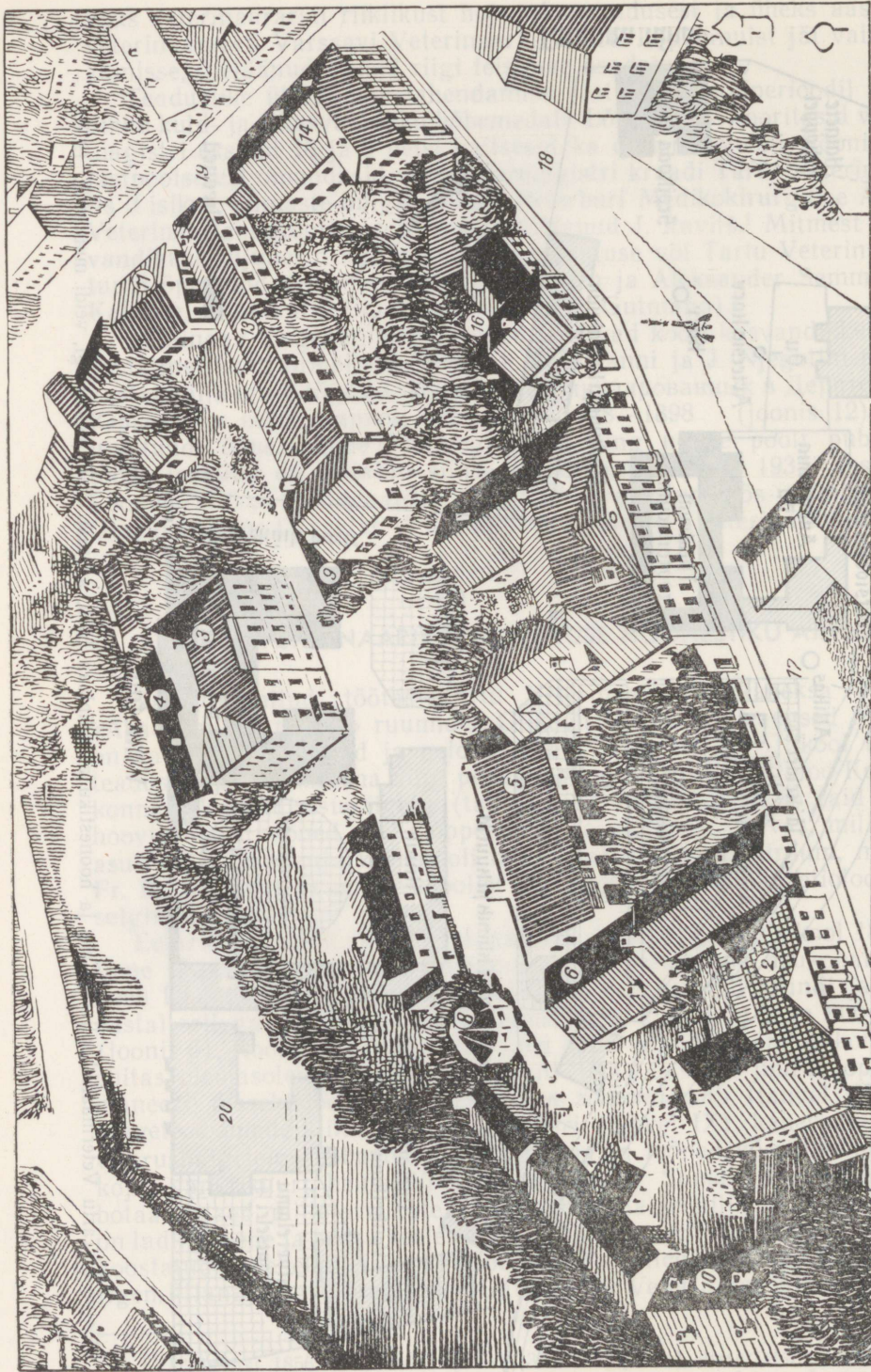
1861. aastal ehitati mainitud hoonetele lisaks haigete hobuste ravimiseks kasutatav saun (tahvel IX), mis hiljem (instituudiperioodil 1887. a.) juurdeehitusega täiendatuna muudeti bakterioloogialaboratooriumiks ehk bakterioloogiajaamaks; praegu asub selles EPA füsioloogialaboratoorium.

Varem eksisteerinud ehitustest kohandati Vene tänava ääres seisev kolmekorruseline 1839. aastal ehitatud kivihoone kooli peahooneks (tahvel II). Teine tänavaäärne kahekorruseline puumaja allkorrus sai direktori korteriks, ülakorrusele aga paigutati kantselei ja kasvandike inspektori korter (tahvel IV). Vahepealne, otsaga tänava vastu ulatuv puuhoone kujunes assistendi ja eksekutoori korteriks ja õuepealne kivihoone kliiniku talliruumiks ja selle peale ehitatud teine korrus teenistujate (tööliste) korteriteks. Peahoone allkorrusele paigutati raamatukogu, apteek, keemilis-farmakognostiline kabinett ja farmaatsiadotsendi J. Kleveri korter, teisele korrusele aula koos mitmete kabinetide ja auditooriumidega ning kolmandale korrusele õpetatud sepa korter. Loetletud hoonetes jätkas kool tööd kogu edasise eksisteerimise kestel. Alles instituudiperioodil lisandusid neile uus, telliskivist püstitatud väikeloomade kliinik (1888. a.; tahvel VII, 1), sisehaiguste kliinik (1897. a.; tahvel VII, 2), pikk õuepoolne hoone, milles praegu asuvad sise- ja nakkushaiguste ning loomatervishoiu ja füsioloogia kateedrid jt. ruumid (1917. a.; tahvel VIII, 1) ning juurdeostetud suurem hoone Leningradi ja Tallinna tänava nurgal (milles asus instituudi füsioloogia kateeder koos teiste õpperuumidega) ja töөлiskorteritena kasutatud kolm väiksemat hoonet Leningradi resp. Vene tänava ääres (tahvel V, 2). Veelgi hiljem (teaduskonnaperioodil) tulid juurde veisehaiguste ehk bujatrikakliinik (saadi ümberehituse teel endisest vankrikuurist) ja 1938. aastal kirurgiakliiniku hoone (tahvel XII). Ühenduses viimati mainitud hoone püstitamiseega lammutati kolm väiksemat hoonet.

Sõjakeerises tekkinud kahjutules hävisid 1941. aastal tolelaegse Veterinaariateaduskonna maa-alal kõik need hooned, mis asusid sissesõiduteest vasakul ehk lõunapool (tahvel X). Seega langesid tuleroaks peahoone, selle kõrval olnud tänavaäärne direktorimaja (milles peale elukorterite asus ka histoloogialaboratoorium), sisehaiguste kliinik, bujatrikakliinik, endine kirurgiakliiniku hoone (koos selle peal ja kõrval asetsevate korteritega) ning mõned kuurid koos heinaküüniga. Koos peahoones olnud teaduskonna raamatukoguga hävisid ka õppeasutuse ajalugu käsitlevad materjalid ja koolis ning instituudis kaitstud dissertatsioonid.

VÕITLUS TARTU VETERINAARIAKOOLI SULGEMISE JA ÜMBERPAIGUTAMISE TAOTLUSTE VASTU

Kasvandike väike arv Veterinaariakoolis (ja algul ka Veterinaariainstituudis) oli selliseks kitsaskohaks, mis ähvardas isegi kooli edasitöötamist Tartus. Ajalehe «S.-Peterburgskije Vedomosti» 1864. aasta 3. juuni (122.) numbris avaldatud toimetuse artiklis öeldakse: «Tähtmata tekib küsimus, mille alusel eelistati Tartut Venemaa teistele linnadele? Millisest eesmärgist juhendusid Tartu Veterinaariakooli asutajad? Kas veterinaaria arendamisest Balti provintsidest? Aga need kubermangud, saksa elemendi üleoleku tõttu neis, oleksid vajaduse korral võinud kergesti endile veterinaararste

Joonis 6. Tartu Veterinaarainstituudi ja Tartu Ülikooli Veterinaariateaduskonna hoonestik. Joonis valmistatud 1931. aasta aerofoto põhjal.
 1 — peahoone, 2 — direktorihooned, 3 — *theatrum zootomicum*, 4 — dissektisoonihooned, 5 — kirurgiakliiniku stantsionaar, 6 — kirurgiakliiniku maneež, 7 —
 sisehaiguste kliinik, 8 — «totrushiagete» tall, 9 — väikeloomade kliinik, 10 — veisehaiguste ja sünnitusabi kliinik, 11 — oppesepikoda, 12 — bakterio-
 loogijaam, 13 — loomatervishooldu ja piimahaiguste õppetooli hoone, 14 — loomakasvatuse kabinet (varem Veterinaarainstituudi füsioloogia õppetooli
 hoone, 15 — nakkushaigete loomade kliinik, 16 — teaduskonna teadustajate elamu (lammutatud 1936. a. ühenduses kirurgiakorpuse ehitamisega), 17 —
 Vene tänav, 18 — Peterburi (vahepeene Narva ja praegune Leningradi) tänav, 19 — Tallinna (praegune Staadioni) tänav, 20 — Melliveski tiik (sei-
 vitud).

1861. aastal ehitati mainitud hoonetele lisaks haigete hobuste ravimiseks kasutatav saun (tahvel IX), mis hiljem (instituudiperioodil 1887. a.) juurdeehitusega täiendatuna muudeti bakterioloogialaboratooriumiks ehk bakterioloogiajaamaks; praegu asub selles EPA füsioloogialaboratoorium.

Varem eksisteerinud ehitustest kohandati Vene tänava ääres seisev kolmekorruseline 1839. aastal ehitatud kivihoone kooli peahooneks (tahvel II). Teine tänavaäärne kahekorruseline puumaja allkorrus sai direktori korteriks, ülakorrusele aga paigutati kantselei ja kasvandike inspektori korter (tahvel IV). Vahepealne, otsaga tänava vastu ulatuv puuhoone kujunes assistendi ja eksekutoori korteriks ja õuepealne kivihoone kliiniku talliruumiks ja selle peale puust ehitatud teine korrus teenistujate (tööliste) korteriteks. Peahoone allkorrusele paigutati raamatukogu, apteek, keemilis-farmakognostiline kabinett ja farmaatsiadotsendi J. Kleveri korter, teisele korrusele aula koos mitmete kabinetide ja auditooriumidega ning kolmandale korrusele õpetatud sepa korter. Loetletud hoonetes jätkas kool tööd kogu edasise eksisteerimise kestel. Alles instituudiperioodil lisandusid neile uus, telliskivist püstitatud väikeloomade kliinik (1888. a.; tahvel VII, 1), sisehaiguste kliinik (1897. a.; tahvel VII, 2), pikk õuepoolne hoone, milles praegu asuvad sise- ja nakkushaiguste ning loomatervishoiu ja füsioloogia kateedrid jt. ruumid (1917. a.; tahvel VIII, 1) ning juurdeostetud suurem hoone Leningradi ja Tallinna tänava nurgal (milles asus instituudi füsioloogia kateeder koos teiste õpperuumidega) ja töөлiskorteritena kasutatud kolm väiksemat hoonet Leningradi resp. Vene tänava ääres (tahvel V, 2). Veelgi hiljem (teaduskonnaperioodil) tulid juurde veisehaiguste ehk bujatrikakliinik (saadi ümberehituse teel endisest vankrikuurist) ja 1938. aastal kirurgiakliiniku hoone (tahvel XII). Ühenduses viimati mainitud hoone püstitamiseega lammutati kolm väiksemat hoonet.

Sõjakeerises tekkinud kahjutules hävisid 1941. aastal tolelaegse Veterinaariateaduskonna maa-alal kõik need hooned, mis asusid sissesõiduteest vasakul ehk lõunapool (tahvel X). Seega langesid tulerõaks peahoone, selle kõrval olnud tänavaäärne direktorimaja (milles peale elukorterite asus ka histoloogialaboratoorium), sisehaiguste kliinik, bujatrikakliinik, endine kirurgiakliiniku hoone (koos selle peal ja kõrval asetsevate korteritega) ning mõned kuurid koos heinaküüniga. Koos peahoones olnud teaduskonna raamatukoguga hävisid ka õppeasutuse ajalugu käsitlevad materjalid ja koolis ning instituudis kaitstud dissertatsioonid.

VÕITLUS TARTU VETERINAARIKOOLI SULGEMISE JA ÜMBERPAIGUTAMISE TAOTLUSTE VASTU

Kasvandike väike arv Veterinaariakoolis (ja algul ka Veterinaariainstituudis) oli selliseks kitsaskohaks, mis ähvardas isegi kooli edasitöötanist Tartus. Ajalehe «S.-Peterburgskije Vedomosti» 1864. aasta 3. juuni (122.) numbris avaldatud toimetuse artiklis öeldakse: «Tähtmata tekib küsimus, mille alusel eelistati Tartut Venemaa teistele linnadele? Millisest eesmärgist juhendusid Tartu Veterinaariakooli asutajad? Kas veterinaaria arendamisest Balti provintssides? Aga need kubermangud, saksa elemendi üleoleku tõttu neis, oleksid vajaduse korral võinud kergesti endile veterinaararste

saada naabruses asuvalt Preisimaalt, mida muuhulgas tänini veel tehakse Tartu kooli 15-aastasele eksisteerimisele vaatamata ... Kas tõesti on vaja ülal pidada kooli, mis praegu igal aastal nõuab 27 000 rubla ... üksnes selleks, et igal aastal välja lasta Baltikumi jaoks 3—4 veterinaararsti. Ei või ju ometi kellelegi pähe tulla, et vene veterinaararste peab ette valmistama Tartus.» Kirjutis leiab otstarbekohasemana, et Tartu Veterinaariakoolile määratavad summad antaks Peterburi Veterinaariainstituudile (kellele tol ajal igal aastal eraldatavat vaid 8000 rbl.), kus Baltikumist pärinevatele kasvandikele avaneks võimalus ka vene keel korralikult ära õppida. Et aga valitsusel kavatsus olla eksisteerivaid veterinaariaõppeasutusi riigis säilitada ja nende baasi tugevdada, siis teeb artikkel ettepaneku Tartu Veterinaariakool üle viia Moskvasse ja ühendada kas või Peetri-nimelise Põllumajanduse Akadeemiaga.

Oma vastuses, mis on pealkirjastatud «*Audiatum et altera pars*» ja mis on avaldatud sama ajalehe 10. juuli (152.) numbris, korrigeerib Tartu Veterinaariakooli direktor prof. Fr. Unterberger mainitud šovinistliku kallakuga artikli mitmeid väärväiteid ja esitab väga kaaluvaid argumente toimetuse artikli ettepanekute kummutamiseks. Artiklis väidetakse, et Tartu Veterinaariakool pole asutatud üksnes Baltikumi vajaduste rahuldamiseks, vaid kogu riigi huvide teenimiseks: kooli lõpetanuist on ainult 6 jäänud Baltikumi, kõik ülejäänud aga läinud teistesse kubermangudesse Siseministeeriumi poolt fikseeritud ametkohtadele või sõjaväkke, kusjuures viimati mainitud paigas just Tartu kooli lõpetajad edukalt täitvat ka hipoloogia (Jelizavetgradi ohvitseride koolis ja mujal) ja veterinaarainete lektori ülesandeid. Vaatamata väga rasketele eksistentsitingimustele, eriti kooli algusaastail, väidab Unterberger, on Tartus saavutatud ometi selliseid teaduslikke resultate, mis on arvestamist leidnud mitte üksnes impeeriumis, vaid ka välismail ja et just Tartu koolile on seejuures langenud vahendaja osa välisriikide veterinaariteaduse ja organisatsiooni ning Venemaa vastavate alade vahel. Mis aga puutub kasvandikkude väikesse arvu, siis pole see karakterne üksnes Tartu Veterinaariakoolile: I järgu kasvandikkude koguarv kõigis kolmes Venemaa veterinaariaõppeasutuses ei ületavat isegi poolt Prantsusmaa üheainsa veterinaariakooli kasvandikkude arvust. Selles erilaadses olukorras polevat süüdi mitte Tartu Veterinaariakool, vaid Venemaal kehtiv arvamus, et iga meedik võivat asendada tsiiviilteenistuse veterinaari, kuna ta on läbi kuulanud kursuse epizootiate üle. Venemaal olid tol ajal veterinaarpolitseilised ülesanded ja loomataudide vastu võitlemise funktsioonid usaldatud maakondade meditsiinarstidele. Üksnes vähestes kohtades oli valitsuse poolt selline ülesanne pandud veterinaaridele, kel aga sel puhul tuli taudikontrolli teostada 300—1000 küla ulatuses, missugune asjaolu nullifitseeris nende töö tulemused. Siseministeeriumi alluvuses oli tol ajal ainult 100 veterinaararsti ametkohta ning Riigivarade Ministeeriumi liinis 55 kohta 114—800-rublase aastapalgaga. Unterberger avaldab lõpuks arvamus, et huvi veterinaaria vastu hakkab tõusma alles siis, kui kehtestatakse tol ajal teoksil olev veterinaarala (organisatsiooni ja õppeasutuste) reorganisatsiooniprojekt.

Neli aastat hiljem lانسseeris analoogilise kallaleitungi Tartu Veterinaariakoolile oma juhtartiklis «Moskovskaja Gazeta» (1868, nr. 34), keeldudes samas direktor Fr. Unterbergeri poolt koostatud õiendi avaldamisest; viimane avaldati samal aastal Tartu lehes «Neue Dörptsche Zeitung». Mainitud Moskva ajalehe artiklis soovitatakse Tartu Veterinaariakooli kasvandikkude väikese arvu tõttu üle viia Novgorodi kubermangu krahv Araktševjevi endisesse mõisa Grusiinosse, kus veterinaariakool kogu Venemaale

kättesaadavamaks muutuvat ja kiiremini õitsele pääsevat kui suhteliselt kauges Tartus. Taas väljendab direktor Unterberger veendumust, et veterinaarolukord Vene riigis üksnes siis paranema hakkab, kui taudide vastu võitlemine ja kohtulik veterinaaria antakse arstide käest veterinaararstide kompetentsi ja kui veterinaartöötajatele luuakse paremad palgatingimused.

Ka Balti kubermangudes polnud veterinaarteenistuse olukord parem kui mujal Venemaal. Nagu sajandi vahetusel Eestimaa kubermangu veterinaararstina töötanud J. Jürgensoni kirjutisest nähtub,¹ polnud selles kubermangus isegi kuni 1891. aastani lokaalsetest vahenditest subsideeritavat veterinaartöötaja ametikohta; kriisi- ehk maakonnaveterinaararsti ametikohad asutati mainitud aastal esmakordselt ainult Rakveres ja Haapsalus ning mõni aasta hiljem (1898. a.) ka Paides.

On tõepärane, et Tartu Veterinaariakool suutis asukoha säilitada õppejõudude väga väljapaistva teadusliku uurimistöö, eeskätt aga oma energilise direktori Fr. Unterbergeri väljaastumiste kaudu.

TARTU VETERINAARIAKOOLI ÜMBERNIMETAMINE TARTU VETERINAARIAINSTITUUDIKS

Koolidest väljunud veterinaararstide väike arv koos puuduliku veterinaarorganisatsiooniga ja bioloogiliste tõrjevahendite puudumisega põhjustasid Venemaal laastavate loomataudide edasist levikut. Ka soodustas seda möödunud sajandi 60—70-ndatel aastatel tapaloomade ajamine maanteedipiidi suurtesse linnadesse. Ajavahemikus 1865.—1871. aastani registreeriti Venemaal (välja arvatud Siber, Poola ja Uraali piirkond) nakkushaigustest põhjustatud 2 miljonit koduloomade surmajuhtu ja 80-ndate aastate algul ulatus üksnes katku surnud veiste arv igal aastal üle 400 000. Mitmes kubermangus ületas kariloomade lõpmine nakkushaigustesse nende loomuliku juurdekasvu. Sellise olukorra tõttu keelustasid 1871. aastal Inglismaa, Saksamaa ja Austria Venemaalt loomade sisseveo. Talumatutele loomateravishoiu tingimustele Venemaal osutati ka 1872. aastal Viinis toimunud rahvusvahelise veterinaarkonverentsi resolutsioonides, pidades sellise olukorra põhjuseks peamiselt veterinaararstide vähesust.² Kõik see sundis riigivalitsust õppetöö süvendamiseks ja veterinaararstide arvu suurendamiseks veterinaarhariduse andmist reorganiseerima. Ettevõtetud muudatused haarasid Tartu ja Harkovi (hiljem ka Varssavi) veterinaariakooli ning põhjustasid uue veterinaariaõppeasutuse loomist Kaasanisse.

Koos kõrgemate veterinaariaõppeasutuste uue statuudi kehtestamisega Venemaal 1873. aastal muudeti või õigemini nimetati Tartu Veterinaariakool ümber Tartu Veterinaariainstituudiks. Ühenduses sellega suurendati närgatavalt eelarvet (35 700 rbl. endise 27 700 rbl. asemel) ja täiendati õppekohti 3 dotsentuuri võrra. Juurdetulnud õppekohtadest reserveeriti

¹ J. Jürgenson, 1931. Die Dienstverhältnisse im ehemaligen Gouvernement Estland während der russischen Regierungszeit in den Jahren 1891—1914. «Eesti Loomaarstlik Ringvaade», 3/4 : 53—60.

² Ветеринарная энциклопедия, I. М. 1968. Стр. 915.

ЖУРНАЛЪ

научной и практической Ветеринарной медицины

издаваемый

Юрьевскимъ Ветеринарнымъ Институтомъ.

ТОМЪ I.

Выпускъ I.

Zeitschrift

für

wissenschaftliche und practische Veterinärmedizin

herausgegeben von dem Veterinärinstitut zu Jurjew (Dorpat).

Band I. Lieferung I.

№ 107697.

Юрьевъ.

Типографія К. Маттисена.

1906.

Joonis 7. Tartu Veterinaariainstituudi poolt aastail 1906—1917 väljaantud aperioidilise ajakirja kaanetiitel. Seda ajakirja ilmus üheksa köidet.

algul aga ainult üks veterinaarainetele, teine kuulus põllumajanduslikkudele distsipliinidele ja kolmas jäeti vene keelele. Alles 1891. aastal sai instituut eriainetele juurde ühe dotsentuuri ja 1895. aastal vabanes lisaks sellele veterinaarlaste distsipliinide tarvis vene keele dotsentuur, mis oli vahepeal tarbetuks muutunud. Veelgi hiljem suurenes õppejõudude arv privaatdotsentide näol. Hoopis väikesed olid algul muutused õppetöös. Uute ainetena võeti instituudi õppekavasse meditsiiniline keemia, histoloogiapraktikum ja operatiivkirurgia; samas aga langesid endisest kavast välja usuõpetus, joonistusõpetus, kirjalike dokumentide koostamine saksa ja vene keeles ning väikeloomade patoloogia ja teraapia; viimane liideti samanimelise ainega, mis käsitles kõiki loomi. Hiljem elimineeriti õppekavast ka veterinaaria entsüklopeedia ja metodoloogia kursus. Olgu lisatud, et alates 1972. aasta sügissemestrist on viimati mainitud distsipliiniga analoogiline aine (sissejuhatus veterinaariasse) uuesti õppekavasse võetud.

Sajandivahetusel lisandusid õppekavasse vahepeal iseseisvateks õppe-distsipliinideks kujunenud ained: bakterioloogia, embrüoloogia ja lihavaatus koos bakterioloogia, operatiivkirurgia ja oftalmoloogia praktikumidega. Selliselt muudetuna ja täiendatuna püsis õppekava kuni instituudi lõpuni.

Koos instituudi loomisega asutati tema juurde kolmeaastase õppekursusega Veterinaarvelskrite Kool, mis töötas kuni instituudi sulgemiseni 1918. aastal.

Erialaste õppejõudude arvu aegajaline kasv instituudis ja õppevahendite täienemine (suurendatud eelarve tõttu) võimaldasid õppeprotsessi teatavat süvendamist mainitud perioodil. Selleks aitas kaasa ka sisseastujatele esitatav keskkooli lõpetamise nõue, mida küll täiel määral rakendada saadi alles instituudiperioodi viimasel kümnendil.

Ka instituudis kasutati algul saksa keelt, kuid aastail 1883—1893 asendati see aegamööda vene keelega. Vene keele rakendamisega õppekeelena suurenes järsult sisseastujate arv, sest nüüd laienes nende värbamisala üle kogu tsaari-Venemaa. Suure üliõpilaste arvu kõrval kasvas õppeasutuse tähtsus ka siin korraldatud bakterioloogia- ja piimanduskursuste kaudu, kuhu osavõtjaid kogunes või komandeeriti samuti Venemaa mitmetest osadest.

Viljakana jätkus instituudiperioodil uurimistöö. Tööde publitseerimiseks asutati 1907. aastal instituudi oma ajakiri «Журнал научной и практической ветеринарной медицины, издаваемый Юрьевским ветеринарным институтом», millest aperiodiliselt ilmus 1917. aastani 9 köidet (joonis 7). Lisame, et Kaasani Veterinaariainstituut andis välja analoogilist organit alates 1883. aastast ja Harkovi instituut alates 1888. aastast.

Ulatuslikku reformi kavatseti ja osaliselt ka teostati instituudiperioodi lõpufaasil 1916. aastal kehtestatud statuudi alusel. Kavatsused instituudi laiaulatuslikuks väljakujundamiseks hoopis uue hoonestiku ja asutuste rajamisega jäid realiseerimata sõjaolukorra jätkumise ja Saksa okupatsiooni tõttu 1918. aastal.

Instituut lõpetas oma töö 1917/18. õppeaastaga. Sakslaste võimalikku sissetungi ette nähes evakueeriti 1917. aasta sügisel enamik instituudi aparatuurist ja preparaatidest ning kogu raamatukogu Saraatovisse. 1918. aasta kevadsemestril lõpetati õppetöö 21. veebruaril ja lõpetajaile anti diplomid välja 23. veebruaril. Juba järgmisel päeval okupeeris Saksa sõjavägi Tartu. Koos sellega lõppes Tartu veterinaariaõppeasutuse eksisteerimine instituudi nimetuse all.

Instituudi ruumides töötas Saksa okupatsiooniajal 1918. aasta sügisel lühikest aega «Tartu Loomaarstiülikool», kus õppetöö toimus saksa keeles.

31 üliõpilasele ja 5 kuulajale vaid 28. oktoobrist kuni 14. detsembrini 1918. aastal. Õppeasutuse rektoriks oli prof. K. Happich ja erialade õppejõududeks professorid L. Kundsinn, V. Gutmann, J. Valdmann, E. Schröder ja E. Paukul. Üldaineid õpetasid Tartu Ülikooli õppejõud. Õppeasutuse teadus- ja organisatsioonilaseks konsultandiks oli Berliini Loomaarstiülikooli anatoomiaprofessor R. Schmaltz.¹

ERIAINETE ÕPPEKOHAD JA ÕPPEJÕUD INSTITUUDIPERIOODIL

Veel aastaid püsisid Veterinaariakoolist ületulnud õppekohad, õppejõud ja õpperuumid ning õppevahendid endistena. Koolis oli õppejõudude koosseis suurenenud kahel korral: esmalt 1859. aastal, mil tolleaegse direktori Friedrich Unterbergeri vend Aleksander Unterberger koolis adjunktprofessorina tööle asus (oli kliinikujuhataja abiks ja luges eksterjööri, zoohügieeni ja üldteraapiat), ja teine kord 1868. aastal, mil ühenduses prof. Fr. Brauelli emeriteerumisega tema poolt käsitletud aineid hakkasid õpetama kaks õppejõudu — prof. Aleksander Rosenberg (õpetas zootoomiat ja zoofüsioloogiat) ja prosektor Eugen Semmer (käsitles üldpatoloogiat ja patoloogilist anatoomiat koos praktiliste harjutustega). Esimesel aastal töötas instituut üksnes koolist ületulnud erialade õpetajaskonnaga ja alles 1874. aastal lisandus sellele Eugen Semmeri poolt täidetud dotsentuur, kusjuures tema endist kohta anatoomiaprosektorina hakkas täitma tema vend Aleksander Semmer.

Tartu Veterinaariainstituudi põhikirja kohaselt olid õppejõududena ette nähtud 3 korralist ja 1 erakorraline professor, 4 dotsenti, 1 prosektor ja 1 õpetatud rautussepp. Prosektori ja õpetatud sepa abisid ning kliiniku assistente tol ajal õppejõudude kategooriasse ei paigutatud. Mainitud dotsentuuride arvust kuulus aga ainult üksainus veterinaardistsipliinidele, teistest kuulusid üks vene keelele, teine põllumajanduslikkudele ainetele ja kolmas farmakognoosiale ja farmaatsiale.

Ulatuslikumad muutused toimusid õppejõudude koosseisus aastail 1875 ja 1876. ja 1875. aastal lahkusid surma läbi professorid Peter Jessen ja Aleksander Unterberger. Samal aastal valiti kliinikudotsendi kohale veterinaar-teaduse magister Konstantin Blumberg, kes aga juba järgmisel aastal Kaasani Veterinaariainstituudi õppejõu kohale siirdus. 1876. aastal valiti eripatoloogia, teraapia, epizootoloogia ja veterinaarpolitse'i õpetajaks prof. Kazimir Raupach ja kirurgia ning sünnitusabi dotsendiks Voldemar Gutmann. Semestri vaheldumisi juhatasid mainitud õppejõud ka kliinikut. 1882. aastal surma läbi lahkunud Friedrich Unterbergeri asemele valiti professoriks senine prosektor Aleksander Semmer. Aastal 1880 täideti instituudi põhikirjas ettenähtud õpetatud rautussepa koht.

Alles 1891. aastal lisandus veterinaarainete õpetamiseks üks koosseisuväline dotsentuur, mille kohale valiti Karl Happich. 1895. aastal muudeti varematest dotsentuuridest kaks koosseisuvälisteks professuurideks, mille täitjateks valiti (epizootoloogiat, eribakterioloogiat ja veterinaarpolitse'id õpetav) veterinaarmagister dotsent Karl Happich ja (üldpatoloogiat ja

¹ ENSV RAKA, f. 404, nim. 2, s.-ü. 13.

Пятидесятилѣтній юбилей

ЮРЬЕВСКАГО

Ветеринарнаго Института

14 Января 1898 г.

Издание института подь редакціей

профессора **К. Гапиха** и доцента **Я. Неготина**.

ЮРЬЕВЪ.

Печатано въ типо-литографіи Г. Лакмана.

1898.

Joonis 8. Tartu Veterinaariainstituudi 50 aasta juubeli kirjelduse kaanetiitel.

patoloogilist anatoomiat õpetav) veterinaarmagister dotsent Johann Valdmann.

50 aasta juubeli ajal (1898. a.) oli instituudi (joonis 8) isiklik koosseis järgmine: 84 auliiget, 38 korrespondeerivat liiget, 1 õigeusuõpetuse professor, 3 korralist professorit (nende hulgas ka direktor), 3 erakorralist professorit, 3 dotsenti, 1 füüsikalektor, 1 vene literatuuri lektor, 1 prosekto, 2 prosektoriabi, 1 farmaatsia laborant, 1 õpetatud sepp, 1 õpetatud sepa abi, 4 kliiniku assistenti, 1 üliõpilaste inspektor, 1 sekretär (ühtlasi ka raamatupidaja), 1 eksekuutor (ühtlasi ka kassapidaja) ja 1 arst.

Välja arvatud veelgi hiljem lisandunud kaks eradotsendikohta ning kahe dotsentuuri muutmine koosseisuvälisteks professuurideks 1912. aastal jäi selline õppekohtade arv ja jaotus püsima kuni veterinaariainstituutide reformeerimiseni 1916. aastal. Seega koosnes erialade õppekaader instituudi lõpuaastail 7 professuurist, 3 dotsentuurist ja 1 õpetatud rautussepa kohast.

Vastavalt õppekaadri kasvule vähenes kord-korralt ka ainsa õppejõu poolt õpetatavate ainete hulk. Nii näiteks õpetasid kunagi Fr. Brauelli poolt üksi käsitletud aineid (morfoloogia, füsioloogia, patoloogia) möödunud sajandi lõpul (1893. a. alates) juba kolm õppejõudu — prof. L. Kundsini, prof. J. Valdmanni ja dots. J. Njegotini. Analoogiliselt toimus spetsifikatsioon tihenemine ka paljudes teistes ainetes.

Uute laiendatud koosseisudega veterinaariainstituutide 16. juulil 1916. aastal kinnitatud põhikirja alusel suurenes õppekaader veelgi. Selles oli ette nähtud erialaseid õppekohti järgmiselt: professuure 13, dotsentuure 5 ja prosektoorkohti 2. Vastavalt sellele täideti Tartu Veterinaariainstituutis juba 1917. aastal juurdetulnud kohtadest 4 kolme uue professori ja 1 dotsendiga. On märkimisväärne, et äsja loodud uuele lihavaatuse dotsentuurile kandideeris magistrina K. I. Skrjabin 25. novembril 1916. aastal. Järgmise aasta 18. aprillil ta ka instituudi nõukogu poolt sellele kohale valiti, ometi ütles Skrjabin 10. juulil 1917. aastal kirjaga sellest kohast ära põhjusel, et teda olevat valitud Novotšerkaski Veterinaariainstituudi parasitoloogia ja invasioonhaiguste kateedri erakorraliseks professoriks.¹

Tartu Veterinaariainstituudi reorganiseerimistööd jäid lõpetamata sõjaringe lähenemise ja okupatsiooniohu tõttu.

Veterinaarainete õppejõud olid Tartu Veterinaariainstituutis peaaegu eranditult siinse kooli ja instituudi kasvandikud. Enamikus alustasid nad oma teed teadlastena samuti kooli või instituudi juures, jäädes pärast studiumi lõpetamist töötama kliiniku assistendina, prosektoori abilisena jne. Siin kaitsesid nad ka oma veterinaariteaduse magistri teadusliku kraadi. Edaspidine erialane täiendamine toimus jooksva töö kõrvalt tavaliselt mitmesuguse pikkusega teaduslikkude komanderingute näol Saksamaale, harvem teistesse riikidesse. Nii näiteks sai 1871. aastal üheaastase komanderingu Lääne-Euroopasse (Saksamaale, Prantsusmaale ja Šveitsi) prof. A. Rosenberg, kusjuures teda asendas füsioloogia õppetöös ülikooli professor dr. Bidder ja anatoomia õppetöös prosekto mag. E. Semmer. Eugen Semmer viibis 1878. aasta 25. maist kuni 1. septembrini teaduslikul komanderingul Saksamaal, Austrias, Šveitsis, Prantsusmaal ja Itaalias; 1882. aastal viibis ta neljakuusel komanderingul Prantsusmaal, tutvudes siberi katku tekitaja toime mitigeerimise küsimustega Pasteuri instituutis ja mujal. Mõned aastad hiljem käis ta taas Prantsusmaal ja Hispaanias veterinaarkorraldusega tutvumas ja osa võtmas 5. rahvusvahelisest vete-

¹ RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 419.

rinaarkongressist Pariisis. Professor V. Gutmann viibis pikemaajalistel väliskomanderingutel aastail 1880 (1. jaanuarist kuni 1. septembrini) ja 1895 (maist septembrini), töötades Berliinis Robert Kochi laboratooriumis ja mitmes veterinaariaülikoolis. Enesetäiendamise otstarbel bakterioloogias viibis prof. K. Happich pikemaajalistel komanderingutel aastail 1891 ja 1899, mil ta töötas Robert Kochi laboratooriumis Berliinis ja Louis Pasteuri laboratooriumis Pariisis. Enamikus määrati komanderingud suvisele õppevaheaegadele. Siinsete õppejõudude mitmekülgne keelte oskus võimaldas neile vahetut teaduslikku suhtlemist oma riigi teadlaste ja ametiasutustega kui ka välismaiste kolleegidega ja õppeasutustega.

Selliste mitmesuunaliste korduvate komanderingute kaudu olid Tartu Veterinaariainstituudi õppejõud möödunud sajandi lõppveerandil otseses kontaktis meditsiinibioloogia (tsellulaarpatoloogia, meditsiiniline bakterioloogia) alal uusi suundi rajanud teaduse korüfeedega — Louis Pasteuriga, Robert Kochiga ja Rudolf Virchowiga —, asjaolu, mis võimaldas ka Tartus tegelda teaduse tolleaegsete sõlmküsimumustega.

Kuid Tartu veterinaariaõppeasutus polnud taimelavaks mitte üksnes endale, vaid siit on üliõpilastena ja magistritena või nooremate õppejõududena oma panuse kaasa saanud ka väga mitmete teiste veterinaariainstituutide õppejõud. Kõige promineerivam on viimaste hulgas akadeemik K. I. Skrjabin, kelle Tartu Ülikool 1932. aastal valis oma audoktoriks. Tartu Veterinaariainstituudis on õppinud või selle lõpetanud Moskva Veterinaariaakadeemia õppejõududest A. F. Klimov, N. A. Mihhin, N. M. Titov, A. R. Jevgrafov, N. F. Mõškin ja N. A. Ivanov, Leningradi Veterinaariainstituudi õppejõududest V. V. Konge, N. D. Ball, A. V. Sinjov jt., Kaasani Veterinaariainstituudi õppejõududest K. G. Blumberg ja K. M. Holzmann, Voroneži Veterinaariainstituudi õppejõududest S. I. Putškovski ja A. V. Makašov, Kirovi Põllumajandusinstituudi õppejõududest N. P. Krasnojorov, I. V. Stolnikov, Omski Veterinaariainstituudist S. A. Grüner jt. Umbes kümnest Tartu Veterinaariainstituudi lõpetajast on saanud Läti ja Leedu NSV veterinaariaõppeasutuste õppejõud.

TEADUSLIK UURIMISTÖÖ JA PEDAGOOGILINE TEGEVUS TARTU VETERINAARIAINSTITUUDIS

Instituudi õppejõudude uurimistöös jätkusid esialgu kooliperioodil välja-ujunenud suunad: kõige olulisemate nakkushaiguste (veisekatk, antraks, malleus jt.) iseloomu ja nendega võitlemise viiside väljaselgitamine. Oma ajaajalise uurimistöö kogemusi mainitud aladel andsid trükisõnas kokkuvõtlikult edasi vanad professorid P. Jessen ja Fr. Unterberger. Samal ajal algas väga intensiivne uurimis- ja publitseerimistööd noor õppejõud E. Semmer, kellele veiste tuberkuloosi ja üldse bakterioloogia väljapaistva spetsialistina seltsis kümme aastat hiljem veterinaarteaduse magister V. Gutmann. Peale kohapealsete kogemuste, mida ta sai E. Semmerilt ja Tartus varem töötanud Fr. Brauelli uurimustest, tutvus V. Gutmann tolleaegse bakterioloogiateadusega üksikasjalikult 1880. aastal Robert Kochi laboratooriumis. Süvendatud bakterioloogilisteks uurimistöödeks ja sõjaväe veterinaararstidele perioodiliste täienduskursuste korraldamiseks samalt alalt asutati Tartu Veterinaariainstituudi juurde 1887. aastal (eeskätt direk-

tor K. Raupachi, prof. E. Semmeri ja dotsent V. Gutmanni algatusel) Sõjamineisteriumi summadega subsideeritav Bakterioloogiajaam. Selle asutuse viljakas teaduslik ja pedagoogiline tegevus aitas oluliselt kaasa veterinaar-bakterioloogia arengule ja selle rakendamisele tsaari-Venemal. Samas asutuses õpetati bakterioloogiat ka Tartu instituudi üliõpilastele.

Peale Tartu asutati bakterioloogiajaam Harkovi Veterinaariainstituudi juurde. Nende kummagi aasta-eelarve oli 6000 rubla, sellest 1400 rubla töötasudeks ja 4600 rubla majanduskuludeks. Ühenduses uue ülesande täitmisega ehitati Tartus 1887. aastal 4600 rubla eest väike tallihoone nakkushaigetele loomadele ja laboratoorsetele katseloomadele instituudi õuele ning kohandati endine loomade saun bakterioloogialaboratooriumiks, kusjuures hoone läänepoolsesse otsa ehitati praktikumiruum kursantidele ja üliõpilastele. See ruum on mõningal määral ümberehitatuna säilinud.

Igal aastal komandeeriti Bakterioloogiajaama kursustele 5 sõjaväe veterinaararsti. Nad pidid tutvuma bakterioloogiaga ja vastavate uurimismeetoditega, kuid samal ajal osa võtma tatitaudi ja teiste nakkushaiguste uurimistest. Õppeprogramm oli I semestril 1891. aastal direktor K. Raupachi andmeil järgmine: 1) mikrokoobi käsitlemise tundmaõppimine, 2) bakteriaalsetele kultuuridele söötmete valmistamine, 3) töötamine saprofüütidega — kultiveerimine, värvimine, steriliseerimine, desinfitseerimine, 4) harjutused patogeensete mikroobidega, preparaate valmistamine, lõigud, 5) loomade süstimine mitmesuguste kultuuridega ning sekreetidega ja ekskreetidega haigetelt loomadelt, nakkushaigustesse surnud loomade lahkamine ja neist kultuuride valmistamine. Teisel semestril toimusid spetsiaalsed bakterioloogilised uurimised kursantide poolt.

Mitmed kursantidest jäid oma uurimistöö lõpuleviimiseks ja magistritöö vormistamiseks instituudi juurde pikemaks ajaks.¹

Veelgi laiemalt sai Tartu Veterinaariainstituut tuttavaks käesoleva sajandi algul prof. Karl Happichi poolt Bakterioloogiajaama juurde organiseeritud piimandusosakonna kaudu. Selles uuriti mitmesuguseid piimandusbakterioloogia küsimusi: piima ning või, juustu ja teiste piimaproductide keemilist koostist ja selle sõltuvust valmistamise tehnoloogiast ning kasutatavatest bakterikultuuridest jm.

Piimandusosakonna juures korraldas K. Happich alates 1900. aastast igal aastal bakterioloogia-, hügieeni- ja piimakeemiakursusi veterinaararstidele, eeskätt aga või- ja juustutööstuses tegelevatele spetsialistidele ning piimanduskoolide õpetajatele. Õppus toimus kursustel koos üliõpilastega ja neist võtsid (peale üliõpilaste) osa 1910. aastal 14, 1911. aastal 10 ja 1912. aastal 6 inimest. Korduvalt esines K. Happich lektorina ka Moskvas ja Peterburis korraldatud piimanduskursustel.²

1907. aasta sügisel pöördus grupp farmaatsia kuulajaid ja üliõpilasi-meedikuid prof. K. Happichi poole palvega, et ta neile korraldaks vastava tasu eest ühekuuse bakterioloogia kursuse, mida ta ka tegi.³ Olgu lisatud, et analoogiliselt korraldas rühmale kuulajaile Tartu Ülikoolist uriini, toidu ja galeeniliste preparaate analüüsi kursusi üks teine Veterinaariainstituudi õppejõud — dotsent Spasski. Neist kursustest võtsid hiljem osa ka mitmed veterinaararstid.

Prof. K. Happichi poolt korraldatud bakterioloogia- ja piimanduskursus-

¹ ENSV RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 295.

² Samas, f. 404, nim. 1, s.-ü. 4006, l. 11, 13, 14.

³ Samas, f. 404, nim. 1, s.-ü. 4007, l. 1, 2, 3.

test oli osavõtjaid isegi Siberist. Sama laboratoorium valmistas sobivaid kultuure piima ja koore hapendamiseks. Piimatööstuse moderniseerimiseks ja piimatervishoiuliste teadmiste levitamiseks organiseeris prof. Happich hulgaliselt vastavaid ekspositsioone nii Baltikumis, Peterburis, Moskvast ja teistes Venemaa linnades kui ka välismaal (Dresdenis ja Hamburgis). Piimahügieeniliste ja piimatehnoloogiliste teadmiste ja uurimistöö saavutuste edasine levitamine toimus arvukate populaarteaduslike ja teaduslike ettekannete ning trükisõna kaudu.

Erialaste teadmiste sügavusega silmapaistnud õppejõududest tuleks nimetada näitena esmajoones prof. dr. med. A. Rosenbergi. Tema enda ja ta õpilaste trükis avaldatud uurimistöid pole küll palju, kuid ometi oli ta rahvusvaheliselt tunnustatud osteoloog ning tal oli ulatuslik ja hästi korraldatud fossiilsete luude kogu, millega tutvumas käis 1899. aastal ka Briti Muuseumi töötaja. Põhjalike teadmistega teadlasena valiti prof. A. Rosenberg 1920. aastal Tartu Ülikooli juures tegutsenud Loodusuurijate Seltsi auliikmeks ja hiljem Saksa Leopoldi-Akadeemia liikmeks. A. Rosenbergi põhjalikku kompetentsust osteoloogias kasutasid teised teadlased peamiselt otsese kontakti kaudu. Tahvel XII.

Füsioloog prof. J. Njegotini tööd käsitlevad peamiselt graafilise registreerimise, prof. S. Putškovski on välja töötanud kabjakõhre operatsioonimeetodi ja sarvmoodustiste mikrotomeerimiseks ettevalmistamise mooduse. Üldiselt aga kandis enamiku õppejõudude uurimistöö temaatika heterogeenset ja mõningat kasuistlikku ilmet.

Õppekirjanduse väljaandmisest võtsid Tartu Veterinaariainstituudi õppejõud osa väga tagasihoidlikult. Dotsent Santõr avaldas venekeelse kabjahaiguste õpiku ja ajakirja «Veterinaarvelsker» lisana «Koduloomade erikirurgia alused». Prof. V. Gutmanni sulest pärineb «Erikirurgia õpik». Peale selle on tema poolt kirjutatud Bayeri ja Fröhneri «Veterinaarkirurgia ja sünnitusabi käsiraamatu» I ja II trükis (1897 ja 1907) peatükk mao ja soolte kirurgilistest haigustest. Prof. K. Happichi koostatuna on ilmunud bakterioloogia õpik.

Instituudi direktoriteks olid: Friedrich Unterberger (kuni 1875), Kazimir von Raupach (1875—1895), Ludvig Kundsinn (1895—1914) ja Karl Happich (1914—1918). Tahvel XIII.

Tartu Veterinaariakool ja -instituut on saanud korduvalt ka väljaspoolse tunnustuse osaliseks. Hiljuti ilmunud artiklis väidavad prof. A. I. Metjolkin ja veterinaararst O. A. Metjolkin,¹ et Tartu Veterinaariakooli koos Harkovi Veterinaariakooliga võib põhjendatult pidada Venemaal esimeseks patogeensete mikroobide viljaka uurimise paigaks. Ja edasi: «Selles asutuses (nüüd Eesti Põllumajanduse Akadeemia Veterinaariateaduskond Tartus) algas oma teaduslikku uurimistööd E. M. Semmer (1843—1906), üks kodumaise veterinaarmikrobioloogia pioneere. Ta avastas esimesena, et siberi katku tekitaja ei esine mitte üksnes kepikujulisena, vaid ka kerakeste näol (1872), see tähendab, et meie uurija avastas spoorilise arengustadiumi, ennetades nende vaatlustega Kochi ja Pasteuri nelja aasta võrra. Edasi avastas Semmer lindude koolera tekitaja ja eraldas selle mikroorganismi puhaskultuuri Pasteurist ja teistest uurijatest kaks aastat varem; ta avaldas selle kohta ka teate, kuid üksnes vene kirjanduses (1878).» Oma töö lõpul väidavad Metjolkinid järgmist: «Käesolevas artiklis esitatud andmed lubavad teha kaks piisavalt põhjendatud järeldust: esiteks, et vene veterinaaria

¹ А. И. Метелкин, О. А. Метелкин, 1972. «Роль русской ветеринарии в зарождении отечественной микробиологии». «Ветеринария», 11: 106—109.

Prof. E. Semmer

Joonis 9. Tartu Veterinaariainstituudi kuulsaim teadlane prof. Eugen Semmer umbes 40 aastana. Pildi on kinkinud dr. L. Z. Saunders.

varem kodumaisest meditsiinist aitas kaasa patogeenseid mikroobe käsitleva teaduse sünnile, ja teiseks, et mikrobioloogia sünni ja edasiarendamise algseks paigaks oli Tartu Veterinaariakool...» (minu sõrendus — J. T.).

Teenete eest teaduslikus uurimistöös valiti E. Semmer mitmete kodu- ja välismaiste (Peterburi, Moskva, Austria, Elsass-Lotringi, Prantsuse, Ing-

1994. Местн 1892.

216

М. В. Д.

ИМПЕРАТОРСКІЙ

ИНСТИТУТЪ

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ МЕДИЦИНЫ.

Господину Директору Императорскаго Ветеринарнаго Института.

№. Сентября 1892.

№. 1638

с Высочайшимъ приказомъ по Министерству Внутреннихъ Дѣлъ отъ 3го сего Сентября за №30 Профессору Ввереннаго Вамъ Превосходительству Института, Магистръ Ветеринарныхъ наукъ, Действительной Статскій Советникъ Вилмер назначенъ Действительнымъ Членомъ Императорскаго Института Экспериментальной Медицины, съ 26го Августа текущаго года.

Вслѣдствіе сего Институтъ имеетъ честь покорнаго

Prof. E. Semmer.

Joonis 9. Tartu Veterinaarainstituudi kuulsaim teadlane prof. Eugen Semmer umbes 40 aastaseks. Pildi on kinkinud dr. L. Z. Saunders.

varem kodumaisest meditsiinist aitas kaasa patogeenseid mikroobe käsitleva teaduse sünnile, ja teiseks, et mikrobioloogia sünni ja edasiarendamise algseks paigaks oli Tartu Veterinaariakool...» (minu sõrendus — J. T.).

Teenete eest teaduslikus uurimistöös valiti E. Semmer mitmete kodu- ja välismaiste (Peterburi, Moskva, Austria, Elsass-Lotringi, Prantsuse, Ing-

1892. 11. 10.

№

И. В. Д.
ИМПЕРАТОРСКИЙ
ИНСТИТУТЪ
ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ МЕДИЦИНЫ.

Господину Директору Императорскаго Ветеринарнаго Института.

10. Сентября 1892.

№ 1638

с Высочайшимъ приказомъ по Министерству Внутреннихъ Дѣлъ отъ 3го сего Сентября за № 30 Профессору Временнаго Вашему Превосходительству Института, Магистръ Ветеринарныхъ наукъ, Действительной Статскій Советникъ Землер назначенъ Действительнымъ Членомъ Императорскаго Института Экспериментальной Медицины, съ 26го Августа текущаго года.

Владѣнствіе сего Института имеетъ честь покорнѣе

patoloogilist anatoomiat õpetav) veterinaarmagister dotsent Johann Valdmann.

50 aasta juubeli ajal (1898. a.) oli instituudi (joonis 8) isiklik koosseis järgmine: 84 auliiget, 38 korrespondeerivat liiget, 1 õigesuõpetuse professor, 3 korralist professorit (nende hulgas ka direktor), 3 erakorralist professorit, 3 dotsenti, 1 füüsikalektor, 1 vene literatuuri lektor, 1 prosekotor, 2 prosekotoriabi, 1 farmaatsia laborant, 1 õpetatud sepp, 1 õpetatud sepa abi, 4 kliiniku assistenti, 1 üliõpilaste inspektor, 1 sekretär (ühtlasi ka raamatupidaja), 1 eksekuutor (ühtlasi ka kassapidaja) ja 1 arst.

Välja arvatud veelgi hiljem lisandunud kaks eradotsendikohta ning kahe dotsentuuri muutmine koosseisuvälisteks professuurideks 1912. aastal jäi selline õppekohtade arv ja jaotus püsima kuni veterinaariainstituutide reformeerimiseni 1916. aastal. Seega koosnes erialade õppekaader instituudi lõpuaastail 7 professuurist, 3 dotsentuurist ja 1 õpetatud rautussepa kohast.

Vastavalt õppekaadri kasvule vähenes kord-korralt ka ainsa õppejõu poolt õpetatavate ainete hulk. Nii näiteks õpetasid kunagi Fr. Brauelli poolt üksi käsitletud aineid (morfoloogia, füsioloogia, patoloogia) möödunud sajandi lõpul (1893. a. alates) juba kolm õppejõudu — prof. L. Kundsini, prof. J. Valdmanni ja dots. J. Njegotini. Analoogiliselt toimus spetsifikatsiooni tihenemine ka paljudes teistes ainetes.

Uute laiendatud koosseisudega veterinaariainstituutide 16. juulil 1916. aastal kinnitatud põhikirja alusel suurenes õppekaader veelgi. Selles oli ette nähtud erialaseid õppekohti järgmiselt: professuure 13, dotsenture 5 ja prosekotorikohti 2. Vastavalt sellele täideti Tartu Veterinaariainstituudis juba 1917. aastal juurdetulnud kohtadest 4 kolme uue professori ja 1 dotsendiga. On märkimisväärne, et äsja loodud uuele lihavaatuse dotsentuurile kandideeris magistrina K. I. Skrjabin 25. novembril 1916. aastal. Järgmise aasta 18. aprillil ta ka instituudi nõukogu poolt sellele kohale valiti, ometi ütles Skrjabin 10. juulil 1917. aastal kirjaga sellest kohast ära põhjusel, et teda olevat valitud Novotšerkaski Veterinaariainstituudi parasitoloogia ja invasioonhaiguste katedri erakorraliseks professoriks.¹

Tartu Veterinaariainstituudi reorganiseerimistööd jäid lõpetamata sõjaringe lähenemise ja okupatsiooniohu tõttu.

Veterinaarainete õppejõud olid Tartu Veterinaariainstituudis peaaegu eranditult siinse kooli ja instituudi kasvandikud. Enamikus alustasid nad oma teed teadlastena samuti kooli või instituudi juures, jäädes pärast studiumi lõpetamist töötama kliiniku assistendina, prosekotori abilisenä jne. Siin kaitsesid nad ka oma veterinaariteaduse magistri teadusliku kraadi. Edaspidine erialane täiendamine toimus jooksva töö kõrvalt tavaliselt mitmesuguse pikkusega teaduslikkude komandeeringute näol Saksamaale, harvem teistesse riikidesse. Nii näiteks sai 1871. aastal üheaastase komandeeringu Lääne-Euroopasse (Saksamaale, Prantsusmaale ja Šveitsi) prof. A. Rosenberg, kusjuures teda asendas füsioloogia õppetöös ülikooli professor dr. Bidder ja anatoomia õppetöös prosekotor mag. E. Semmer. Eugen Semmer viibis 1878. aasta 25. maist kuni 1. septembrini teaduslikul komandeeringul Saksamaal, Austrias, Šveitsis, Prantsusmaal ja Itaalias; 1882. aastal viibis ta neljakuusel komandeeringul Prantsusmaal, tutvudes siberi katku tekitaja toime mitigeerimise küsimustega Pasteuri instituudis ja mujal. Mõned aastad hiljem käis ta taas Prantsusmaal ja Hispaanias veterinaarkorraldusega tutvumas ja osa võtmas 5. rahvusvahelisest vete-

¹ RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 419.

rinaarkongressist Pariisis. Professor V. Gutmann viibis pikemaajalistel väliskomandeeringutel aastail 1880 (1. jaanuarist kuni 1. septembrini) ja 1895 (maist septembrini), töötades Berliinis Robert Kochi laboratooriumis ja mitmes veterinaariaülikoolis. Enesetäiendamise otstarbel bakterioloogias viibis prof. K. Happich pikemaajalistel komandeeringutel aastail 1891 ja 1899, mil ta töötas Robert Kochi laboratooriumis Berliinis ja Louis Pasteuri laboratooriumis Pariisis. Enamikus määrati komandeeringud suvistele õppevaheajadele. Siinsete õppejõudude mitmekülgne keelte oskus võimaldas neile vahetut teaduslikku suhtlemist oma riigi teadlaste ja ametiasutustega kui ka välismaiste kolleegidega ja õppeasutustega.

Selliste mitmesuunaliste korduvate komandeeringute kaudu olid Tartu Veterinaariainstituudi õppejõud möödunud sajandi lõppveerandil otseses kontaktis meditsiinbioloogia (tsellulaarpatoloogia, meditsiiniline bakterioloogia) alal uusi suundi rajanud teaduse korüfeedega — Louis Pasteuriga, Robert Kochiga ja Rudolf Virchowiga —, asjaolu, mis võimaldas ka Tartus tegelda teaduse tolleaegsete sõlmküsimustega.

Kuid Tartu veterinaariaõppeasutus polnud taimelavaks mitte üksnes endale, vaid siit on üliõpilastena ja magistrilena või nooremate õppejõududena oma panuse kaasa saanud ka väga mitmete teiste veterinaariainstituutide õppejõud. Kõige promineerivam on viimaste hulgas akadeemik K. I. Skrjabin, kelle Tartu Ülikool 1932. aastal valis oma audoktoriks. Tartu Veterinaariainstituudis on õppinud või selle lõpetanud Moskva Veterinaariaakadeemia õppejõududest A. F. Klimov, N. A. Mihhin, N. M. Titov, A. R. Jevgrafov, N. F. Mõškin ja N. A. Ivanov, Leningradi Veterinaariainstituudi õppejõududest V. V. Konge, N. D. Ball, A. V. Sinjov jt., Kaasani Veterinaariainstituudi õppejõududest K. G. Blumberg ja K. M. Holzmann, Voroneži Veterinaariainstituudi õppejõududest S. I. Putškovski ja A. V. Makašov, Kirovi Põllumajandusinstituudi õppejõududest N. P. Krasnopjorov, I. V. Stolnikov, Omski Veterinaariainstituudist S. A. Grüner jt. Umbes kümnest Tartu Veterinaariainstituudi lõpetajast on saanud Läti ja Leedu NSV veterinaariaõppeasutuste õppejõud.

TEADUSLIK UURIMISTÖÖ JA PEDAGOOGILINE TEGEVUS TARTU VETERINAARIAINSTITUUDIS

Instituudi õppejõudude uurimistöös jätkusid esialgu kooliperioodil välja kujunenud suunad: kõige olulisemate nakkushaiguste (veisekatk, antraks, malleus jt.) iseloomu ja nendega võitlemise viiside väljaselgitamine. Oma ikaajalise uurimistöö kogemusi mainitud aladel andsid trükisõnas kokkuvõtlikult edasi vanad professorid P. Jessen ja Fr. Unterberger. Samal ajal algas väga intensiivne uurimis- ja publitseerimistööd noor õppejõud E. Semmer, kellele veiste tuberkuloosi ja üldse bakterioloogia väljapaistva spetsialistina seltsis kümme aastat hiljem veterinaarteaduse magister V. Gutmann. Peale kohapealsete kogemuste, mida ta sai E. Semmerilt ja Tartus varem töötanud Fr. Brauelli uurimustest, tutvus V. Gutmann tolleaegse bakterioloogiateadusega üksikasjalikult 1880. aastal Robert Kochi laboratooriumis. Süvendatud bakterioloogilisteks uurimistöödeks ja sõjaväe veterinaararstidele perioodiliste täienduskursuste korraldamiseks samalt alalt asutati Tartu Veterinaariainstituudi juurde 1887. aastal (eeskätt direk-

tor K. Raupachi, prof. E. Semmeri ja dotsent V. Gutmanni algatusel) Sõjamineisteriumi summadega subsideeritav Bakterioloogiajaam. Selle asutuse viljakas teaduslik ja pedagoogiline tegevus aitas oluliselt kaasa veterinaar-bakterioloogia arengule ja selle rakendamisele tsaari-Venemaal. Samas asutuses õpetati bakterioloogiat ka Tartu instituudi üliõpilastele.

Peale Tartu asutati bakterioloogiajaam Harkovi Veterinaariainstituudi juurde. Nende kummagi aasta-eelarve oli 6000 rubla, sellest 1400 rubla lõõtasudeks ja 4600 rubla majanduskuludeks. Ühenduses uue ülesande täitmise ehitati Tartus 1887. aastal 4600 rubla eest väike tallihoone nakkushaigetele loomadele ja laboratoorsetele katseloomadele instituudi õuele ning kohandati endine loomade saun bakterioloogialaboratooriumiks, kusjuures hoone läänepoolsesse otsa ehitati praktikumiruum kursantidele ja üliõpilastele. See ruum on mõningal määral ümberehitatuna säilinud.

Igal aastal komandeeriti Bakterioloogiajaama kursustele 5 sõjaväe veterinaararsti. Nad pidid tutvuma bakterioloogiaga ja vastavate uurimismeetoditega, kuid samal ajal osa võtma tatitaudi ja teiste nakkushaiguste uurimistest. Õppeprogramm oli I semestril 1891. aastal direktor K. Raupachi andmeil järgmine: 1) mikrokoobi käsitsemise tundmaõppimine, 2) bakteriaalsetele kultuuridele söötmete valmistamine, 3) töötamine saprofüütidega — kultiveerimine, värvimine, steriliseerimine, desinfitseerimine, 4) harjutused patogeensete mikroobidega, preparaatide valmistamine, lõigud, 5) loomade süstimine mitmesuguste kultuuridega ning sekreetidega ja ekskreetidega haigetelt loomadelt, nakkushaigustesse surnud loomade lahkamine ja neist kultuuride valmistamine. Teisel semestril toimusid spetsiaalsed bakterioloogilised uurimised kursantide poolt.

Mitmed kursantidest jäid oma uurimistöö lõpuleviimiseks ja magistritöö vormistamiseks instituudi juurde pikemaks ajaks.¹

Veelgi laiemalt sai Tartu Veterinaariainstituut tuttavaks käesoleva sajandi algul prof. Karl Happichi poolt Bakterioloogiajaama juurde organiseeritud piimandusosakonna kaudu. Selles uuriti mitmesuguseid piimandusbakterioloogia küsimusi: piima ning või, juustu ja teiste piimaproductide keemilist koostist ja selle sõltuvust valmistamise tehnoloogiast ning kasutatavatest bakterikultuuridest jm.

Piimandusosakonna juures korraldas K. Happich alates 1900. aastast igal aastal bakterioloogia-, hügieeni- ja piimakeemiakursusi veterinaararstidele, eeskätt aga või- ja juustutööstuses tegelevatele spetsialistidele ning piimanduskoolide õpetajatele. Õppus toimus kursustel koos üliõpilastega ja neist võtsid (peale üliõpilaste) osa 1910. aastal 14, 1911. aastal 10 ja 1912. aastal 6 inimest. Korduvalt esines K. Happich lektorina ka Moskvas ja Peterburis korraldatud piimanduskursustel.²

1907. aasta sügisel pöördus grupp farmaatsia kuulajaid ja üliõpilasi-meedikuid prof. K. Happichi poole palvega, et ta neile korraldaks vastava tasu eest ühekuuse bakterioloogia kursuse, mida ta ka tegi.³ Olgu lisatud, et analoogiliselt korraldas rühmale kuulajaile Tartu Ülikoolist uriini, toidu ja galeeniliste preparaatide analüüsi kursusi üks teine Veterinaariainstituudi õppejõud — dotsent Spasski. Neist kursustest võtsid hiljem osa ka mitmed veterinaararstid.

Prof. K. Happichi poolt korraldatud bakterioloogia- ja piimanduskursus-

¹ ENSV RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 295.

² Samas, f. 404, nim. 1, s.-ü. 4006, l. 11, 13, 14.

³ Samas, f. 404, nim. 1, s.-ü. 4007, l. 1, 2, 3.

test oli osavõtjaid isegi Siberist. Sama laboratoorium valmistas sobivaid kultuure piima ja koore hapendamiseks. Piimatööstuse moderniseerimiseks ja piimatervishoiuliste teadmiste levitamiseks organiseeris prof. Happich hulgaliselt vastavaid ekspositsioone nii Baltikumis, Peterburis, Moskvas ja teistes Venemaa linnades kui ka välismaal (Dresdenis ja Hamburgis). Piimahügieeniliste ja piimatehnoloogiliste teadmiste ja uurimistöö saavutuste edasine levitamine toimus arvukate populaarteaduslike ja teaduslike ettekannete ning trükisõna kaudu.

Erialaste teadmiste sügavusega silmapaistnud õppejõududest tuleks nimetada näitena esmajoones prof. dr. med. A. Rosenbergi. Tema enda ja ta õpilaste trükis avaldatud uurimistöid pole küll palju, kuid ometi oli ta rahvusvaheliselt tunnustatud osteoloog ning tal oli ulatuslik ja hästi korraldatud fossiilsete luude kogu, millega tutvumas käis 1899. aastal ka Briti Muuseumi töötaja. Põhjalike teadmistega teadlasena valiti prof. A. Rosenberg 1920. aastal Tartu Ülikooli juures tegutsenud Loodusuurijate Seltsi auliikmeks ja hiljem Saksa Leopoldi-Akadeemia liikmeks. A. Rosenbergi põhjalikku kompetentsust osteoloogias kasutasid teised teadlased peamiselt otsese kontakti kaudu. Tahvel XII.

Füsioloog prof. J. Njegotini tööd käsitlevad peamiselt graafilise registreerimise täiustamist, prof. S. Putškovski on välja töötanud kabjakõhre operatsioonimeetodi ja sarvmoodustiste mikrotomeerimiseks ettevalmistamise mooduse. Üldiselt aga kandis enamiku õppejõudude uurimistöö temaatika heterogeenset ja mõningat kasuistlikku ilmet.

Õppekirjanduse väljaandmisest võtsid Tartu Veterinaariainstituudi õppejõud osa väga tagasihoidlikult. Dotsent Santõr avaldas venekeelse kabjahaiguste õpiku ja ajakirja «Veterinaarvelsker» lisana «Koduloomade erikirurgia alused». Prof. V. Gutmanni sulest pärineb «Erikirurgia õpik». Peale selle on tema poolt kirjutatud Bayeri ja Fröhneri «Veterinaarkirurgia ja sünnitusabi käsiraamatu» I ja II trükis (1897 ja 1907) peatükk mao ja soolte kirurgilistest haigustest. Prof. K. Happichi koostatuna on ilmunud bakterioloogia õpik.

Instituudi direktoriteks olid: Friedrich Unterberger (kuni 1875), Kazimir von Raupach (1875—1895), Ludvig Kundsini (1895—1914) ja Karl Happich (1914—1918). Tahvel XIII.

Tartu Veterinaariakool ja -instituut on saanud korduvalt ka väljaspoolse tunnustuse osaliseks. Hiljuti ilmunud artiklis väidavad prof. A. I. Metjolkin ja veterinaararst O. A. Metjolkin,¹ et Tartu Veterinaariakooli koos Harkovi Veterinaariakooliga võib põhjendatult pidada Venemaal esimeseks patogeensete mikroobide viljaka uurimise paigaks. Ja edasi: «Selles asutuses (nüüd Eesti Põllumajanduse Akadeemia Veterinaariateaduskond Tartus) algas oma teaduslikku uurimistööd E. M. Semmer (1843—1906), üks kodumaise veterinaarmikrobioloogia pioneere. Ta avastas esimesena, et siberi katku tekitaja ei esine mitte üksnes kepikujulisena, vaid ka kerakeste näol (1872), see tähendab, et meie uurija avastas spoorilise arengustadiumi, enneldes nende vaatlustega Kochi ja Pasteuri nelja aasta võrra. Edasi avastas Semmer lindude koolera tekitaja ja eraldas selle mikroorganismi puhaskultuuri Pasteurist ja teistest uurijatest kaks aastat varem; ta avaldas selle kohta ka teate, kuid üksnes vene kirjanduses (1878).» Oma töö lõpul väidavad Metjolkinid järgmist: «Käesolevas artiklis esitatud andmed lubavad teha kaks piisavalt põhjendatud järeldust: esiteks, et vene veterinaaria

¹ А. И. Метелкин, О. А. Метелкин, 1972. «Роль русской ветеринарии в зарождении отечественной микробиологии». «Ветеринария», 11: 106—109.

Prof. E. Semmer.

Joonis 9. Tartu Veterinaariinstituudi kuulsaim teadlane prof. Eugen Semmer umbes 40 aastana. Pildi on kinkinud dr. L. Z. Saunders.

varem kodumaisest meditsiinist aitas kaasa patogeenseid mikroobe käsitleva teaduse sünnile, ja teiseks, et mikrobioloogia sünni ja edasiarendamise algseks paigaks oli Tartu Veterinaariakool...» (minu sõrendus — J. T.).

Teenete eest teaduslikus uurimistöös valiti E. Semmer mitmete kodu- ja välismaiste (Peterburi, Moskva, Austria, Elsass-Lotringi, Prantsuse, Ing-

1894. Мемор. № 122.

216

М. В. Д.

ИМПЕРАТОРСКІЙ

ИНСТИТУТЪ

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ МЕДИЦИНЫ.

№. Сентября 1892.

Господину Директору Императорскаго Ветеринарнаго Института.

№. 1638

с Высочайшимъ приказомъ по Министерству Внутреннихъ Дѣлъ отъ 3го сего Сентября за № 30 Профессору Временнаго Вашего Превосходительства Института, Магистръ Ветеринарныхъ наукъ, Действительной Статскій Советникъ Вилмеръ назначенъ Действительнымъ Членомъ Императорскаго Института Экспериментальной Медицины, съ 26го Августа текущаго года.

Ваше Императорское Высочайшее Указаніе и. иметъ честь покорнаго

lise) veterinaarorganisatsioonide korrespondeerivaks või auliikmeks ja hiljem Keiserliku Eksperimentaalmeditsiini Instituudi tegevliikmeks (joonised 9 ja 10). Tema teaduslike tööde arv ületab 200.

Lugupidamisele Tartu veterinaarteadlastest osutab ka see, et 1903. aastal Peterburis toimunud esimese ülevenemaalise veterinaarkongressi juhatajaks valiti Tartu Instituudi direktor K. Raupach ja sektsiooni juhatajaks prof. K. Happich. Prof. A. Rosenberg oli Pariisis 1889. aastal toimunud ülemaailmse zooloogide kongressi patronaazikomitee liige jne.

VETERINAARARSTI DIPLOMI JA VETERINAARTEADUSE MAGISTRIKRAADI ANDMISE KORD

Nii Tartu Veterinaariakoolis kui ka -instituudis anti veterinaararsti diplom¹ isikutele, kes olid läbi teinud nelja-aastase teoreetilise ja praktilise õppekursuse ning sooritanud lõpueksamid. Lõpueksamid tulid sooritada nii pea- kui ka abiainetes. Abiaineteks olid kooliperioodil anorgaaniline ja orgaaniline keemia, farmaatsia, zooloogia, füüsika ja botaanika. Instituudiperioodi abiaineteks olid põllumajandus, mineraloogia, botaanika, zooloogia koos võrdleva anatoomiaga, füüsika koos füüsilise geograafiaga, üld- ja meditsiiniline keemia.

Lõpueksameil kuulusid kooliperioodil peaainete hulka eksterjäär, hobusekasvatus, zootoomia, koduloomade füsioloogia, üld- ja eriteraapia, veterinaarfarmakoloogia, veterinaardieetika, epizootoloogia koos lihavaatusega, teoreetiline ja operatiivne veterinaarkirurgia koos sünnitusabiga, rautusõpetus, kliiniline veterinaarmeditsiin, patoloogiline anatoomia, veterinaarpolitsej ja kohtulik veterinaarmeditsiin, ratsasõidu ja rakendamise põhireglid ning vene keel.

Instituudis toimusid lõpueksamid algul 23 ja hiljem vene keele ära langedes 22 peaaines. Siia kuulusid: zootoomia, zoofüsioloogia, eksterjäär, loomakasvatus, zoothügieen, üldpatoloogia, patoloogiline anatoomia, farmakognosia, farmaatsia, farmakoloogia koos retseptuuriga, üldteraapia, eripatoloogia ja teraapia, epizootoloogia ja veterinaarpolitsej, teoreetiline kirurgia, sünnitusabi, operatiivkirurgia, rautusteooria, teraapia- ja kirurgiakliinik, kohtulik veterinaarmeditsiin, veterinaarteaduste entsüklopeedia, veterinaarapteegi tööd, praktiline hobuserautus ja vene keel.

Loetletud peaainetest tuli eksam teha ka magistrandidel, kuid erinevalt tavalistele lõpetajatele nõuti neilt veel vastava kirjanduse tundmist ja kirjalikku vastust neile täiendavalt esitatud kahele küsimusele. Olles kõik eksamid vähemalt rahuldavalt sooritanud, võis magistrand oma trükis avaldatud uurimistöö esitada kaitsmiseks. Magistridissertatsiooni kaitsmine toimus kolme oponenti vastu pidulikult ja avalikult. Eduka promotiooni järel tuli magistril kõigi koosolijate ees ette lugeda magistridiplomi

¹ Kuni 1916. aastani kehtis Venemaal kõrgemate veterinaariaõppeasutuste lõpetajate suhtes veterinaari nimetus, kuid 1916. aasta 22. juunil Riiginõukogu poolt vastu võetud seaduses laiendatud koosseisudega veterinaariainstituutide asutamise kohta oli lõpetajate kohta ette nähtud veterinaararsti kvalifikatsiooninimetus (С. С. Липидус, 1968. «Ветеринарный врач». «Ветерин. энциклопедия», 1: 1027—1029). Tegelikult kasutati veterinaararsti nimetust ka kooli ja instituudi õpetajate kohta, näiteks instituudi immatrikuleeritute albumis 1898. aastast, ajaloolistes ülevaadetes jm.

843
Къ характеристикъ

Гельминтофауны домашнихъ животныхъ Туркестана.

843.

ДИССЕРТАЦІЯ

на степень

Магистра Ветеринарныхъ Наукъ

К. И. Скрябина.

ОППОНЕНТЫ:

Ордин. проф. С. Е. Пучковскій, заслуж. ордин. проф. Л. К. Кундзинъ
и прив. доц. Э. Я. Паукуль.

3056

3056

843

Юрьевъ,

Типо-литографія Эд. Бергмана

1916.

Joonis 11. Tartu Veterinaariainstituudi väljapaistvama kasvandiku akadeemik K. I. Skrjabini Tartus kaitstud veterinaarmagistri väitekirja kaanetiitel.

tagaküljele trükitud vastavasisuline veterinaariavanne ehk -töötus ja siis sellele alla kirjutada. Selles kohustuti kaasa aitama koduloomade tervise säilitamisele ja haiguste ravimisele, töötati loomapidajate tähelepanu juhtida loomade parematele pidamistingimustele ning nakkuste vältimis- ja pidurdusvahenditele, kaasa aidates Venemaa loomakasvatuse täiustamisele teaduse abil, hoolega jälgida veterinaarteaduste arengut ja toetada

kõigest jõust sellist arengut kasulike tööde publitseerimisega loomakasvatuse ja ravi alalt.

Trükitud magistritööd vastasid oma mahult ja sisult välismaistele ja meil kodanlikul perioodil kehtinud veterinaardoktori-dissertatsioonide ning ligikaudu praegustele veterinaarkandidaatitöödele. Kogu ulatuses trükituna olid kunagised magistritööd teadlastele hõlpsasti kättesaadavad. Tänapäeval esitatakse veterinaardoktori-dissertatsioonidele märgatavalt kõrgemaid nõudeid.

Olgu lisatud, et Siseministeeriumi veterinaarkomitee tegi 1878. aastal ettepaneku asendada veterinaarteaduse magistri teaduslik kraad veterinaardoktori teadusliku kraadiga, kuid tingimusel, et doktoreerimise õigus jäetakse ainult neile lõpetajaile, kes instituuti astusid täieliku keskkooli- (gümnaasiumi-) haridusega. Tartu Veterinaariainstituudi nõukogu asus 1879. aastal selles küsimuses eitavale seisukohale, sest «väljavaated, mida veterinaarile pakub riigiteenistus, on liiga tähtsusetud selleks, et gümnaasiumi lõpetajaid kutsuda veterinaarteadust õppima, ja vabapraktika kogemused, erandeid arvestamata, pole samuti sellised, et nad võiksid põhjustada suuremat tungi sellele kutsealale».¹

Lõpu- ehk graduaaleksamite sooritamiseks oli instituudis ette nähtud 4 nädalat ja magistrieksamiteks 6 nädalat. Kahes aines mitterahuldavat hinnet saades pidi absolvent 6 kuu pärast kõik eksamid uuesti sooritama. Teistkordse läbikukkumise puhul teda enam eksamile ei lubatud. Magistrieksamid toimusid kõikide nõukoguliikmete juuresolekul.

Tartu Veterinaariainstituudi magistrikraadi tõhususele osutab muuhulgas see, et K. I. Skrjabin taotles seda kraadi Tartus alles pärast seda, kui ta oli zoologia- ja veterinaariaalastes ajakirjades vene, inglise ja prantsuse keeles avaldanud patoloogilisest anatoomiast ja helmintoloogiast 109 tööd ja kui ta oli kaks aastat töötanud välismaistes (Saksa- ja Prantsusmaa) uurimisasutustes.² Joonis 11.

Veterinaarmagistri kraadi andis Tartu Veterinaariakool ja -instituut 91 veterinaararstile. Esimesena kaitses oma 52-leheküljelist väitekirja 1853. aastal G. Veidemann teemal: «Über die Pferderace der Insel Oesel» (joon. 4). K. I. Skrjabini 96-leheküljeline väitekirja 1916. aastast oli pealkirjastatud: «К характеристике гельминтофауны домашних животных Туркестана».

VETERINAARÜLIÕPILASTE ELUST TARTUS

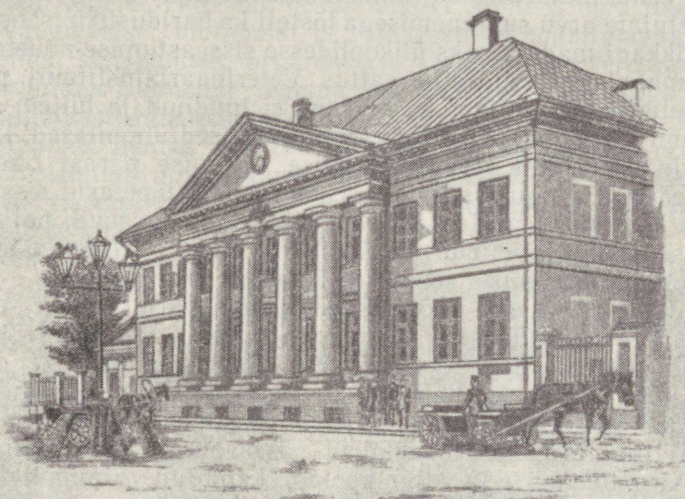
Kõikide Tartu Veterinaariakooli kasvandike ja Veterinaariainstituudi üliõpilaste kohta leidub mitmekesiseid andmeid instituudi 50 aasta juubeli puhul väljaantud «Immatrikuleeritute albumis» (joonis 12). Selles on fikseeritud sisseastuja sünniaasta, sünnikoht (linn, kubermang), usk, mõnikord ka seisuslik kuuluvus, immatrikuleerimise aasta ja teenistuskäik kuni 1897. aastani. Mõningaid muljeid Tartu Veterinaariainstituudi üliõpilaste

¹ J. Tehver, 1931. «Mõnda Tartu Veterinaar-instituudi ajaloo. «Eesti Loomaarstlik Ringvaade», 3: 82—84.

² ENSV RAKA, f. 404, nim. 1, s.-ü. 419.

АЛЪБОМЪ ИММАТРИКУЛИРОВАННЫХЪ

1848—1898

ВЪ ДЕРПТСКОМЪ,
НЫНѢ ЮРЬЕВСКОМЪ ВЕТЕРИНАРНОМЪ ИНСТИТУТѢ.

ЮРЬЕВЪ.

ПЕЧАТАНО ВЪ ТИПОГРАФИИ К. МАТИСЕНА.

1898.

Joonis 12. Immatrikuleeritute album, välja antud Tartu Veterinaariainstituudi 50 aasta juubeli puhul. Selles on esitatud lühikesed biograafilised andmed kooli ja instituuti sisseastunute kohta kuni 1897. aastani.

ühiskondlikust elust käesoleva sajandi algul esitavad lühiartiklites F. Laja¹ ja K. Saral². Veterinaarüliõpilaste ühingu «Soglassije» tegevust iseloomustab trükitud aruanne 1909. aasta kohta.³ Sellest materjalist selgub järgmist.

Tartu Veterinaariainstituudi üliõpilaskonnast ja selle omapalgelisusest saab kõnelda vaid alates möödunud sajandi kaheksakümnendate aastate teisest poolest, mil üliõpilaste arv ühenduses vene keele sisseviimisega õppetöösse järsult kasvas. Immatrikuleeritute aastaarv kõikus sajandi kahel viimasel kümnendil 60 ja 100 vahel. Sellest ajast peale domineerisid vene rahvusest üliõpilased, kes pärinesid riigi kõikidest osadest. Eestlasi oli igal kursusel vaid üksikuid. Eelhariduse ja vanuse suhtes oli immatrikuleeritute pilt üsnagi heterogeenne. Peamiselt võeti vastu reaalkooli, vaimuliku seminari ja gümnaasiumi 6 klassi lõpetajad; küpsustunnistusega sisseastujaid oli vähe, matursioonitunnistuse nõue esitati kõikidele juutidele. Koos sisseastujate arvu suurenemisega tõsteti ka haridusliku tsensuse nõuet, kuid see jäi ikkagi madalamaks ülikoolidesse sisseastumise nõuetest. Suhteliselt kergema sissepääsu tõttu sattus Veterinaariainstituuti palju neid noori, kes veterinaarstudiumi vastu huvi ei tundnud ja hiljem siit lahkusid. Studiumi lõpetamata lahkusid ka paljud need üliõpilased, kes teistest veterinaariainstituutidest revolutsioonilise tegevuse pärast olid ajutiselt eksmatrikuleeritud. Kogu instituudiperioodi kestel lõpetasid sisseastunuist õppeasutuse keskmiselt pooled: enamik lahkus omal soovil, paljud aga ka teise kursuse lõpul toimunud selektsiooni alusel. Üliõpilaste koguarv veterinaariainstituudis püsis seejuures ikka 300 läheduses.

Enamik vene rahvusest üliõpilastest kandis vormiriietust — sinakas-musta püstkraega hõbedakarva nõõpidega kuube⁴, mille krae ja varruka otsad olid hõbedase kardpaelaga kantud. Ülikooli üliõpilastel oli analoogiline kuub rohekasmustast kalevist, garneeritud hõbeda asemel kuldpaelaga, kuuenõõbid olid neil kullakarvalised. Musta talvepalitu juurde kuulusid mõlemat liiki üliõpilastel läikivad säärsaapad. Veterinaarüliõpilaste mustal, siniste sametääрте ja valge paelaga kantud vormimütsil oli kahepoolise kotka kaju kandev tärn. Nii olid vormiriietuse kandmise puhul veterinaarüliõpilased (linnarahvas kutsus neid tavaliselt «veterinaarideks») Ülikooli üliõpilastest hõlpsasti eristatavad. Enamikus suhtusid Ülikooli üliõpilased veterinaaridesse viimaste madalama haridustaseme, lihtsama eluviisi jm. tõttu üleolevalt, mispärast vahekorrad kummagi õppeasutuse üliõpilaste vahel polnud kuigi sõbralikud ja arenesid mõnelgi korral ka klusteni.

Kummalgi kõrgemal õppeasutusel olid oma üliõpilasorganisatsioonid. Veterinaarüliõpilastel oli keelatud kuuluda Ülikoolis registreeritud ühingu- või korporatsiooni. Käesoleval sajandil oli F. Laja väitel Veterinaariainstituudis kolme tüüpi üliõpilasorganisatsioone: arvuliselt kõige rohkem üliõpilasi kuulus «maakondlikesse koondistesse» (zemljatšestva), teine osa oli koondunud üliõpilasseltsidesse «Soglassije», «Ühendus» ja (poola orga-

¹ F. Laja, 1932. «Võrdlusjooni praeguste ja endiste üliõpilasorganisatsioonide kohta». «Eesti Loomaarstlik Ringvaade», 2 : 47—49.

² K. Saral, 1932. «Jooni endise Loomaarsti-instituudi üliõpilastest ja tollaegsest tudengkonnast üldse». ELR, 2 : 49—53.

³ Отчет о деятельности Общества «Согласие» за 1909 г. Юрьев.

⁴ K. I. Skrijabini töös «Minu elu teaduses» leiduval pildil (lk. 48 vastas seisev kleebis) kannab ta Tartu veterinaarüliõpilasena 1900. aastal mahapööratud kraega vormikuube. Sellist veterinaarüliõpilaste vormikuube mäletab Esimese maailmasõjaaegsest perioodist ka prof. J. Kaarde, kes ise oli tol ajal Veterinaariainstituudi üliõpilane.

nisatsioon) «Luticia» ning kolmandad olid organiseerunud korporatsiooni-
desse «Venedia» (poola), «Slavija» (vene) ja «Fraternitas Dorpatensis».
Viimasesse kuulusid mitmest rahvusest üliõpilased ja siin valitses üldiselt
saksa keel ja meel; vilistlastena kuulus siia ka enamik instituudi õppe-
jõududest.

«Ühendus» asutati eesti rahvusest üliõpilaste organisatsioonina 1906.—
1907. aastal. Üliõpilaste väikese arvu tõttu liitus ta hiljem Ülikooli sama-
nimelise organisatsiooniga, milles mõlema õppeasutuse üliõpilased olid
võrdõiguslikud liikmed, kuigi ülikooli ja instituudi administratsioonile
esitatavas nimistus olid vaid omapoold üliõpilased.

Kõige teguvõimsamaks veterinaarüliõpilaste organisatsiooniks oli
1909. aastal varem eksisteerinud üliõpilasseltsi «Kolos» järeltulija «Sog-
lassije». See organisatsioon, kelle liikmeteks juba asutamispäeval astusid
116 üliõpilast, tegeles väga mitmesuunaliselt. Püüdes oma liikmete keskel
arendada vabameelset mõtlemist ja ratsionaalset maailmavaadet, aga ka
vaba esinemist seltskonnas, organiseeris «Soglassije» referaadi- ja pidu-
õhtuid, võimaldas liikmetele tegelda malemängu ja spordiga, koostas ja
kirjastas populaarteaduslikke brošüüre ja õpperaamatuid, organiseeris raa-
matumüügipunkti, asutas oma raamatukogu ja isegi söökla. Viimane asus
väljaspool instituudi ruume Jaama tänaval üüritud ruumes. 1909. aastal oli
«Soglassije» sissetulek (sisseastumis- ja liikmemaksudest, piduõhtutest,
annetustest, raamatute müügist jne.) 1863 rbl. 80 kop. ja väljaminek
1550 rbl. 43 kop. Juba esimesel aastal ulatus tema raamatukogus (enamasti
kirjastuste, ajakirjade toimetuste ja eraisikute ning üliõpilaste poolt kingiks
saadud) raamatute ja brošüüride arv 519-ni. Õppekabinettidele kinkisid
sama organisatsiooni liikmed-üliõpilased omavalmistatud luupreparaate,
herbaariume, seinatabeleid. Lisaks teistele ülesannetele hankis selts vaja-
duse korral üliõpilaste teenistuskohi, organiseeris ekskursioone ja abistas
õppejõude näituste korraldamisel. «Soglassije» pidas 1909. aastal 20 üld-
koosolekut, neist 11 referaatide ja ettekannetega. Viimastest võiks nime-
tada Tartu Ülikooli professori Saint-Hilaire'i ettekannet teemal «Darwinist
ja darvinismist», üliõpilase Platonovi referaati «Veterinaarkirjandus ja
selle järjekordsed ülesanded», veterinaararst Russinovi eskiisi «Veteri-
naari tüüp literatuuris ja veterinaarprofessiooni psühholoogia küsimusi»,
üliõpilase Pavlovi ettekannet «Kaasaegne veterinaaria ja vene veterinaar-
arstide autoriteet» jne. Aga seltsis arutati ka õppekorralduse küsimusi,
tehes selles osas direktorile järgmised ettepanekud: 1) asutada kliiniku-
juurde diagnostiline kabinet piima, uriini, vere jm. uurimiseks, 2) organi-
seerida loenguid kliiniliste uurimismeetodite alalt, sidudes need loomade
demonstreerimisega, 3) lugeda anatoomilise diagnostika kursust, sidudes
see loomadepealse demonstratsiooniga, 4) kutsuda kliinikusse tööle kolmas
juhataja.

Kas «Soglassije» sellisest aktiivsusest pole mõn-
dagi eeskujuks võtta tänapäeva veterinaarüliõpi-
lastel?

Kodanlikul perioodil püüdis «Soglassije» traditsioone ettekandekoos-
olekute (ja mõnevõrra ka kirjastustegevuse) korraldamisega jätkata Aka-
deemiline Loomaarstiteaduslik Selts. Mainitud selts päris ka «Soglassije»
raamatukogu, mille mõningad riismed on säilinud (nüüd EPA raamatu-
kogus) veel tänaseni.

TARTU VETERINAARIAINSTITUUDI ÜLIÕPILASTE OSAVÕTT REVOLUTSIOONILISEST LIIKUMISEST

Kirjeldatud segregatsioon Tartu veterinaarüliõpilaste ja Tartu Ülikooli üliõpilaste vahel kadus revolutsiooniliste väljaastumiste puhul. Valitsus-ringkondades peeti Tartu Ülikooli ja Tartu Veterinaariainstituuti möödunud sajandi lõpul ja käesoleva sajandi algul revolutsiooniliikumise suhtes ehteliselt immuunseks, mispärast neis õppeasutustes lubati osaliselt vastu võtta teistest kõrgematest koolidest poliitilisest tegevusest osavõtmise pärast väljaheidetuid. Ometi osutus selline valitsuse seisukoht paikapidamatuks. Eeskätt mujalt saabunud revolutsioonilise elemendi mõjul muutus Tartu üliõpilaskond möödunud sajandi lõpul ja käesoleva sajandi algul poliitiliselt väljapaistvalt aktiivseks.¹

Veterinaariainstituudi demokraatlik üliõpilaskond lülitus aktiivselt üliõpilasliikumisse alates 1899. aastast, võttes omaks proletariaadi võitlusvormi — streigi. Esimene streik korraldati 1899. aasta veebruaris-märtsis, mille ajendiks oli Peterburi üliõpilaste väljaastumine politsei vägivalla vastu. Streik võttis sellise ulatuse, et administratsioon oli sunnitud ajutiselt õppetöö katkestama. Toimusid massilised arreteerimised. Veterinaariainstituudist eksmatrikuleeriti 46 üliõpilast, neist 25 tagasiastumise õigusega, kusjuures nad pidid kohe Tartust lahkuma. Nende ärasaatmine muutus 10. aprillil 1899. aastal suureks protestimanifestatsiooniks Tartu vaksalis, kuhu neid tulid saatma kuni 300—400 üliõpilast.² 1901. aastal protesteerisid Tartu üliõpilased aktiivselt 183 Kiievi Ülikooli üliõpilase soldatiks andmise vastu.

1902. aastal organiseerisid Ülikooli ja Veterinaariainstituudi üliõpilased esimese poliitilise demonstratsiooni, ilmudes tänavale loosungiga «Maha isevalitsus!».³ Üliõpilasliikumist juhtis esialgu Tartu Ühendatud Maiskondade ja Organisatsioonide Liidu Nõukogu.

1903. aastal asutati VSDTP Tartu rühm, kuhu kuulusid Veterinaariainstituudist vene üliõpilane N. Tšudovski, läti üliõpilane J. Aboltin ja eesti üliõpilane K. Ruga. Rühm tegi suurt selgitustööd üliõpilaste hulgas, püüdes siduda üliõpilasliikumist proletariaadi revolutsioonilise võitlusega. 1903. aastal Riia õppekonna kuraator kaebas, et «...viimasel ajal on «Societase» liikmed hakanud suurt huvi tundma üliõpilasliikumise ja revolutsiooniliste ideede vastu. Nad tegelevad K. Marxi tööde uurimisega, kirjutavad referaate dekabristidest ja üldse revolutsioonilisest liikumisest Venemaal ning hakkavad üliõpilaste rahutustest elavalt osa võtma».⁴

1905. aastal alanud kodanlik-demokraatlikust revolutsioonist asus Veterinaariainstituudi üliõpilaskonna paremik julgelt revolutsioonilise rahva poolele ja võitles bolševike partei loosungite all.

Vastuseks «verisele pühapäevale» Peterburis korraldati Tartus VSDTP rühma juhtimisel 13. ja 14. jaanuaril massilisi demonstratsioone ja miitinguid, rahvast kutsuti üles võitlema isevalitsuse vastu ja demokraatliku vabariigi kehtestamise eest. Veterinaariainstituudi üliõpilastest kõige aktiivsemateks agitaatoriteks neil päevil olid Kazarinov ja Dankevitš.⁵

¹ Järgnev revolutsioonilise liikumise iseloomustus kuulub TRÜ dotsendile L. Eringsonile.

² ЦГИАМ, ф. ДП, 1898—1899, д. 3, ч. 1, лл. 8—10, 33, 55.

³ РАКА, ф. 296, ним. 1, 1902, с.-ü. 18, l. 356.

⁴ РАКА, ф. 404, ним. 1, 1897—1905, с.-ü. 4018, l. 40—41.

⁵ РАКА, ф. 325, ним. 1. 1905, с.-ü. 1235, l. 59.

Veterinaariainstituudi üliõpilased mõistsid oma koosolekutel 25. jaanuaril ja 4. veebruaril hukka tsarismi ning nõudsid Asutava Kogu kokkukutsu- mist. Protestiks otsustati õppetöö katkestada kuni 1. septembrini ja ühineda üldise streigiliikumisega. Vastuvõetud resolutsioonis öeldi: «Pole mõtet valitsuselt paluda, tema vastu peab ainult võitlema.»¹

Demokraatliku üliõpilaskonna revolutsioonilise võitluse peamisteks suu- najateks olid VSDTP Tartu rühma liikmed N. Tšudovski ja J. Aboltin. Nad levitasid lendlehti ja proklamatsioone, aitasid kaasa tööliste streigi organi- seerimisele, oma trükikoja asutamisele ning kodanluse kontrevolutsiooni- lise tegevuse paljastamisele. Pärast VSDTP III kongressi hakkas ka Tartu rühm valmistuma relvastatud ülestõusuks. VSDTP KK soovitas üliõpilastel lõpetada üldstreik, alustada õppetööd selleks, et avada ülikoolide ja insti- tuutide ruumid rahvakoosolekute pidamiseks. 25. septembril 1905. aastal arutasid võitluse taktika küsimust ka Tartu Veterinaariainstituudi üliõpi- lased, otsustades jätkata võitlust rahva võimu eest. «Avades instituudi, hakkame kõrvuti õppetööga korraldama miitinguid, koosolekuid meie suu- rema organiseerituse ja aktiivseks väljaastumiseks ettevalmistumise ees- märgil.»²

Suurima aktiivsuse saavutas Veterinaariainstituudi üliõpilaste revolut- siooniline võitlus ülevenemaalise poliitilise üldstreigi päevil 1905. aasta oktoobris. Üliõpilaste N. Tšudovski ja J. Aboltini juhtimisel hakati ka Tartus moodustama võitlussalku, kuhu kuulusid tööliselised ja üliõpilased. 29. septembril korraldati suur poliitiline demonstratsioon, mille eesotsas sammus J. Aboltin punase lipuga. Toimus kokkupõrge politseiga, mille taga- järjel arreteeriti N. Tšudovski. 15. oktoobril ühineti poliitilise streigiga, mida alustasid Ülikooli üliõpilased. 17. oktoobri manifesti võtsid üliõpila- sed vastu loosungitega «Maha isevalitsus!», «Elagu Internatsionaal!», «Elagu revolutsioon!». 18. oktoobril organiseeriti suur demonstratsioon linna vangla juures ja vabastati kõik poliitvangid, sealhulgas ka N. Tšu- dovski. Üliõpilasstreigiga ühinesid Tartu linna tööliselised ja teenistujad. Hir- munud politseivõimud ja administratsioon hakkasid kiires korras revolut- siooniliselt meelestatud üliõpilasi Tartust välja saatma.

Veterinaariainstituudi üliõpilased valmistusid streigiga toetama Moskva proletariaadi relvastatud ülestõusu detsembris, kuid selle läbiviimiseks ei jätkunud enam jõudu.

1905. aasta on helgeks leheküljeks Veterinaariainstituudi üliõpilaste elus ja tegevuses. Revolutsiooni pealetung karastas üliõpilasi, nad oman- dasid rikkalikke kogemusi ning jätkasid võitlust järgnevatel aastatel, kogu- des jõudu isevalitsuse kukutamiseks 1917. aastal.

¹ ЦГИАМ, ф. 102, 1905, л. 003, ч. 44, л. 8—9.

² РАКА, f. 325, nim. 1. 1905, l. 346—347.

TARTU VETERINAARIAINSTITUUDI ELUST TOLLEAEGSE ÜLIÕPILASE PILGUGA

Mitmeid huvitavaid momente Tartu veterinaarüliõpilaste ja instituudi elust sajandi vahetusel esitab oma autobiograafilises töös «Моя жизнь в науке» (Изд. полит. литературы, Москва, 1969, lk. 32—51) mainitud õppeasutuse kuulsaim kasvandik, hiljuti surnud akadeemik K. I. Skrjabin, kes õppis Tartus aastail 1900—1905. Ta rõhutab, et möödunud sajandi kaheksakümnendatel aastatel loodud Tartu Veterinaariainstituut oli Venemaa neljast instituudist ühes Harkovi omaga kõige suurem ja kõige kuulsam. Ülemaailmse tunnustuse olid võitnud mitmed siinsed õppejõud, nende hulgas kooliperioodil töötanud prof. Fr. Brauell siberi katku uurimuste kaudu ja prof. E. Semmer eeskätt tuberkuloosialaste uuringutega, millega ta muuhulgas tõestas inimeste nakatumise võimalust tuberkuloosi tuberkuloosihaigete veiste liha ja piima kaudu.

Kooliraha oli Skrjabini õpingute päevil Veterinaariainstituudis vaid 15 rubla aastas, Tartu Ülikoolis aga 70 rubla semestris. Riigi stipendiumi kasutajad said Veterinaariainstituudis igas kuus 30 rubla. Üle 80% veterinaarüliõpilastest olid tol ajal vaimulike seminaride lõpetajad. Gümnaasiumist tulnud vene rahvusest üliõpilastel oli tavaliselt ainult 6. klassi lõputunnistus ja üksnes juutidel küpsustunnistus. Skrjabin ise oli lõpetanud reaalkooli. Skrjabinit huvitasid esmajoones bioloogilised ained; et aga nende ainete õpetamise tase oli Veterinaariainstituudis suhteliselt madal, siis kuulas ta paralleelselt prof. Severtsovi loenguid Tartu Ülikoolis, milleks hankis mitteametliku loa. Peamine õppeaeg kulus esimesel õppeaastal anatoomia praktilistele töödele. Õppejõududest pälvis autori (aga ka tema kaasüliõpilaste) suurimat lugupidamist II kursusel embrüoloogiat lugenud noor professor S. J. Putškovski, kelle loengud olnud täpsed, selged ja mõistetavad. Putškovskil olnud tavaks loengut pidades kogu aeg suitsetada. Skrjabinit on Putškovski võlunud eeskätt oma laialdaste üldbioloogiliste teadmistega ja probleemide sügava käsitlemisega. Vastupidi, füsioloogia professor J. K. Njegotini vastu pole üliõpilastel olnud mingit lugupidamist ja tema loenguid on käidud kuulamas vaid väikeste gruppidena üliõpilaste endi poolt seatud järjekorras. Oma tulevase eriala (helmintoloogia) algmetega tutvus Skrjabin «karmi» patoloogiaprofessori J. Valdmanni loengutel. Viimane esitas loengumaterjali alati rangelt süstematiseerituna, mis Skrjabinile väga meeldis. Oma stuudiumi ajal koostas Skrjabin koos kaasüliõpilase Simonoviga ja andis välja koera ja hobuse lihaseid kirjeldava dissektsioonitööde juhendi (1903. a.) ja hiljem litograafiliselt paljundatuna prof. S. I. Putškovski operatiivkirurgia loengud. Nimetatud loengute üleskirjutamisel abistasid teda kolm kaasüliõpilast.

Üldse meenutab akadeemik K. I. Skrjabin oma kunagist *alma mater*'it suure lugupidamise, tänulikkuse ja südamesoojusega. Teatavasti kaitses ta siin hiljem (1916. aastal) ka magistriväitekirja Turkestani koduloomade helmintofauna üle (joonis 11). Ka vanas eas käis ta Tartus veel oma kunagist õppeasutust ja selle õpperuume külastamas ning kunagisi üliõpilaspäevi mälestamas.

Mitmeid üliõpilaspoolseid hinnanguid Tartu veterinaariaõppeasutuse kohta leidub samuti tema 50 aasta juubeli puhul peetud kõnedes.

TARTU ÜLIKOOLI LOOMAAARSTI- TEADUSKOND (1919–1940)

J. Kaarde

Esimese maailmasõja ja sellele järgnenud saksa okupatsiooni järel katkes Tartu kõrgema veterinaariaõppeasutuse tegevus. Juba enne seda (sügisel 1917. a.) evakueeriti suurem osa instituudi varandustest Saraatovisse. Okupatsiooniaegses Tartu Loomaarstiülikoolis toimus õppetöö vaid paari sügiskuu jooksul 1918. aastal.

Saksa okupatsioonivägede lahkumise järel kerkis 1919. aastal üles Tartu kõrgema veterinaariaõppeasutuse edaspidise saatuse küsimus. Arvestades tarvidust loomaarstide ettevalmistamiseks põllumajanduse ja loomakasvatuse arendamisel, asuti nii loomaarstide kui ka valitsuse ringkondades seisukohale, et veterinaariaõppeasutuse edasitötamine on vajalik, kusjuures eeskätt majanduslikel kaalutlustel peeti otstarbekohasemaks liita ta ülikooliga selle teaduskonnana.

Ruumidena päris Loomaarstiteaduskond endiselt Veterinaariainstituudilt Vene, Narva ja Tallinna tänavate vahelisel maa-alal asuvad hooned, arvult 17, millest tähtsamad olid: 1) peahoone, 2) direktorihooned, 3) *theatrum zootomicum*, 4) prepeareerimishoone, 5) haavakliinikuhoone ühes maneežiga, 6) sisekliinikuhoone, 7) väikeloomade kliiniku hoone, 8) piimahügieeni ja loomatervishoiu laboratooriumi hoone, 9) bakterioloogiajaam, 10) õppesepikoda, 11) endise füsioloogia kabineti hoone ja 6 väiksemat hoonet elamute, tallide ning kuuride näol. Osa neist ruumidest loovutati uuesti organiseeritud Põllumajandusteaduskonnale ja nimelt peahoone alumiselt korralt üks tiib agrikultuurkeemialaboratooriumile, endise füsioloogia kabineti ruumid loomakasvatuse kabinetile ja piimahügieenihoone alumine korrus taimekasvatuse kabinetile ja piimanduse kabinetile. Muudatustest ruumide alal teaduskonna kestuse ajal on märkida tähtsamatena uue haavakliinikuhoone ehitamist 1936.—1938. aastal, kuhu paigutati kirurgia õpetool ühes kliinikuga ja teisele korrusele loomataudide ja bakterioloogia õppetool ning 1938. aastal uuesti asutatud lihahügieeni laboratoorium; ümberehitusi teostati ühes tallihoones 1932. aastal asutatud veisehaiguste ja sünnitusabikliiniku ruumideks ja prepeareerimishoone alumiselt korrusel asetsevates ruumides seerumilaboratooriumi tallideks ja hiljem nakkushaigete lehmade tallideks. Direktorihooned II korrus (Vene tn. 22) ehitati ümber 1933. aastal asutatud histoloogia ja embrüoloogiainstituudi vajadusteks.

ÕPPETOOLID JA ÕPPEJÕUD

Õppetoolide koosseis fikseeris Ülikooli ajutine nõukogu 5. augustil 1919. aastal 7 professuuri ja 5 dotsentuuri. Professuuridena olid ette nähtud: 1) anatoomia, histoloogia, embrüoloogia ja võrdlev anatoomia, 2) üldine, eri- ja operatiivkirurgia, 3) eripatoloogia, teraapia ja diagnostika, 4) patoloogiline anatoomia, histoloogia ja kohtulik loomaarstiteadus,

5) epizootoloogia, bakterioloogia ja politseiline loomaarstiteadus, 6) üldine patoloogia ja teraapia, farmakoloogia, toksikoloogia ja retseptuur, 7) zoohügieen ja loomakasvatuse. Dotsentuuridena figureerisid: 1) anatoomia, 2) kirurgia, 3) patoloogiline anatoomia, 4) epizootoloogia ja 5) hobuserautus. Peale selle kuulus õppekohtade hulka 1 prosektuur anatoomia jaoks ja 8 assistendi kohta.

1921. aastal esitati teaduskonna poolt sellele koosseisule lisaks veel üks hobusekasvatuse ja eksterjöõri ning teine koduloomade füsioloogia dotsentuur, mida aga ei kinnitatud.

1925. aasta 18. juunil Riigikogu poolt vastu võetud Ülikooli seadusega määrati Loomaarstiteaduskonna õppekohtade arv kindlaks 8 professorile, 5 dotsentuurile ja 2 prosektuurile. Võrreldes 1919. aasta koosseisuga, oli tegemist 2 õppekoha juurdetulekuga ja muudatustega üksikute õppekohtade nimetustes ja osalt ka ülesannetes. Juurde loodi veisehaiguste professor ja prosektori koht patoloogilise anatoomia õppetooli juurde. Nimetuselt muutusid: 1) kirurgia, oftalmoloogia ja sünnitusabi professor, 2) patoloogilise anatoomia, histoloogia, kohtuliku loomaarstiteaduse ja lihavaatuse professor, 3) zoohügieeni ja loomatoitmise professor, 4) anatoomia ja histoloogia dotsentuur ja 5) hobusekasvatuse, rautuse ja kabjahaiguste dotsentuur. Hilisematest õppekohtade muudatustest on märkida järgmisi.

1926. aastal asendati epizootoloogia dotsentuur hobusekasvatuse, eksterjöõri ja rakendusõpetuse dotsentuuriga, eraldades sellega hobusekasvatustlikud ained hobuserautuse ja kabjahaiguste dotsentuurist.

1927. aastal asetleidnud koondamistel kaotati üldise patoloogia, teraapia, farmakoloogia, toksikoloogia ja retseptuuri professor ja veisehaiguste professor muudeti dotsentuuriks.

1929. aastal nimetati zoohügieeni ja loomatoitmise professor ümber loomatervishoiu ja piimahügieeni professoriks. Patoloogilise anatoomia prosektuur koondati 1. jaanuaril 1933. aastal, pannes selle ülesanded vastava õppetooli assistendile. 1933. aasta juunis esines Haridusministeerium nõudmisega koondada Loomaarstiteaduskonnas 1) histoloogia ja embrüoloogia, 2) patoloogilise anatoomia, 3) hobuserautuse ja kabjahaiguste ja 4) veisehaiguste dotsentuurid, millega aga teaduskond ja ülikooli kõrgemad instantsid ei nõustunud ja need õppekohad esialgu koosseisu püsima jäid. 1933. aasta 1. septembrist kaotati hobuserautuse ja kabjahaiguste dotsentuur. 1937. aastal võeti selle dotsentuuri asemel koosseisu õpetatud sepa koht.

1937. aastal antud uue ülikoolide seadusega kujunesid Loomaarstiteaduskonna õppekohtade koosseis ja nimetused järgmiseks. a) Professorid: 1) koduloomade anatoomia, 2) histoloogia ja embrüoloogia, 3) üld-, eri- ja operatiivkirurgia, 4) sünnitusabi ja silmahaigused, 5) patoloogiline anatoomia, patoloogiline histoloogia ja parasitoloogia, 6) eripatoloogia, teraapia ja diagnostika, 7) lihahügieen ja kohtulik loomaarstiteadus, 8) epizootoloogia ja eribakterioloogia, 9) loomatervishoid ja piimahügieen, 10) veisehaigused, 11) hobusekasvatus, eksterjöõr ja rakendusõpetus. b) Määrallised abiõppejõud: 1) anatoomia prosektor ja 2) õpetatud sepp. Assistentikohti oli samal ajal teaduskonna õppetoolide juures 12.

Viimati märgitud koosseis kehtis ja oli tegelikult täidetud vastavate õppejõududega kuni teaduskonna kodanliku perioodi lõpuni 1940. aasta kevadsemestril.

Loomaarstiteaduskonna õppekohtade kohustuslikuks ülesandeks oli õpetuse korraldamine veterinaaria eriainetes, kuna propedeutilisi ja osa eriala-

seid aineid käsitleti ülikooli teiste teaduskondade õppetoolide poolt või väikest osa õppedistsipliine ka väljaspool ülikooli seisvate eriteadlaste poolt õppeülesande korras. Nii leidsid käsitlemist Matemaatika-loodusteaduskonna vastavate õppetoolide juures üldine zooloogia, botaanika, anorgaaniline keemia, orgaaniline keemia, kvalitatiivne keemiline analüüs ja füüsika. Arstiteaduskonna juures üldine patoloogia (1920.—1922. a. ja 1930.—1940. a.; 1923.—1929. a. luges seda ainet Loomaarstiteaduskonna patoloogilise anatoomia professor), üldine bakterioloogia (1923.—1940. a.), füsioloogia koos füsioloogilise keemiaga, farmakoloogia, retseptuur ja apteegipraktikum (1931.—1940. a.) ning Põllumajandusteaduskonna juures loomakasvatustlikud ained (välja arvatud hobusekasvatus) ja heina-tundmine. Lühemat aega (1938. ja 1939. a. kevadsemestril) käsitleti õppe-ülesandena veterinaaradministratsiooni.

Loomaarstiteaduskonna õppejõud õpetasid Põllumajandusteaduskonna üliõpilastele loomade anatoomiat ja füsioloogiat, hobusekasvatust, koduloomade välis- ja sisehaigusi, sünnitusabi, epizootoloogiat ja loomatervishoidu. Alates 1923. aasta sügissemestril toimus kliiniliste ainete käsitlemine ühise veterinaaria ja loomatervishoiu entsüklopeedilise kursusena ühe õppejõu poolt.

ÕPPEKOHTADE KOMPLEKTEERIMINE ÕPPEJÕUDUDEGA JA MUUTUSED NENDE ISIKULISES KOOSSEISUS

Teaduskonna tegevuse algul saadi täita endise Veterinaariainstituudi kohalejäänud õppejõududega enamik põhilisi professuure ja osa teisi õppekohti. Nii seati ametisse oktoobris 1919. aastal K. Happich — epizootoloogia ja bakterioloogia professorina, V. Gutmann — kirurgia professorina, J. Valdmann — patoloogilise anatoomia professorina, L. Kundsinn — anatoomia professorina, E. Schröder — eripatoloogia, teraapia ja diagnostika professorina, E. Paukul — üldise patoloogia, teraapia ja farmakoloogia professorina, K. Kalning — hobusekasvatuse dotsendina, A. Mahlmann — anatoomia prosectorina ja K. Feyera-bend — apteegijuhatajana. Kuid peagi tekkis selles õppejõudude koosseisus olulisi lünki. 1920. aasta kevadel lahkusid läti rahvusest professorid L. Kundsinn ja E. Paukul, et asuda tegevusse Riia Ülikooli juurde asutatavasse loomaarstiteaduskonda; surma läbi lahkusid dots. K. Kalning juunis 1920. aastal, prof. J. Valdmann aprillis 1922. aastal ja prof. K. Happich juulis 1923. aastal.

Algul täitmata jäänud ja vahepeal vakantseks muutunud õppekohti katsuti täita niipea kui võimalik kas kodumaa silmapaistvamate loomaarstide, väljaspool Eestit viibivate eesti veterinaarteadlaste või tuntumate välismaa professoritega. Teaduskonna juurde tulekuks peeti läbirääkimisi või teostati valimised eesti loomaarstidest J. Zimmermanni, P. Ruusi, A. Arrase, R. Margki, K. Homanni, mag. J. Taeckeri ja Kaasanis asuva prof. K. Holzmanna ning välismaa õppejõududest prof. M. Klimmeri ja prof. F. Drahniga, kuid ükski neist ei tulnud Tartusse — enamik keeldus kutset vastuvõtmast, prof. K. Holzmann aga suri enne kodumaatekonnale asumist. Korda läks värvata õppejõududeks K. Saralit kirurgia dotsendiks 1919. aasta sügisel, G. Heinrichit epizootoloogia ja eribakterio-

loogia dotsendi kohusetäitjaks 1920. aasta kevadel, J. Ainsoni patoloogilise anatoomia dotsendi kohusetäitjaks 1920. aasta sügisel, A. Rängelit hobuserautuse ja kabjahaiguste dotsendi kohusetäitjaks 1920. aasta lõpul ning välismaalastest dr. M. Hobmaierit patoloogilise anatoomia professoriks 1922. aasta lõpul ja dr. H. Richterit anatoomia professoriks augustis 1923. aastal.

Alates 1924. aastast toimus teaduskonna õppejõudude järelkasvu ettevalmistamine kas teaduslike stipendiaatide või assistentide kaudu. Teaduslike stipendiaate määrati nendele erialadele, kus õppetoolid olid vakantsed või oli ette näha nende vakantseks muutumist. Stipendiaatide ettevalmistus toimus kas kodumaal Tartu Ülikooli vastavate õppetoolide juures või välismaa tuntumate veterinaariakoolide vastavate kateedrite ja õppejõudude juures.

Teaduslike stipendiaatideks olid: 1) J. Karlson (Kaarde) sisehaiguste diagnostika ja veisehaiguste alal 15. XI 1924 kuni 31. XII 1926, kes töötas Viini Loomaarstiülikoolis ja kaitses seal väitekirja dr. med. vet. kraadi omandamiseks;

2) J. Tomberg kirurgia ja sünnitusabi alal 15. XI 1924 kuni 30. VI 1927, kes töötas loomaarstiülikoolides Viinis ja Zürichis ning stipendiaadiaja lõpul (1927. a. I poole) kodumaal;

3) E. Roots loomatervishoiu ja piimahügieeni alal 1. I 1926 kuni 10. VII 1928, kes töötas loomaarstiülikoolides Viinis ja Leipzgis ning lühikest aega Utrechti Ülikooli Loomaarstiteaduskonnas ja kes kaitses Viinis väitekirja dr. med. vet. kraadi saamiseks;

4) A. Laas eripatoloogia, teraapia ja sisehaiguste diagnostika alal 1. XI 1926 kuni 23. VI 1928, kes töötas loomaarstiülikoolides Viinis ja Utrechti ning kes omandas Viinis dr. med. vet. teadusliku kraadi;

5) J. T e h v e r koduloomade histoloogia ja embrüoloogia alal 1. IV 1928 kuni 1. IX 1930, kes töötas algul (kuni sept. 1929. a.) Tartu Ülikooli Arstiteaduskonna histoloogia instituudis ja kaitses siin väitekirja dr. med. vet. kraadi saamiseks ning 1929/30. õppeaastal Inglismaal Edinburghi Veterinaariakolledžis;

6) R. Viidik lihahügieeni ja kohtuliku loomaarstiteaduse alal 1. II 1936 kuni 1. II 1938 välismaal, kus töötas loomaarstiülikoolides Viinis, Berliinis ja Utrechti ning 1. II—1. VII 1938 kodumaal; väitekirja dr. med. vet. kraadi omandamiseks kaitses Viinis;

7) R. Säre hobuserautuse alal, kes töötas 1. IV 1937 kuni 1. X 1937 kodumaal ja 1. X 1937 kuni 1. IV 1938 veterinaariaülikoolides Stokholmis ja Kopenhaagenis ning oli juunis 1938. aastal lühemaajalisel teaduslikul komandeeringul Soomes.

Kõik eespool nimetatud teaduslikud stipendiaadid valiti pärast studiumi lõpetamist vastavate õppetoolide peale õppejõududeks. Assistentidena ametis olles valmistasid end teaduslikuks ja pedagoogiliseks tegevuseks ette:

1) F. Laja epizootoloogia ja eribakterioloogia alal, kes töötas Loomaarstiteaduskonna vastavas kateedris assistendina aastail 1921—1929 ja Arstiteaduskonna mikrobioloogia õppetooli juures ning kes kaitses doktoriväitekirja 1929. aastal; teadusliku täiendamise otstarbel bakterioloogia alal viibis 1923. aastal 4 kuud komandeeringul Königsbergis ja Stokholmis;

2) E. Vau koduloomade anatoomia alal, kes töötas teaduskonna anatoomia, histoloogia ja embrüoloogia kateedris assistendina ja prosektorina 1931.—1937. aastal ning kes kaitses doktoriväitekirja Tartu Ülikoolis

1932. aastal; teadusliku täiendamise otstarbel oli komandeeritud Leipzigi Veterinaariaülikooli 10. V—20. IX 1936;

3) V. Ridala (Grünthal) patoloogilise anatoomia, histoloogia ja parasitoloogia alal, kes töötas teaduskonnas ajutise abijõuna ja assistendina aastail 1928—1933 ning täiendas ennast patoloogilise anatoomia ja histoloogia alal Arstiteaduskonna patoloogilise anatoomia kateedris ning bakterioloogia alal loomatervishoiu õppetooli juures; doktoriväitekirja kaitses 1933. aastal.

4) E. Ridala (Kalamees) täiendas ennast teaduskonna juures mikrobioloogias, loomatervishoius ja piimahügieenis (1929—1934) ning kaitses samas doktorikraadi 1935. aastal.

Õppejõudude teadusliku töö kohta leiduvad lähemad andmed kateedrite kirjeldustes.

ÕPPEKAVAD JA EKSAMITE KORRALDUS

Teaduskonna tegevuse esimesel perioodil (kuni 1924. aastani) kestis õppeaeg 4 aastat (8 semestrit). Alates 1924. aastast pikendati õppeaeg 10 semestriks (5 õppeaastale).

Võrreldes kodanliku-aegseid õppekavu instituudiaegse viimase õppekavaga, näeme, et nendes ei ole enam õppeainetena põllundust, heinakasvatust, mineraloogiat, farmakognoosiat, farmaatsiat ja põllumajanduslikku ökonomikat. Seevastu on juurde tulnud iseseisvate õppeainetena topograafiline ja rakendusanatoomia, pärilikkusõpetus, väikeloomakasvatus, veisehaigused, piimahügieen, kodulindude ja mesilaste haigused.

1932. aasta õppekava erinevused, võrreldes 1924. aasta kavaga, ei ole üldjoontes suured; enamikus ainetes on tundide arv ja nende paiknemine jäänud endiseks või muutunud väikestes piirides. Olulisematest muutustest oleks märkida järgmisi.

1932. aasta kavast on välja jäetud erifüsioloogia põhjusel, et selle vastavad peatükid leiavad käsitlemist eridistsipliinide juures, nagu embrüoloogia, sünnitusabi, liikumisõpetus, mäletsejaliste seedeelundite haigused, piimahügieeni ja kabjaterbishoid. Välja on jäänud ka üldteraapia, mille olulisema sisu käsitus oli ette nähtud farmakoloogia, eripatoloogia ja teraapia, veisehaiguste ja erikirurgia distsipliinide juures. Juurde on võetud pärilikkusõpetus, mäletsejaliste seedeelundite füsioloogia, retseptuur, apteegipraktikum ja zoopsühholoogia, viimane soovitava ainenä.

Kliinikute praktikumidest tuli 1932. aastal senisele kolmele (sisehaiguste, haava- ja väikeloomade) kliinikule juurde veisehaiguste ja sünnitusabikliinik ning väljasõidud veisehaiguste ja sünnitusabi alal.

VII semestril toimus kliinikutöö haava- ja sisehaiguste kliinikus, kummaski 1,5 kuud 12 nädalatunniga; VIII semestril lisandus neile veisehaiguste ja sünnitusabikliinik, nii et iga üliõpilane töötas 3 kliinikus igas 1 kuu 12 nädalatunniga; IX ja X semestril tuli juurde väikeloomade kliinik, nii et igas kliinikus oli töötamisaeg 3 nädalat à 12 tundi. Peale selle toimusid patoloogilise anatoomia kabinetis VIII—X semestri üliõpilastele saanud materjali lahangud.

Juurdetulnud praktiliste töödena oleks märkida ka kliinilise materjali bakterioloogilist juurdlust kliinikutes töötavate üliõpilaste-praktikantide poolt loomataudide ja eribakterioloogia laboratooriumis ning haigete kap-

jade ortopeedilist rautust õppesepikojas haavakliinikus ravil olnud kabjahaigetel hobustel. Arvulised andmed ravil olnud patsientide kohta on esitatud tabelites 3, 4, 5 ja 6.

Semester kestis sügisel 15. septembrist kuni 8. detsembrini ja kevadel 25. jaanuarist 6. maini, kusjuures kevadsemestril oli 2-nädalane õppetöövaheaeg. Semestrite vältel toimus õppetöö loengute ja praktikumide näol, kuna igal semestril enne õppetöö algust ja pärast õppetöö lõppu toimusid eksamid, nimelt 1.—15. IX, 8.—15. XII, 15.—25. I ja 6.—30. V.

Õppekeeleks oli eesti keel. Erandina sellest nõudest lubati endistel instituudiaegsetel õppejõududel kasutada loengute pidamisel vene keelt ja kahel välismaalt tulnud õppejõul (professorid H. Richter ja M. Hobmaier) saksa keelt. Viimaste lahkumisega teaduskonna õppejõudude koosseisust (1933. a. lõpul) toimus kogu õppetöö ainult eesti keeles. Saksa keeles pidasid loenguid ka füsioloogia ja farmakoloogia professorid Arstiteaduskonnas.

Õpikute n a olid kasutamisel peamiselt vene- ja saksakeelsed raamatud, väiksemal määral muud võõrkeelsed (prantsuse, inglise) teosed. Eesti keelsete õpikute arv oli väga väike, mainida võiks nendest K. Schlosmanni «Üldist mikrobioloogiat ja seroloogiat», A. Rängeli «Hobuserautust ja kabjatervishoidu», J. Tehveri «Koduloomade anatoomiat», «Koduloomade füsioloogiat» ja «Koduloomade sigimist» ning A. Laasi «Sisehaiguste kliinilist diagnostikat» (I ja II osa).

Eksamile pääsemise eelduseks oli vastava aine läbikuulamine ja praktikumi õiendamine aines, kus praktikum ette nähtud. Eksamite tähtajad olid iga semestri algul ja lõpul, seega õppeaastas 4 eksamisessiooni. Eksamihindeid 1924. aasta määruste järgi oli 4: väga hea, hea, rahuldav ja mitterahuldav ning 1932. aasta määruste järgi 3: väga rahuldav, rahuldav ja mitterahuldav. Mitterahuldava hinde korral loeti eksam õiendamata jätetuks. Üliõpilane, kes mõnes aines kolm korda mitterahuldava hinde oli saanud, kaotas õiguse õpinguid jätkata, küll võis ta aga õpinguid I kursusest peale uuesti alustada: selliseid juhtumeid on teaduskonna kestel paaril korral esinenud. Mitterahuldava hinde saamise korral aines, kus oli ette nähtud praktiline töö, võis õppejõud nõuda üliõpilaselt ka praktikumi uuesti tegemist.

Eksamiained olid jaotatud gruppidesse: filosoofikumi I osa, filosoofikumi II osa, lõpueksamite I osa ja lõpueksamite II osa ained (1924. a. kava järgi olid lõpueksamid koondatud ühte gruppi).

Filosoofikumi I osa eksamiteks olid anatoomia, histoloogia, embrüoloogia, zooloogia, botaanika, füüsika, anorgaaniline keemia ja füsioloogia, 1924. aasta kava järgi ka erifüsioloogia, mis 1932. aasta kavas iseseisva aina puudus.

Filosoofikumi II osa aineteks olid üldpatoloogia, üldbakterioloogia, üldkirurgia, topograafiline ja rakendusanatoomia ning eribakterioloogia koos seroloogiaga. 1924. aasta kava järgi kuulus seroloogia filosoofikumi II ossa, kuna eribakterioloogia oli lõpueksamite grupis.

Lõpueksamite I osa aineteks olid oftalmoloogia, eksterjäär ja rakendusõpetus, hobusekasvatus, loomakasvatus, väikeloomakasvatus, farmakoloogia ja loomatervishoid.

Lõpueksamite II osa ainete hulka kuulusid patoloogiline anatoomia, histoloogia ja parasitoloogia, eripatoloogia, teraapia ja diagnostika, erikirurgia, operatiivkirurgia, hobuserautus ja kabjahaigused, sünnitusabi ja steriliteet, veisehaigused, lihatundmine, piimahügieen, epizootoloogia ja loomaarstlik politsei, kohtulik loomaarstiteadus ja kodulindude, mesilaste

Tabel 3

Tartu Veterinaariainstituudi ja Loomaarstiteaduskonna
kliinikutes ravil olnud loomade arv

Loomad	Aastas keskm. 1904—1914	Aastas keskm. 1920—1929	1929/30	1930/31	1931/32
Hobused	3624,0	2156,6	3392	3320	3246
Veised	899,0	332,9	590	684	644
Sead	369,3	132,5	217	347	259
Lambad ja kitsed	58,0	44,2	36	45	44
Koerad	1001,4	699,7	846	1252	1260
Kassid	85,8	106,8	229	283	318
Linnud	394,4	360,7	464	1063	1090
Kokku	6432,3	4833,4	5774	7097	6861

Tabel 4

Patoloogilise anatoomia instituudis lahatud loomakorjuste arv

156,0	154,4	155	275	229

Tabel 5

Bakterioloogiajaamas toimetatud juurdusi

Aastad	1913	1914	1930/31	1931/32
Brutselloos			1192	1353
Pulloroos			4	1039
Tuberkuloos			230	192
Marutaud			7	4
Muud			106	173
Kokku	608	370	1539	2761

Tabel 6

Õppeepikojas rautatud hobusekapju

1920—1929	1929/30	1930/31	1931/32
1618,1	2037	1741	1546

ning kalade haigused. Viimane liitainet puudus 1924. aasta kava järgi lõpuksamite huigast, selle vastu esines eksamiainena loomaarstiteaduse ajalugu, mis 1932. aasta kava järgi kui soovitatav õppeaine lõpuksamini ei figureerinud.

Filosoofikumi I osas pidid olema õiendatud III semestri õppetegevuse alguseks eksamid anorgaanilises ja orgaanilises keemias ning eeleksam (tentaamen) anatoomias. Kõikide filosoofikumi I osa eksamite õiendamine oli tingimuseks V semestri õpingutest osavõtmiseks. Erandina võis teaduskond lubada järeleksami ühes aines, mis pidi õiendatud olema V semestri jooksul.

Filosoofikumi II osa eksamite õiendamine oli tingimuseks VII semestri õpingutest osavõtmiseks. Erandina võis teaduskond lubada järeleksami VII semestri jooksul ühes aines, kas topograafilises anatoomias või eribakterioloogias koos seroloogiaga.

Lõpuksamite I osa ainetes tuli eksamid õiendada enne II osa eksamite tegemisele asumist. Lõpuksamite II osa eksamid tuli ära anda kahe aasta jooksul nende tegemisele asumisest arvates, vastasel korral kaotasid kehtivuse juba sooritatud eksamid. Üliõpilane, kes oli kuulunud teaduskonna õppekavas ettenähtud loengud, teinud praktilised tööd ja õiendanud eksamid, tunnistati teaduskonnakogu poolt ülikooli lõpetanuks kas loomaarsti astmega või juhul, kui vähemalt pooled lõpuksamite ainetest olid õiendatud hindega «väga rahuldav» resp. «väga hea», siis loomaarsti astmega *cum laude*.

Ülikooli lõpetamise kohta andis vastava diplomi välja Ülikooli valitsus rektori, sekretäri ja teaduskonna dekaani allkirjadega ning Ülikooli pitsoriga.

Kuni 1935. aasta loomaarstidiplomi omandanud isik võis asuda kutsealasele tööle riigi või omavalitsuse teenistuses või vabapraktiseerijana. 1935. aasta 27. märtsist kehtima pandud Loomaarstide Koja ja loomaarstide kutsetegevuse seaduste järgi sai ülikooli lõpetanud loomaarst õiguse kutsetegevuseks alles pärast praktika-aasta sooritamist Koja juures.

Praktika-aasta jooksul pidi loomaarstikandidaat töötama 3 kuud maakonnaloomaarsti ja 2 kuud jaoskonnaloomaarsti juures, 1,5 kuud ka Tallinna või Tartu linna tapamajas, 1 kuu Riiklikus Seerumiinstituudis, 0,5 kuud mõnes bakterioloogialaboratooriumis ja 4 kuud loomakasvatustliikes asutustes ja tõuseltsides, nendest Riiklikus Hobusekasvanduses 3 nädalat, hobuste tõuseltsides 3 nädalat, veiste tõuseltsides 3 nädalat, Riiklikus Seakasvatuse Katsejaamas 3 nädalat, Eesti Seakasvatajate Seltsis 1 nädal, Eesti Lamba- ja Karusloomakasvatajate Seltsis ja Eesti Linnukasvatajate Seltsis 1 nädal, loomatervishoiu osakonnas ja piiriloomaarsti juures 2 nädalat.

Erikord praktika-aasta sooritamisel oli ette nähtud loomaarsti kandidaatidele, kes kavatsesid siirduda tapamajaloomaarsti, bakterioloogia- ja laboratooriumieriteadlase või loomakasvatuseriteadlase ametikohale. Tapamajaloomaarstid pidid töötama 6 kuud tegeliku lihajärelevaatuse, 2 kuud bakterioloogia, 3 kuud patoloogilise anatoomia ja histoloogia ning 1 kuu piimakontrolli alal. Bakterioloogia- ja laboratooriumieriteadlastel tuli töötada 2 kuud üldbakterioloogia, 6 kuud eribakterioloogia ja 4 kuud patoloogilise anatoomia ja histoloogia alal. Loomakasvatuseriteadlased pidid töötama 1 kuu loomatervishoiunõuniku juures, 1 kuu Riiklikus Seerumiinstituudis ja 10 kuud loomakasvatuskatsejaamades ning tõuseltsides.

ÜLIÕPILASED

Loomaarstiteaduskonda võeti üliõpilasteks Ülikooli kohta kehtiva üldise korra järgi mõlemast soost isikuid, kes olid vähemalt 17 aastat vanad ja lõpetanud keskkooli. Juhtumil kui sisse astuda soovijaid oli rohkem, kui neid saadi vastu võtta, arvestades õpperuumide suurust ja muid õppetöö võimalusi, olid ette nähtud võistluseksamid. Eksamiained määras teaduskond.

Tegelikult hakati üliõpilaste arvu piirama alates 1935. aastast, kusjuures vastuvõetavate aastakontingent oli 1935.—1939. aastal 20 ja 1940. aastal 25 inimest. 1939. aastast peale toimusid vastuvõtueksamid ka sel juhul, kui sisseastujate arv ei ületanud ettenähtud määra. Eksamiaineteks olid eesti keel kirjalikult, botaanika ja zoologia.

Loomaarstiteaduskonda immatrikuleeriti ajavahemikus 1919.—1940. aastani 561 inimest, neist mehi 504 ja naisi 57 (10%). Teaduskonna lõpetas samal ajavahemikul 227 inimest, neist mehi 214 ja naisi 13. Lõpetanute protsenti (40,4) sisseastunute arvust tuleb pidada suhteliselt väikeseks.

Peale täieõiguslike üliõpilaste võidi ülikooli vastu võtta vabakuulajaid, kellel ei olnud üliõpilastelt nõutavat hariduslikku tsensust. Selliseid vabakuulajaid oli Loomaarstiteaduskonnas 1921. aastal 12, 1922. aastal — 7, 1923. aastal — 7, 1924. aastal — 3 ja 1925. ning 1926. aastal — 1. Hili-sematel aastatel neid enam ei olnud.

Peale Eestist pärinevate üliõpilaste õppis Loomaarstiteaduskonnas algusaastail ka naaberriikide kodanikke. 1921. aastal astus teaduskonda 13 üliõpilast Leedust, kes olid oma õpinguid alustanud Tartu Veterinaariainstituudis ja kes enamikus ka teaduskonna lõpetasid. 1924. aastal astus teaduskonda 11 üliõpilast Soomest. 1925. aastal oli Tartus 19 soome üliõpilast. Neist lõpetas Tartus ainult 4 inimest, kura ülejäänud siirdusid varsti (1926. a.) Lääne-Euroopa veterinaariaülikoolidesse. Olgu märgitud, et 1927. aastal oli Eestis 113 loomaarsti, 1940. aastal oli Eesti Loomaarstide Ühingul liikmeid 188, neist välismaalasi-auliikmeid 8.

Ülikooli sisseastumisel pidi iga üliõpilane ja vabakuulaja maksma immatrikulatsioonimaksu ja õppimise ajal õppemaksu. Õppemaks oli algusaastail 200 marka, hiljem 150 krooni aastas. Peale selle hakati 1932. aastast peale võtma praktiliste tööde maksu, mis oli 1—2 krooni igalt praktikumilt. Õppemaksust võidi vabastada kuni 20% üliõpilastest. Toetusena parematele üliõpilastele maksti stipendiumi ülikooli, riigi-, omavalitsuste või erisummadest, mille saajate arv oli väike. Loomaarstiteaduskonnas õppimise virgutamiseks määras Põllutöoministerium teaduskonna algusaastail omalt poolt 10 stipendiumi à 1500 marka kuus ja maavalitsused 13 stipendiumi. Viimaste suurus kõikus 83 kuni 500 marga piirides kuus. Lõpetanute arvu suurenemisega vähendas Põllutöoministerium oma stipendiumide arvu 1933. aastal 5-le ja stipendiumimäära, mis vahepeal oli 30 krooni kuus, 21 kroonile. Maavalitsused olid oma stipendiumide arvu juba varem vähendanud või stipendiumid hoopis kaotanud.

Suvisel õppetöö vaheajal võimaldas Põllutöoministeriumi Veterinaarvalitsus vanemate kursuste üliõpilastel praktiseerida jaoskonna- ja maakonnaloomaarstide juures, makstes selle eest üliõpilastele tasu (viimastel aastatel 80 krooni kuus). See suvine praktika aitas täiendada üliõpilaste kogemusi tegeliku kutsetöö alal ja oli ühtlasi teatavaks toetuseks aineliselt.

Üliõpilaste iseseisva teadusliku uurimistöö viljelemiseks korraldati auhinnatöid, mille teemad püstitas teaduskond ja mis kuulutati välja Ülikooli aastapäeval 1. detsembril. Valminud tööd tuli esitada teaduskonnale järgmise aasta 1. novembriks anonüümse märgusõna all. Teaduskond määras igale tööle retsensendi, kes andis hinnangu töö kohta ja tegi ettepaneku auhinna järgu kohta. Teaduskonnakogu otsustas lõplikult vastavate tööde auhinna määra ja esitas auhinnad Ülikooli valitsusele kinnitamiseks ning aastapäeva aktusel väljakuulutamiseks. Auhinna järke oli kolm: esimene, teine ja kolmas, kusjuures peale diplomi käis esimese ja teise auhinna kaasas rahaline tasu, mis 1928.—1932. aastal oli vastavalt 100 ja 60 krooni. 1933. aastast peale jagati auhindadeks eelarves ettenähtud summa sissetulnud ja auhinnatud tööde arvule vastavalt, arvestades I auhinna 2 punktiga ja II auhinna 1 punktiga, kusjuures I auhind ei võinud ületada 100 krooni ja II auhind 50 krooni. Auhinnatööde teemasid seadis Loomaarstiteaduskond igal aastal üles 1—5; auhinnatöid valmis teaduskonnaperioodil kokku 28. Auhinnatud tööd läksid alalhoidmiseks Ülikooli raamatukokku või vastavasse instituuti.

TEADUSLIKUD KRAADID

Teaduslikest kraadidest oli Loomaarstiteaduskonnal õigus anda *doctor medicinae veterinariae* (loomaarstiteaduse doktori) ja *dr. med. vet. honoris causa* (loomaarstiteaduse audoktori) kraadi. Audoktorikraadi võidi anda isikutele, kellel oli silmapaistvaid teeneid loomaarstiteaduse edendamisel. Audoktorikraadi andmise otsustas teaduskonnanõukogu vähemalt kahe teaduskonnakoguliikme motiveeritud ettepanekul kinnise hääletamisega, kusjuures otsus vajas poolt vähemalt $\frac{2}{3}$ teaduskonnakoguliikmete häältest. Otsuse kinnitas ja vastava diplomi andis välja Ülikooli valitsus.

Kaitsmise korras dr. med. vet. kraadi saamiseks oli vaja, et taotlejal oleks Tartu Ülikoolis või mujal omandatud ja samaväärseks tunnustatud loomaarstidiplom ning et taotleja oleks õiendanud doktorieksamid, mille järele ta pidi esitama oma uurimistel põhineva teadusliku väärtusega väitekirja ja seda ettenähtud korras kaitsma.

1924. aasta promotsiooni korra järgi olid doktorieksamid jaotatud kahte rühma. Terapeutide ja kirurgide rühma eksamiaineteks olid anatoomia, patoloogiline anatoomia, eripatoloogia ja teraapia, kirurgia ning farmakoloogia ja epizootoloogia. Tapamajaloomaarstide ja bakterioloogide rühma eksamiaineteks olid anatoomia, patoloogiline anatoomia, lihatundmine, bakterioloogia ja epizootoloogia. Eksamid pidid olema sooritatud ühe semestri jooksul.

1923. aasta promotsioonikorra järgi jagunesid doktorieksamid 6 gruppi, diferentseerudes erialade järgi, milleks olid: 1) anatoomia ja füsioloogia, 2) patoloogiline anatoomia ja parasitoloogia, 3) epizootoloogia ja loomateravishoid, 4) kirurgia, 5) teraapia ja 6) loomakasvatus. Igas grupis oli 5—8 eksamiainet distsipliinide hulgast, mis olid kõige lähemas seoses vastava erialaga. Eksamid tulid õiendada ühe aasta jooksul.

Doktorandi poolt esitatud väitekirja kohta andis oma arvamuse vähemalt 2 retsensenti, mille põhjal teaduskonnakogu otsustas väitekirja avalikule kaitsmisele lubamise. Väitekirja kaitsmine toimus avalikul pidulikul teaduskonnakogu koosolekul vähemalt kahe ametliku oponendi vastu. Vaid-

lusteks võisid sõna saada teaduskonna esindajad ja ka teised koosolijad. Rahuldava kaitsmise korral tunnistati promovent samal koosolekul dr. med. vet. teadusliku kraadi vääriliseks. Doktorikraadi andmise otsus vajab Ülikooli valitsuse kinnitust. Viimane andis välja ka vastava diplomi.

Audokoriteks on teaduskonna poolt valitud 4 teadlast: 1) kauaaegne Tartu Veterinaariainstituudi ja hiljem Loomaarstiteaduskonna õppejõud professor V. Gutmann 1. detsembril 1928. aastal tema lahkumise puhul õppetegevusest teaduskonnas; 2) endine Tartu Veterinaariainstituudi kasvandik Moskva Veterinaariainstituudi professor akadeemik K. I. Skrjabin 1. detsembril 1932. aastal Tartu Ülikooli 300 aasta juubeli puhul; 3) Leipzigi Veterinaariaülikooli professor M. Klimmer 1. detsembril 1932. aastal Tartu Ülikooli 300 aasta juubeli puhul ja 4) Tartu Veterinaariainstituudi endine õppejõud ja direktor, pärastine Riia Ülikooli Loomaarstiteaduskonna õppejõud professor L. Kundsinn 13. detsembril 1932. aastal tema 50 aasta akadeemilise tegevuse juubeli puhul.

Kaitsmise korras on loomaarstiteaduse doktorikraadi omandanud teaduskonnaperioodil 9 isikut.

- 1) Karl Saral, 1924 (26. V). «Kuivõrd on hobuse künahaukamine praeguste meetodite järgi operatiivsel teel arstitav?»
- 2) Elmar Redlich, 1926 (30. I). «*Diaptomus graciloides* (Lilljeborg) als neuer erster Zwischenwirt von *Dibothriocephalus latus*, nebst Bemerkungen über die experimentelle Entwicklung des Procercoides dieser Cestode» (juhendaja prof. M. Hobmaier).
- 3) Ferdinand Laja, 1929. (16. III). «Andmeid *bac. abortus Bangi* infektsioonist üldse ja eriti selle uurimistest Eestis» (juhendaja prof. K. Schlossmann).
- 4) Zigismund Mockus, 1929 (4. V). «Остеометрическое измерение скелетов литовско-жмудской породы лошадей в сопоставлении с такими некоторыми ориентальных».
- 5) Julius Tehver, 1929 (19. IX). «Koduimetajate seedetrakti kromafiinsetest, Panethi ja intraepiteliaalsetest teralisrakkudest» (juhendaja prof. H. Kull).
- 6) Elmar Vau, 1932 (14. XII). «Histoloogilisi uurimusi koduimetajate peensoole dimensionaalsetest ja struktuursetest erinevustest» (juhendaja dots. J. Tehver).
- 7) Vassil Ridala, 1933 (28. I). «Uurimusi *Brucella abortus*'e patogeensusest toimest lehma udarasse ja mõningatesse teistesse elunditesse» (juhendaja prof. A. Valdes).
- 8) Elfriide Ridala, 1935 (30. III). «Hügieenilisi uurimusi Tartu müügi- piima kohta» (juhendaja prof. E. Roots).
- 9) Albert Paabo, 1939 (27. V). «Kunsthituslikust pneumotooraksist hobuste kroonilise kopsu-alveolaaremfüseemi ravimisel» (juhendaja prof. A. Laas).

Habilitatsioonikord. Ülikoolis loengute pidamise õigust võis taotleda dr. med. vet. kraadi evija, esitades teaduskonnale habilitatsioonitöö 3 eksemplaris, teised teaduslikud tööd ja habilitatsiooniettekande teema.

Olgu tähendatud, et vaadeldaval perioodil ei toimunud Loomaarstiteaduskonnas ühtegi habiliteerimist.

TEADUSLIK TÖÖ

Teaduslik uurimistöö oli kodanlikul teaduskonnaperioodi algusaastail piiratud, sest tuli tegelda õppetöö organiseerimise ja õppejõudude komplekteerimisega. Varsti aga, eriti noorte õppejõudude juurdetulekuga, võttis see hoogu ja hakkas jõudsalt arenema, haarates teoreetilisi ja suurel määral ka praktilisi probleeme. Et kateedrite ülevaates on toodud võrdlemisi ulatuslikult uurimistöö iseloomustus, siis sellel siinkohal ei peatuta, vaid märgitakse ainult mõned statistilised andmed.

Kokku avaldati teaduskonna õppejõudude poolt trükkis 436 artiklit, neist teadusliku sisuga 259, ülejäänud 177 olid populaarteaduslikku laadi. Peamisteks avaldamiskohtadeks olid kodumaal ajakirjad «Eesti Loomaarstlik Ringvaade», «Agronoomia», «Põllumajandus», «Põllumees», «Uus Talu», «Meie Hobune», «Maamees», «Karjamajandus», «Mesinik» jt. Mõned kaalukamad teaduslikud tööd ilmusid «Tartu Ülikooli Toimetistes» (*Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis*).

Välismaa ajakirjades (ka konverentside ettekannete kogumikes) nägid trükivalgust 77 artiklit, peamiselt saksa ja vähemal määral ka inglise omades.

TÄIENDUSKURSUSED

Peale otsese õppe- ja teadusliku töö korraldati Loomaarstiteaduskonna poolt perioodiliselt lühiajalisi kursusi loomaarstidele ja seppadele-hobuserautajatele.

Sellised kursused toimusid ametlikele loomaarstidele 1922. aastal 10-päevase kestusega kolmes vóorus, kus peeti ettekandeid kliinilistel teemadel. Samasugune 10-päevane kursus peeti 1923. aastal. Pikema vaheaja järel toimusid 1934. aasta detsembris ja 1935. aasta jaanuaris jaoskonnaloomaarstidele kliinilised täienduskursused ning 1936. aasta oktoobris ja novembris hobusekasvatuse ja hobuserautuse täienduskursused. 1938. aastal toimusid suu- ja sõrataudi täienduskursused maakondade veterinaararstidele ja veterinaarinstruktoritele. 1939. aasta mais ja oktoobris ning 1940. aasta märtsis peeti 5-päevased lihavaatuse ja loomsete toiduainete tervishoiulise kontrolli täienduskursused linna- ja tapamajaveterinaararstidele.

Seppadele-hobuserautajatele korraldati 6-päevased hobuserautuskursused 1937. aastal neljale vóorule.

TEADUSKONNA JUURES TÖÖTANUD ASUTUSED

Peale õppetoolide juurde orgaaniliselt kuulunud kliinikute ja kabinettide tegutsesid siin mitmed asutused, mis täitsid õppetööga mitteseotud eritülesandeid. Nendest märgime järgmisi.

Bakterioloogiajaam, mis asutati 1887. aastal sõjaväeloomaarstide bakterioloogiliste teadmiste täiendamiseks, hakkas 1921. aastast peale tegutsema loomatervishoiulaboratooriumina eesmärgiga kaasa aidata loomade nakkushaiguste diagnoosimisele. 1929. aastal nimetati see asutus ümber diagnostikalaboratooriumiks ja viidi Seerumiinstituudi alluvusse.

Seerumilaboratoorium asutati 1920. aastal Loomatervishoiu Peavalitsuse algatusel ja summadega loomataudide diagnoosimiseks ja tõrjeks, hiljem ka humaanmeditsiinis kasutatavate preparaatide valmistamiseks, nagu tuberkuliin ning teetanuse-, difteeria- ja sarlakiseerum. 1929. aastal muudeti see asutus instituudiks ja viidi üle Tähtvere mõisa.

Pastöörijaam asutati augustis 1919. aastal Esimese maailmasõja järel laialt levinud marutaudi vastase kaitsesüstimate teostamiseks. Algmaterjali (*virus fixe*) saadi selleks Helsingist, kus prof. K. Happich käis sealse instituudi tööga tutvumas.

Rõugevaktsiini valmistamise laboratoorium alustas tegevust 1919. aastal teaduskonna juures, kuid viidi peatselt üle Tartu linna tapamaja juurde, kus vaktsiini valmistas tapamaja juhataja loomaarst F. Vidik.

Teaduskonna apteek tegutses juba kooli- ja instituudiajal ning avati uuesti oktoobris 1919. aastal Ülikooli apteegi osakonnana, kuid likvideeriti 1922. aastal ning selle ülesanded pandi Ülikooli apteegile.

AKADEEMILINE LOOMAAARSTITEADUSLIK SELTS

Teaduskonna juures tegutses Ülikooli valitsuse poolt 10. märtsil 1922. aastal registreeritud Akadeemiline Loomaarstiteaduslik Selts (ALS). Selle eesmärk oli kaasaaitamine Loomaarstiteaduskonna üliõpilaste igakülgele arenemisele, eriti erialal, kehvematele üliõpilastele materiaalse toetuse leidmine, koduloomade tervishoiu parandamise selgitamine ning loomakasvatuse edendamine kodumaal. Oma eesmärkide saavutamiseks asutas selts raamatukogu, korraldas teaduslike tööde väljaandmist, referaatkoosolekuid ja teaduslikke ekskursioone.

ALS-i liikmed jagunesid tegev-, toetaja- ja auliikmeteks. Tegevliikmeteks võisid olla teaduskonna õppejõud ja üliõpilased, toetajaliikmeteks kõik seltsi tegevusest huvitatud isikud, auliikmeteks valiti seltsi üritustele silmapaistavalt kaasa aidanud isikuid (neid oli kokku kolm: prof. K. Saral, prof. A. Laas ja PM Loomatervishoiuosakonna direktor K. Lind).

Seltsi põhiliseks tegevusalaks oli referaatkoosolekute korraldamine, mida aastail 1922—1937 peeti kokku 123 (viimase kolme aasta kohta andmed puuduvad).

Teiseks tähtsamaks ürituseks oli eestikeelsete loomaarstiteaduslike oskussõnade väljatöötamine, mida teostas vastav toimkond, kuhu kuulusid prof. K. Saral, prof. F. Laja, dots. J. Kaarde, dots. J. Tehver, dots. J. Ainson, assistent G. Tehver ning väljastpoolt koopteerituna keeleteadlane Joh. Veski ja Arstiteaduskonna prof. A. Valdes. Selle töö tulemusena ilmus 1931. aastal trükitist vastav oskussõnastik («Loomaarstiteaduslisi oskussõnu». Trükki toimetanud J. Karlson) ligemale 5000 terminiga saksa, ladina ja eesti keeles (joonis 13).

Kolmanda üritusena tuleb mainida rahvapäraste loomaarstimisviiside kogumist aastail 1928—1936, mida teostasid 11 üliõpilast- stipendiaati kõigis toliaegsetes vabariigi maakondades (kokku 10 maakonnas). Kogutud vaimse vanavara numbrite arv ulatus üle viie tuhande (5329), mis anti üle Eesti Rahvaluule Arhiivile (praegusele Eesti Kirjandusmuuseumile).

1937. aasta suvel korraldas ALS kahe stipendiaadi (R. Säre, A. Daniel) kaudu hobuserautuse ja sepikodade olukorra uurimist neljas maakonnas, kus selgitati välja puudused, mille alusel hiljem vastavate kursuste kaudu neid puudusi püüti kõrvaldada.

Loomaarstiteaduslisi oskussõnu

koostatud ALS'i oskussõnade
toimkonna poolt

Trükki toimetanud

J. KARLSON

TARTU, 1931

Joonis 13. Eestikeelse esimese veterinaarja oskussõnastiku kaanetiitel.

Oluliseks lõiguks ALS-i tegevuses oli raamatukogu. Selle aluseks sai üliõpilasseltsi «Soglassije» omaaegne raamatukogu, kus oli 15 000 brošüür ja 2600 köidet ilukirjandust ja perioodikat. Erialast kirjandust hakati täiendada 1923. aastal peamiselt saksakeelsete õppe- ja käsiraamatutega, hiljem ka inglise- ja venekeelsete teostega, millele lisandus mõnisada eksemplar saksakeelsete väitekirjade kokkuvõtteid (autoreferaate) või originaale.

Kokku võttes võib öelda, et ALS oma 18 aasta tegevuse jooksul suutis mõndagi ära teha oma liikmeskonna, eriti üliõpilaste silmaringi laiendamiseks ja loomaarstiteaduse edasiviimiseks. Ta andis välja ka kaks aasta raamatut (1937. ja 1938. a.).

Eesti Loomaarstlik Ringvaade

REVUE VÉTÉRINAIRE
ESTONIENNE

ESTNISCHE TIERÄRZT-
LICHE RUNDSCHAU

ILMUB 8 KORDA AASTAS
EESTI LOOMAAARSTIDE ÜHINGU VÄLJAANDEL
TARTUS.

TOIMETUS:

I. KARLSON, A. OJASALU, II. PETERSON, E. REDLICH,
A. RÄNGEL, K. SARAL, K. TAAGEPERA, G. TEHVER ja J. TEHVER.
Tegevtoimetajad: J. KARLSON ja G. TEHVER.
Vastutav toimetaja J. KARLSON.

SISU:

J. Karlson. Mõningaid riistu ja võtteid veistepraksises. — Art. Saar. Farünksi väärarengu juht hobusel. — E. Ruber. Näpunäiteid pastöriseeritud piima kontrollimisel Rothenfusser'i reaktsiooni abil — A. Herodes. Loomatervishoiu osakonna areng ja tegevus 1919. 1. IV. 1934. — Referaadid. — K. T. Inglismaa hobuseasjandus arvudes — J. Tehver. Koduloomade eksterjööriisi oskussõnu (arvustus). J. K. Loomaarstilisest kirjandusest läinud sajandit — Loomaarstiline kutseala Ameerikas Osakonna korraldusi ja teateid. — Ülikooli teateid

TARTU 1934.

Joonis 14. Ajakirja «Eesti Loomaarstlik Ringvaade» kaanetiitel. See ajakiri ilmus aastail 1925—1940, kokku 16 aastakäiku.

AJAKIRI «EESTI LOOMAAARSTLIK RINGVAADE»

Et levitada veterinaarteadmisi ja hoida kursis veterinaartöötajaid ning teisi loomakasvatustöötajaid teaduse uuemate saavutustega, alustas 1925. aastal Eesti Loomaarstide Ühingu väljaandel ilmumist oma ajakiri «Eesti Loomaarstlik Ringvaade» (joonis 14). Selles avaldati originaalkirjutisi teaduslikust uurimistööst, päevateemalisi või organisatsioonilisi artikleid, referaate välismaa ajakirjadest, personaaliaid, kroonikamaterjale

Loomatervishoiuosakonna, Loomaarstide Ühingu, Loomaarstide Koja ja Ülikooli teadetena. Siin avaldasid oma töid teaduskonna õppejõud ja praktikas töötavad veterinaararstid paljudes veterinaariasse ja loomakasvatuse puutuvates küsimustes. Eriti väärtuslik on ajaloolisest seisukohast kroonika osa, kust saab andmeid vabariigi veterinaarkorraldusest, ühingu tegevusest, konverentside korraldamisest, teaduskonna tööst ja muudest kütsealastest üritustest.

Ilmumissagedus oli esimestel aastatel 6 numbrit, alates 1930. aastast aga 8 numbrit aastas, kusjuures aastakäigu maht kõikus 12—20 trükipoogna piirides. Ajakirja ilmumine lõppes 1940. aastaga. Pärast Suurt Isamaasõda oma ajakirja ei asutatud, selle ülesandeid hakkas täitma 1946. aastal ilmuma hakanud üldine põllumajanduslik ajakiri «Eesti Põllumajandus», mis 1949. aastal ümber nimetati «Sotsialistlikuks Põllumajanduseks», kus loomakasvatuse rubriigis avaldatakse veterinaariaalaseid artikleid ja informatsioonilist materjali.

ÜLEMINEK NÕUKOGUDE KÕRGEMAKS KOOLIKS JA SAKSA OKUPATSIOON

Nõukogude võimu taaskoostamise järel 1940. aasta suvel toimusid vastavad muudatused ka Ülikooli õppekorralduses, mis seisid peamiselt poliitiliste ainete — marksismi-leninismi aluste, NLKP ajaloo ja poliitökonoomia — võtmises õppekavasse. Muus osas jäi õppeplaani ja kateedrite struktuur endiseks. Selline olukord kestis ühe õppeaasta (1940/41), sest hitlerliku Saksamaa reeturlik sõjategevus Nõukogude Liidu vastu kandus peagi Baltimaadele ja järgnes Eesti NSV territooriumi sünges fašistlik okupatsioon, mis kestis 1941. aasta suvest 1944. aasta sügiseni. Okupatsioonivõimude korraldusel suleti enamik Ülikooli teaduskondi, tegutsema jäeti Arsti- ja Loomaarstiteaduskond kui sõjaliselt vajalikud vastava kaadri ettevalmistamiseks. Loomaarstiteaduskonnas taastati kodanliku Ülikooli aegne õppeplaani. Kuid ruumide poolest muutus olukord kitsaks, sest Tartus toimunud lahingute ajal hävis umbes pool teaduskonna hoonetest. Seega tuli allesjäänud hoonetesse paigutada peavarjuta jäänud õppetoolid ja abiasutused. Nii ruumiline kitsikus kui ka psüühiline surutus ei jättnud mõju avaldamata kogu õppeprotsessile ja teaduslikule tööle: kõik see toimus n.ö. vaikivas, äraootavas olekus. Kevadel 1944. aastal esitati Ülikoolile nõue evakueerida kõik varad ja õppepersonal Königsbergi. Sel puhul toimunud teaduskonna õppejõudude koosolekul asuti aga kindlalt seisukohale, et oma kodust ei lahku me vabatahtlikult kuhugi. Nõukogude vägede hoogne pealetung ajas ka omalt poolt evakuatsiooniplaani nurja.

TEADUSKONNA STRUKTUUR JA ÕPETÖÖ KORRALDUS

Nõukogude võimu taaskehtestamine Eestis 1940. aastal ja Eesti NSV astumine Nõukogude Liidu koosseisu lõpetas kaadri ettevalmistamises valitsenud kiratseva olukorra ja lõi teaduskonna arenemiseks ja kasvuks avarad võimalused. Algas õppe- ja kasvatustöö ideelise suuna ja sisu ümberkorraldamine vastavalt sotsialistliku ühiskonna nõudmistele. Teaduskonna ees seisvad uued ülesanded leidsid fikseerimist 9. oktoobril 1940. aastal kehtestatud Ülikooli põhikirjas.

1940. aasta septembris võeti Loomaarstiteaduskonna I kursusele vastu 50 uut üliõpilast. Et soovijaid oli vastuvõetavate kontingendist kaugelt rohkem, siis valik toimus sisseastumiseksami alusel, milleks oli kirjand eesti keeles. Teaduskonna komplekteerimisel arvestati ka üliõpilaskandidaatide sotsiaalset päritolu. Uus täiendus moodustas teaduskonna üliõpilaste üldarvust ligilähedalt poole, sest vanemad kursused olid väikesearvulised piiratud vastuvõtukontingendi ja suure väljalangevuse tõttu kodanlikul perioodil. Selleks et töötava elanikkonna lastel oleks võimalik kõrgemat haridust omandada, seati sisse riiklikud stipendiumid ja enamik üliõpilastest vabastati õppemaksust. Üliõpilaste organiseerimine ja kasvatamine korraldati ümber uutal alustel. Tööd alustasid üliõpilaste komsomoli- ja ametiühinguorganisatsioonid. Ametiühingulise töö juhtimiseks moodustati teaduskonnas ametiühingubüroo.

Olulised muutused toimusid teaduskonna struktuuris. Seniste õppekabinettide ja instituutide asemele moodustati kateedrid, kuhu koondati sisult lähedasemad distsipliinid. Õppetöö viidi üle kursuste süsteemile ja õppekorralduses võeti aluseks üleliiduliselt kõrgematele veterinaariaõppeasutustele kehtestatud õppeplaaniid ja aineprogrammid.

Hoogsa ümberkorraldusprotsessi katkestas fašistliku Saksamaa kallaletung Nõukogude Liidule. Paljud teaduskonna kasvandikud evakueerusid tagalasse, et Punaarmee ridades, relv käes, alustada võitlust vaenlase vastu. Osa neist langes kodumaa vabastamisel.

Okupatsiooniaastad kujunesid teaduskonnale raskeiks. Õppeplaaniid sagedane muutmine ja õppeaja lühendamine põhjustasid õppekursuste süsteemi likvideerimist. Üliõpilaste arv vähenes pidevalt sundslikku tööteenistusse ja fašistlikku armeesse värbaniste tõttu. 1944. aasta! mobiliseeriti sõjaväkke enamik üliõpilastest. Et mobilisatsiooni kartusel osa üliõpilastest juba varem olid teaduskonnast lahkunud, siis õppetöö praktiliselt katkes.

Teaduskonna materiaalsed kaotused sõjakeerises olid suured. Kahjutules hävisid teaduskonna peahoone, histoloogia ja embrüoloogia õppekorpus, teraapiakliinik, veisehaiguste kliinik ja endise kirurgiakliiniku hooned koos sisseseade ja aparatuuriga. Tuleroaks langes 12 000 köidet teaduslikku kirjandust ja arhiivimaterjalid. Kõige rohkem said kannatada

praegune sise- ja nakkushaiguste kateeder ja histoloogialaboratoorium. Neil hävisid ruumid koos sisustuse, õppevahendite ja hinnalise aparatuuriga. Ka sõjatulest otseselt puutumata jäänud teiste kliinikute ja laboratooriumide sisustus ja inventar olid rüüstamise tagajärjel laiali tassitud ja lõhutud.

Pärast Tartu vabastamist oli kõige pakilisemaks ülesandeks kahjustuste kindlakstegemine, evakueeritud varade tagasitoomine, allesjäänud seadmete reparatsioon ja ilma ruumideta jäänud distsipliinidele uue asukoha leidmine. Histoloogialaboratoorium, sisehaiguste kateeder, teraapia ja veisehaiguste kliinikud ning dekanaat leidsid uue asukoha terveks jäänud majades Vene tn. 34 ja Leningradi mnt. 84. Histoloogialaboratoorium kolis hiljem üle I. Mitšurini tn. 36. Energiilise tegutsemise tulemusena oli juba 1944. aasta novembris võimalik õppetööga alustada ja ainsana allesjäänud kirurgiikliinik avada.

Suuremaks ülesandeks sõjajärgsetel aastatel oli varemete kõrvaldamine. Hävinud hoonetest oli kõige kapitaalsem peahoone, mille kivimüürid olid suhteliselt hästi säilinud. Et päevakorras seisis teaduskonna väljaehitamine uude asukohta, siis hoone uuesti ülesehitamisest loobuti ja asuti tema müüride lammutamisele. Raske on ülehinnata varemete kõrvaldamisel valitsenud entusiasmi ja tööindu. Loengute vaheajal ja õhtupoolikutel siirdusid üliõpilased ja õppejõud taastamisplatsile, käes kirka, kang või labidas. Ei kurdetud siis rakkus käte üle ega peetud arvestust töötundide kohta. Hoonete rusude alt vabanenud väljakule rajati teaduskonna kollektiivile puhkepark.

Teaduskond ei kannatanud sõja tagajärjel ainult materiaalselt, vaid ka tema isikulised koosseisus tekkis lünki. Vanematest õppejõududest olid lahkunud Taagepera, Söödi, Paabo ja Saral. Assistentide suurest perest oli kohale jäänud neli. Vakantseks jäänud õppekohtadele tuli kiiresti leida uusi täitjaid. Veterinaarsanitaarse ekspertiisi õppejõuks kutsuti Tallinna Lihakombinaadis pikemat aega veterinaararstina töötanud E. Peebsen. Tori Hobusekasvanduses töötanud V. Parve asus teaduskonda hcbusekasvatuse õppejõuna. Mõne aasta pärast asendas teda E. Nõmm. Nii kodanlikul perioodil kui ka okupatsiooniajal käsitleti osa eriaineid loomaarstiteaduskonna üliõpilastele arstiteaduskonna vastavates kateedrites (farmakoloogia, üldpatoloogia, füsioloogia). Tuli leida õppejõud ja sobivad ruumid koos sisustusega. Esimeseks sammuks oli farmakoloogia kateedri loomine teaduskonna juurde 1946. aastal. Uue kateedri juhatajaks kutsuti Leningradi Veterinaariainstituudi õppejõud dots. A. Lokk. Vabad assistentide kohad täideti hea õppeedukusega üliõpilastega vanematelt kursustelt. Mõnel juhul täideti vakantsed kohad praktikas töötavate veterinaararstidega.

Kuigi teaduskonna õppeplaan juba 1940. aastal kohandati Nõukogude Liidu teiste kõrgemate veterinaariaõppeasutuste õppekavadega, jäid õppeainete arvus ja mahus ning praktikate korralduses esialgu püsima mõningad erinevused. Palju aega ja vaeva nõudis sõjajärgsetel aastatel majanduslike küsimuste lahendamine, nagu küttepuude, remondimaterjali ja katseloomade hankimine, elektrienergiaga varustamine ja muud.

Teaduskonna lõpetamine toimus riigieksamite sooritamisega. Eksamiaineid oli neli: marksismi-leninismi alused, mittenakkavad sisehaigused koos patoloogilise füsioloogia ja farmakoloogia alustega, kirurgia koos sünnitusabi alustega ning infektsiooni- ja invasioonahaigused.

Alates 1947. aasta sügissemestrist oli loomaarstiteaduskonnas kokku 7 kateedrit järgmiste nimetustega: loomaanatoomia kateeder (juhataja prof. E. Vau), histoloogia ja embrüoloogia kateeder (juhataja prof. J. Tehver),

patoloogilise anatoomia kateeder (juhataja prof. V. Ridala), koduloomade mITTenakkavate sisehaiguste kateeder (juhataja prof. A. Laas), loomatervis- hoiu ja piimahügieeni kateeder (juhataja prof. E. Ridala), kirurgia ja sünni- tusabi kateeder (juhataja dots. J. Tomberg), veisehaiguste ja hobusekasva- tuse kateeder (juhataja prof. J. Kaarde), loomataudide ja mikrobioloogia kateeder (juhataja prof. F. Laja), veterinaarsanitaarse ekspertiisi kateeder (juhataja dots. E. Peebsen) ja farmkoloogia kateeder (juhataja prof. A. Lokk). Õppejõudude kohtasid oli kokku 27. Need olid täidetud 9 pro- fessori, 3 dotsendi ja 15 assistendiga. Õppejõude abistasid 2 vanemlabo- ranti, 3 laboranti, 8 vanempreparaatorit ja 5 preparaatorit. Teaduste dokto- reid oli teaduskonnas 9 (kõik professorid). Ülejäänud õppejõududel teadus- likku kraadi ei olnud.

3. septembril 1949. aastal kinnitas NSV Liidu kõrgema ja keskerihari- duse minister veterinaaria erialale uue õppeplaani, milles oli mõnele õppedistsipliinidele ettenähtud tundide arvu vähendatud (anatoomia, histo- loogia, kirurgia, patoloogiline anatoomia). Õppe- ja menetluspraktikale ettenähtud ajaloomiit aga suurenes, et anda üliõpilastele rohkem aega prak- tilise kutseoskuse omandamiseks. Praktikabaasidena kasutati paremaid loomakasvatustmajandeid ja veterinaarjaoskondi.

Uute ainetena eksisteerisid õppeplaanis söötade tootmine koos agronoo- mia alustega, maa- ja kolhoosiõigus ning fakultatiivsetest distsipliinidest kliiniline farmakoloogia ja loomaarstiteaduse ajalugu.

Õppetöö tulemuse analüüs on näidanud, et kohustusliku õppetöö suur nädalatundide arv põhjustab üliõpilaste teadmiste taseme langust, sest vähe jääb aega iseseisvaks tööks. Selleks et anda üliõpilastele oskusi teo- reetiliste küsimuste iseseisvaks läbilõõtamiseks, peab kateedrites õppe- meetoodiline töö olema nõutaval tasemel. Neid asjaolusid silmas pidades pöörati senisest suuremat tähelepanu distsipliinide õpetamise meetodika väljatõõtamisele ja üliõpilaste ajabüdzeti uurimisele. Iseseisvale tööle vir- gutamiseks anti üliõpilastele enamikus õppeainetest lahendada koduseid ülesandeid ja kontrolliti nende täitmist kollokviumide korraldamisega. Soodsad võimalused iseseisvaks tööks avanesid viimaste kursuste üliõpi- lastele kliinilises praktikas, kus neil tuli iseseisvalt koostada haiguskirjel- dusi, toimetada diagnostilisi uurimisi ja viia arsti juhendamisel läbi ravi- protseduure. Kliiniliseks praktikaks oli õppeplaanis kokku 310 tundi.

Pedagoogilise töö ja teaduslike probleemide lahendamise kõrval aitasid õppejõud tõhusalt kaasa loomakasvatuse edasiarendamisele majandites, andes juhtnõõre loomade surevuse vähendamiseks ja haiguste profülakti- kaks. Tõhusamaks abistamiseks sõlmiti majanditega šeflusvahekordi, mis aitasid süvendada ka teaduslikku uurimistööd.

Endiste üksiktalude ühinemise tagajärjel suurteks kollektiivmajanditeks muutus tunduvalt veterinaararsti töö iseloom. Peamist tähelepanu ei tulnud nüüd pöörata üksikloomadele, vaid kogu majandi karjale. Ravimanipulat- sioonide kõrval nihkus veterinaarteenistuses esiplaanile profülaktiliste abi- nõõde rakendamine. Samal ajal muutus veterinaarspetsialist ka üheks majandi juhtijaks, kes pidi muret tundma majandi üldise arengu ja looma- kasvatuse plaani täitmise eest. Ümberkorraldused ja muutused põllumajan- duslikus tootmises leidsid kajastust ka õppeprotsessis ning teaduslikus töös.

1950. aasta sügissemestril nimetati teaduskonna üldkoosoleku otsusega Loomaarstiteaduskond ümber Veterinaariateaduskonnaks.

1951. aastal asutati Ülikooli Põllumajandus-, Metsamajandus- ja Veteri- naariateaduskonna baasil uus kõrgem põllumajanduslik õppeasutus —

Eesti Põllumajanduse Akadeemia, mis alustas tööd 1. septembril. Akadeemiale anti üle teaduskonna hooned, varad ja koosseisud, mistõttu otsene side Tartu Riikliku Ülikooliga katkes. Ülikooli koosseisus töötas teaduskond kokku 32 aastat.

Eesti Põllumajanduse Akadeemia moodustamisel oli teaduskonnas 6 kateedrit 26 õppejõukohaga, mida täitsid 7 professorit, 3 dotsenti, 4 vanemõpetajat ja 12 assistenti. Abiõppepersonali kohtasid koos kliinikutöötajate kohtadega oli kokku 20. Teaduskonna koosseisu kuulus ka üks aspirant.

Võrreldes 1947. aastaga, oli kateedrite arv vähenenud väikeste kateedrite omavahelise liitmise tagajärjel (anatoomia ja patoloogiline anatoomia, loomataudid ja veterinaarsanitaarne ekspertiis, mittenakkavad sisehaigused ja veisehaigused). Prof. A. Loki lahkumise tõttu kaotati ka farmakoloogia kateeder ja nimetatud distsipliini õpetamises tekkis ajutine lünk. Juurde tulid normaalse ja patoloogilise füsioloogia õppeained, mis viidi histoloogia kateedrisse.

1. septembril 1952. aastal toimusid Veterinaariateaduskonna struktuuris olulised muutused: asutati kaks uut kateedrit ja suurendati õppejõudude ning abiõppepersonali arvu. Endisest normaalse ja patoloogilise füsioloogia ning histoloogia kateedrist ja normaalse ning patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia kateedrist moodustati õppeainete ümberpaigutamise teel anatoomia, histoloogia ja embrüoloogia kateeder (juhataja prof. J. Tehver), patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia kateeder (juhataja prof. V. Ridala) ning normaalse ja patoloogilise füsioloogia ning farmakoloogia kateeder.

Täiendavalt loodi juurde bioloogilise ja orgaanilise keemia kateeder esialgselt kolme koosseisulise õppejõu kohaga. Kateedri juhataja ülesandeid täitis kohakaasluse alusel meditsiinidoktor professor I. Sibul, kateedri professoriks kinnitati farmaatsiadoktor A. Siim ja assistendiks A. Männik. Uuesti moodustatud kateeder sai oma käsutusse Mitšurini tn. 36 majas 4 tuba.

Normaalse ja patoloogilise füsioloogia ja farmakoloogia kateeder paigutati endistesse kirurgia ja sünnitusabi kateedri ruumidesse Vene tn. 34. Kateedri juhataja koht jäi esialgu vakantseks ja vastavad ülesanded pandi algul prof. J. Tehverile ning järgmisel õppeaastal prof. A. Siimule. 1. septembril 1954. aastal kinnitati normaalse ja patoloogilise füsioloogia ja farmakoloogia kateedri juhatajaks meditsiinikandidaat O. Reintam.

Uues kateedris, kus õpetatavad ained oma laboratoorse spetsiifika tõttu nõudsid keerukaid sisseseadeid ja aparatuuri, oli esialgu tõsiseid raskusi praktiliste tööde tegemisega.

1952. aasta 1. septembril oli teaduskonnas 234 üliõpilast, kelle õpetamise ja kasvatamisega tegelesid 8 kateedrit kokku 32 õppejõuga. 8 kateedrit säilis teaduskonnas kuni 1. septembrini 1955. aastal, mil loomatervishoiu kateedri ja normaalse ning patoloogilise füsioloogia ja farmakoloogia kateedri liitmise tõttu kateedrite arv vähenes seitsmele. Uhinemise tagajärjel saadi loomatervishoiu ja füsioloogia kateeder, mille juhatajaks määrati prof. E. Ridala.

Ulatuslikum ümberpaigutus toimus 1. septembril 1958. aastal bioloogilise ja orgaanilise keemia kateedri üleviimisega Zootehnikateaduskonna koosseisu.

Õppetöö toimus kuni 1954. aasta kevadsemestrini 1949. aastal kinnitatud õppeplaani järgi. 1954. aasta 30. augustil kehtestatud uues õppeplaanis oli kärbitud teoreetilisele õppetööle ettenähtud aega 760 tunni võrra, mis

võimaldas vähendada üliõpilaste nädalakoormust keskmiselt 32 tunnile. (Varem kehtinud õppeplaani järgi oli üliõpilastele keskmiseks nädalakoormuseks 36 tundi, millele lisandus veel valikained.)

Üliõpilaste iseseisva töö aktiveerimiseks lisandusid uues õppeplaanis profileerivatele distsipliinidele kursusetööd — kokku 12. Uue valikdistsipliini-na oli sisse toodud põllumajandusliku propaganda meetodika.

Olulised nihked haridussüsteemis seoses kooli ja elu sidemete tugevdamise seaduse elluviimisega tingisid ümberkorraldusi ka Veterinaariateaduskonna töös. 24. augustil 1959. aastal kinnitatud õppeplaani alusel pikendati õppeaega kuue kuu võrra. Õppeprotsessis suurenes tunduvalt praktiliste tööde osatähtsus tootmispraktika (tööpraktika) siseseviimisega esimese, teise ja kolmanda kursuse õppegraafikusse.

Võrreldes varem kehtinud õppeplaaniga, pikenes praktika-aeg enam kui kolm korda (26 nädalalt 88 nädalale). Tootmispraktika toimus esimesel, teisel ja kolmandal kursusel, kokku 35 nädalat. Õppepraktika esimesel, teisel, kolmandal, neljandal ja viiendal kursusel — kokku 29 nädalat, ja menetluspraktika viiendal kursusel — kokku 24 nädalat. Tootmispraktika ajal töötasid üliõpilased EPA õppe- ja katsemajandites Raadil ja Sootagal ning Tartu Lihakombinaadis.

Kolmandal kursusel toimus õppetöö praktikaajal õhtuses vahetuses ja osalt kaugõppe korras.

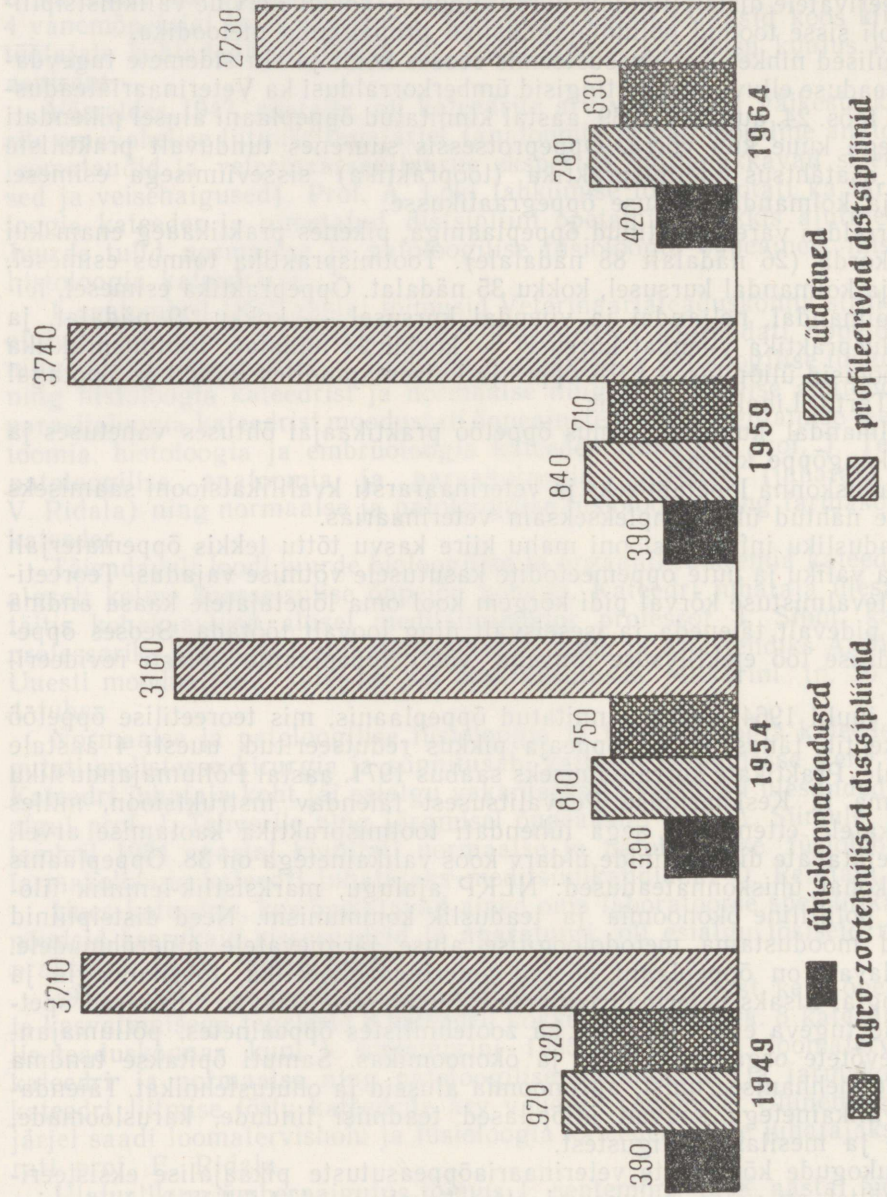
Teaduskonna lõpetamiseks ja veterinaararsti kvalifikatsiooni saamiseks oli ette nähtud üks komplekseksam veterinaarias.

Teadusliku informatsiooni mahu kiire kasvu tõttu tekkis õppematerjali hoolika valiku ja uute õppemeetodite kasutusele võtmise vajadus. Teoreetilise ettevalmistuse kõrval pidi kõrgem kool oma lõpetajatele kaasa andma võime pidevalt täiendada ja iseseisvalt ning loovaalt töötada. Seoses õppemetoodilise töö efektiivsuse tõusuga võeti õppeplaaniid uuesti revideerimisele.

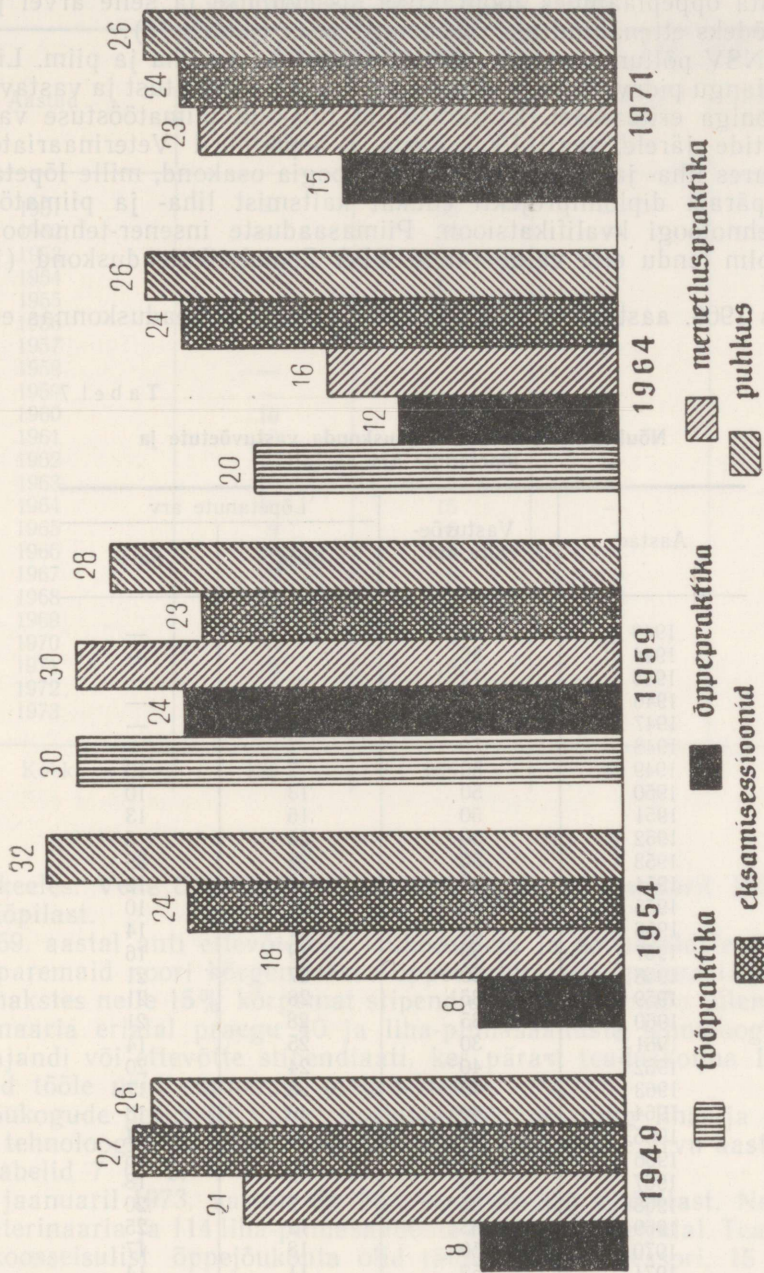
31. juulil 1964. aastal kinnitatud õppeplaanis, mis teoreetilise õppetöö osas kehtib tänaseni, on õppeaja pikkus redutseeritud uuesti 4 aastale 10 kuule. Praktikate korraldamiseks saabus 1971. aastal Põllumajandusliku Kõrgema ja Keskkhariduse Peavalitsusest täiendav instruksioon, milles praktikatele ettenähtud aega lühendati tootmispraktika kaotamise arvel.

Õpetatavate distsipliinide üldarv koos valikainetega on 38. Õppeplaanis on esikohal ühiskonnateadused: NLKP ajalugu, marksistlik-leninlik filosoofia, poliitiline ökonoomia ja teaduslik kommunism. Need distsipliinid peavad moodustama metodoloogilise aluse järgnevatele ainerühmadele. Täiendavalt on õppeplaani võetud veterinaargeneetika, toksikoloogia ja viroloogia. Lisaks veterinaariaalastele teadmistele saavad tulevased spetsialistid tugeva ettevalmistuse ka zootehnilistes õppeainetes, põllumajandusettevõtete organiseerimises ja ökonoomikas. Samuti õpitakse tundma farmide mehhaniseerimist, agronoomia aluseid ja ohutustehnikat. Täiendavate valikainetega saavad üliõpilased teadmisi lindude, karusloomade, kalade ja mesilaste haigustest.

Nõukogude kõrgemate veterinaariaõppeasutuste pikaajalise eksisteerimise vältel on välja kujunenud otstarbekohane distsipliinide õpetamise järjekord, mis arvestab õppeainete omavahelist seost ja nende sõltuvust üksteisest. See järjestus kajastub ka õppeplaaniid ja jaotab õppeained nelja rühma: ühiskonnateadused, üldteaduslikud distsipliinid, agro-zootehnilised õppeained ning bioloogilised ja meditsiinilised eriained. Võrreldes omavahel aastail 1949—1973 kehtinud õppeplaanide selgub, et üksikute ainegruppide osatähtsus õppeplaaniid on võrdlemisi konsolideerunud ja suu-

Joonis 15. Ainerühmade jagunemine tundides veterinaaria eriala 1949.—1964. aasta õppeplaanides.

Joonis 16. Praktikate jaotus nädalates 1949.—1971. aasta plaanides.

remaid kõikumisi esineb üksnes profileerivatele distsipliinidele ettenähtud tundide arvus (joonis 15).

Praktikate ajabilansis ja jaotuses esineb olulisemaid erinevusi 1959. ja 1964. aasta õppeplaanides tööpraktika sisseviimise ja selle arvel praktilisteks töödeks ettenähtud aja pikenemise osas (joonis 16).

Eesti NSV põllumajanduse põhitoodanguteks on liha ja piim. Liha- ja piimatoodangu pidev suurenemine nõuab arenenud tööstust ja vastava kvalifikatsiooniga eriteadlasi. Et rahuldada liha- ja piimatööstuse vajadusi spetsialistide järele, avati 1960. aasta 1. septembril Veterinaariateaduskonna juures liha- ja piimatoodete tehnoloogia osakond, mille lõpetajatele antakse pärast diplomiprojekti edukat kaitsmist liha- ja piimatööstuse insener-tehnoloogi kvalifikatsioon. Piimasaaduste insener-tehnolooge oli varem kolm lendu ette valmistanud EPA Zootehnikateaduskond (1956–1958).

Alates 1968. aastast toimub õppetöö Veterinaariateaduskonnas eesti ja

Tabel 7

Nõukogude perioodil teaduskonda vastuvõetute ja lõpetanute arv aastati

Aastad	Vastuvõetute arv	Lõpetanute arv	
		mehi	naisi
1940	50	—	—
1944	26	—	—
1945	72	—	—
1946	54	—	—
1947	50	7	—
1948	50	2	—
1949	50	7	10
1950	50	13	10
1951	50	16	13
1952	50	28	6
1953	50	22	35
1954	50	40	12
1955	50	38	10
1956	50	29	14
1957	50	29	16
1958	50	27	21
1959	35	28	21
1960	35	28	21
1961	30	25	14
1962	40	24	20
1963	40	28	17
1964	40	10	13
1965	40	24	4
1966	50	6	15
1967	50	6	18
1968	56	9	20
1969	63	12	25
1970	50	18	17
1971	52	11	14
1972	50	27	16
1973	50	23	14
Kokku	1483	533	396

**Liha- ja piimasaaduste tehnoloogia osakonda
vastuvõetute ja lõpetanute arv aastati**

Aastad	Vastuvõetute arv		Lõpetanute arv	
	lihasaaduste tehnoloogia erialale	piimasaaduste tehnoloogia erialale	lihasaaduste tehnoloogia erialal	piimasaaduste tehnoloogia erialal
1951	—	25	—	—
1952	—	25	—	—
1953	—	25	—	—
1954	—	—	—	—
1955	—	—	—	—
1956	—	—	—	22
1957	—	—	—	21
1958	—	—	—	20
1959	—	—	—	—
1960	10	10	—	—
1961	10	10	—	—
1962	10	10	—	—
1963	10	10	—	—
1964	10	15	—	—
1965	9	16	7	8
1966	10	15	4	8
1967	10	15	9	10
1968	10	15	8	10
1969	10	15	7	15
1970	10	15	10	11
1971	10	15	7	16
1972	10	15	5	13
1973	10	15	8	16
Kokku	139	266	65	170

vene keeles. Vene õppekeelele voorudes õppis 1. jaanuaril 1973. aastal 94 üliõpilast.

1959. aastal anti ettevõtetele, kolhoosidele ja sovhoosidele õigus suunata paremaid noori kõrgematesse õppeasutustesse õppima lähetuse korras, makstes neile 15% kõrgemat stipendiumi. Selle abinõu tulemusena on veterinaaria erialal praegu 40 ja liha-piimasaaduste tehnoloogia erialal 13 majandi või ettevõtte stipendiaati, kes pärast teaduskonna lõpetamist asuvad tööle neid suunanud majanditesse.

Nõukogude perioodil Veterinaariateaduskonna ning liha- ja piimasaaduste tehnoloogia osakonda vastuvõetute ja lõpetanute arvu aastati näitavad tabelid 7 ja 8.

1. jaanuaril 1973. aastal oli teaduskonnas 354 üliõpilast. Neist õppis 240 veterinaaria ja 114 liha-piimasaaduste tehnoloogia erialal. Teaduskonna 25,5 koosseisulist õppejõukohta olid täidetud 8 professori, 15 dotsendi, 1 vanemõpetaja ja 2 assistendiga. Doktorikraad oli 8 õppejõul ja kandidaadikraad 16 õppejõul. Ilma teadusliku kraadita oli 2 õppejõudu.

Veterinaaria eriala üliõpilaste õppebaasiks on riikliku veterinaarvõrgu asutused, eesrindlikumad majandid ja 1963. aastal loodud ning kirurgia ja sünnitusabi kateedri ruumides töötav Vabariiklik Veterinaarpolikliinik.

Polikliinikul on kirurgia- ja sünnitusabi-, sisehaiguste ja väkeloomade osakond, mis töötavad vastavate spetsialistide juhtimisel.

Polikliinikusse tuuakse ravile mittentakavaid haigusi põdevaid loomi vabariigi paljudest rajoonidest, mis annab õppejõududele vajaliku patsientuuri kliiniliste praktikumide korraldamiseks.

Kliiniku kitsas statsionaar võimaldab aastas ravile võtta ainult 300—400 patsienti. Statsionaarsele ravile võetud loomadest on umbes 70% veised ja 30% hobused. Ambulatoorsele ravile polikliinikusse tuuakse aastas 400 patsiendi ümber ja väkeloomade osakonda keskmiselt 2500 koera, kassi ja kodulindu.

Neil juhtudel, kui haigeid loomi ei ole võimalik ravilasse tuua kas vabade kohtade puudumise või transpordiraskuste tõttu, käivad polikliiniku loomaarstid neid kohapeal ravimas. Väljasõitudele võetakse praktikantidena kaasa vanemate kursuste üliõpilasi, et neil oleks võimalik ravialaseid kogemusi omandada ja majandite veterinaarsanitaarse olukorraga tutvuda.

Vabariiklik Veterinaarpolikliinik on ka teadusliku uurimistöo baasiks, kus õppejõududel ja kliiniku spetsialistidel on võimalus katsetada uusimaid ravivõtteid ja ravimpreparaate, et neid sobivuse korral edaspidi laiemas ulatuses kasutada kuratiivses töös.

Liha- ja piimasaaduste tehnoloogia eriala üliõpilaste praktikabaasideks on moodstate seadmetega varustatud liha- ja piimakombinaadid nii meil kui ka teistes liiduvabariikides.

Teaduskonna kasvandike tööpõld on avar. Enamik veterinaaria eriala lõpetajatest töötavad loomaarstidena veterinaarjaoskondades, loomade haiguste tõrje jaamades, sovhoosides, veterinaarlaboratooriumides, kunstliku seemenduse jaamades, lihakombinaatides, toiduainete kontrolljaamades, biopreparaatide valmistamise tsehhides ja mujal. Et veterinaaria eriala üliõpilased saavad lisaks bioloogilistele ja meditsiinilistele distsipliinidele ettevalmistuse ka zootehnilistes ainetes, siis on mitmed teaduskonna lõpetajad tööle asunud majandite või põllumajandusvalitsuste peazootehnikutena.

Osa teaduskonna kasvandikest on siirdunud teaduslikule tööle Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituuti, ENSV TA uurimisinstituutidesse ja mujale.

Praktika on ammu kummutanud seisukoha, et veterinaararst saab edukalt ainult oma kitsal erialal töötada. Paljud teaduskonna lõpetajad tulevad hästi toime ka sovhooside ja kolhooside juhtimisega.

Liha- ja piimasaaduste tehnoloogia eriala lõpetajad töötavad edukalt liha- ja piimakombinaatides ning külmhoonetes tehnoloogidena, meistritena, inseneridena, peatehnoloogidena ja direktoritena. Viis osakonna lõpetajat on seni kaitsnud kandidaadikraadi.

Enamik teaduskonna kasvandikest tuleb oma ülesannetega hästi toime. 1966. aastal autasustati 21 veterinaararsti väljapaistvate töösäavutuste eest ordenite ja medalitega. Tööpunalipu ordeni on saanud J. Halliste, H. Veermäe ja E. Valdmann. 11 teaduskonna lõpetajat on saanud vabariigi teenelise veterinaararsti aunimetuse.

Kahjuks ei suuda seni koolitatud veetrinaararstide arv katta põllu- ja rahvamajanduse vajadusi. On vaja täiendavalt tööle rakendada umbes 200 veterinaararsti, mis muudaks veterinaarse abi kättesaadavamaks ja võimaldaks normaliseerida veterinaarspetsialistide töökoormust.

TEADUSLIK UURIMISTÖÖ JA KVALIFIKATSIOONI TÖSTMINE

Veterinaariateaduskonna õppejõudude teadusliku töö probleemistik on tihedas seoses praktika vajadustega. Õppejõud on asunud selliste teemade lahendamisele, millel on esmajärguline tähtsus loomakasvatuses ning liha- ja piimatööstuses.

Tootmist huvitavate küsimuste uurimiseks on sõlmitud lepinguid kas vastava ministeeriumi või otseselt majanditega. Aasta-aastalt on selliste lepinguliste vahelkordade loomine intensiivistunud. Lepingute täitmisest laekunud summade arvel on olnud võimalik müüa uurimislaboratooriumide sisustus ajakohaseks paljude seadmete ja aparatuuride muretsemisega. Kõrgemas koolis on teadus ja õppetöö lahutamatu seotud, seepärast loovad hästi sisustatud laboratooriumid eelduse õppetöö kvaliteedi edasiseks tõusuks.

Tõhusat tööd on tehtud uurimistöo tulemuste praktikasse juurutamisel. Teadusliku töö tulemuste rakendamist on propageeritud trükisõnas, konverentside ja nõupidamiste ettekannetes ning majandites, kombinatides ja veterinaartöötajate piirkondlikel nõupidamistel.

Teaduskonna õppejõud on avaldanud 1. jaanuarini 1973 183 trükipoognat uurimistöid 17 Eesti Põllumajanduse Akadeemia teaduslike tööde kogumikus ja 74 trükipoognat vabariigi teistes teaduslikes väljaannetes. Vennasvabariikide teaduslikes toimetistes on ilmunud 246 artiklit üldmahuga 96 trükipoognat, Nõukogude Liidu keskajakirjades 54 artiklit 12 trükipoogna ulatuses ja välismaa teaduslikes žurnaalides 29 artiklit 7 trükipoogna ulatuses.

Igal aastal on korraldatud teaduslik-tootmisalaseid veterinaararstide vabariiklikke nõupidamisi. Lisaks nendele on viimastel aastatel organiseeritud mitu laiaulatuslikku konverentsi vennasvabariikide teadlaste osavõtul. 1970. aastal korraldatud Balti vabariikide V parasitoloogia konverentsist ja veiste leukoosi II sümposiumist võtsid osa ka humaanmedikud.

Teadusliku töö erilõigu moodustab õppemetoodilise kirjanduse, õppevahendite ja käsiraamatute koostamine. Sel alal on saavutatud palju suuremat edu kui eelmistel perioodidel. Ilmunud on originaalidena arvukalt õppevahendeid ja käsiraamatuid ümmarguselt 750 trükipoognat. Rotaprintidel on õppevahendeid ilmunud 30 trükipoognat. Õppemetoodilist kirjandust on rotaprintidel avaldatud 55 trükipoognat. Õppekirjanduse koostamisel on produktiivsemad olnud professorid J. Tehver, J. Kaarde, R. Säre ja E. Nõmm (tahvlid XXVII ja XXVIII). On publitseeritud arvukalt mitmesuguse sisuga brošüüre. Tootmises rakendatavate seadmete ja aparatuuride konstrueerimise eest on antud autoritunnistused neljale õppejõule (J. Velleste, P. Saks, G. Alles, H. Eller).

Kiitva hinnangu kodu- ja välismaa morfoloogide poolt on saanud prof. J. Tehveri põllumajandusloomade histoloogiaalane venekeelne monograafia, millest seni EPA rotaprintväljaandena on ilmunud 5 osa 113 trükipoogna ulatuses.

Väljapaistvate saavutuste eest teaduslike probleemide lahendamisel on antud Eesti teenelise teadlase aunimetus professoritele J. Kaardele, J. Tehverile ja V. Ridalale. Eesti NSV preemiaga on autasustatud professorid J. Kaardet ja V. Ridalat.

Teadusliku töö tulemused kajastuvad õppejõudude teadusliku kvalifikat-

siooni tõus. Nõukogude perioodil on doktoridissertatsioone kaitstud 6. Kandidaadikraade on antud 32 teaduskonna kasvandikule. Doktoridissertatsioonide koostamisel on palju kaasa aidanud alates 1962. aastast sisse seatud teaduslike töötajate ametikohad. Veterinaaria õppejõududest on senini doktoridissertatsiooni vormistamiseks kasutanud vanema teadusliku töötaja ametikohta 5. Nendest on seni dissertatsiooni kaitsnud kolm (K. Peterson, E. Jürisson ja L. Valge). Positiivse asjaoluna tuleb rõhutada, et keskmine vanus doktoridissertatsiooni kaitsnud ja kaitsmist ettevalmistataval õppejõududel on ainult veidi üle 40 aasta. Õppeülesannete täitmise kõrval on doktoridissertatsiooni koostanud ja kaitsnud prof. E. Nõmm.

Kandidaadikraadide taotlemisel on suur osa etendanud sihtaspirantuur. Moskva Veterinaaria Akadeemia, Moskva Liha- ja Piimatööstuse Tehnoloogia Instituudi, Leningradi Veterinaariainstituudi ja Leningradi Külmutustööstuse Tehnoloogia Instituudi väljapaistvamad õppejõud on olnud teaduslikeks juhendajateks kuuele EPA Veterinaariateaduskonna aspirandile dissertatsiooni koostamisel ja pedagoogimeisterlikkuse väljaarendamisel.

1962. aastal asutati EPA juurde ühiskondlik aspirantuur. Veterinaaria-teaduskonna õppejõudude juhendamisel asusid tööle 7 kateedrite mittekoosseisulist teaduslikku töötajat, kellele kinnitati vastavad uurimisteemad. Seni on nendest dissertatsioonitöö lõpetanud ja kaitsnud üks.

Ka üliõpilaste teaduslik töö on näidanud aasta-aastalt tõusutendentsi. Veterinaariateaduskonnas asutati esimene teaduslik ring 1947. aastal anatoomia kateedri juurde. Ringi juhendajaks oli prof. E. Vau ja esimeseks praktiliseks tööks koera skeleti valmistamine dr. V. Simiči meetodil. Loomaanatoomiaring töötas iseseisva üksusena kuni TRÜ Teadusliku Ühingu asutamiseni 1948. aastal. Seoses ÜTÜ moodustamisega laienes üliõpilaste teadusliku töö kandepind ja olemasoleva ringi baasil loodi veterinaarteaduste ring morfoloogia, kliiniliste distsipliinide, veterinaarkirjanduse ning terminologia sektiioonidega. Järgmisel aastal asutati veterinaarkirurgia-ring dots. R. Säre juhendamisel. Kiiresti hakkas teaduslike ringide töö arenema pärast Eesti Põllumajanduse Akadeemia asutamist. 1952.—1953. aastal oli ÜTÜ veterinaarteaduste osakonna juhendajaks prof. J. Tehver. Järgmiseks teaduslikuks juhendajaks sai prof. J. Kaarde, kelle initsiatiivil loodi tihedad sidemed Leedu Veterinaaria Akadeemia, Läti Põllumajanduse Akadeemia ja Leningradi Veterinaariainstituudiga. Intensiivistus üliõpilaste osavõtt teaduslikust tööst, mistõttu aasta-aastalt suurenes uuritavate teemade arv. Alates 1957. aastast juhtis ÜTÜ veterinaarteaduste osakonna tööd prof. E. Vau. Samal aastal loodi sidemed Moskva Veterinaaria Akadeemia üliõpilastega.

1961. aastast alates kuni käesoleva ajani on ÜTÜ veterinaarteaduste osakonna teaduslikuks juhendajaks prof. E. Ridala. Iga-aastastel ÜTÜ konverentsidel on kantud ette 30—40 uurimistöö tulemused. Enamik üliõpilastöödest on seoses kateedri plaanilise uurimistööga. Üksikütel juhitud on üliõpilased olnud lepinguliste tööde kaastäitjateks. 1963. aastal moodustati liha- ja piimasaaduste tehnoloogia sektiioon, mille teaduslikuks juhendajaks sai dots. H. Eller. Töid on publitseeritud ÜTÜ kogumikes ja väljaandes «Teaduse ja Tootmise Eesrindlike Kogemusi». Väljapaistvamaid uurimistöid on hinnatud Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeeriumi aukirjadega, Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi aukirjadega, vabariiklike konkursside preemiatega ning Eesti NSV Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumi preemiatega.

ÜLIÕPILASTE ÜHISKONDLIK AKTIIVSUS JA VABA AJA KASUTAMINE

Heaks spetsialistiks saamiseks ei piisa ainult erialaste teadmiste põhjalikust omandamisest, sest tulevasel töökohal oodatakse lõpetajalt ka organisatoorivõimeid. Üliõpilaste ühiskondlik-poliitiliste ja organisatoorsete võimete väljaarendamine langeb põhiliselt komsomliorganisatsioonile. Vabaaaja sisuka kasutamise eest hoolitseb ühiskondlike erialade teaduskond ja ametiühinguorganisatsioon.

Ühiskondlike ülesannete täitmisel on olnud aktiivsemad vanemate kursuste üliõpilased. Avaraid võimalusi ühiskondlikuks tööks pakub praktika-periood. Praktikate ajal aitavad üliõpilased organiseerida majandis isetegevusringide tööd, esinevad ettekannetega poliitilistel ja populaarteaduslikel teemadel ning võtavad osa majandi komsomliorganisatsiooni tööst.

Teaduskonna komsomolitöö eduka ja oskusliku juhtimisega on viimastel aastatel silma paistnud üliõpilased M. Vaino, H. Akk, P. Kunts jt.

Ühiskondlike erialade teaduskond aitab üliõpilastel arendada oma silmaringi ja tegelda huvitavate kõrvalharrastustega. Kõige aktiivsem on osavõtt olnud kõnekooli, foto, liiklusinspektorite, kodunduse, ajalehtede kirjasaatjate ja kunstilise isetegevuse õpperühmade tööst. Kirjandushuvilised üliõpilased A. Kaasik, R. Mesilane, J. Rammula, K. Pinn jt. on edukalt osa võtnud EPA kirjandusvõistlustest.

Spordialaseid võimeid saab arendada EPA spordiklubi juures. Teaduskonnast on võrsunud tublisid sportlasi, nagu kergejõustiklane NSV Liidu teeneline meistersportlane Hubert Pärnakivi ja ratsasportlane aumeistersportlane Jüri Villemson, meistersportlased Valentin Sepp ja Madis Ainso ning teised. Ka praegu õpib teaduskonnas heade sportlike eeldustega üliõpilasi, nagu kergejõustiklased J. Velleramm, J. Vits, M. Laatspera, EPA 1972. aasta populaarseim sportlane tõstja M. Luht, EPA 1973. aasta populaarseim sportlane NSV Liidu juunioride korvpallivõistkonna liige J. Orav jt.

VETERINAARITEADUSKONNA ARENGUSUUNAD

Veterinaariateaduskonnas on pikemat aega valitsenud ebakõla kaadri ettevalmistuses püstitatud kõrgendatud nõudmiste ja nende täitmiseks olevate võimaluste vahel. Kuni käesoleva ajani puudus laboratoorne baas mitmete õppeplaanis esinevate ja loomaarstide ettevalmistuses tähtsat osa etendavate distsipliinide käsitlemiseks (viroloogia, farmakoloogia, toksikoloogia, kunstlik seemendus, röntgenoloogia). Alates 1973. aasta sügismestrist olukord tunduvalt paraneb, sest Leningradi tn. 84 õppehoonele uue korruse pealeehitamisega saavad endale enam-vähem nõuetekohased õpperuumid kõik märgitud distsipliinid. Tunduvalt paraneb ka liha- ja piimasaaduste tehnoloogia õppebaas. Kahjuks ei kõrvalda kõnesolev rekonstrueerimine kõiki õppeprotsessis seni esinenud kitsaskohti. Endiselt jääb lahendamata laboratoorsete tööde korraldamine epizootoloogias ning osaliselt ka parasitoloogias vastavate kliinikute puudumise tõttu. Eriala-kateedrid on püüdnud kliinikute puudumist asendada õppetöö korraldami-

sega majandites, kuid sovhoosides ja kolhoosides puudub võimalus haigete loomade pidevaks jälgimiseks ja vajalike uuringute ning analüüside sooritamiseks. Kliinilise õppetöö raskuspunkti viimine majanditesse ei ole õige ka õppeaja säästliku kasutamise seisukohast. Üliõpilaste praktilise ettevalmistuse parandamiseks kliinilistes distsipliinides on kliinikute väljaehitamine ning nende ajakohane sisustamine vältimatu.

Veterinaaria erialale vastuvõetavate üliõpilaste arv on jäänud püsima 50-le. Arvestades produktiivloomade arvu pidevat suurenemist, suurfarmide moodustamist ja loomakasvatuse industrialiseerimist, mis seab spetsialistide ette kõrgendatud nõudmisi, ei ole see kontingent enam piisav ja teaduskonnas ettevalmistuse saanud loomaarstide arv ei suuda katta loomakasvatuse vajadusi. Seoses keeruka diagnostilise ja raviaparatuuri konstrueerimise ja kasutusele võtmisega on vaja tulevikus ette valmistada veterinaarinsenere, nagu see juba praegu toimub Saksa Demokraatlikus Vabariigis. Põllumajandusloomade reproduktsiooni ja kunstliku seemendusega peavad hakkama tegelema veterinaarbioloogid.

Teaduslikust uurimistööst võtsid Veterinaariateaduskonnas 1972. aastal osa 26 õppejõudu, 8 teaduslikku töötajat, 6 mittekoosseisulist teaduslikku töötajat, 1 aspirant ja 88 üliõpilasteadurit. Uurimisteedad on koondunud kolme põhiprobleemi ümber.

Kateedrite materiaalse baasi tugevdamiseks tuleb jätkata ka edaspidi lepingute sõlmimist tootmisettevõtete ja ministeeriumidega. Põhiprobleemide lahendamisel töötavaid uurimisgrupe on vaja tugevdada koosseisude suurendamisega. Kaugemas perspektiivis on uurimisgruppide baasil probleemlaboratooriumide väljaarendamine.

Arvestades kõrge kvalifikatsiooniga õppejõudude olemasolu, uurimibaasi tugevnemist ja ajakohasemaks muutumist ning väljakujunenud teadusliku uurimistöö suundi, võib märkida, et Veterinaariateaduskonna teaduslik potentsiaal on oluliselt tugevnenud.

1963. aastal moodustati teaduskonna ellu puutuvate põhiprobleemide lahendamiseks Veterinaariateaduskonna Nõukogu. Nõukogus arutatakse läbi ideelis-poliitilise kasvatustöö, teadusliku uurimistöö ja õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmise plaanid, kinnitatakse teadusliku töö aastaaruanded ning arutatakse teaduskonna ellu puutuvaid küsimusi. Nõukogu töötab dekaani juhtimisel õppesemestriks kinnitatud plaani alusel. Õppemetoodiliste küsimuste üksikasjalikum analüüs ja arutamine toimub meetodikakomisjonis.

Ideoloogilises kasvatustöös on etendanud juhtivat osa parteiorganisatsioon, mis moodustati 1949. aastal parteigrupina. Partei ridade arv on pidevalt suurenenud eesrindlike õppejõudude ja abiõppepersonalil arvel. Tõhusat täiendust on andnud ka komsomoliorganisatsioon. 1972/73. õppeaasta alguseks oli teaduskonna parteiorganisatsioonis 37 NLKP liiget ja 2 liikmekandidaati. Parteiorganisatsiooni sekretärideks on olnud E. Nõmm, E. Jürisson, G. Alles, K. Reidla, J. Tedrema, J. Parre, K. Peterson, E. Reintam ja L. Valge.

Dekaanideks on olnud alates 1944. aastast prof. F. Laja, 1947. aastast dots. E. Peebsen, 1952. aastast prof. J. Kaarde, 1956. aastast prof. E. Vau ja alates 1961. aastast kuni käesoleva ajani dots. P. Saks. Teaduskonna sekretäri ülesandeid on täitnud alates 1947. aastast L. Paim.

NLKP XXIV kongressi otsuse elluviimisel langevad vastutusrikkad ülesanded ka Veterinaariateaduskonnale. Teaduskonna kollektiiv teeb kõik selleks, et tõsta spetsialistide ettevalmistuse taset ja süvendada aktuaalsete teadusliku uurimistöö probleemide lahendamist.

TEADUSKONNA KATEEDRITE JA ÕPPEIÕUDUDE SIDEMED TEISTE ÕPPE- JA TEADUSLIKE ASUTUSTE NING TEADLASTEGA

J. Kaarde

Kodanlikul perioodil Tartu Ülikooli poolt välismaale edasi õppima saadetud stipendiaadid (J. Kaarde, J. Tomberg, A. Laas, E. Roots, J. Tehver ja R. Viidik) tutvusid õpingute ajal Viini, Zürichi, Utrechti, Leipzigi ja Edinburghi kõrgemate veterinaariakoolidega. Sidemed neid juhendanud õppejõududega kestsid pikka aega ka hiljem. Näiteks oli prof. Kaarde kuni 1972. aastani kirjavahetuses oma tolleaegsete juhendajate professorite D. Wirthi ja K. Diernhoferiga, saades nende poolt väljaantud õpikuid ja muid kirjandust.

Lähemate naabervabariikidega (Läti ja Leeduga) toimusid tööalased kontaktid perioodiliselt läbiviidavatel veterinaarkongressidel. Neid peeti kodanlikul perioodil kolm: Riias 1931. aastal, Tartus ja Tallinnas 1935. aastal ning Kaunases 1937. aastal, kus arutati veterinaarorganisatsioonilisi ja teaduslik-praktilisi küsimusi. Muuhulgas võttis 1935. aastal Eestis toimunud kongressist osa ka Rootsi loomaarstide delegatsioon.

Alates 1950-ndate aastate lõpust on tööalased sidemed Läti ja Leedu NSV veterinaariaõppeasutuste ja loomaarstkonnaga taaselustunud. On korraldatud parasitoloogia-alased koordineerimise- ja nõuupidamised ja on traditsioonilisteks muutunud Balti vabariikide veterinaarkonverentsid, mida peetakse vaheldumisi iga 2—3 aasta järel ühes või teises vabariigis.

Soomega algasid kontaktid siis, kui 1920.—1930. aasta vahel saadeti Tartusse õppima 16 soome üliõpilast, kellest siin teaduskonna lõpetas ainult kaks, kuna ülejäänud siirdusid Lääne-Euroopa õppeasutustesse. Pärast sõda käis Helsingi Loomaarstiülikoolist Tartus kaks gruppi üliõpilasi (1963. ja 1969. aastal). Suurem arv loomaarste käis Eestis 1972. aasta mais, võttes osa meie poolt korraldatud ühisest veterinaarprobleemide sümposiumist. Kodanlikul ajal käisid Soomes loenguid pidamas professorid E. Roots (1936. a.) ja A. Laas (1932. a.). Nõukogude perioodil on külastanud Soomet ja sealset Loomaarstiülikooli professorid V. Ridala ja K. Peterson ning dotsendid P. Saks, K. Reidla ja E. Reintam.

Teisele maailmajale järgnenud aastatel on külastatud sotsialismimaid (Poolat, Tšehhoslovakkia, Ungarit, Rumeeniat, Bulgaariat, Saksa DV-d) turismituusikutega või delegatsioonide koosseisus. Nii käis J. Kaarde 1961. aastal Rumeenias ja Bulgaarias, luues kontakti sealsete kõrgemate veterinaariaõppeasutuste ja uurimiskeskustega.

Ungarist (Budapestist) käis 1959. aastal Tartus tuntud teadlane prof. H. Tangl, kes pidas siin ettekande vitamiinidest, hormoonidest ja antibiootikumidest. Bulgaariast (Sofiast) oli 1965. aastal Tartus doktor P. Tšuškov, kes pidas ettekande põrsaste haigustest.

Laialdased tööalased kontaktid on prof. J. Tehveril Leningradi, Moskva, Kiievi, Harkovi, Odessa, Jelgava, Kaunase ja teiste veterinaariaõppeasutuste morfoloogia õppejõududega, seda eeskätt tema venekeelse histoloogia monograafia (käsiraamatu) kaudu. Sama teose kaudu on tekkinud asjalikud kontaktid sotsialistlike maade (Tšehhoslovakkia, Ungari, Poola,

Bulgaaria, Saksa DV) veterinaarmorfoloogidega. Kapitalistlike riikide eriteadlastest võib mainida Müncheni professorit Graud, Lyoni professorit Barone'it (kes aitas koostada histoloogia käsiraamatule prantsuskeelse oskussõnastiku), Helsingi Loomaarstiülikooli professorit Talantit, mõningaid USA veterinaariakolledžite õppejõude ning Viini professorit Schallerit. Viimastega on kontakt olnud eeskätt morfoloogiaalase terminoloogia küsimustes.

J. Tehver on Üleliidulise Anatoomide, Histoloogide ja Embrüoloogide Seltsi juhatuse liige ning selle seltsi Eesti filiaali üks asutajaid ja mõnda aega selle esimees. Samuti on J. Tehver Ülemaailmse Veterinaarhistoloogia nomenklatuurikomisjoni liige.

Võrdlemisi ulatuslikud sidemed on sise- ja nakkushaiguste kateedril Hannoveri Loomaarstiülikooliga, mis said alguse 1939. aastal prof. J. Kaarde suvisel komanderingul sinna, kus ta tutvus sealse veisehaiguste ja sünnitusabi õppetooli juhataja prof. R. Götze ja tema assistendi, praeguse prof. G. Rosenbergiga. Sõjajärgsetel aastatel on viimasega toimunud ulatuslik kirjanduse vahetus — sealt on saadud mitukümmend artiklit separaati. 1956. aastal astuti ühendusse Ülemaailmse Leukoosi Uurimise Komitee sekretäri doktor H. J. Bendixeniga Kopenhaagenis, kellelt on saadud palju informatiivset materjali selle komitee tööst.

Dots. J. Simovart on loonud suhted Budapesti Loomaarstiülikooli professorite T. Kobulej ja A. Kärdevaniga. Peale selle on tal leukoosiküsimustes kontaktid Saksa DV Riemi saarel paikneva Löffleri Teadusliku Uurimise Instituudi patoloogiaosakonna juhataja prof. D. Urbanekiga.

Nõukogude Liidu piirides on sise- ja nakkushaiguste kateedril tööalased kontaktid enamiku kõrgemate koolide vastavate kateedritega (sisehaigused, epizootoloogia, veterinaarorganisatsioon). Teaduslikest uurimis- asutustest on side Üleliidulise Eksperimentaalse Veterinaaria Instituudi viie laboratooriumiga, Üleliidulise Veterinaarsanitaaria Instituudiga, Riikliku Veterinaarpreparaatide Kontrollinstituudiga, Üleliidulise Mikrobioloogia ja Viroloogia Instituudiga.

Kirurgia ja sünnitusabi kateedril on kirjanduse vahetus Saksa FV Giesseni Loomaarstiülikooli ülemaailmselt tuntud sünnitusabi õppejõu prof. H. Tillmaniga, kes kodanliku aja lõpul oli meie teaduskonna kirurgia kateedri assistent.

Välisriikides peetud rahvusvahelistel kongressidel on esinenud ettekannetega prof. J. Kaarde Viinis 1962. ja 1965. aastal ning Hannoveris 1963. aastal. Prof. V. Ridala käis 1968. aastal Poolas (Zakopanes) trihho-monoosialasel konverentsil, kus esines ettekandega. Prof. E. Ridala ja dots. K. Reidlal olid ettekanded 1968. aastal Jugoslaavias (Opatias) V ülemaailmsel veisehaiguste kongressil. Dots. H. Kübar käis 1968. aastal Pariisis rahvusvahelisel sigimisalasel kongressil, esinedes seal ettekandega. Dots. L. Valgel oli 1969. aastal ettekanne Tšehhoslovakkias (Brnos) hapetaluste tasakaalu sümposioonil ja 1970. aastal USA-s (Philadelphias) VI ülemaailmsel veisehaiguste kongressil. Dots. J. Parel oli ettekanne 1968. aastal Jugoslaavias (Belgradis) Euroopa Lindude Haiguste Assotsiatsiooni konverentsil. Dots. G. Allesel oli 1969. aastal ettekanne Rumeenias (Bukarestis) rahvusvahelisel konverentsil mesilasemapiimast ja 1971. aastal käis ta Moskvas mesindusproduktide meditsiinis kasutamise rahvusvahelisel konverentsil, esinedes seal ettekandega.

Kõik Veterinaariateaduskonna kateedrite õppejõud on sõjajärgsetel aastatel osa võtnud üleliidulistest või kõrgemate koolide vahelistest konverentsidest, pidades seal kokku 240 ettekannet, neist kõige rohkem sise- ja

nakkushaiguste (67), patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia (43) ning loomatervishoiu ja füsioloogia (42) kateedri õppejõud.

Vabariigis on arendatud koostööd Tartu Riikliku Ülikooli ning Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudiga. Nii oli J. Tehver alates 1956. aastast 7 aasta kestel töökaasluse korras TRÜ histoloogia kateedri juhataja-professor. TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi asutamise järel oli selle esimeseks direktoriks akadeemik F. Laja (1947—1950) ning mitmed õppejõud teaduslikeks kaastöötajateks (J. Kaarde, A. Laas, V. Ridala, J. Tehver, E. Peebsen, E. Nõmm).

Enamik Veterinaariateaduskonna doktorikraadiga või professorikutsega õppejõude on või on olnud TRÜ Arstiteaduskonna, Kehakultuuriteaduskonna, Geograafia-bioloogiateaduskonna, TA bioloogia, TA põllumajandusteaduste või ELVI väitekirjade kaitsmise nõukogu liikmed.

Mitmed õppejõud (J. Tehver, J. Kaarde, E. Nõmm, P. Saks, K. Peterson jt.) on ENE (J. Tehver ka venekeelse «Veterinaarentsüklopeedia») kaastöölised (artiklite autorid).

Kliiniliste ainete õppejõud on esinenud rohkete ettekannetega rajoonide veterinaararstide nõupidamistel.

ELVI teaduslikud töötajad V. Tilga, E. Aaver ja O. Martma on pidanud loenguid Veterinaariateaduskonna üliõpilastele.

VETERINAARTEADUSKONNA KATEEDRITE TÖÖ ISELOOMUSTUS

ANATOMIA JA HISTOLOOGIA KATEEDER

J. Tehver

See aegade jooksul mõnevõrra eri nimetuste all eksisteerinud kateeder on niisama vana kui Tartu veterinaariaõppeasutus ise. Algul (1848—1868) kandis ta (vastavalt käsitletavatele distsipliinidele) anatoomia, patoloogia ja füsioloogia professuuri nimetust. Koos mainitud professuuri täitja prof. Friedrich Brauelli emeriteerumisega 1868. aastal eraldati professuurist patoloogia ja allesjäänud anatoomia ja füsioloogia professuuri täitjaks valiti Tartu ülikooli kasvandik meditsiinidoktor prof. Aleksander Rosenberg. Viimase emeriteerumisel 1893. aastal eraldati iseseisva distsipliinina anatoomiast ka füsioloogia, kuid samal ajal lisati anatoomia professoriks valitud Ludvig Kundsini otsestele kohustustele zooloogia ja võrdleva anatoomia kursuse käsitlemine. Ühtlasi juhatas L. Kundsini ka histoloogia praktikume. Embrüoloogiat käsitles anatoomia kateedri koosseisu mittekuuluv Veterinaariainstituudi õppejõud prof. S. Puškovski. Kodanliku perioodi algul, pärast prof. L. Kundsini Tartust Riiga üleminekust, jäi anatoomia professuur paariks aastaks vakantsseks, kusjuures ülesande korras õpetas professuuriaineid (anatoomiat koos histoloogiaga) anatoomia prosekto Artur Mahlmann. 1923. aastal kutsuti Šveitsist (Berni Veterinaariaülikoolist) anatoomia professuurile veterinaarmeditsiinidoktor prof. Hans Richter, kes luges kohustusliku ülesandena anatoomiat, histoloogiat ja embrüoloogiat ning korraldas praktikume samades ainetes. Juba prof. H. Richteri Tartus töötamise ajal eraldati anatoomiast haridusministri otsusega 23. detsembril 1931. aastal iseseisev histoloogia ja embrüoloogia õppetool (tol ajal Histoloogia ja Embüroloogia Instituudiks nimetatud) ja valiti selle juhatajaks veterinaarmeditsiinidoktor dots. Julius Tehver. Paariaastase vakantsi järel, mille kestel anatoomia kursust õpetas J. Tehver, valiti anatoomia õppetoolile dotsendiks veterinaarmeditsiinidoktor Elmar Vau. Selline anatoomia professuuri baasil teostunud õppekohtade lahutus püsis kodanliku perioodi lõpuni, kusjuures anatoomia õppetooli ruumid asetsesid *theatrum zootomicum*'i II korrusel ja dissektsiooniruumid selle kõrval õuel.

Histoloogia õppetool sai endale ruumid õppe- ja uurimistööks nn. direktorihoonel II korrusel (Vene tn. 22), mis hävis 1941. aastal kahjutules. Õppetooli varandusest säilisid ainult mikroskoobid, mis olid sõja alguspäevil kirurgiahoone keldrisse varjule viidud. Sõjajärgsetel aastatel asus histoloogia õppetool teaduskonna õuel loomatervishoiu kateedri hoone Tallinna tänava poolses otsas, kus tal oli kasutada kolm ala- ja kaks ülakorruse ruumi.

1951. aastal Eesti Põllumajanduse Akadeemia koosseisu üle minnes liideti histoloogia õppetoolile füsioloogia ja biokeemia õppeained, kusjuures muudeti ka õppekoha nimetust (histoloogia ja füsioloogia kateeder). Ühenduses kateedrite järjekordse reorganiseerimisega 1955. aastal eraldati his-

toloogia kateedrist füsioloogia (mis viidi üle loomatervishoiu kateedri koosseisu) ja biokeemia (mis viidi üle Zootehnikateaduskonda ja liideti keemia kateedriga). Lahutatud ainete asemel ühendati aga histoloogia taas anatoomiaga ning moodustati anatoomia ja histoloogia kateeder. Nii iseseisva kui ka teiste õppekohtadega liitunud histoloogia õppetooli juhatajaks on alates 1931. aastast kuni tänaseni olnud prof. J. Tehver ning iseseisva anatoomia kateedri juhatajaks prof. E. Vau.

Vastavalt eelöeldule asub anatoomia ja histoloogia kateedri anatoomia-laboratoorium oma ürgses paigas Veterinaariateaduskonna õuel paikneva *theatrum zootomicum*'i II korrusel Vene tn. 32, mille juurde kuulub ka samas asetsev puuhoone kahe dissektsiooniruumi, kahe tööruumi ja ühe õppejõule määratud (prosektori) toaga. Sama kateedri histoloogialaboratoorium asub 1951. aastast Mitsurini (end. Laia) tn. 36 maja õuepalses (vastu TRÜ botaanikaeda suunatud) tiibhoones, kasutades selle allkorrusel 5 ruumi ja teiselt korruselt üht praktikumiruumi (tahvel XIV).

Praegu on anatoomia ja histoloogia kateedri õppekosseis järgmine: 1) juhataja professor veterinaarmeditsiinidoktor Julius Tehver, 2) dotsent veterinaarteaduse kandidaat Paul Saks, 3) dotsent veterinaarteaduse kandidaat Hanno Kübar ja 4) dotsendi kt. veterinaarteaduse kandidaat Valentiina Kärner. Lisaks nimetatule töötab histoloogialaboratooriumis elektronmikroskoobi vaneminsenerina veterinaararst Toivo Suuroja, kes kateedri õppetööst otseselt osa ei võta. Abiõppejõududena töötavad kateedris 2 vanemlaboranti ja 2 laboranti. Kateedri uurimistööde teostamist abistavad lepinguliste tööde summade arvel 3 töötajat.

Prof. E. Vau lahkus surma läbi kateedri koosseisust 1968. aastal.

Anatoomia ja histoloogia kateedri põhiülesanne on õppetöö korraldamine anatoomias, histoloogias ja embrüoloogias Veterinaaria- ja Zootehnikateaduskonna statsionaarsetele (Zootehnikateaduskonnas ka mittestatsionaarsetele) üliõpilastele. Lisaks sellele tuli histoloogia ja embrüoloogia õppejõul J. Tehveril alates 1931. aastast kohustusliku ülesandena õpetada anatoomiat ja füsioloogiat ka Agronoomiateaduskonna üliõpilastele. Hiljem käsitles seda õppeainet agronoomiaüliõpilastele dots. H. Kübar. Pärast mainitud õppeaine kustutamist Agronoomiateaduskonna õppekavast 1966. aastal langes see kohustus ära. Samuti tuli J. Tehveril 7 sõjajärgse aasta jooksul lugeda ja korraldada praktilisi harjutusi koduloomade füsioloogias Veterinaaria-, Zootehnika- ja Bioloogiateaduskonna üliõpilastele.

Anatoomia õppetöös kasutab kateeder õppetabeleid ja rohkel arvul anatoomiamuuseumisse koondatud skelette ning organpreparaate, millest enamik on valmistatud viimase 20 aasta jooksul (tahvel XXI). Koos õppekogudega on muuseumis umbes 1800 eksponaati. Väärtuslikuma osa neist moodustavad angioneuroloogilised preparaadid, tõuloomade skeletid ja mumifitseeritud organid. Kordame, et anatoomiamuuseumi esimesed eksponaadid saadi Vilniuse Medikokirurgia Akadeemialt, Kaasani Ülikoolilt ja osalt ka Moskva Meditsiiniakadeemialt.

Osa õppetööst toimub demonstratsioonidega elavatel loomadel; dissektsioonitöödeks ostetakse loomi väljastpoolt.

Histoloogia õppetöö toimub samuti tabeljooniste ja skeemide varal. Praktiliste tööde tegemiseks on laboratooriumil vajalik kursuse- ja demonstratsiooni-lõikepreparaatide kogu koos igale rühma üliõpilasele jätkuva mikroskoopide arvuga. Embrüoloogia praktikumid sisustatakse osalt lõikepreparaatide vaatlemisega, osalt lihakombinaadist hangitud värske

materjaliga. Samuti tutvustatakse laboratooriumi sisseseadeid ja elektronmikroskoopi. Viimast on seni kõige intensiivsemalt kasutanud vaneminsener T. Suuroja oma kandidaadiväitekirjaks vormistatud uurimistöös.

Mõningad histoloogialaboratooriumis säilitatud muuseumiesemed, nagu 1857. aastal Londonist Tartu Veterinaariakoolile ostetud mikroskoop, 1864. aastal tellitud mikrotoom, 1868. aastal prof. J. Hyrtli käest Viinist 200 taalri eest ostetud mikroinjektsioonipreparaatide komplekt ning need mikroskoopilised ja embrüoloogilised preparaadid, mida varem oli kasutatud magistritööde ettevalmistamisel, hävisid 1941. aastal kahjutules.

Uurimistöö on kateedris olnud eri aegadel küllalt mitmesuunaline. Kooli- ja instituudiperioodil uurisid kaks õppejõudu (Fr. Brauell ja L. Kundsin) hobusekabja ehitust, kasvu ja embrüonaalset arengut, prof. A. Rosenberg tegeles osteoloogiliste küsimustega ja prof. H. Richter peamiselt teaduslike uurimistööde refereerimisega saksakeelsele veterinaaralasele referatiivajakirjale («Jahresberichte der Veterinärmedizin») ning mõningate filosoofiliste küsimustega. Prof. E. Vau tegeles seedeorganite makro- ja mikroskoopilise uurimisega, mõningate osteoloogiliste küsimustega ja hiljem udara veresoonestiku uurimisega. Dots. P. Saks on välja töötanud universaalse matseratsiooniparaadi, verevõtmise viisi kraniaalsest õõnesveenist (koos prof. V. Tilgaga), uurinud sea ja lamba emaka veresoonestikku ning tegeleb praegu kodulindude makro- ja mikromorfoloogilise uurimisega.

Histoloogia kateedris *resp.* laboratooriumis on uuritud eeskätt seede- ja suguorganite reljeefi, mikrostruktuuri ja tsütoloogiat (J. Tehver, G. Tehver, H. Kübar, E. Lambur, T. Suuroja) ning on pikka aega tegeldud eestikeelse morfoloogilise terminoloogiaga, kusjuures E. Vau ja J. Tehver on osa võtnud vastavate komisjonide liikmetena ka rahvusvahelise veterinaarantoomia ja -histoloogia ladinakeelse terminoloogia väljatöötamisest.

Kõige ulatuslikumat tööd on histoloogialaboratooriumis tehtud õppekirjanduse koostamisel. J. Tehver on kirjutanud eestikeelsed antoomia, füsioloogia, sigimise ja histoloogia õpikud kõrgemale koolile, kusjuures nende viimastes trükkides on teda kaasautoritena abistanud kateedri või teaduskonna nooremad õppejõud (H. Kübar, P. Saks, K. Kadarik, E. Reintam, V. Parve) ning kolleegid TRÜ Arstiteaduskonnast (Ü. Arend ja K. Põldvere). Tahvel XXVII. Mainitud töodes on esmakordselt rakendamist leidnud veterinaarmorfoloogiline eestikeelne ja rahvusvaheline terminoloogia. Neis on ulatuslikult kasutatud omapoolset uurimisandmestikku ning originaalset illustratiivset materjali, millest mitmed on hiljem kasutamist leidnud laenu korras teiste autorite eesti- ja venekeelsetes õppe- raamatutes. Sellise õppekirjanduse soetamise tulemusena on vastavate ainetega tutvumise võimalus auditooriumist välja viidud *resp.* kättesaadavaks tehtud kõigile asjasthuvitatuile vabariigis. Samal ajal on selline tegevus stimuleerivaks eeskujuks olnud mitmetele õppejõududele teistest kateedritest.

Viimaste aastate kõige olulisemaks tööks aga loeb kateeder J. Tehveri poolt vene keeles koostatavat koduloomade histoloogia käsiraamatut, millest tänini (alates 1965. aastast) on EPA rotaprintidil trükituna avaldatud 5 osa kogumahuga 113 trükipognat. Kõik seni avaldatud käsiraamatu osad on varustatud kriittahvlitele trükitud mikrofotograafiliste illustratsioonidega ning vene-, inglisis- ja saksa-, viimased osad on prantsuskeelse terminoloogiaga. Töö püüab teataval määral asendada kunagist (üle 60 aasta tagasi avaldatud) Ellenbergeri saksakeelset «Koduloomade mikroantoomia käsiraamatut» ja ta on sellisena positiivset hindamist leidnud vene-, tšehhi-

saksa- ja bulgaariakeelsetes retsensioonides *resp.* annotatsioonides ja ühte osa temast (kuse-suguorganite histoloogia) on autasustatud Nõukogude Liidu rahvamajanduse saavutuste näitusel hõbemedaliga. Kolmel viimasel aastal on selle töö väljaandmist rahaliselt toetanud Eesti NSV Põllumajanduse Ministerium. Mainitud töid kasutavad käsiraamatuna peaaegu kõik Nõukogude Liidu veterinaariainstituutide morfoloogia alal töötavad õppejõud ja aspirandid.

Kateedri kõige väljapaistvamateks teadlasteks on olnud professorid Friedrich Brauell ja Aleksander Rosenberg (tahvel XV), viimane eeskätt oma väga ulatusliku teadusliku osteoloogilise ja odontoloogilise kollektsiooni kaudu.

Üliõpilased on kateedri töös aidanud lahendada üksikuid kitsamaid küsimusi makro- ja mikromorfoloogia alalt, kusjuures mitmed nende tööde tulemustest on fikseeritud ka J. Tehveri venekeelses histoloogia käsiraamatus, ulatuslikumalt selle kodulinde käsitlevas osas. Üliõpilaste arvestatavamat kasutamist erialases uurimistöös raskendab nende puudulik keelte, eriti võõrkeelte oskus, mispärast nad ei suuda iseseisvalt hankida ülevaadet antud küsimuse tänapäeva rahvusvahelisest tasemest.

Väitekirja d. Kateedri juhataja J. Tehver on esialgse uurimisalase ettevalmistuse saanud Tartu Ülikooli histoloogia kateedris prof. Harri Kulli juhendamisel (siin valmis ka tema doktoriväitekirja teemal «Koduimetajate enterokromafiinsetest, Panethi ja basaalteralistest rakkudest») ja seejärel Edinburghi Veterinaariakolledžis prof. Charnock Bradley juhendamisel. Teadusliku tööga kateedris on veterinaarmeditsiinidoktori kraadi omandanud prof. Elmar Vau («Histoloogilisi uurimisi koduimetajate peensoole dimensionaalsetest ja struktuurilistest erinevustest») ja prof. Rudolf Säre («Koduimetajate sapipõie limaskesta reljeef, epiteel ja näärmed») ning veterinaarteaduse kandidaadikraadi dots. Paul Saks («Luude matse-ratsioon»), dotsent Hanno Kübar («Kodulindude munajuha võrdlev-histoloogiline uurimus»), vanemõpetaja Eduard Lambur («Sea emakaseina mikroanatomilisest ehitusest ja selles toimuvatest muutustest reproduktsioonitsükli kestel») ja (TRÜ Zooloogiakateedri endine õppejõud) Salme Aul («Küüliku emaka desümpatisatsiooni tagajärgedest tema ehitusele ja talitlusele»). Peale dots. P. Saksa on kõikide teiste juhendajaks olnud kateedrijuhataja J. Tehver, dots. Saksa aga juhendas prof. E. Vau. Viimasega on histoloogialaboratooriumis valminud vaneminsener Toivo Suuroja kandidaadiväitekirja teemal «Морфологические и цитохимические исследования эпителия слизистой оболочки маточных труб свиноматки и коровы в течение эстрального цикла» (1973).

Nimetatud töödest on kogu ulatuses trükkis avaldatud R. Säre oma (ENSV Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, Meditsiinilised teadused (Loomaarstiteadus), 4. RK «Teaduslik Kirjandus», Tartu, 1946). E. Vau dissertatsioonitöö lühike saksakeelne kokkuvõte leidub «Eesti Loomaarstliku Ringvaate» 1932. a. 8. vihikus (lk. 253—256) ja J. Tehveri väitekirja enterokroomafiinseid rakke käsitlev osa saksakeelsena ajakirjas «Zeitschr. f. mikr.-anat. Forschung», 21, 1/3; 1930, lk. 462—496. Kandidaadiväitekirjast on lisaks autoreferaatidele trükkis avaldatud üksikud lühiartiklid EPA teaduslike artiklite kogumikes ja ENSV TA Toimetistes.

Trükkis avaldatud ulatuslikumast kateedris tehtud uurimistööst tuleks nimetada G. Tehveri tööd «Morfoloogilisi uurimisi koduimetajate ovariaalfolliikulitest», mis on avaldatud teoses ENSV Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Meditsiinilised teadused (Loomaarstiteadus), 3. (RK «Teaduslik Kirjandus», Tartu, 1946, 136 lk.).

Kateedri õppejõududel on erialased sidemed väga paljude vennasvabariikide veterinaarmorfoloogidega, mis teostuvad kirja teel tööde vahetamise näol ja isiklike kontaktide kaudu konverentsidel ning komanderingutel. Viimastel aastatel on analoogilised sidemed laienenud ka sotsialismi- ja osalt kapitalistlikele maadele, eeskätt 1970. aastal Leningradis toimunud ülemaailmse anatoomide kongressil sõlmitud kontaktide ja J. Tehveri venekeelse histoloogia käsiraamatu leviku kaudu.

Perspektiivis jätkab kateeder oma teaduslikus uurimistöös tsütoloogiliste ja elektronoptiliste meetodite ulatuslikumat rakendamist ning uurimisbaasi edasist väljakujundamist, õppetöös aga õpperuumide ajakohastamist ja õppemeetodite täiustamist.

PATOLOOGILISE ANATOOMIA JA PARASITOLOOGIA KATEEDER

V. Ridala

Veterinaariakooli asutamisel 1848. aastal õpetati patoloogiat ühes kateedris anatoomia ja füsioloogiaga. 1872. aastal moodustati iseseisev patoloogilise anatoomia kabinet, mis 1935. aastal nimetati ümber loomapatoloogia instituudiks ja alates 1940. aastast patoloogilise anatoomia, histoloogia ja parasitoloogia kateedriks. Kateedrite ajutise liitmise tõttu 1951/52. õppeaastal kandis kateeder normaalse ja patoloogilise anatoomia kateedri nimetust. Alates 1952. aastast kannab kateeder tänapäevast nime.

Kateedrijuhatajana on tegutsenud prof. Friedrich Brauell (1848—1868), prof. Eugen Semmer (1868—1892), prof. Johann Valdmann (1892—1922), prof. Michael Hobmaier (1922—1930), dots. Johan Ainson (1930—1933 — ajutise juhatajana) ja prof. Vassil Ridala (alates 1933).

Praegu töötavad kateedris õppejõududena prof. V. Ridala (1928—1929 ja alates 1930 kuni seniajani), prof. kt. E. Jürisson (alates 1963), dots. J. Parre (alates 1961), dots. N. Kozlov (1956—1957 ja alates 1965) ning õppeülesande täitjana K. Rull (alates 1969).

Varem on patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia kateedris õppejõududeks olnud veel E. Redlich (1923—1927), A. Undritz (1927—1932), R. Dsenit (1927—1928), R. Viidik (1928—1929), E. Peebsen (1929—1930), M. Sikkut (1934), A. Kipper (1935—1939), K. Liik (1938—1940), E. Orviste (1940), E. Hanko (1940—1944), E. Remmel (1941—1944), J. Velleste (1943—1944), H. Pikk (1944—1949), E. Reibaum (1944—1945), O. Plaani (1945—1946), R. Raja (1946—1950), V. Kärner (1949—1969), L. Veldemann (1950—1969), J. Rauba (1958—1961) ja A. Linnutaja (1965—1966).

Kateedris on aegade jooksul õpetatud mitmeid õppeaineid. Aastail 1848—1868 õpetas prof. Fr. Brauell üldpatoloogiat, patoloogilist anatoomiat, anatoomiat ja füsioloogiat. Aastail 1868—1892 luges prof. E. Semmer üldpatoloogiat, patoloogilist anatoomiat, kohtulikku loomaarstiteadust ja lihavaatust ning juhendas lahanguid. Kõiki neid aineid õpetas ka prof. J. Valdmann aastail 1892—1920. Pärast seda õpetas ta üldpatoloogiat, pato-

loogilist anatoomiat ja lahanguid kuni oma surmani 18. aprillil 1922. aastal. Mais 1920. aastal tuli kateedrisse juurde dotsendi kohusetäitjana J. Ainson, kes hakkas lugema kohtulikku loomaarstiteadust, iihatundmist ja alates 1927. aastast ka loomaarstiteaduse ajalugu, mida tegi kuni erruminekuni 1938. aastal.

1922. aasta lõpust kuni 1930. aastani õpetas prof. M. Hobmaier üldpatoloogiat, patoloogilist anatoomiat ja histoloogiat ning lahanguõpetust. Uue õppekava kehtestamisega 1927. aastal hakkas prof. M. Hobmaier lugema koos patoloogilise anatoomiaga ka parasitoloogiat. 1930. aasta sügissemestril tehti abijõule A. Undritzile ülesanne õpetada patoloogilist anatoomiat, histoloogiat, lahanguõpetust ja parasitoloogiat ning juhendada praktilisi töid patoloogilis-anatoomilises uurimistehnikas, patoloogilises histoloogias, parasitoloogias ja lahangutes. Mainitud õppeülesannet täitis A. Undritz kuni 1932. aastani. 1933. aasta kevadsemestril tehti vanemassistent V. Ridalale ülesanne lugeda patoloogilist anatoomiat, histoloogiat, parasitoloogiat ja lahanguõpetust ning juhendada praktilisi töid patoloogilises anatoomias, histoloogias, parasitoloogias ja lahangutes. Üldpatoloogiat luges Loomaarstiteaduskonna üliõpilastele pärast prof. M. Hobmaieri lahkumist (1930) Tartu Ülikooli Arstiteaduskonna üliõpilastega koos sama teaduskonna õppejõud prof. A. Valdes kuni 1940. aastani. Pärast seda hakkas nimetatud ainet lugema prof. V. Ridala, kes juhendas selles aines praktikume juba 1933. aastast alates.

1. septembrist 1938. aastal eraldati kateedrist lihahügieen ja kohtulik loomaarstiteadus ning moodustati iseseisev kateeder lihahügieeni instituudi nimetuse all.

Uue õppekava kehtestamisega 1940. aastal eraldati patoloogilisest anatoomiast parasitoloogia iseseisva õppeainena. Parasitoloogiat hakkas teiste eespool mainitud õppeainete kõrval õpetama V. Ridala, kes oli edutatud 21. novembril 1936. aastal erakorraliseks ja 6. mail 1940. aastal korraliseks professoriks. Saksa okupatsiooniajal õpetas parasitoloogiat looma sisehaiguste kliiniku vanemassistent A. Paabo. Alates 1944. aastast on prof. V. Ridala lugenud parasitoloogiat kogu ulatuses kuni 1961. aastani, mil vanemõpetaja J. Parre hakkas lugema üldist parasitoloogiat ja helmintoloogiat ning juhendama parasitoloogia praktikume. Ta edutati 1962. aastal dotsendi kohusetäitjaks ning 1963. aastal dotsendiks. Alates 1964. aastast loeb J. Parre ka kalade haigusi, alates 1966. aastast geneetikat ja alates 1967. aastast lindude haigusi (mittenakkavad ja parasitaarhaigused) ning juhendab laboratoorseid töid ja seminare vastavates ainetes. V. Ridala on parasitoloogiast kuni tänaseni edasi lugenud protozooloogiat ja arahnentomoloogiat. Õppekavas toimunud muudatuste tõttu luges V. Ridala 1961.—1962. aastal ka kalade haigusi. 1963. aastal luges kalade haigusi vanemõpetaja L. Veldemann.

1963. aastal toodi kateedrisse dots. E. Jürisson, kes loeb farmakoloogiat ja toksikoloogiat ning juhendab vastavaid praktikume. E. Jürissoni viibimise ajal kaheaastases doktorantuuris luges farmakoloogiat TRÜ vanemõpetaja O. Rajavee ning vastavaid praktikume juhendasid dotsendid V. Sepp ja E. Reintam. Pärast doktoriväitekirja kaitsmist (1970) ja kinnitamist edutati dots. E. Jürisson 1971. aastal professori kohusetäitjaks.

Kateedri õppejõududest on V. Ridalal ja E. Jürissonil veterinaardoktori, teistel veterinaarkandidaadi kraad.

Teadusliku töö suundi ja tähtsamaid uurimistulemusi. Vanematest kateedrijuhatajatest on prof. Fr. Brauelli ja E. Semmeri kõrval olnud prof. M. Hobmaier viljakaks teaduslikuks uurijaks. Patolo-

gilise anatoomia ja parasitoloogia kateedris töötades on ta avaldanud rohkesti töid väga mitmesuguste patoloogia ja parasitoloogia küsimustes. Tema suurimaks saavutuseks on sigade kopsuusside bioloogia selgitamine 1929. aastal.

Prof. V. Ridala ja ta kaastöötajate teadusliku uurimistöö suunad on põhiliselt välja kasvanud praktikanõuetest ja praktikas üleskerkinud küsimuste lahendamise vajadustest. Kateedri töötajad on viibinud sagedasti majandeis loomade ja lindude haiguste tõrjel ja on uurinud majandelist pärinevaid materjale üle vabariigi. Patoloogiliste materjalide uurimisel rakendatakse bakterioloogilist, parasitoloogilist ja histoloogilist uurimismetoodikat. Uurimistöid on avaldatud veiste brutselloosi, sigade toksilise hepatodüstroofia, influentsa, kõhulahtisuse, naha punatäpilisuse, nakkava atroofilise riniidi, hobuste müoglobinuuria, tallede valgelihastõve, sigade ja lindude katku, hanede aspergilloosi, vasikate, hane- ja parditibude salmonellooside, põllumajandusloomade ja -lindude paljude parasitaarhaiguste, veiste ja sigade tuberkuloosi ja teiste haiguste kohta. Koos prof. E. Ridalaga selgitati välja Võrtsjärves 1948. aastal esinenud ulatusliku kalade suremise põhjus ja uuriti kaladel esinenud parasiite. Praegu on V. Ridalal ja ta kaastöötajatel lõpetamisel ulatuslik uurimus *Streptococcus agalactiae* poolt põhjustatud patoloogiliste muutuste laadist ja ulatusest. Põllumajandusloomade ja -lindude haiguste uurimisel on pandud pearõhk haiguste etioloogia ja patogeneesi selgitamisele ning tõrjele. On valmistatud sigade influentsa ning vasikate, rebaste, hane- ja parditibude salmonellooside tõrjeks vaktsiine, mida on edukalt kasutatud praktikas.

Veiste brutselloosi uurimistega selgitas V. Ridala, et *Brucella abortus* põhjustab veistel üldist, mitte aga ainult suguelundite haigestumist. Histoloogiliste uurimistega näidati selles töös, et *Brucella abortus* tekitab lehma udaras raskeid spetsiifilisi ja mittespetsiifilisi histoloogilisi muutusi, kusjuures ägeda, alaägeda ja pikaldase põletiku nähud võivad kulgeda kõrvuti.

Sigade balantidioosi uurimisel õnnestus V. Ridalal patoloogilis-histoloogiliste uurimistega kindlaks teha, et ainurakne parasiit *Balantidium coli* pole patogeenne ainult inimesele, vaid et ta tekitab sagedasti rasket ja surmaga lõppeda võivat haigust sigadel igas eas, eriti aga põrsastel.

Veiste tuberkuloosi uurimisel selgitas V. Ridala, et inimese tuberkuloosi tekitaja (*Mycobacterium tuberculosis*) on patogeenne ka veisele ja võib põhjustada makroskoopiliselt selgesti täheldatavaid muutusi veiste mitmesugustes elundites. Edasi selgitati, et inimese tuberkuloosi tekitaja nakkuse korral võivad tuberkuloossed muutused veisel küll osalt paraneda, kuid aktiivne protsess võib aastaid edasi püsida, kuigi loomal on kadunud allergiline seisund ja seetõttu ta ei reageeri enam tuberkuliniseerimisel positiivselt. Peale selle selgitas V. Ridala oma uurimistega, et tuberkuliniseerimisel kahtlase reaktsiooni andnud veistel on ostarbekas eraldada diagnoosi täpsustamiseks 30—50 päeva pärast tuberkuliniseerimise kohalt umbes 1 cm läbimõõduga nahatükk kogu naha paksuses histoloogiliseks uurimiseks. Edasi aitas V. Ridala oma uurimistega selgitada, et sigade «maksahaigus» pole nakkushaigus, vaid sööda intoksikatsioon.

V. Ridala on olnud «Tervise käsiraamatu», «Loomatervishoiu käsiraamatu», «Seakasvataja käsiraamatu» ja «Veterinaarteraapia teatmiku» kaasautoriks ning ta on teinud kaastööd «Eesti nõukogude entsüklopeediale». Ta oli akadeemik K. I. Skrjabini jt. raamatu «Parasitoloogia lühikursuse» eestikeelse tõlke toimetaja ning täiendas nimetatud väljaannet seitsme Eesti NSV-s suurt praktilist tähtsust eviva parasitaarhaiguse kir-

jeldusega. Prof. V. Ridalale anti 1967. aastal Eesti NSV riiklik preemia ning 1969. aastal anti talle Eesti NSV teenelise teadlase aunimetus.

Professori kt. E. Jürisson on uurinud lahtistite toimet karusloomadel (hõbe- ja sinirebased ning naaritsad), töötades läbi riitsinusõli, aaloe, naatriumsulfaadi, magneesiumsulfaadi, vaseliinõli, karlsbadi soola ja arekoliini farmakoloogia. Nende töötulemuste põhjal koostas ja kaitses ta kandidaadiväitekirja. Edasi uuris E. Jürisson kolinomimeetilistest ainetest atseklidiini, karbakoliini, atsetüülkoliini, pilokarpiini ja arekoliini farmakoloogiast ning toksikoloogiast. Kolinolüütilistest ainetest uuris ta metatsiini ja atropiini ning kuraaretaolistest ainetest ditüliini, diplatsiini ja dekameetoni toimet. Nende tööde tulemuste põhjal koostas ja kaitses ta doktori-dissertatsiooni. Järgnevalt on E. Jürisson uurinud põlvkivi preparaadi — tolithtooni farmakoloogilist ja toksikoloogilist toimet, võrreldes ihtüooliga. Viimastel aastatel on E. Jürisson selgitanud mõnede koktsidiostaatikumide (soaleen, koktsidiovii, metüülkloorpindool ja dinitrobensamiid) farmakoloogiast ja toksikoloogiast tibudel ja munejatel kanadel. Ta on «Veterinaarfarmakoloogia», «Retseptide kogumik veterinaararstidele» ja «Veterinaarretseptuuri» autor ning «Veterinaarteraapia teatmiku» kaasautor.

Dots. J. Parre teadusliku uurimistöe objektideks on olnud ehinokoksoos ja sigade seedetrakti helmintoosid ning vastavate tõrjeabinõude täiendamine, veiste ägeda paramfistomoosi diagnostika ja tõrje ning kanade koktsidioosivastase immunitedi ja selle haiguse tõrje probleemid. 1969.—1971. aastal viibis ta doktorantuuris. J. Parre ja veterinaarkandidaat O. Plaani sulest on ilmunud raamat «Loomade parasitaarhaigused». J. Parre on teinud kaastööd «Loomatervishoiu käsiraamatule», «Veterinaarteraapia teatmikule», «Eesti nõukogude entsüklopeediale» ning teistele väljaannetele. Neljal viimasel aastal on ta juhendanud üliõpilaste spetsialiseerumist lindude haiguste alal. J. Parre juhendab Balti Lindude Haiguste Laboratooriumis immunogeneesi uurimist tibude koktsidioosi puhul.

Teadusliku kaadri ettevalmistamine. Prof. V. Ridala juhendamisel on valminud kaksteist kandidaadiväitekirja. Neist teadlastest töötab praegu üks (N. Kozlov) EPA teadusala prorektorina, viis (N. Kozlov, V. Kärner, J. Simovart, J. Praks ja E. Peebsen) EPA Veterinaariateaduskonna õppejõududena ning ülejäänud (O. Plaan, K. Lesinš, E. Aaver, L. Veldemann, A. Linnutaja, V. Vilson ja J. Kasesalu) teaduslike töötajatena. Ühele neist (E. Aaver) on antud Eesti NSV teenelise teadlase aunimetus. Praegu juhendab V. Ridala üht aspiranti (E. Lepp).

Peale oma kateedri aspirantide on prof. V. Ridala pidevalt abistanud mitmete teiste õppe- ja teaduslike uurimisasutuste juures töötavaid noori, olles 9 juhul nende kandidaadiväitekirja valmimisel konsultandiks.

Kateedri töötajad on aktiivselt osa võtnud paljude teaduslike konverentside organiseerimisest ja on esinenud konverentsidel ettekannetega. Nii on V. Ridala alates 1951. aastast kuni tänaseni esinenud 81, J. Parre 51 ja E. Jürisson 16 ettekandega konverentsidel (Tartus, Tallinnas, Leningradis, Moskvast, Voronežis, Minskis, Kaasanis, Harkovis, Kaunasest, Vilniuses, Riias, Zakopanes, Tbilisis ja Mahatš-Kalas).

Kateedri õppejõududel on tihe side teiste liiduvabariikide õppe- ja uurimisasutustega ning Üleliidulise Helmintoloogide Seltsiga, Üleliidulise Protozooloogide Seltsiga ning Üleliidulise Patoloogide Seltsiga. Samuti on kateedril tihe side Eesti NSV meditsiini ja bioloogia uurimisasutustega.

Kateedri juures töötab 1952. aastast alates ÜTÜ patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia ring. Ringi liikmete arv on õppeaastati kõikunud 9—24

vahel. Kuni tänaseni on ringis töötanud 144 Veterinaariateaduskonna III—VI kursuse üliõpilast. Töökoosolekuid on peetud 110, kus on esitatud kokku 129 ettekannet. Seni toimunud kahekümnel EPA üliõpilaste teaduslikul konverentsil on ringi liikmete poolt esitatud oma uurimiste põhjal kokku 103 ettekannet (neist on juhendanud V. Ridala 81, J. Parre 11, E. Jürisson 8 ja N. Kozlov 3 tööd). Ringi liikmed on esinenud 18 tööga vennasvabariikides UTÜ konverentsidel (Kaunases, Jelgavas, Riias, Moskvas ja Leningradis). Patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia ringis valminud 16 töö eest on antud autoritele I auhind, neist 5 tööd on saanud NSV Liidu Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeeriumi aukirja. Uks töö on saanud II auhinna. Kõnesolevas ringis valminud töödest on seni trükkis avaldatud 36 tööd, neist enamik (29) EPA üliõpilaste teaduslike tööde kogumikes. Ringis teostatud tööd on peaaegu eranditult olnud laboratoorsed ja eksperimentaalsed. Ringis töötanud üliõpilastest on pärast Veterinaariateaduskonna lõpetamist mitmed astunud aspirantuuri ja 14 neist on selle juba edukalt lõpetanud kandidaadiväitekirja kaitsmisega.

Praktika abistamine. Kateedril on tihe kontakt vabariigi loomakasvatusemajanditega, keda on abistatud juurutada eesrindliku teaduse saavutusi. Näiteks ühingu «Teadus» liikmena on V. Ridala 1951. aastast kuni tänaseni pidanud 467 ja J. Parre 253 vestlust ja loengut kolhooside ning sovhooside loomakasvatajatele. Sama aja jooksul on V. Ridala 621 korral sõitnud välja kolhoosidesse ja sovhoosidesse. Seda on sagedasti teinud ka teised kateedri töötajad, et abistada majandeid loomade ja lindude haiguste diagnoosimisel ning tõrje organiseerimisel. 1923. aastast kuni tänaseni on kateedris lahatud ja seejärel loomade ja lindude korjuseid ning elundeid uuritud haigus- ja surmapõhjuse selgitamiseks kokku 21 256 juhul ning on uuritud 19 975 roojaproovi. Vastavalt diagnostilistele uurimistele on antud loomakasvatustöötajatele juhendeid lindude ja loomade haiguste tõrjeks ja profülaktikaks.

Sigade katku ja põllumajandusloomade suu- ja sõrataudi likvideerimisel Eesti NSV territooriumil tehtud töö eest avaldati prof. V. Ridalale 1956. aastal tänu NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi Veterinaaria Peavalitsuse ülema käskkirjaga. Kateedri töötajad on paljudel juhtudel edukalt töötanud loomade ja lindude haigus- ja surmapõhjuste kindlakstegemiseks määratud ekspertiisi komisjonides vabariiklikus ulatuses. Kateedri väljapanekud põllumajandusnäitusel on korduvalt tunnustatud kõrge autasu vääriliseks. Näiteks Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näitusel 1938. aastal anti kateedritele vastavate väljapanekute eest diplom suurele kuldaurahale ja 1955. ning 1956. aastal Tartu rajooni põllumajandusnäitusel diplom I auhinnale.

Õppe muuseum. Kateedris on suurt rõhku pandud patoloogilise anatoomia ja parasitoloogiaalasele muuseumile (tahvel XX, 1). Selleks on hea võimaluse andnud tihe kontakt praktikaga, mille tõttu kateedrisse on laekunud rikkalikult lahangumaterjali üle vabariigi.

Praegu on kateedri õppemuuseumis üle 2000 patoloogilis-anatoomilise püsipreparaadi ja tuhandeid isendeist koosnev loomade, lindude ja kalade parasiitide kogu ning Eesti NSV veekogudes esinevate tähtsamate kalade preparaadid. Preparaate on muuseumile valmistatud alates 1923. aastast ja seda kogu on pidevalt uuendatud ning täiendatud. Varem kateedris leidunud preparaadid evakueeriti Esimese maailmasõja ajal Venemaale. Muuseumi preparaate säilitatakse modifitseeritud Kaiserlingi meetodi järgi, mistõttu nende värvus on loomulik ja nad on säilinud hästi. Muuseum on saanud kõrge hinnangu seda külastanud spetsialistide poolt.

LOOMATERVISHOIU JA FÜSIOLOOGIA KATEEDER

E. Ridala

Loomatervishoiu õpetamiseks loodi iseseisev õppekoht 1919. aastal ja õppebaasina zoothügieeni ja loomatoitmise kabinet, mis asus praeguses asukohas Vene tn. 38 teisel korrusel. Samas paiknes eri asutusena Tartu Ülikooli Loomaarstiteaduskonna piimanduslaboratoorium. Hiljem on zoothügieeni kabinetist välja kasvanud asutus kandnud järgmisi nimetusi: 1) loomatervishoiu ja piimahügieeni instituut (1929—1940), 2) loomatervishoiu ja loomsete toiduainete hügieeni kateeder (1940—1948), 3) loomatervishoiu ja piimahügieeni kateeder (1948—1951), 4) loomatervishoiu kateeder (1951—1955), 5) füsioloogia ja loomatervishoiu kateeder (1955—1962) ja 6) loomatervishoiu ja füsioloogia kateeder (1962/63. õppeaastast kuni seniajani).

Kateedri juhatajatena on tegutsenud prof. Karl Happich (1919—1923), prof. Michael Hobmaier (1923—1928), prof. Elmar Roots (1928—1941), prof. Elfriide Ridala (1941 ja 1944 seniajani) ja prof. Johannes Kaarde (1941—1944).

Loomatervishoiu ja füsioloogia kateedris on õpetanud järgmised õppejõud: K. Happich professorina (1919—1923), E. Ruber assistendina (1922—1924), M. Hobmaier professorina (1922—1928), E. Roots dotsendina ja professorina (1928—1941), O. Nei assistendina (1928—1930), O. Einre (Einer) assistendina (1928—1931), L. Tammemägi assistendina (1930), R. Viidik ajutise abijõuna ja assistendina (1930—1931), E. Ridala (Grünthal) assistendina, vanemõpetajana ja professorina (1931—1942 ning 1944 kuni seniajani), H. Sooman ajutise abijõuna, assistendina, vanemõpetajana ja dotsendina (1938—1961), E. Peebsen dotsendina (1941 ja 1945—1947), E. Nõmm vanemõpetajana (1951—1955), O. Reintam vanemõpetajana (1955—1957), E. Reintam vanemlaborandina, assistendina, vanemõpetajana ja dotsendina (1955—1956 ja 1959 — tänapäevani), K. Kadarik vanemõpetajana ja dotsendina (alates 1955), E. Jürisson vanemõpetajana ja dotsendina (1955—1962), I. Sibul professorina (1956—1959) ja J. Tedrema vanemlaborandina, assistendina, vanemõpetajana ja dotsendina (alates 1956).

Kateedris on aegade jooksul õpetatud paljusid õppeaineid. 1919.—1922. aastal õpetas prof. K. Happich oma põhialala (mikrobioloogia) kõrval loomatervishoidu ja piimahügieeni. 1922. aasta sügissemestrist kuni 1928. aasta sügissemestrini õpetas loomatervishoidu ja piimahügieeni Loomaarstiteaduskonna üliõpilastele ning loomatervishoidu Põllumajandusteaduskonna üliõpilastele prof. M. Hobmaier. 1928. aasta sügissemestril hakkas loomatervishoidu ja piimahügieeni õpetama dotsent (hiljem professor) E. Roots. Ta pidas 1929/30. õppeaasta sügissemestrist alates loenguid ja juhatas praktilisi töid epizootoloogias ja loomatervishoius ka Põllumajandusteaduskonna üliõpilastele. 1931. aastal alustas E. Roots uue õppeainena kalade ja mesilaste haiguste käsitletu.

1941. aasta kevadsemestril luges prof. E. Ridala kalade haigusi eri õppeainena (18 tundi) ja loomatervishoidu. Sügissemestril loeti piimahügieeni (loenguid 38 ja praktilisi töid 38 tundi) ja mesilaste haigusi. 1944. aasta sügissemestril sõjaolude tõttu õppetööd ei toimunud. 1944/45. õppeaasta sügissemestri loengud ja praktilised tööd toimusid kiirendatud korras 3. veebruarist kuni 10. märtsini 1945. aastal väiksele arvule üliõpilastele. 1945. aasta kevadsemestri õppetöö toimus 2. aprillist kuni 23. juunini.

1940. aastal liideti Lihahügieeni Instituut Loomatervishoiu- ja Piimahügieeni Instituudiga. Eespool nimetatud õppeaineid käsitleti kateedris kuni veterinaarsanitaarse ekspertiisi eraldamiseni.

1949. aastast hakati õpetama uue ainenähtuse veterinaaria aluseid Põllumajandusteaduskonna zootehnikaosakonna III kursuse üliõpilastele. 1951. aastal toodi zootehnikaosakond Veterinaariateaduskonna koosseisu, kuhu see jäi kuni 1952. aasta 1. septembrini, mil moodustati Zootehnikateaduskond. Uue teaduskonna dekaaniks määrati prof. E. Ridala, kes töötas sellel kohal 1957. aastani.

Kalade haigusi õpetati loomatervishoiu ja füsioloogia kateedris kuni 1964. aastani, hiljem aga patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia kateedris.

Käesoleval ajal loeb prof. E. Ridala veterinaaria aluseid Zootehnikateaduskonna III ja IV kursusele ja Kaugõppeteaduskonna üliõpilastele, juhendab õppepraktikat ja kursusetöid loomatervishoius Veterinaariateaduskonna III kursuse üliõpilastele, peab loenguid ja juhatab praktikume mesilaste haiguste ja piima ning piimasaaduste veterinaarsanitaarse ekspertiisi alal Veterinaariateaduskonna V kursuse üliõpilastele. Aastail 1964—1969 õpetas E. Ridala piima ja piimasaaduste mikrostruktuuri (loengud ja laboratoorsed tööd) piimasaaduste tehnoloogia osakonna statsionaarsetele ja kaugõppeüliõpilastele.

Dots. J. Tedrema peab loomatervishoiuloenguid Veterinaaria- ja Zootehnikateaduskonna üliõpilastele, juhatab laboratoorseid ja praktilisi töid loomatervishoius ja veterinaaria alustes ning kursusetöid Zootehnikateaduskonna III kursuse üliõpilastele.

Kateedri õppejõud juhendavad õppepraktikat loomatervishoius Veterinaariateaduskonna III kursuse üliõpilastele. Kaugõppeteaduskonna zootehnikaosakonna üliõpilastele toimub õppetöö loomatervishoius ja veterinaaria alustes.

1955. aastal liideti loomatervishoiu kateedriga füsioloogia, patofüsioloogia ja farmakoloogia kateeder. Kateedrisse tuli juurde neli uut õppejõudu.

Vanemõpetaja Õ. Reintam on pidanud loenguid ja juhendanud praktikume füsioloogias (1955—1957). E. Reintam on assistendina juhendanud praktilisi töid füsioloogias (1956.—1959. aastani õppis ta aspirantuuris Moskva Veterinaaria Akadeemias) ning vanemõpetajana (hiljem dotsendina) õpetanud füsioloogiat, üldbioloogiat ja 1972. aastast alates uut distsipliini — sissejuhatust veterinaariasse. Vanemõpetaja K. Kadarik on pidanud loenguid patoloogilises füsioloogias ja juhendanud praktilisi töid samas aines ning füsioloogias. Vanemõpetaja (hiljem dotsent) E. Jürisson on õpetanud farmakoloogiat Veterinaariateaduskonna üliõpilastele. 1962. aastal seoses kateedrite koosseisude ümberkorraldamisega viidi farmakoloogia õppejõud patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia kateedri koosseisu.

1956. aasta sügissemestril valiti füsioloogia professoriks meditsiinidoktor Ilo Sibul, kes pidas loenguid füsioloogias veterinaaria ja zootehnika eriala üliõpilastele ning juhendas osa praktikume kuni tema siirdumiseni tööle Eesti NSV Teaduste Akadeemiasse 1959. aastal.

Teadusliku töö suundi ja tähtsamaid uurimistulemusi. Pärast kateedri asutamist 1919. aastal jätkas prof. K. Happich viljakat tegevust piimanduse bakterioloogia alal. Teadusliku ja praktilise töö baasiks kujunes tema poolt loodud Tartu Ülikooli Loomaarstiteaduskonna piimanduslaboratoorium, kus uuriti Põllutöoministeriumi ülesandel piima-

talituste võiproove (üks kord kuus vastava nimekirja alusel) ja Tartu linna tervishoiuosakonna ülesandel linna tervishoiuametniku poolt võetud piima-
proove.

K. Happichi töö katkestas surm 9. juulil 1923. aastal. Tema töö otseseks jätkajaks piimanduse bakterioloogias sai 1922.—1924. aastal zoohügieeni ja loomatoitmise kabinetis assistendina töötanud loomaarst E. Ruber, kes täiendas end kodu- ja mitmes välismaa õppe- ja teaduslikus asutuses ning töötas pikka aega Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaama bakterioloogia-laboratooriumi juhatajana.

Prof. E. Rootsi asumisel zoohügieeni ja loomatoitmise kabineti juhataja kohale 1928. aastal elavnes teaduslik töö. Põllutöoministeeriumi Loomater-
vishoiu Peavalitsuse toetusel sisustati kateeder vajalike seadmetega ning telliti õppe- ja uurimistööks vajalikud vahendid. Teadusliku töö temaatikasse võeti müügipiima kvaliteedi ja haigusete kitajate (*Mycobacterium bovis*, *Brucella abortus*) sisalduse uurimine. Alustati udarapõletikkude etioloogia uurimist. Uuriti kanade salmonelloosi (pulloroosi) ja tehti katseid sigade *hepatodystrophia toxica* etioloogia selgitamiseks. Ulatuslikumalt uuriti *Brucella abortus*'e patogeneesi ja immuniteti. Udarapõletikkude etioloogiat uurisid ka üliõpilased oma konkursitöödes.

1935. aastal valmis assistent E. Ridalal doktoridissertatsioon teemal «Hügieenilisi uurimisi Tartu müügipiima kohta».

Immuniteedi uurimiseks *Brucella abortus*'e infektsiooni puhul tehti arvukaid katseid laboratoorsete katseloomadega. Vaktsineerimise abil ei olnud võimalik saavutada infektsiooni vastu tõhusat kaitset. Haiguse edukaks tõrjeabinõuks jäi haigete loomade isoleerimine. Udarapõletikkude etioloogia selgitamisel pöörati tähelepanu *Str. agalactiae* mõningate bioloogiliste omaduste uurimisele. *Mycobacterium bovis*'e leviku võimaluste selgitamiseks piima ja lõssi kaudu uuriti piimatööstustes piima ja lõssi. Tulemused näitasid, et ühe karja tuberkuloositekitajaid sisaldav piim võib infitseerida piimatööstuse torustiku ja ühtlasi majanditele tagastatava lõssi. Lõssi hoolika pastöriseerimisega oli võimalik haiguse levikut lõssi kaudu vältida.

1945. aastal, pärast kateedri ruumide taastamist, alustati õppetöö kõrval teaduslikku tööd. Prof. E. Ridalal valmis töö piima idusisalduse kohta mitmesugustes tootmistingimustes. Assistent H. Sooman uuris Tartu müügipiima hügieenilist olukorda. Piimakontrolli puudumise tõltu Tartu linnas organiseeriti 1945. aasta algul kokkuleppel Tartu Linna Täitevkomitee tervishoiuosakonnaga kateedri juures piimakontrollpunkt. Pärast turuhoone taastamist viidi piimakontrollpunkt üle turuhoone juurde (1946. a.).

Aastail 1944—1951 avaldas E. Ridaal viis populaarteaduslikku artiklit, valmistas ette «Loomatervishoiu käsiraamatu» 1946. aasta trükile 3 peatükki, oli vastutav toimetaja ja redigeeris R. B. Davidovi õpiku «Piim ja piimandus» eestikeelse tõlke, mis ilmus 1950. aastal. Ta redigeeris ka «Kolhoosniku-loomakasvataja õpperaamatu» eestikeelse tõlke piimanduse osa ja kirjutas 2 peatükki «Veisekasvataja käsiraamatule», mis ilmus 1959. aastal. Samal ajal ilmus assistent H. Soomanilt 9 populaarteaduslikku artiklit ajalehtedes ja ajakirjades. 1949. ja 1950. aastal uuriti Võrtsjärve kalade suremise põhjusi. Võrtsjärve vee uurimised näitasid, et kevadperioodil langeb, eriti järve lõunapoolses osas, hapnikusisaldus väga madalale. Kui talvel jäält kalapüüki ei teostata, on võimalik kalade lämbumine.

1951. aastal hakati uurima sigalate mikrokliimat, esialgu Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis ja Vorbuse sigalates. H. Sooman uuris hallitusseeni või riknemise põhjustajatena. Loomaruumide ja lindlate mikrokliima uuri-

misi on korraldatud järjekindlalt (dots. J. Tedrema, aspirandid E. Puusepp ja R. Rautits).

Pidevalt on jätkunud piima kvaliteedi parandamise abinõude uurimine seoses latentsete udarapõletikkude vältimisega (E. Ridala). Selle tööga hakati intensiivsemalt tegelema 1962. aastal. Tulemused on avaldatud artiklite ja aruannetena.

Teadusliku kaadri ettevalmistamine. Prof. E. Ridala juhendamisel on kateedris valminud järgmised kandidaadidissertatsioonid: 1) assistent H. Sooman «Bakterioloogilise uurimise osatähtsusest või säilivuse kompleksel hindamisel» (1955), 2) aspirant J. Tedrema «Aknapiilukaudse ventilatsiooniga sigalate mikrokliima ja selle reguleerimine» (1958), 3) Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi teaduslik töötaja R. Aluoja «Veiselautade mikrokliima uurimine Eesti NSV-s» (1961), 4) aspirant E. Puusepp «Pidamistingimuste mõju sigade kaaluibile, söödaväärdusele ja mõnede verenäitajatele» (1966), 5) aspirant R. Rautits «Lindlate mikrokliima uurimise tulemusi Eesti NSV kliima tingimustes» (1972).

Õppejõudude teadusliku kvalifikatsiooni tõstmine on toimunud järjekindlalt ka füsioloogia erialal. E. Reintam kaitses 1961. aastal kandidaadiväitekirja teemal «Suhkru- ja lendumate rasvhapete sisaldusest veiste veres». Dots. E. Reintami teaduslik uurimistöö on ka hiljem seotud süsivesikute-ainevahetuse iseärasuste uurimistega mäletsejalistel. Koos teiste õppejõududega on ta uurinud ainevahetust lehmadel poegimisjärgsel perioodil.

Alates 1955. aastast uuritakse neurohumoraalsete faktorite osatähtsust organismi kohanemis- ja kaitsereaktsioonides. Dots. K. Kadarik kaitses kandidaadidissertatsiooni 1962. aastal teemal «Vereseerumi koliinesteraasi aktiivsuse ja valgusisalduse seostest närvisüsteemi tüpoloogiliste omadustega». 1963. aastal jätkas ta organismi immuunbioloogiliste reaktsioonide ja neerupealiste koore talitluse individuaalsete iseärasuste ning närvisüsteemi tüpoloogiliste omaduste vaheliste seoste uurimist. Nimetatud küsimuse kohta on tal trükkis avaldatud 12 artiklit. Lepingulise tööna uuritakse K. Kadariku juhendamisel transpordi ja tapaeelsete pidamistingimuste mõju tapaloomade vee- ja mineraalide-ainevahetusele ning nende muutuste mõju liha omadustele. K. Kadarikul on peale selle lahendamisel teema «Hingamis- ja vereringeelundite talitluse ning ainevahetuse muutustest lehmadel transpordil ja tapaeelsel pidamisel».

Teadusliku uurimistöö tulemuste tutvustamiseks on kateedri õppejõud esinenud igal aastal ettekannetega Eesti NSV-s ja vennasvabariikides korraldatud teaduslikel konverentsidel. Teaduslikke artikleid on kateedri õppejõududel trükkis ilmunud igal aastal 4—15. 1968. aastal ilmus V rahvusvahelise veisehaiguste kongressi (Opatia Jugoslaavias) materjalides E. Ridala ettekanne «Lüpsilehmade streptokokiliste mastiitide tõrje».

ÜTÜ tööst. Kateedri juures töötavad 1952. aastast ÜTÜ loomaterivishoiu- ja 1955. aastast füsioloogiaring. Ringides töötavad peamiselt I—III kursuse üliõpilased. Seni toimunud EPA üliõpilaste kahekümnel teaduslikul konverentsil on üliõpilased esinenud kateedri õppejõudude juhendamisel 106 ettekandega. Üliõpilased on esinenud ettekannetega ka vennasvabariikide ÜTÜ konverentsidel. Osa üliõpilaste töödest on premeeritud üliõpilaste teaduslike tööde konkurssidel. Üks töö on saanud NSV Liidu Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeeriumi aukirja. Prof. E. Ridala on ÜTÜ veterinaariaosakonna teaduslik juhendaja alates 1962. aastast.

Aasta-aastalt on täienenud kateedri varustatus aparatuuriga, mis võimaldab õppe- ja uurimistöid paremini teha. Dots. E. Reintam tegeleb prog-

rammõppe-meetodi katsetamisega. On koostatud kontrolltööde küsimustikke programmeeritud kontrolliks füsioloogias. Dotsendid K. Kadarik ja E. Reintam on valmistanud diafilme patoloogilisest füsioloogiast, füsioloogiast ja üldbioloogiast. Õpikutest on ilmunud «Koduloomade füsioloogia», mille kaasautoriteks on E. Reintam ja K. Kadarik. Rotaprindil on paljundatud «Laboratoorsete tööde metoodilised juhendid füsioloogias» (K. Kadarik ja E. Reintam) ning dots. J. Tedrema «Loomatervishoiu praktikum» ja «Söötade hügieeniline hindamine». 1961. ja 1972. aastal ilmunud «Loomatervishoiu käsiraamatu» III peatüki autoriks on K. Kadarik.

Praktika abistamine. Sõjajärgseil aastail on peetud loenguid ja korraldatud praktilisi töid piima ja piimasaaduste analüüsimiseks Tartu Piimakombinaadi piimavastuvõtupunktide ning või- ja juustutööstuste juhatajate kvalifikatsiooni tõstmise kursustel. Loenguid on peetud ja praktilisi töid korraldatud ka Tartu rajooni linnade piimakontrollpunktide juhatajate ettevalmistamise kursustel ja Tartu rajooni kolhooside veterinaar-sanitaridele ning on korraldatud kursusi veterinaarlaboratooriumide töötajatele söötade hügieeni hindamises. Majandite loomakasvatajatele on peetud loomatervishoiuloenguid ja korraldatud õppusi. On esinetud rajooni põllumajandusnäitustel.

Kateedril on tihe side majanditega, sest loomatervishoiualane teaduslik töö toimub EPA õppe- ja katsemajandi ning sovhooside ja teiste majandite baasil. Osa üliõpilaste praktilistest töödest loomatervishoiu ja veterinaaria alustes toimub majandites. Kateedri õppejõud esinevad raadios ja majandites loengutega loomatervishoiust ja mesilaste haigustest. Otsene ja väga oluline abi praktikale on olnud loomasöötade hügieenilisel hindamisel ja udarapõletikkude tekitajate diagnoosimisel piimaproovides.

SISE- JA NAKKUSHAIGUSTE KATEEDER

E. Nõmm

Sise- ja nakkushaiguste kateedri tegevuse algus ültib haigete loomade esmakordse vastuvõtuga 1. oktoobril (v.k.j.) 1848. aastal Tartu Veterinaariakooli kliinikutes. Õppetöö praeguse kateedri distsipliinide hulka kuuluvates ainetes — eripatoloogias ja teraapias ning epizootoloogias koos veterinaarpolitse ja kohtuliku loomaarstiteadusega — algas 22. jaanuaril 1849. aastal.

Aastail 1849—1875 õpetas eripatoloogiat ja teraapiat prof. P. Jessen, kes juhatas ka (sisehaiguste ja kirurgia) kliinikut ning käsitles hobuse- ja veiskasvatust. Pärast P. Jesseni surma töötas ühe õppeaasta vältel sisehaiguste dotsendina veterinaar-teaduse magister K. Blumberg. Viimase lahkumise järel Kaasanisse (1876) oli prof. K. Raupach kuni emeriteerumiseni (1911) kateedri juhatajaks ning käsitles eripatoloogiat, teraapiat ja epizootoloogiat. Järgmiseks sisehaiguste kateedri juhatajaks oli prof. E. Schröder, kes töötas sellel kohal kuni pensionile siirdumiseni (1928).

Alates aastast 1928 jagati eripatoloogia ja teraapia kateeder kaheks: 1) eripatoloogia, teraapia ja kliinilise diagnostika kateedriks ning 2) veisehaiguste ja sünnitusabi kateedriks. Viimase koosseisu jäeti ka hobusekas-

vatuse dotsentuur. Selline õppetöö jaotus kestis kuni sügissemestrini 1944. aastal.

Aastail 1928—1944 oli eripatoloogia, teraapia ja kliinilise diagnostika kateedri juhatajaks prof. A. Laas. Veisehaigusi õpetas prof. J. Kaarde, sünnitusabi — dots. J. Tomberg ja hobusekasvatust — dots. K. Taagepera. Aastail 1944—1949 oli hobusekasvatuse õppejõuks dots. V. Parve. Vastavalt üleliidulisele õppeplaanile moodustati nende kateedrite baasil 1944. aastal mittenakkavate sisehaiguste kateeder, mille juhatajaks oli aastail 1944—1952 ja 1956—1966 prof. J. Kaarde ning aastail 1952—1955 prof. N. Vassiljev. Alates 1. septembrist 1966. aastal on sise- ja nakkushaiguste kateedri juhatajaks prof. E. Nõmm.

1. septembrist 1962 lisandati seni käsitletud õppeainetele epizootoloogia ja veterinaarorganisatsioon, ning siis kujunes välja sise- ja nakkushaiguste kateeder. Veterinaarorganisatsiooni hakati õpetama alates 1954/55. õppeaastast.

Pärast prof. A. Laasi surma (1957) kuni 1968. aastani käsitles sisehaiguste ja kliinilise diagnostika teoreetilist kursust prof. J. Kaarde. Seejärel hakkas sisehaigusi õpetama dots. kt. H. Pärn. Alates 1970/71. õppeaastast õpetavad kliinilist diagnostikat prof. J. Kaarde ja dots. J. Simovart.

Nakkushaigusi (epizootoloogiat) koos veterinaarpolitse'i ja kohtuliku loomaarstiteadusega käsitlesid prof. Fr. Unterberger (1849—1875), prof. K. Raupach (1876—1911), prof. K. Happich (1912—1923) ja prof. F. Laja (1924—1955). Seejärel käsitlesid neid aineid dotsendid E. Nõmm ja K. Peterson, kusjuures mõnede haiguste (tuberkuloos, sigade influentsa ning viiruspneumoonia jt.) loenguid on pidanud ka väljastpoolt kutsutud eriteadlased — E. Aaver, O. Martma, V. Tilga.

Assistentidena (abiõppejõududena) sisehaiguste ja diagnostika alal on kateedris töötanud A. Sinjov, A. Rängel, J. Kaarde, A. Laas, A. Koov, V. Lehtmets, K. Pind, A. Paabo, L. Tammemägi, H. Tammemägi, V. Tilga, R. Puusepp, H. Liiva, H. Tomberg, E. Albre, J. Parre (ka vanemõpetajana), H. Pärn ja J. Simovart. Veisehaiguste ja sünnitusabi kliiniku assistentidena on töötanud A. Lepp, M. Kuura, V. Lõokene ja A. Kriisa.

Õppetöö. Käesoleval ajal õpetatakse kateedris Veterinaariateaduskonna üliõpilastele kliinilist diagnostikat, mittenakkavaid sisehaigusi, epizootoloogiat, veterinaarorganisatsiooni ja hobusekasvatust.

Kliinilise diagnostika õpetamisel on lähtutud sellest, et tänapäeva suurfarmide tingimustes ei huvita veterinaariat ainult kliiniliselt haiged loomad, vaid nende tervislikku seisundit tuleb hinnata juba söödakasutuse, kasvukiiruse, piima-, liha- ja munajõudluse jt. näitajate järgi. Loomade diagnostilisel uurimisel on vaja avastada häired nende tervislikus seisundis juba varjatud — subkliinilises staadiumis.

Tänapäeval on esmane, üks kõige olulisemaid ja vastutusrikkamaid veterinaarspetsialisti ülesandeid nakkushaiguste kiire diagnoosimine ja haigestunud loomade kohene eemaldamine tervete hulgast. Seejuures peab arvestama, et suurmajandi loomafarmides võib hilinenud diagnoos soodustada haiguse ulatuslikku levimist ning põhjustada suurt majanduslikku kahju. Üliõpilastele antakse teadmisi ja oskusi selleks, et nad oleksid võimalised anamneesi, epizootilise olukorra analüüsi ja prodroomide alusel püstitama hüpoteesi esialgse diagnoosi suhtes ning kiiresti rakendama vastavaid diagnostilisi meetodeid haiguse olemuse täpsustamiseks. Senisest

suuremat tähelepanu pööratakse haiguse kliiniliste tunnuste dünaamikale ja nende seosele patogeneesiga.

Praktilistel töödel on aluseks põllumajandusloomade dispanseerimise skeem. Laboratoorsel praktikal õpitakse põhjalikult uurima verd ja uriini, sest paljude haiguste puhul esinevad esmased muutused vere koostises ja uriini analüüsi andmeist saadakse tugipunkte mitte ainult neerude ja kuse- teede haiguste, vaid ka ainevahetushäirete ning teiste patoloogiliste protsesside diagnoosimiseks.

Mittenaakkavate sisehaiguste loengutel käsitletakse kõikide siseelundite ja närvisüsteemi, eriti aga kasvivate ainevahetushaigusi. Viimaste õpetamisel pööratakse suurt tähelepanu niisugustele haigustele, nagu ketoos, osteodüstroofiad, tetaania, hüpovitaminoosid, mineraalelementide vaegus jt. Praktilistel töödel pannakse suurt rõhku haiguste diagnoosimisele subkliinilises staadiumis ja grupiviisilise profülaktilise ravi võtete omandamisele. See on eriti vajalik seoses loomakasvatuse üleminekuiga tööstuslikule tootmisele. Samuti õpetatakse üliõpilastele ravimite manustamise tehnikat. Väljasõidud majandesse toimuvad rühmadena. Keskkel kohal on loomade dispanseerimine. Õppetöös kasutatakse kõiki Vabariikliku Veterinaarpolikliinikus ravil olevaid patsiente.

Lisaks programmilisele materjalile käsitletakse veel põrsaste hüpoglükeemiat ja hüpokaltseemilist tetaaniat, hüpofosforoosi, veiste kapsasaneemiat, hemoglobinuuriaid jt., mida esineb Eestis.

Saadud teadmistega ja kogemustega süvendamiseks ja üldistamiseks korraldatakse pärast tähtsamate haiguste loenguid ja praktikume, kontrolltöid ja ühiseid kollokviume.

Epizootologia üldosas käsitletakse loomataudide üldisi seaduspärasusi, epizootilist protsessi ja tauditõrje üldisi abinõusid. Eriepizootoloogias vaadeldakse loomade üksikuid nakkushaigusi, lähtudes epizootilisest olukorrast vabariigis (eesti osakonna üliõpilastega) või NSV Liidus üldse (vene osakonna üliõpilastega). Nakkushaiguste ratsionaalsemaks õpetamiseks ja paremaks omandamiseks on välja töötatud loomataudide epizootoloogiline klassifikatsioon. Viimase aluseks on nakatise ülekandmise mehhanism haigetelt loomadelt tervetele, käsitledes eri rühmadena mulla kaudu edasiantavaid, alimantaarseid, õhu- ja piisknakkuslikke, transmissiivseid ja ainult kontakti teel levivaid nakkushaigusi. Mitmesuguste nakkuste ja veel selgitamata ülekande mehhanismi kaudu levivaid infektsioonihäigusi käsitletakse samuti eri rühmadena. Nakkushaiguste epizootoloogilist klassifikatsiooni kasutatakse kaalutlusel, et sellele rajanevad vastavate haiguste tauditõrje abinõud.

Epizootologia laboratoorsete töödega hõlmatakse peamiselt 7. semestril üldisi profülaktilisi abinõusid, 8. semestril nakkushaiguste diagnoosimismeetodeid, 9. semestril tauditõrje abinõusid ning 10. semestril loomataudide tõrje kogemusi, eriti tööstuslikku tüüpi loomakasvatuses. Alates 1968. aastast on õppevahendiks epizootologia omandamisel «Loomade nakkushaigused» (E. Nõmm, K. Peterson, E. Aaver, O. Martma).

Veterinaarorganisatsioonis käsitletakse loomakasvatuse ja veterinaaria evolutsiooni kolme perioodina: 1) loomade ekstensiivne pidamine, mis algas loomade kodustamisest (uueal kivialjal) ja kestis 1800. aastani (kokku 7000—8000 aastat); 2) loomade laudaspidamise laiendamise, mis algas XIX sajandiga ja kestis XX sajandi teise pooleni (ümarmarguselt 150 aastat); 3) loomakasvatussaaduste tootmise intensiivistamine, mis algas meie maal NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumist.

Nende perioodide taustal õpivad üliõpilased tundma loomakasvatuse veterinaarse teenindamise struktuuri, veterinaarasutuste ja spetsialistide ülesandeid, profülaktika ja ravi teadusliku organiseerimise aluseid ning tutvuvad veterinaartöötajate ettevalmistamise, veterinaarvahenditega varustamise süsteemi, arvepidamise, aruandluse jt. küsimustega.

Põhilise õppevahendina selles aines on kasutusel raamat «Veterinaarorganisatsioon» (E. Nõmm, Tallinn, 1961).

Teaduslikku tööd on kateedris tehtud peamiselt järgmistes suundades.

1. Produktiivloomade ainevahetushaiguste ja ebakvaliteetsetest söötadest ja söötmisest tingitud teravishäirete uurimine ning vältimine. Sõltuvalt ökoloogilistest teguritest on vabariigis piirkonniti, eriti Ida-Eesti epizootoloogilises valdkonnas, mullad koobalti-, mangaani-, vase-, tsingi-, molübdeeni- ja boori-vaesed. Seepärast ja mittetäisväärtuslikust söötmisest tingituna esineb põllumajandusloomadel mitmesuguseid ainevahetushaigusi, nagu akobaltoos, osteomalaatsia, osteoporoos, osteofibroos, sünnitusjärgsed ainevahetushäired.

On välja selgitatud akobaltoosi esinemine lehmadel, on uuritud haiguse kliinilist pilti ja patoloogilisi muutusi ning tõrjet. On välja töötatud soovitud akobaltoosi profülaktikaks ja raviks ratsionaalse söötmise ning koobalti soolade kasutamise abil (J. Kaarde, 1938—1952). On uuritud komplekselt fosfori- ja kaltsiumi-ainevahetushäireid piimalehmadel ning koostatud soovitud nende tõrjeks (H. Pärn, 1965).

2. Põllumajandusloomade kasvivate haiguste esinemise seaduspärasuste väljaselgitamine ja tõrjeabinõude täiustamine. On uuritud kasvivate haiguste esinemise põhjusi (emaloomade ja vastündinute halvad söötmis- ja pidamistingimused, sünnitusosakondade puudumine veisefarmides) ning antud soovitusi puuduste kõrvaldamiseks ja veisefarmide paremaks veterinaarseks teenindamiseks.

Üksikasjaliselt on uuritud veiste pügajaraiga, sigade nakkavat atroofilist riniiti, influentsat, viiruslikku gastroenteriiti, tursetõbe, põrsaste ja vasikate kolibakterioosi, salmonelloosi, valgelihastõbe ning düspepsiat.

Hinnatavaid tulemusi on saadud pügajaraia ravimisel fenoliiniga ning ihtüooli (tolihtooni) kasutamisega naha- ja muude haiguste puhul veterinaarias (J. Kaarde ja K. Peterson, 1969).

Sigade nakkava atroofilise riniidi, influentsa, tursetõve, kasvivate kolibakterioosi, salmonelloosi ja düspepsia tõrjeabinõude kompleksi on täiustatud akvargeeniga. Viimane on oma hõbeioonidega laia toimespektriga ravivahend. Ta toimib kõrgemate loomade organismisse kui mikroelement, kasvustimulaator, aktiveerib organismi energiavarusid ja suurendab adenoosiintrifosfaasi aktiivsust (E. Nõmm, K. Peterson, 1963). Kasvivate valgelihastõve tõrjel on soovitatud abinõude kompleksi, milles seleenipreparaadid on osutunud toimekaks (J. Kaarde). Vasikate ja põrsaste düspepsia profülaktikas ja ravis on saadud tõhusaid tulemusi jodinooli kasutamisega (H. Pärn, 1969).

3. Veiste leukoosi olemuse ja epizootoloogiliste iseärasuste selgitamine ning diagnoosimismeetodite ja tõrjeabinõude täiustamine vabariigis. 1970. aastal sisustati ja rakendati tööle kateedris veiste leukoosi uurimise laboratoorium (tahvel XX, 2). Seega on loodud vajalik baas õppejõududele, teaduslikele töötajatele ja üliõpilastele veiste leukoosi kui vabariigis ühe tähtsama vete-

rinaarse probleemi tulemusrikkaks uurimiseks. On näidatud, et veiste leukoos on suhteliselt pika inkubatsioonistaadiumiga (kuni 5 aastat ja rohkem) infektsioonihäigus, mille tekitajaks on tõenäoliselt viirus. Häiguse levik vabariigis sõltub nakatatud suguloomade (pullide) liikumisest, aretatavatest veisetõugudest ja ökoloogilistest teguritest. Diagnoosimismeetodeid on täiustatud lümfisõlmede ja põrna punktaadi ning maksa biopataadi tsütoloogiliste ja elektronmikroskoopiliste uuringutega. On kindlaks tehtud lümfoleukoosi puhul esinevate patoloogilis-morfoloogiliste muutuste olemus ja ulatus. Veiste leukoosi tõrjeks on soovitatud rakendada kompleksset abinõude skeemi, mis võimaldab suhteliselt lühikese ajaga likvideerida häiguse farmis (J. Kaarde, E. Nõmm, J. Simovart).

4. Piimalehmade udarapõletikkude tõrjeabinõude täiustamine. On uuritud udarapõletikkude levikut vabariigi piimakarjades ja on tehtud kindlaks peamised häigusetekitajad (*Streptococcus agalactiae*, *Escherichia coli*, *Corynebacterium pyogenes*, stafülokokid) ning ägedalt kulgevate udarapõletikkude dünaamika sõltuvus aastaajast, lehmade vanusest, piimatoodangust jt. teguritest. Udarapõletikkude tõrjeks tehakse eelnevalt kindlaks tekitajate tundlikkus ravivahendite suhtes. Antibiootikumide manustamine kõhuaordi kaudu on tulemuslik ägedalt kulgevate udarapõletikkude ravimisel, kui udara kapillaarid on kahjustatud. Udarapõletikkude ravimisel tuleb üldiste profülaktiliste ja tauditõrje abinõude hulgas erilist tähelepanu osutada loomade pidamistingimustele, lüpsmise hügieenile ja lüpsiseadmete õigele hooldamisele. Häiguse ulatusliku leviku puhul on farmi tervendamise radikaalseks abinõuks häigete loomade likvideerimine ja tauditvaba noorkarja üleskasvatamine (J. Kaarde, V. Sepp, H. Sooman, 1965; J. Kaarde, K. Peterson, L. Valge, 1972).

5. Põllumajandusloomade päriliku resistentsuse uurimine ja selle ärakasutamine häiguste, eeskätt loomataudide tõrjel. Senistest uuringutest ilmneb, et eesti punane veisetõug on tuberkuloosile mõnevõrra resistentsem kui eesti mustakirju tõug. Eesti punast tõugu veistel esineb aga leukoosi sagedamini kui mustakirjudel veistel. Eesti peekonitõugu sead on meil sagedamini esinevate sigade nakkushäiguste (nakkav atroofiline riniit, influentsa, punataud ja tursetõbi) suhtes suurema päriliku vastupanuvõimega kui eesti suurt valget tõugu sead.

Päriliku resistentsuse seisukohalt võib loomade igas populatsioonis eristada kolme rühma. Nendest üks, kõige suurem rühm on nakkushäiguste suhtes normaalse resistentsusega (heades söötmis- ja pidamistingimustes on loomad suure loomuliku vastupanuvõimega ja vastupidi). Teise, suhteliselt väikesesse rühma kuuluvad loomad on nakkushäigustele väga vastuvõtlikud ka heades söötmis- ja pidamistingimustes. Selle rühma loomade kasutamisest suguloomadena tuleb loobuda. Kolmanda, samuti väikesearvulise rühma loomad on puhkenud loomataudi suhtes resistentsed. Nii-suguseid loomi eelistatakse aretustöös.

6. Põllumajandusloomade häiguste geograafia uurimine. Loomade infektsioonihäiguste esinemine sõltub geograafilistest ja ökoloogilistest teguritest, loomatõugude immunobioloogilistest omadustest, veterinaarhügieenilisest olukorrast, profülaktiliste ja tauditõrje abinõude rakendamisest ning zootehnilise töö tasemest. Lähtudes nakkushäiguste levikust, on välja töötatud vabariigi epizootoloogiline rajoneering. Selle järgi eristatakse 3 epizootoloogilist valdkonda ja 12 piirkonda, mis võimaldab põllumajandusloomade nakkus-, kuid ka parasitaar- ja mitte-

nakkavate haiguste tõrjet korraldada sihipärasemalt ja suuremate tulemus-
tega (E. Nõmm, 1969).

Viimase 16 aasta kestel on kateedri õppejõud ja aspirandid kaitsnud
ühe doktoriväitekirja (E. Nõmm, 1969) ja neli kandidaativäitekirja
(Ü. Pavel, 1956; H. Pärn, 1966; J. Simovart, 1969; A. Born, 1970).

Aastail 1952—1972 on ÜTÜ sise- ja nakkushaiguste ringis läbi töötatud
110 teemat, mis on tuletatud kateedri teadusliku uurimistöö suundadest.
Nende teemade kallal töötas 363 üliõpilast, kellest autasustatute hulgas
on S. Gerz, E. Sannamees, V. Sepp, J. Simovart, M. Jalakas, J. Vilsoo,
A. Hakmann jt.

Kateedri kõige silmapaistvamateks õppejõududeks viimase 30 aasta
kestel on olnud professorid J. Kaarde ja A. Laas. Neist esimene on olnud
väga produktiivne veiste ja kasvivate mitmesuguste haiguste uurijana ja
on teinud tõhusat tööd veterinaaralase kirjanduse toimetamisel. A. Laas
töötas välja kunstliku pneumotooraksi hobuste kroonilise alveolaarse kopsu-
emfüseemi raviks, hobuste õhukoti empüeemi loputusravi menetluse ning
oli «Koduloomade sisehaiguste kliinilise diagnostika» autor, mille kolmas
trükk ilmus postuumselt 1957. aastal.

Kõik kateedri õppejõud on sõjajärgsel perioodil osa võtnud ettekannete-
ga üleliidulistest konverentsidest (Moskvas, Leningradis, Kaasanis, Kiie-
vis, Poltaavas, Minskis, Jerevanis, Uljanovskis, Dušanbes, naabervabarii-
kides jm.).

Välismaal peetud rahvusvahelistest kongressidest on ettekannetega osa
võtnud J. Kaarde Viinis 1962. ja 1965. aastal ning Hannoveris 1963. aastal.

KIRURGIA JA SÜNNITUSABI KATEEDER

K. Reidla

Kuni 1940. aastani oli Tartu Ülikooli Loomaarstiteaduskonnas kirurgia
õppetool, mille koosseisus oli üks professor ja 2 assistenti. Nõukogude
võimu taaskehtestamisel hakati kirurgia õppetooli nimetama kirurgia
kateedriks, kusjuures seni õppekohana esinenud õpetatud sepa koht ja
seal käsitletud ained liideti kateedriga. 1944. aastal toodi kirurgia kateedri
juurde veel sünnitusabi õppeaine ning kateeder nimetati kirurgia ja sünni-
tusabi kateedriks. Kateedri koosseisus oli tollal üks professor, üks kraadita
dotsent ja 2 assistenti. 1947. aastast hakati kateedris õpetama uue distsi-
pliinina röntgenoloogiat ja 1964. aastast radioloogiat. 1970. aastal moo-
dustati kateedri juurde lehmade poegimisjärgsete ainevahetushäirete uuri-
misgrupp (teaduslik juhendaja dots. L. Valge).

Käesoleval ajal õpetatakse kirurgia ja sünnitusabi kateedris Veteri-
naariateaduskonna veterinaariaoskonna üliõpilastele üld- ja erikirurgiat
koos ortopeedia ja oftalmoloogiaga (õppetöö toimub 7.—10. semestrini),
operatiivkirurgiat koos topograafilise anatoomiaga (6. ja 7. semestril),
sünnitusabi koos kunstliku seemendusega (7. ja 8. semestril), röntgeno-
loogiat ja radioloogiat (6. semestril). Sünnitusabi koos kunstliku seemen-
dusega õpetatakse ka Zootehnikateaduskonna (5. ja 6. semestril) ja Kaug-
õppeteaduskonna (9. ja 10. semestril) üliõpilastele. Peale selle õpetatakse
kirurgiat, sünnitusabi koos kunstliku seemendusega, röntgenoloogiat ja
radioloogiat Kvalifikatsiooni Tõstmise Teaduskonnas.

Varematel aegadel on kirurgiat õpetanud prof. P. Jessen, prof. A. Unterberger, prof. A. Semmer, prof. V. Gutmann, prof. S. Putškovski, dots. I. Schantyr, eradots. P. Ossiptšuk, prof. K. Saral, dots. A. Rängel ja dots. J. Tomberg ning assistendid V. Mardiste, H. Tillmann ja L. Vestre. Sünnitusabi on käsitlenud prof. Fr. Unterberger, prof. A. Unterberger, prof. V. Gutmann, eradots. P. Ossiptšuk ja dots. J. Tomberg.

Sõjajärgsel perioodil on kirurgia ja sünnitusabi kateedris töötanud veel dots. J. Tomberg (1928—1957), dots. J. Velleste (1947—1961), vanemõpetaja V. Saar (1944—1954), ass. E. Koppa (1945—1949), vanemõpetaja U. Kanarik (1952—1954), dots. V. Sepp (1954—1965) ja vanemõpetaja E. Lambur (1958—1965).

Kirurgia ja sünnitusabi kateedri juhatajateks on olnud dotsendid J. Tomberg (1944—1951), J. Velleste (1951—1960) ja K. Reidla (alates 1960.).

Käesoleval ajal töötavad kateedris prof. R. Säre (alates 1934. a.) ning dotsendid K. Reidla (alates 1952. a.) ja L. Valge (aastail 1955—1957 poole koormusega ning alates 1966. a. täiskoormusega), vanemõpetaja M. Jalakas (alates 1969. a.), vanem teaduslik töötaja V. Kuusksalu (alates 1970. a.), kaks vanemlaboranti, 2 laboranti, 2 vanempreparaatorit ja üks abitööline.

Aspirantidena on kateedris töötanud ning väitekirja kaitsnud G. Lõokene ja A. Nummert (teaduslik juhendaja R. Säre).

Õppetöök on kateedril kasutada ambulatoorium, operatsiooniruum, sünnitusabiruum, kaks stationsaari haigetele, röntgeni- ja füsioteraapiakabinet, kirurgiamuseum (eriti rikkalik ortopeedia eksponaatide kogu; tahvel XXII, 2), kunstliku seemenduse laboratoorium, õppesepikoda ja kirurgialaboratoorium. Peale selle asub kateedri juures lehmade sünnitusjärgsete ainevahetushäirete uurimise laboratoorium. Mitmed neist ruumidest on uued, alles 1973. a. valminud. Kõik need ruumid, välja arvatud kirurgiamuseum ja õppesepikoda, asuvad Leningradi mnt. 84 paiknevas hoones.

Viimastel aastatel on kateedrisse muretsetud mitmeid aparate (Astrupi vere happe-leelistasakaalu analüsaator, leekfotokolorimeeter «Flaphokol», induktotermiaaparaat jt.) ja instrumente, mis võimaldavad õppe-, ravi- ja teaduslikku uurimistööd teha kaasaja tasemel.

Õppetöö toimub suures osas kateedri ruumides, aga väga sagedasti ka väljasõitude korras majandeis, Tartu Lihakombinaadis, Tartu Kunstliku Seemenduse Jaamas jm.

Kateedris õpetatavatest ainetest on Tartu Veterinaariakooli ja Tartu Veterinaariainstituudi perioodil peamiseks olnud kirurgia ja ortopeedia. Prof. P. Jessen on publitseerinud «Vajalikud kabja- ja sõrarauad ning rautuse põhireeglid» (1853) ja «*Hernia inguinalis incarcerata* ühel täkul» (1858), prof. A. Unterberger «Veterinaarkirurgias luumurdude puhul kasutatavate sidumismeetodite ajalooline ülevaade» (1862). Silmapaistvamad kirurgid sel perioodil olid prof. V. Gutmann ja prof. S. Putškovski, kelle poolt väljatöötatud operatsioonimeetodid on kasutusel ka tänapäeval. Eriti viljakas on olnud prof. V. Gutmann, kes peale kirurgiat käsitlevate tööde on avaldanud artikleid ka günekoloogiast.

Oppekirjanduse väljaandmisest tuleks sel ajal märkida V. Gutmanni poolt koostatud peatükki «Mao ja soolte kirurgilistest haigustest» (1897, 1907) Bayeri ja Fröhneri veterinaarkirurgia käsiraamatus ja «Erikirurgiat» (1900), I. Schantyr «Koduloomade erikirurgia alused» I, II ja III osa (1905, 1906 ja 1908) ja «Kabjahaigused» (1911).

Sünnitusabis oli teaduslik uurimistöö tagasihoidlikum, ilmus vaid üksikuid artikleid. Ka kodanlikul perioodil domineerisid teadusliku töö valdkonnas kirurgia ja ortopeedia.

Kirurgia valdkonnas on kodanlikust ajast märkida prof. K. Sarali katseid traumalise retikuliidi operatiivse ravi alal, täkkude püsti kastreerimise meetodi väljatöötamist ja Forsselli operatsioonimeetodi kasutamist hobuste künahaukamise puhul. Sellest perioodist on R. Särelt mitmeid uurimusi ortopeedia valdkonnas. Eestikeelsest kõrgema kooli õppekirjandusest ilmus A. Rängeli «Hobuserautamine ja kabja tervishoid» (1937).

Nõukogude võimu ajal hakkas teaduslik uurimistöö kulgema märksa intensiivsemalt. Eriti märkimisväärne ja viljakas on uurimistöö olnud viimase 10—15 aasta jooksul, mida näitab teaduslike kraadide kaitsmine: kateedri distsipliini alal on kaitsnud 5 kandidaadidissertatsiooni (K. Reidla, V. Sepp, L. Valge, G. Lõokene, A. Nummert) ja üks doktoritöö (L. Valge).

Kui varem uuriti peamiselt kirurgiat ja ortopeediat, siis nõukogude perioodil on intensiivselt uuritud sünnitusabi ja günekoloogiat, mida nõudis tegelikkus. Tublisti on sellele kaasa aidanud veiste poegimisjärgsete ainevahetushäirete uurimisgrupi asutamine kateedri juurde 3 koosseisulise kohaga.

Positiivselt on teaduslikule uurimistööle mõjunud lepingulised uurimistööd Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi või majanditega. Lepingulisi uurimistöid on kateedri õppejõud sõlminud 1964. a. alates.

Sõjajärgsel perioodil on kateedri töötajatel teadusliku töö plaanis olnud aktuaalsed, enamikul juhtudel elu enda poolt püstitatud küsimused. Olulisematest uuritud teemadest võiks nimetada naha transplantatsiooni (R. Säre, G. Lõokene), liigesehaavade ja -põletike diagnostikat ning ravi (K. Reidla), põllumajandusloomade kastreerimist (V. Saar, K. Reidla), traumalise retikuliidi operatiivset ravi (J. Velleste), keisrilõiget (V. Sepp), anesteasiat (R. Säre, K. Reidla), songade ja fimoosi operatsioone (R. Säre), koepreparaatide kasutamist (K. Reidla, R. Säre, E. Lambur), udarahaiguste ravi ja profülaktikat (V. Sepp, A. Nummert), lehmade poegimisjärgseid ainevahetushäireid (L. Valge, V. Kuuskalu), munasarjade patoloogiat (M. Jalakas) ning ravimite kasutamist kirurgias (K. Reidla, R. Säre, E. Koppa).

Käesoleval ajal on kateedris kaks uurimistöö põhisuunda: koepreparaatide kasutamine veterinaarias ja veiste poegimisjärgsed ainevahetushäired.

Kateedri töötajad on osa võtnud õpikute, õppevahendite ja käsiraamatute koostamisest kas neisse vastava eriala peatükkide kirjutamisega, autoritena või toimetajana. Eriti produktiivne on see tegevus olnud viimase kümne aasta jooksul (tahvel XXV).

Prof. R. Särelt on trükkis ilmunud «Hobuserautamine» (1941, 1949), «Koduimetajate sapipõie limaskestast reljeef, epiteel ja näärmed» (1946), «Veise sõrgade tervishoid» (1949), «Kabja- ja sõratervishoid. Hobuserautamine» (1956, 1970), «Põllumajandusloomade eri- ja operatiivkirurgia» (1962), «Hobuserautamine. Veisesõrgade tervishoid» (1969). Ta on peatükke kirjutanud «Loomatervishoiu käsiraamatule» (1946, 1961, 1972), «Seakasvataja käsiraamatule» (1960) ja «Põllumajandusloomade udarahaigustele» (1972), olles ühtlasi «Loomatervishoiu käsiraamatu» koostaja. Koos K. Reidla ja E. Lamburiga anti välja «Koepreparaadid loomakasvatuses ja veterinaarias» (1968). R. Säre on tõlkinud «Veterinaaria alused»

(koos V. Saare ja E. Nõmmega), millele koostas terminoloogilise sõnastiku. Oli EPA teaduslike tööde juubelikogumiku (1968) toimetaja.

Dots. K. Reidla on õppevahenditena avaldanud «Põllumajandusloomade kastreerimine» (1967), «Kiiritushaigus» (1969), koos J. Kaarde ja V. Sepaga õpiku «Veterinaarfüsioteraapia» (1963); kirjutatud on peatükke «Loomatervishoiu käsiraamatule» ja «Veterinaarteatmikule» (1968). Ta on tõlkinud ja kahe peatükiga täiendanud I. Považenko «Veterinaarüldkirurgiat».

Dots. L. Valgelt on trükitis ilmunud «Poegimisjärgsed haigused» (1971). Peale selle on ta kirjutanud peatükke «Loomatervishoiu käsiraamatule» (1972) ja «Põllumajandusloomade udarahaigustele» (1972).

Dots. V. Sepp on koos J. Kaarde ja H. Soomaniga «Põllumajandusloomade udarahaiguste» (1965) autor. Ta on kirjutanud peatükke «Loomatervishoiu käsiraamatule» (1961).

Dots. J. Tomberg on kirjutanud peatükke «Loomatervishoiu käsiraamatule» (1946).

Vanemõpetaja E. Lambur on avaldanud rotaprintidil õppevahendi «Põllumajandusloomade kunstlik seemendus» (1962).

Teadusliku töö tulemusi on kateedri õppejõud esitanud teaduslikel konverentsidel ja avaldanud artiklitena. Sõjajärgsel perioodil on teaduslikel konverentsidel EPA-s või teistes õppeasutustes (Leningradis, Harkovis, Kaasanis, Kaunases, Lvovis, Odessas, Jerevanis) esinenud K. Reidla 25, L. Valge 14 ja R. Säre 8 korral. Artikleid on avaldanud EPA teaduslikes kogumikes, ajakirjas «Sotsialistlik Põllumajandus» ja teiste õppeasutuste kogumikes dots. K. Reidla 59, prof. R. Säre 35, dots. L. Valge 35, dots. J. Velleste 13 ja vanemõpetaja M. Jalakas 13. Artikleid on avaldatud V ülemaailmse veisehaiguste kongressi kogumikus (K. Reidla), VI ülemaailmse veisehaiguste kongressi kogumikus (L. Valge) ja rahvusvahelise aluste-hapete tasakaalu sümposiooni materjalides Brnos (L. Valge).

Kateedris töötavad õppejõud on esinenud teaduslikel konverentsidel 51 korral, teaduslikes kogumikes on avaldatud 145 artiklit. Peale selle on kateedri õppejõud teadusliku töö tulemusi ja teaduse saavutusi tutvustanud koduvabariigi veterinaartöötajate seminaridel ja nõupidamistel, hobuse- rautajate täienduskursustel ning kolhooside ja sovhooside loomakasvatatajatele. Ka on kateedri õppejõud pidevalt abistanud konsultatsioonide ja praktilise tegevusega Vabariiklikku Veterinaarpolikliinikut, veterinaarjaoskondade ja majandite veterinaartöötajaid ning veterinaarlaboratooriume.

ÜTÜ veterinaarkirurgiaring alustas tegevust kirurgia ja sünnitusabi kateedri juures 1950. a. Algul oli ringi teaduslikuks juhendajaks dots. J. Velleste, alates 1960. a. prof. R. Säre ja 1972. a. dots. L. Valge. ÜTÜ kirurgiaringi tööd on kliinilise või eksperimentaalse iseloomuga. Paljusid töid tehakse vahetult majandis. EPA kahekümnel teaduslikul konverentsil esitatud töödest on kirurgia ja sünnitusabi kateedri kollektiiv juhendanud 111 tööd, nendest K. Reidla 30, R. Säre 25, L. Valge 16, J. Velleste 13, E. Lambur 9, M. Jalakas 6, V. Sepp 4, J. Tomberg 2 ja A. Nummert 2 tööd. Peale selle on kas iseseisvalt või kaasjuhendajana ÜTÜ töid juhendanud kateedri vanem teaduslik töötaja V. Kuusksalu, ELVTUI teaduslik töötaja G. Frorip, Vabariikliku Veterinaarpolikliiniku vanemveterinaararst O. Puusepp ja Raudna sovhoosi vanemveterinaararst R. Elisaar.

Peale EPA ÜTÜ teaduslike konverentside on üliõpilased esinenud korraldajalt Moskva Veterinaaria Akadeemia, Leningradi Veterinaariainstituudi, Läti Põllumajanduse Akadeemia, Leedu Veterinaaria Akadeemia ja Valgevene Põllumajandusinstituudi üliõpilaste teaduslikel konverentsidel.

LIHA- JA PIIMATEHNOLOOGIA JA MIKROBIOLOOGIA KATEEDER

A. Kiis, K. Peterson ja E. Peebsen

Liha-piimatehnoloogia ja mikrobioloogia kateeder moodustati 1967. a. mikrobioloogia kateedri baasil. Peale kateedrijuhataja dots. A. Kiisi kuulub praegu kateedri koosseisu 6 õppejõudu — prof. K. Peterson, dotsendid E. Peebsen, G. Alles ja H. Eller ning assistendid tehnikakandidaat A. Rei ja A. Kirikall.

Liha-piimatehnoloogia ja mikrobioloogia kateeder õpetab eriaineid liha- ja piimatehnoloogia osakonna üliõpilastele: piima ja piimasaaduste tehnoloogiat, liha- ja lihasaaduste tehnoloogiat, liha- ja piimatööstuse seadmeid, toiduainete tööstuse tööprotsesse ja aparate, piima- ja piimasaaduste mikrostruktuuri, liha- ja piimasaaduste mikrobioloogiat, külmutustehnikat ning ohutustehnikat. Peale selle käsitlevad kateedri õppejõud Veterinaaria-teaduskonna veterinaariaosakonna üliõpilastele mikrobioloogiat, veterinaarsanitaarset ekspertiisi, karusloomade haigusi, viroloogiat ja lindude nakkushaigusi ning Zootehnikateaduskonna üliõpilastele mikrobioloogiat ja liha- ja tapasaaduste tundmist. Uhe õppejõu keskmine õppekoormus kateedris on 850—980 tunni piirides.

Kateedri õppejõud on koostanud kõikides õpetatavates ainetes vajalikud meetodilised juhendid ja kirjutanud mitmeid õppevahendeid. Viimastel aastatel avaldatud mahukamatest õppevahenditest tuleb esile tõsta järgmisi: 1) G. Alles, J. Klaar, E. Peebsen, H. Sooman «Veterinaarsanitaarne mikrobioloogia» (1962), 2) E. Peebsen «Veterinaarsanitaarne ekspertiis» (1970), 3) H. Eller, J. Klaar, A. Kiis jt. «Piimanduse käsiraamat» (1971).

Nimetatud kateeder on kompleksne, ühendades kolme eri profiili: liha-piimasaaduste tehnoloogiat, mikrobioloogiat ja veterinaarsanitaarset ekspertiisi.

Mikrobioloogia. Veterinaariakooli ja ka Veterinaariainstituudi algusaastail tegelesid paljud õppejõud epizootoloogia ja bakterioloogiaga. Alates 1900. a. õpetas prof. K. Happich bakterioloogiat eraldi epizootoloogiast. Pärast K. Happichi surma (1923) pidas loenguid veterinaarmikrobioloogias TÜ Arstiteaduskonna prof. K. Schlossmann (1923—1926). Aastail 1920—1925 korraldas õppetööd eribakterioloogia ja seroloogia alal dotsendi kt. loomaarst G. Heinrich.

Aastail 1926—1953 käsitles veterinaarmikrobioloogiat prof. F. Laja, seejärel aastail 1953—1956 Veterinaariateaduskonna üliõpilastele vanemõpetaja G. Alles ja aastail 1956—1958 vanemõpetaja Ü. Pavel.

Alates 1958. aastast kuni käesoleva ajani on veterinaarmikrobioloogiat käsitlenud prof. K. Peterson, välja arvatud doktorantuuris viibimise aeg (1963—1965), millal mikrobioloogia kursust luges ja laboratoorseid töid juhendas dots. J. Parre.

Zootehnika- ja Veterinaariateaduskonna piimatehnoloogiaosakonna üliõpilastele õpetab mikrobioloogiat dots. G. Alles, lihasaaduste mikrobioloogiat ja viroloogiat prof. K. Peterson.

Assistentideks on mikrobioloogia alal olnud A. Oolo (1940—1941), A. Kark ja ajutise abijõuna R. Dietz (1941—1944), H. Anilane (1944—1948), V. Tilga (1946—1947 ja 1948—1951), K. Peterson (1950—1957), G. Alles (1952—1953) ning H. Lentsius (1958—1960).

Käesoleval ajal õpetatakse mikrobioloogiat Veterinaaria- ja Zootehnikateaduskonna üliõpilastele.

Mikrobioloogia kursus koosneb üld- ja erimikrobioloogiast. Üldosas käsitletakse mikroobide morfoloogiat, füsioloogiat, nende esinemist looduses ning mikroobide tähtsust ainete ringluses ja infektsiooniprotsessis. Erimikrobioloogia õpetamisel pannakse suuremat rõhku meil sagedamini esinevate nakkushaiguste tekitajatele ja nende poolt tekitatavate haiguste diagnoosimisele.

Liha- ja piimasaaduste mikrobioloogias uuritakse mikrobioloogilisi protsesse liha- ja piimaproduktides ning selgitatakse nende produktide riknemise vältimist.

Mikrobioloogilisteks teemadeks on olnud 1940.—1950. aasta vahemikus marutaudi ja veiste tuberkuloosi diagnoosimise uurimine. On selgitatud sigade punataudivastast vaktsineerimist, söötmise mõju sigade punataudi haigestumisel, sigade punataudi tekitaja peamisi edasikandjaid ja levitajaid Eesti NSV-s. Sel perioodil kaitses V. Tilga (1949) kandidaadidissertatsiooni teemal «Marutaudi diagnoosimisel enam kasutatavate Negri kehakeste värvimismenetluste võrdlev uurimine».

Aastail 1951—1960 uuriti vasikate tuberkuloosi, *Escherichia coli* tüvede patogeensust, nitraatide ja nitritite mõju *Escherichia coli* gaasimoodustamise aktiivsusele, seedetrakti mikrofloorat, penitsilliini kasutamist seakasvatuses, *Salmonella pullorum*'i tüvede biokeemilisi ja aglutineerivaid omadusi ning suu- ja sõrataudi levikut Eesti NSV-s. Sel perioodil (1957) kaitses K. Peterson kandidaadidissertatsiooni teemal «Suu- ja sõrataudi komplikatsioonidest ja selle taudi mõjust lehmade piimatoodangule Eesti NSV-s».

Aastail 1961—1970 olid põhilisteks uurimistöö teemadeks veiste lahtise kopsutuberkuloosi diagnoosimine, verepildi muutused veistel seoses tuberkuliinireaktsiooniga, pulloroosihaigetelt kanadelt ja tibudelt isoleeritud *Salm. gallinarum-pullorum*'i tüvede antigeenne struktuur, kanade salmonelloosi profülaktika, γ -globuliini kasutamine tibude salmonelloosi tõrjeks ja raviks, veiste püogajaraia ravikatsed põlvkivifenoolidega, B₁₂-vitamiini sisaldus loomse päritoluga söötades, ning soolekepikese liigisisene muutlikkus, eriti aga põrsaste seedetraktist eraldatud soolekepikese muutlikkus. 1968. aastal kaitses K. Peterson doktoridissertatsiooni teemal «Tibude resistentsuse tõstmisest salmonelloosi (pulloroosi-tüüfuse) suhtes varases ontogeneesi staadiumis».

Alates 1971. a. on mikrobioloogilistest küsimustest uuritud peamiselt kanade salmonelloosi tõrjet ja piimaproduktide mikrofloorat.

Veterinaarsanitaarne ekspertiis. Liha järelevaatuse eeskirjade rakendamine ja selleks tööks veterinaararstide ettevalmistamine algas Eestis juba möödunud sajandil.

Nõukogude korra taaskehtestamisega Eestis 1940. aastal tuli TRÜ Looma- ja loomakasvatusteaduskonnas endist lihahügieenikava oluliselt laiendada ja üle minna NSV Liidus kehtivale veterinaarsanitaarse ekspertiisi programmile. Seoses sellega hakkas dots. E. Peebsen 1945. aastal selle õppeaine käsitlemise uut meetodikat välja töötama. Veterinaarsanitaarse ekspertiisi loengute ja laboratoorsete tööde kavasse võeti uusi teemasid liha ja lihasaaduste tootmise, töötlemise, säilitamise, transportimise ning turustamise alal. Alates 1969. aastast täiendati õppetöö programmi taimsete toiduainete veterinaarse järelevaatuse distsipliiniga. Taimseid toiduaineid kontrollitakse kolhoositurgudel.

Veterinaarsanitaarse ekspertiisi alal on teaduslik töö kateedris 1945.—1972. aastani kulgenud järgmistes suundades.

1. Olulisemate infektsiooni- ja invasioonihaiguste leviku ökoloogilisi iseärasusi Eesti tingimustes.

a) On selgitatud siberi katku esinemist ja leviku iseloomu Eesti NSV territooriumil, kusjuures on leitud, et selle infektsioonihaiiguse kollete püsimine sõltub mulla reaktsioonist. See seisukoht (E. Peebsen, 1957) on esmakordseks tähelepanekuks kirjanduses ja on leidnud kinnitust Nõukogude Liidu teistes vabariikides.

b) Trihhinelloosi uurimistel avastati 1966. aastal esmakordselt, et seda esineb ka Eesti NSV territooriumil elunevatel ulukitel. Tehti kindlaks invasiooni intensiivsus ja ekstensiivsus vabariigi tingimustes ning trihhinelloosse invasiooni iseärasus ulukitel (E. Peebsen).

2. Tapaloomade transpordivõime ja teiste tapaeelsete tegurite mõju selgitamine liha kvaliteedile.

Tööga alustati 1956. aastal. Hilisemad tööd (1970) on E. Peebsen teostanud koos liha-piimatehnoloogia harulaboratooriumi vanema teadusliku töötaja A. Kolgiga. Mainitud töö on võetud aluseks Eesti NSV Liha- ja Piimatööstuse Ministeriumis tapaloomade baaside reorganiseerimisel ja tapaloomade vastuvõtmise korraldamisel vabariigi lihatöötlemisettevõtetes.

3. Liha ja lihasaaduste mikrobioloogilised uurimised. Selle teema valdkonda kuuluvad järgmised tööd:

a) hallitusente arenemise iseloom lihal ja nende resistentsus liha soolamisel tarvitavate keemiliste vahendite suhtes (E. Peebseni kandidaadi väitekirj, 1947);

b) eri mikroobiliikide mõjust liha riknemisprotsessile (E. Peebsen, 1968).

4. Karusloomade haigused ja karusloomafarmide organiseerimine Eesti NSV-s. Tehtud uurimistööd aitasid tõhusalt kaasa karusloomakasvatuse arendamisele majandites.

Liha-piimasaaduste tehnoloogia osakond. Osakond valmistab ette insener-tehnolooge vabariigi liha- ja piimatööstustele. Eriaineid käsitlevad kateedri õppejõud ja mõningal määral tööstuse spetsialistid.

Dots. A. Kiis töötab õppejõuna alates 1955. aastast. Kandidaadidissertatsiooni teemal «Piimakonservide steriliseerimisprotsessi intensiivistamine» kaitses A. Kiis 1965. aastal. Ta õpetab tehnoloogiaosakonna üliõpilastele toiduainetetööstuse tööprotsesse ja aparate ning piimakonservide tehnoloogiat; osakonna algaastail õpetas ta ka täispiimasaaduste tehnoloogiat.

Dots. H. Eller töötab õppejõuna alates 1966. aastast. Kandidaadidissertatsiooni teemal «Piimarasva keemilise koostise sesoonsed muutused ja nende mõju või omadustele Eesti NSV tingimustes» kaitses H. Eller 1965. aastal. Ta õpetab või ja täispiimasaaduste tehnoloogiat ning piima ja piimasaaduste mikrostruktuuri.

Assistendid A. Kirikall (1969) ja M. Rei (1970) on noored õppejõud. A. Kirikall käsitleb lihatööstuse tehnoloogilisi seadmeid, külmutusseadmeid ja -masinaid ja ohutustehnikat ning M. Rei — liha ja lihasaaduste tehnoloogiat. M. Rei kaitses kandidaadidissertatsiooni teemal «Bakterkultuuride *L. plantarum* ja *Str. diacetylactis* kasutamise võimaluste uurimine loorsuitsuvorstide valmistamiseks» 1970. aastal.

Juustude tehnoloogiat käsitleb dots. J. Klaar (Zootehnikateaduskonnast). Õppetöös rakendatakse ka piima- ja lihakombinaatide peaspetsialiste ning harulaboratooriumi teaduslikke töötajaid. Nii õpetab vanem teaduslik töötaja A. Mandel piimatööstuste tehnoloogilisi seadmeid. Pärnu Piimatoodete Kombinaadi peatehnoloog L. Andersson liha- ja piimatööstuste planeerimist ja organiseerimist jne.

Kateeder on täiendanud tehnoloogiaosakonna õppeplani kahe uue eriainega: tööstuslik raamatupidamine ja tööseadusandluse alused. Õppetöös kasutatakse ulatuslikult õppefilme.

Kateedri õppejõud juhendavad ka menetluspraktilik II, III, IV ja V kursusel ning kursuse- ja diplomiprojekte.

Aastast aastasse on suurendatud teaduslik-uurimusliku kallakuga diplomitööde osatähtsust. Käesoleval ajal moodustavad nad kolmandiku lõpetajate tööd. Üliõpilaste diplomitöodes käsitletakse probleeme, mis on seotud kateedri ja harulaboratooriumi uurimistemaatikaga. Diplomandid on uurinud mitmesuguseid probleeme, nagu «Piimhappe ja aroomiainete moodustumise dünaamika petis», «Bakterkultuuride valik ja kasutamine toorsuitsuvorstide tootmisel», «Lahjajuustu tehnoloogia täiustamine» jne.

Igal aastal on Eesti NSV Liha- ja Piimatööstuse Ministeerium premeerinud nelja paremat üliõpilaste diplomitööd.

1969. aastal alustas kateedri juures tegevust liha- ja piimatoodete tehnoloogia teadusliku uurimise harulaboratoorium, mille tööst võtavad aktiivselt osa nii kateedri õppejõud kui ka mitmed üliõpilased. Laboratooriumi teaduslikuks juhendajaks on dots. A. Kiis. Käesoleval ajal töötab harulaboratooriumis (peale õppejõudude) viis vanemat teaduslikku töötajat: E. Suija, A. Kolk, E. Kolk, A. Mandel ja P. Elias, peale selle vaneminsenerid ja abipersonal, kokku kakskümmend põhikohaga töötajat.

Kateedri ja harulaboratooriumi uurimistöö olulisemaks põhisuunaks on liha- ja piimasaaduste kvaliteedi parandamine ja tehnoloogiliste protsesside täiustamine. Suhteliselt lühikese ajaga on mainitud kollektiiv saavutanud märkimisväärset edu teaduslikus töös ja saadud tulemuste juurutamisel praktikasse. On välja töötatud, katsetatud ja juurutatud või sulatuse tehnoloogiline vooluliin (H. Eller jt.). Uurimistöö tulemuste põhjal on oluliselt täiustatud hapukoorevõi tootmise tehnoloogiat ning välja töötatud uus tehnoloogiline instruksioon hapukoorevõi tootmiseks juuretise võiterasse sissepressimise meetodil (H. Eller, A. Mandel). On täiustatud hollandi juustu tehnoloogiat ja välja töötatud albumiinkohupiima tehnoloogia (J. Klaar, P. Elias). Samuti on välja töötatud mõnede suitsuvorstide ja suitsutussaaduste kiirendatud tehnoloogia ning kehtestatud ajutine tehnoloogiline instruksioon toorsuitsuvorstide valmistamiseks (M. Rei ja E. Suija koostöös Eesti NSV Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumi konstrueerimise ja tehnoloogia bürooga).

Mitmeaastaste uurimiste põhjal on välja töötatud konservide kiirendatud steriliseerimise viis ja on kindlaks tehtud temperatuurirežiimi mõju lõssipulbri kvaliteedile (A. Kiis). On selgitatud mõnede liha kvaliteedinäitajate mõju lihatoodete kvaliteedile ja väljatulekule (A. Kolk, E. Kolk). On täiustatud veiste tapaeelse uimastamise seadet (A. Kolk) ning uuritud šarolee ja eesti punast tõugu veiste ristandite lihajõudlust ja liha kvaliteeti (E. Kolk ja M. Vihur). Peale selle on harulaboratooriumis uuritud ja lahendatud veel mitmeid teisi tootmise seisukohalt aktuaalseid probleeme.

Tehnoloogia alal on käesoleval ajal uurimistöö põhisuunaks sobivate bakterkultuuride valik ja kasutamine või, juustu ja lihasaaduste valmistamisel. Uuritakse ja täiustatakse toidualbumiini ja piimasuhkru tootmise tehnoloogiat ning liha ja lihasaaduste soolamist, suitsutamist ja kulinaarset töötlemist.

Kateedri ja harulaboratooriumi töötajate poolt on kokku trükitud avaldatud ligi 300 teaduslikku artiklit ja saadud kolm autoritunnistust (G. Alles,

H. Eller ja J. Klaar) ning hõbemedal (K. Peterson) Nõukogude Liidu rahvamajanduse saavutuste näitusest osavõtmise eest 1966.—1968. aastal.

Katedri juures töötab aktiivselt ÜTÜ liha-piimatehnoloogia ning mikrobioloogia ring. Peale selle võtavad üliõpilased osa teaduslikust uurimistööst harulaboratooriumis. Viimasel kolmel aastal on ÜTÜ konkurssidel auhinnatud ja premeeritud seitset tööd. Üldse on 1952. aastast kuni käesoleva ajani ÜTÜ konverentsidel ette kantud 212 tööd, mille teostamisest võtsid osa 472 üliõpilast.

Katedri ja harulaboratooriumi töötajad on pidevalt olnud lektoriteks rahvusvahelistel piimandusseminaridel, mis on toimunud Tallinnas kaheaastaste vaheaegadega ning vabariiklikel liha- ja piimatööstuse peaspetsialistide seminaridel ja nõupidamistel.

ИЗ ИСТОРИИ ВЫСШЕГО ВЕТЕРИНАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В Г. ТАРТУ (1848—1973)

Ю. Т. Техвер

Резюме

Тартуское высшее ветеринарное учебное заведение в течение своей 125-летней истории первоначально существовало 25 лет в виде ветеринарной школы (1848—1873), 45 лет в виде ветеринарного института (1873—1918) и, начиная с 1919 года, в виде ветеринарного факультета — сперва в составе Тартуского университета, а с 1951 года — в составе Эстонской сельскохозяйственной академии. В течение всего этого времени ветеринарное учебное заведение выпускало ветеринарных врачей (в институтский период — параллельно и ветеринарных фельдшеров) и присваивало по защите диссертаций ученые степени: в период школы и института — степень магистра ветеринарных наук, в буржуазный период — степень доктора ветеринарных наук и в период советской власти — ученую степень кандидата ветеринарных наук. Продолжительность обучения до 1926 года была четыре года, позднее — пять лет (или десять семестров), а в настоящее время — четыре года десять месяцев. После установления советской власти в Эстонии учебная работа стала проходить в основном на эстонском языке, но некоторые предметы в течение короткого времени читались и на русском языке.

При выборе местонахождения новой школы решающую роль сыграли высокий научный уровень Тартуского университета и предполагаемая помощь, которую могли оказать школе его преподаватели при обучении пропедевтических предметов, а также развитое животноводство Прибалтики. В соответствующей правительственной программе предусматривалось, что Тартуская школа должна стать местом, где не только готовят будущих ветеринарных врачей, но и где можно повышать квалификацию молодых ученых, готовящихся к педагогической работе в других ветеринарных школах.

Такие надежды государственных властей Тартуская школа действительно смогла реализовать: ее выпускники стали прекрасными специалистами в своей области как в армии, так и на гражданской службе, и многие из них стали преподавателями ветеринарных дисциплин в высших школах. Полезными и тесными стали и взаимоотношения Тартуской ветеринарной школы и местного университета: профессора университета вели в школе общие предметы (зоологию, сравнительную анатомию, медицинскую химию, физиологию и др.), а профессора ветеринарной школы — соответственно ветеринарные предметы для студентов, изучавших агрономию, и ветеринарно-полицейские предметы для студентов медицинского факультета. Профессора медицинского факультета часто использовали клинику ветеринарной школы для проведения научных опытов на животных.

Школа начала свою деятельность под руководством воспитанника Копенгагенской ветеринарной школы проф. Петера Бойе Иессена. Кроме него специальные дисциплины вели еще два, а позднее — три профессора

(Фридрих Брауэль, Фридрих Унтербергер и Александр Унтербергер), один доцент (магистр фармацевтических наук Юлиус Клевер) и один прозектор. Вспомогательные дисциплины вели преподаватели университета, а языкам обучали учителя средних школ. Школу закончило 139 человек и получило в ней степень магистра 12 человек (рис. 4).

Несмотря на громадную учебную нагрузку, в это же время начало складываться и научно-исследовательская деятельность профессоров: за 25 лет ими было опубликовано 334 работы. Основной темой была чума крупного рогатого скота, по которой проф. П. Б. Иессен опубликовал 47 и проф. Фр. Унтербергер — 25 работ. Профессор Брауэль приобрел всемирную известность как первооткрыватель возбудителя сибирской язвы. После реорганизации ветеринарной школы в институт количество преподавателей увеличилось вначале лишь на одного доцента и только в конце прошлого века число профессоров возросло до шести, а число доцентов до пяти. Рост числа преподавательских кадров продолжался еще и в начале настоящего века. При переходе обучения на русский язык значительно увеличивалось количество студентов (число иммагрикулированных ежегодно в среднем составляло 50). За весь институтский период всего поступило 3317 человек, а закончило его 1695. За этот же период степень магистра была присуждена 79 ветеринарным врачам. Преподаватели института опубликовали всего 329 работ (в основном на русском языке), причем в последнее десятилетие существования института местом публикации был преимущественно «Журнал научной и практической ветеринарной медицины, издаваемый Юрьевским ветеринарным институтом» (рис. 7). Наряду с научно-исследовательскими работами было опубликовано около десятка учебных пособий (по частной хирургии, бактериологии, фармакологии, фармации и в области молочного дела). В научно-исследовательском плане наиболее выдающимися оказались профессора Евгений Земмер (опубликовал всего 173 работы, был почетным членом многих отечественных и зарубежных ветеринарных обществ) и Александр Розенберг (известный остеолог, владелец богатой остеологической и одонтологической коллекцией), Вольдемар Гутман (выдающийся хирург и основоположник использования туберкулина для диагностики туберкулеза крупного рогатого скота) и Карл Гаппих (выдающийся специалист по молочному делу, гигиене молока и в качестве бактериолога). Табл. XV.

Самым знаменитым воспитанником Тартуского ветеринарного института был К. И. Скрябин, избранный в 1932 году почетным доктором Тартуского университета. К. И. Скрябин был избран доцентом Тартуского ветеринарного института в 1917 году, но отказался от этого места, поскольку скоро после этого получил место экстраординарного профессора в Новочеркасском ветеринарном институте (рис. 11). Многие другие выпускники Тартуского ветеринарного института сделали впоследствии известными преподавателями ветеринарных институтов дореволюционной России и Советского Союза.

В течение восьми первых лет своего существования ветеринарная школа располагалась в здании, находящемся рядом с главным корпусом Тартуского университета, по улице Юликооли 16 (рис. 1; табл. I, фото 1), но в 1856 году школа, за счет сэкономленных со своего бюджета сумм (25 000 руб.), купила себе участок на ул. Вене (рис. 5), где факультет помещается по настоящее время. Путем дальнейших приобретений площадь школы значительно увеличилась, достигая Петербургской (ныне Ленинградской) и Таллинской (ныне Стадиони) улиц. Находящиеся на

участке здания были приспособлены для учебной работы, но в то же время были построены и новые здания (Theatrum zootomicum, кузница, баня для больных животных, клиника инфекционных болезней со стационаром и др.). Строительство зданий продолжалось и в более поздние годы соответственно потребностям все углубляющейся и постепенно специализирующейся учебной работе. Но в основном в течение длительного времени (свыше 100 лет) корпуса, воздвигнутые на участке ветеринарного факультета, в архитектурном отношении являли собой весьма неоднородную, негармоничную картину (рис. 6; табл. I, фото 2). Но и из этих корпусов и зданий свыше половины сгорело в первые дни II мировой войны (табл. X), вследствие чего в послевоенные годы (вплоть до настоящего времени) факультету приходится работать в очень тесных условиях, которые только незначительно улучшены некоторыми над- и пристройками (табл. XI и XII). В будущем планируется выстроить ветеринарный факультет в комплексе зданий ЭСХА возле шоссе Таллин—Тарту, что будет реализовано вероятно в течение ближайших десяти лет.

В буржуазное время, начиная с осеннего семестра 1919 г. Тартуское ветеринарное учебное заведение продолжало свою работу в качестве ветеринарного факультета Тартуского университета. С этого времени факультет готовил кадры в основном только для своей республики, причем в отношении учебной литературы, профессиональных связей преподавателей, а также идеологии преобладала ориентация на образцы западноевропейских и скандинавских стран. Связь с ветеринарной наукой Советского Союза в этот период осуществлялась только через посредство научной литературы.

Ветеринарный факультет Тартуского университета начал свою работу в очень тяжелых условиях: выбыли из состава все преподаватели русской национальности; в последние годы I мировой войны в порядке эвакуации была вывезена наиболее ценная аппаратура и оборудование лабораторий, полностью была вывезена библиотека. На месте остались лишь местные преподаватели, из которых двое (проф. Л. Кундзин и Э. Паукль) вскоре перешли в только-что открытый Рижский университет. Факультет потерял доцента Кальнинга, умершего в 1920 году, проф. Вальдмана, умершего в 1922 г., и проф. К. Гаппиха, умершего в 1923 г. Оставшиеся вакантными места были заполнены местными специалистами (проф. Сараль и доценты Айнсон и Рянгель). Подготовка молодых преподавателей проводилась частично через их усовершенствование в ветеринарных школах Австрии, Германии, Голландии, Швеции и Швейцарии, частично на соответствующих кафедрах ветеринарного и медицинского факультетов местного университета. Из-за границы (из Мюнхена) в 1922 году был приглашен профессор М. Хобмайер на кафедру патологической анатомии и в 1923 г. из Швейцарии профессор Г. Рихтер на кафедру нормальной анатомии.

Одновременно с комплектованием преподавательского состава проводилось и оснащение факультета учебным и научно-исследовательским оборудованием.

В течение всего буржуазного периода на ветеринарный факультет поступило 561 человек и закончило его 226 человек. Докторских диссертаций было защищено 9. Основная тематика научных работ была связана с диагностикой и борьбой с туберкулезом и бруцеллезом, а также и другими инфекционными заболеваниями (бешенством, злокачественной катаральной горячкой, маститами и др.). Исследования прикладного характера в основном публиковались в журнале «Эстонское ветеринарное

обозрение» (рис. 14), а труды теоретического характера (77 работ) преимущественно в зарубежных журналах. Всего преподавателями факультета было опубликовано 436 статей, из них 259 научно-исследовательских и 177 научно-популярных. Значительная работа была проделана по созданию ветеринарной терминологии на эстонском языке (рис. 13), и было положено начало изданию учебной литературы на эстонском языке.

Начиная с осеннего семестра 1940 года учебная работа на ветеринарном факультете Тартуского государственного университета была реорганизована по учебным планам ветеринарных институтов Советского Союза, причем в качестве новых дисциплин были введены общественно-политические предметы. Но по-настоящему советский характер учебная, воспитательная и научная работа приняла уже после трехлетней немецко-фашистской оккупации, в течение которой факультет потерял более половины своих учебных корпусов, множество учебных пособий и оборудования. В этот же период факультет потерял много студентов из-за принудительной мобилизации в немецкую армию и несколько преподавателей покинуло факультет. Поэтому в осенний семестр 1944 года факультет возобновил свою деятельность в весьма тяжелых условиях. На вакантные места поступили доценты Э. Пибсен, В. Парве и фармаколог А. Локк (последний из Ленинградского ветеринарного института). На места ассистентов приглашали вначале студентов старших курсов. Число студентов стало постепенно увеличиваться за счет вновь поступающих, среди которых немалый процент принадлежал девушкам. Дополнительно к лекциями и практическим и лабораторным занятиям в учебную работу были включены консультации, домашние задания, учебная, производственная и рабочая практика. Регулярно проводились политинформации по актуальным внутреннеполитическим и внешнеполитическим вопросам. Начиная с 1948 года были организованы студенческие научные кружки и проводились студенческие научные конференции под руководством преподавателей. В ходе повторных изменений учебных планов существенно было сокращено время обучения пропедевтических предметов в пользу клинических. Некоторая реорганизация была проведена и в количественном и качественном составе кафедр, в результате чего вместо 8 кафедр на ветеринарном факультете осталось только 6, причем кафедра органической и биологической химии в 1958 году была переведена в состав только что созданного зоотехнического факультета. В 1960 году при ветеринарном факультете было открыто отделение мясной и молочной технологии.

Начиная с 1951 года ветеринарный факультет работает в составе основанной в этом же году Эстонской сельскохозяйственной академии — факт значительно способствовавший и способствующий укреплению экономической базы данного факультета.

В 1959 году предприятия, колхозы и совхозы получили право направлять лучших из числа молодежи в высшие учебные заведения, выплачивая им стипендию выше обычной на 15%. В результате этого шага на ветеринарном отделении в настоящее время учится 40, а на отделении технологии мясо-молочных продуктов — 13 стипендиатов предприятий и хозяйств, которые после окончания срока обучения вернутся на работу в направившие их хозяйства и предприятия.

Всего за послевоенные годы на ветеринарный факультет поступило 1483 студента, из них закончило обучение с дипломом ветеринарного врача 929 человек. Среди последних мужчин 533, женщин — 396. По специальности технологии мясопродуктов (с 1960 года) поступивших было

139 и закончивших — 65 человек, по специальности же технологии молочных продуктов — соответственно 266 и 170 человек.

На 1 января 1973 года факультет насчитывает 354 студента. Из них 240 учатся на ветеринарном отделении и 114 — на отделении технологии мясо-молочных продуктов.

На ветеринарном факультете ЭСХА в настоящее время 6 кафедр: 1) кафедра анатомии и гистологии (зав. проф. Ю. Техвер); 2) кафедра патологической анатомии и паразитологии (зав. проф. В. Ридала); 3) кафедра зоогигиены и физиологии (зав. проф. Э. Ридала); 4) кафедра внутренних и инфекционных заболеваний (зав. проф. Э. Нымм); 5) кафедра хирургии и акушерства (зав. доц. К. Рейдла) и 6) кафедра мясо-молочной технологии и микробиологии (зав. доц. А. Кийс).

Из 25,5 штатных преподавательских места на перечисленных кафедрах заполнены 8 профессорами, 15 доцентами, 2 старшими преподавателями и 1 ассистентом (табл. XX). Степень доктора наук имеется у 8 и степень кандидата наук — у 16 преподавателей; без степени — 2 преподавателя. За советский период на факультете 6 человек защитило докторские и 32 — кандидатские диссертации (из числа работающих на факультете). В отношении составления докторских диссертаций существенную помощь оказали введенные с 1962 года штатные места научных сотрудников. До настоящего времени данные места были использованы для подготовки докторских диссертаций пятью преподавателями. Из них пока защитили диссертации К. Петерсон, Э. Юриссон и Л. Валге. Параллельно с выполнением своей учебной работы подготовил и защитил докторскую диссертацию проф. Э. Нымм.

Шесть аспирантов факультета получили подготовку в других учебных заведениях Советского Союза. С 1962 года в Эстонской сельскохозяйственной академии существует аспирантура на общественных началах. Под руководством преподавателей ветеринарного факультета в качестве общественных аспирантов работают 7 нештатных сотрудников.

Центральное место в повышении идейно-теоретического уровня и в овладении методикой научно-исследовательской работы занимает оживленное общение с работниками учебных и научно-исследовательских учреждений братских республик. Тематика научной работы преподавателей тесно связана с потребностями практики, имеющими первостепенное значение в животноводстве и мясо-молочной промышленности республики. Много внимания уделяется преподавателями созданию оригинальных учебных пособий на эстонском, а частично и на русском языках (табл. XXVII и XXVIII).

Детальные данные об опубликованных научно-исследовательских работах преподавателей ЭСХА за 1940—1972 гг. приводятся в отдельном библиографическом списке, который будет издан на ротапринте ЭСХА в текущем году.

Продуктивно протекает и научная работа студентов: ежегодно на конференциях СНО докладываются результаты примерно 30—40 исследований.

Учебной базой для студентов является организованная в 1963 году Республиканская ветеринарная поликлиника с отделениями хирургии, акушерства и внутренних болезней и для мелких животных. Это же учреждение является местом, где преподаватели и ветеринарный персонал клиники могут испытывать новейшие приемы лечения для дальнейшего использования их в практике.

Большинство воспитанников факультета хорошо справляется со своим

задачами и многие из них награждены орденами и медалями. Одиннадцать выпускникам факультета присвоено звание заслуженного ветеринарного врача республики.

К сожалению, число выпускаемых ветеринарных врачей не может еще покрывать потребности сельского хозяйства нашей республики. Для того, чтобы нормализовать чрезмерную рабочую нагрузку существующих ветеринарных врачей, уже в настоящее время было бы необходимо включить в работу дополнительно около 200 ветеринарных врачей.

При факультете ежегодно проводятся курсы усовершенствования ветеринарных врачей.

В развитии ветеринарного факультета руководящая роль принадлежит партийной организации, которая была создана в 1949 году в качестве партийной группы. К началу 1972/73 учебного года в партийной организации факультета состояло на учете 37 членов КПСС и 2 кандидата в члены КПСС. Постоянное пополнение рядов партии давала комсомольская организация факультета. Работой первичной партийной организации руководили ее секретари т. т. Э. Нымм, Э. Юриссон, К. Рейдла, Ю. Тедрема, Ю. Парре, К. Петерсон, Э. Рейнтам и Л. Валге.

Список текстовых иллюстраций

Рис. 1. Главное здание Тартуской ветеринарной школы в 1854 году, находящееся рядом с главным зданием Императорского Тартуского университета. В помещениях этого т. н. «Академической муссы» и в помещениях, находящихся в его дворе, Ветеринарная школа работала первые восемь лет (1848—1856) своего существования.

Рис. 2. Квитанция о приеме первого пациента Тартуской ветеринарной клиникой 1 октября 1848 года.

Рис. 3. Научно-исследовательская работа профессора Тартуской ветеринарной школы доктора философии Фридриха Брауэля («Рост стенки копыт»), посвященная Императорскому Тартускому университету в честь 50-летнего юбилея последнего.

Рис. 4. Первая диссертационная работа, представленная Тартуской ветеринарной школе для присвоения степени магистра ветеринарных наук.

Рис. 5. План территории Тартуской ветеринарной школы от 1860 года.

Рис. 6. Здания Тартуского ветеринарного института (и факультета). Рисунок изготовлен на основе аэрофото от 1931 года.

Рис. 7. Титульный лист журнала, изданного Тартуским ветеринарным институтом в 1906—1917 годы.

Рис. 8. Обложка работы, описывающей 50-летний юбилей Тартуского ветеринарного института.

Рис. 9. Наиболее выдающийся преподаватель и ученый Тартуского ветеринарного института — профессор Евгений Земмер в возрасте около 40 лет.

Рис. 10. Письмо директора Императорского института экспериментальной медицины о назначении проф. Е. Земмера действительным членом института.

Рис. 11. Диссертация выдающегося воспитанника Тартуского ветеринарного института — академика К. И. Скрябина на звание магистра ветеринарных наук.

Рис. 12. Альбом имматрикулированных, изданный по случаю 50-летнего юбилея Тартуского ветеринарного института. В нем приведены краткие биографические сведения всех студентов школы и института вплоть до 1897 года.

Рис. 13. Словарь эстонской ветеринарной терминологии, изданный в 1931 году.

Рис. 14. Журнал «Эстонское ветеринарное обозрение», выходивший в 1925—1940 годы.

Рис. 15. Почасовое распределение дисциплин в учебных планах ветеринарной специальности от 1949 и 1964 гг.

Рис. 16. Понедельное распределение практик в учебных планах ветеринарной специальности от 1949 и 1971 гг.

Список фотографических иллюстраций на таблицах

Табл. I. Здание на улице Юликооли 16 (на фото слева), в котором размещалась Тартуская ветеринарная школа в 1848—1856 гг. На заднем плане видно главное здание университета.

Табл. II. Общий вид территории и зданий Тартуского ветеринарного института и факультета. Аэрофото от 1931 года.

Табл. III. Главное здание Тартуской ветеринарной школы, ветеринарного института и факультета; построено в 1839 году (?) и сгорело в 1941 году.

Табл. IV. Здание директора Ветеринарной школы и Ветеринарного института; на втором этаже этого здания сначала находилась канцелярия учебного заведения, а в буржуазное время — кафедра гистологии; это здание, вместе с находящимся рядом с ним одноэтажным жилищем эскуатора сгорело в 1941 г.

Табл. V. Фото 1 — Улица Вене г. Тарту (вид в направлении к реке Эмайыги). Справа — главное здание Ветеринарного института и вход во двор института. Фото 2 — Маленькие жилые здания, снятые в 1936 году в связи с постройкой нового хирургического корпуса.

Табл. VI. Зоотомический театр (построенный в 1859 году), в котором вначале находилась кафедра зоотомии, патологической анатомии и зоофизиологии. В настоящее время в нем расположены анатомическая лаборатория с музеем (на II этаже) и кафедра патанатомии и паразитологии (на I этаже).

Табл. VII. Фото 1 — Клиника для мелких животных (построена в 1888 г.) до I мировой войны; за ее крышей видны сарай и сеновал, на место которых в 1916 году было построено здание зоогигиенической кафедры. В 1969 г. клинике мелких животных был надстроен второй этаж, в 4 помещениях которого размещается лаборатория по изучению лейкозов. Фото 2 — Здание терапевтической клиники, построенное в 1897 г. и сгоревшее в 1941 г. В левой стороне нижнего этажа здания находился манеж, в правой — стационар; в левой стороне второго этажа была диагностическая лаборатория и кабинет профессора, а в правой — аудитория.

Табл. VIII. Фото 1 — Здание кафедры зоогигиены (вид с крыши хирургического корпуса). Постройка зданий закончена в 1917 году. Нижний этаж — каменный, второй — деревянный. Фото 2 — Клинический двор в 1941 г. К находящейся в центре картины стационару в шестидесятые годы был надстроен второй этаж для аудитории. За крышей стационара видны развалины главного здания факультета.

Табл. IX. Клиника и стационар для животных, больных инфекционными болезнями (налево) и баня для больных животных (высветленная часть правостороннего здания). Клиника со стационаром для больных инфекционными болезнями была построена в 1859 г., и в настоящее время используется (в несколько перестроенном виде) в качестве помещения для лабораторных животных. Баня для животных (построена в 1861 г.), в связи с организацией курсов повышения квалификации военных ветеринарных врачей при институте, была преобразована в Бактериологическую станцию в 1888 г. В настоящее время в этом здании размещена лаборатория физиологии.

Табл. X. Здания факультета летом 1941 года после пожара (вид со стороны реки Эмайыги). Сохранились лишь здания, находящиеся справа от въезда со стороны улицы Вене.

Табл. XI. Ветеринарный факультет ЭСХА осенью 1972 г. (вид со стороны реки Эмайыги). Начиная слева находятся: 1) препаровочная, 2) зоотомический театр, 3) клиника для мелких животных вместе с находящейся на ее втором этаже лабораторией по изучению лейкозов, 4) здание кафедры внутренних и инфекционных болезней и кафедры зоогигиены, 5) стационар для больных животных вместе с находящейся на втором этаже аудиторией, 6) здание кафедры хирургии, деканата и различных лабораторий. Бывший пруд Мельтсвески вблизи территории факультета уже лет двадцать назад высох.

Табл. XII. Общий вид Ветеринарного факультета ЭСХА со стороны улицы Вене в декабре 1972 г.

Табл. XIII. Вид факультетских зданий с задней стороны осенью 1972 г. Слева на переднем плане видны: сарай, кузница, лаборатория физиологии, помещение для подопытных животных и препаровочная. За крышами перечисленных помещений видны частично здание кафедры зоогигиены и зоотомического театра; еще дальше (угловое здание) — бывшее здание кафедры физиологии (в настоящее время — кафедры частного животноводства), и правее от него — хирургический корпус.

Табл. XIV. Здание лаборатории гистологии ЭСХА (на улице Мичурина, 36) со стороны Ботанического сада ТГУ. В этом здании лаборатория гистологии размещается с 1951 г.

Табл. XV. Наиболее выдающиеся ученые-профессора Тартуской ветеринарной школы и ветеринарного института: доктор философских наук Фридрих Брауэль, магистр вете-

ринарных наук Евгений Земмер, доктор медицинских наук Александр Розенберг и магистр ветеринарных наук Вольдемар Гутман. Из числа директоров (следующая таблица) в эту группу входят профессора Петер Йессен, Фридрих Унтербергер и Карл Гиппих. Табл. XVI. Директора Тартуской ветеринарной школы и ветеринарного института: Петер Бойе Йессен, Фридрих Унтербергер, Казимир фон Раупах, Людвиг Кундзин и Карл Гаппих.

Табл. XVII. Деканы Тартуского ветеринарного факультета в период советской власти: проф. Йоханнес Каарде, проф. Фердинанд Лая, доц. Эвальд Пибсен, проф. Эльмар Вау и доц. Паул Сакс.

Табл. XVIII. Два преподавателя Тартуского ветеринарного факультета, имеющие свыше 50-летний стаж работы на данном учебном заведении — профессор, почетный доктор Тартуского университета Вольдемар Гутман и профессор, заслуженный деятель науки Эстонской ССР, лауреат государственной премии Эстонской ССР Йоханнес Каарде.

Табл. XIX. Преподавательский и вспомогательный персонал ветеринарного факультета ЭСХА в 1969 году.

Табл. XX. Преподаватели ветеринарного факультета ЭСХА 19 января 1973 года. Первый ряд слева: доц. Э. Пибсен, проф. Э. Нымм, проф. Ю. Техвер, проф. Й. Каарде, доц. Л. Валге (секретарь партбюро факультета), доц. П. Сакс (декан ф-та), доц. Н. Козлов (проректор по научной работе ЭСХА), проф. Э. Ридала и проф. В. Ридала. Второй ряд: доц. К. Рейдла, и. о. проф. Э. Юриссон, доц. А. Кийс, ассистент М. Рей, доц. Г. Аллес, и. о. доц. В. Кярнер, проф. Р. Сяре и проф. К. Петерсон. Третий ряд: доц. Х. Кюбар, доц. Ю. Симоварт, и. о. доц. Х. Пярн, доц. Э. Рейнтам, доц. К. Кадарик, доц. Ю. Тедрема, доц. Х. Эллер, доц. Ю. Парре, ассистент А. Кирикал и ст. преподав. М. Ялакас.

Табл. XXI. Анатомический музей на II этаже зоотомического театра. Консультацию по остеологии проводит со студентами доц. П. Сакс.

Табл. XXII. Помещение электронной микроскопии гистологической лаборатории ЭСХА. За микроскопом ст. инженер Т. Сууроя, стоит научный сотрудник лаборатории Л. Орассон.

Табл. XXIII. Фото 1 — Патолого-анатомический музей. Препараты рассматривают проф. В. Ридала и доцент Н. Козлов. Фото 2 — Лаборатория по изучению лейкозов. На заднем плане проф. Э. Нымм, доц. Й. Симоварт и научный сотрудник Т. Лахт.

Табл. XXIV. Почетный диплом, выданный комитетом Гамбургской выставки по молочной промышленности лаборатории молочной технологии Тартуского ветеринарного института в 1903 году. Фото 2 — Часть учебной коллекции подков. Первым зачинателем этой коллекции был проф. П. Йессен.

Табл. XXV. Студенты на практических занятиях по хирургии. Руководит доц. К. Рейдла.

Табл. XXVI. Фото 1 — Студенты ветеринарного факультета на практических занятиях по физиологии. Руководит доц. Э. Рейнтам. Фото 2 — Студенты, принимающие участие в научно-исследовательской работе по микробиологии. Руководит проф. К. Петерсон.

Табл. XXVII. Учебная литература по морфологии и физиологии животных на эстонском и русском языках, составленная преподавателями ветеринарного факультета.

Табл. XXVIII. Учебная литература по клиническим дисциплинам, составленная преподавателями ветеринарного факультета.

ON THE HISTORY OF HIGHER VETERINARY EDUCATION AT TARTU (1848—1973)

By J. Tehver

Summary

During its 125-year history, the higher educational institution of veterinary science at Tartu has existed as a Veterinary School for 25 years (1848—1873), as a Veterinary Institute for 45 years (1873—1918) and from 1919 onward as a Faculty of Veterinary Medicine, first incorporated in Tartu University, since 1940 in Tartu State University and since 1951 it has existed as a Veterinary Faculty of the Estonian Agricultural Academy. All through this time it has trained veterinary surgeons (during the period of the institute also assistants to veterinary surgeons), and has awarded scientific degrees corresponding to the level of the theses presented: during the period of the School and the Institute — Masters of Veterinary Science (*magister medicinae veterinariae*), in the period of 1919—1940 — Doctors of Veterinary Science (*doctor medicinae veterinariae*) and since the beginning of the Soviet period (1940—1973) — Candidates of Veterinary Science. From the foundation of the School up to 1926, the duration of studies was 4 years, later 5 years or 10 terms; at present the studies in the Veterinary Faculty last 4 years and 10 months.

The Veterinary School of Tartu (Dorpat, Yuryev) was the first higher educational veterinary institution in Russia having a teaching staff with proper qualifications in the veterinary sciences.

It was foreseen in the respective government plan that the Tartu Veterinary School, besides training veterinary surgeons, should also be a place for younger scientists to prepare themselves for further studies in foreign veterinary higher schools with the aim of becoming professors for other prospective veterinary schools in Russia.

The Tartu Veterinary School could really fulfil most of the government's intentions or hopes: its graduates became good specialists in the Army as well as in Civil Service and many of them became lecturers in higher schools. The ties between the Tartu Veterinary School and the local University became mutually close and beneficial: on the one hand University professors taught general subjects (zoology, comparative anatomy, medical chemistry, physiology, etc.), on the other hand veterinary professors taught veterinary subjects to the agronomy students of the University and veterinary jurisprudence to the students of the Medical Faculty. Professors of medicine made an extensive use of the veterinary clinics for their research work (experiments on animals).

The School began its activities at Tartu in 1848 under the supervision of the Director, Prof. Peter Boje Jessen, a pupil of the Danish Veterinary Higher School in Copenhagen. (Figs. 1 and 2; plate I, 1). Since 1825 he had been on active service in Russia as a military veterinary surgeon and had taken an additional examination here in the Medico-Surgical Academy for the qualification of a senior veterinary surgeon in 1839. Besides him, there were at the Tartu Veterinary School at first two, later three other professors teaching veterinary subjects, viz. Prof. Friedrich Brauell, Doctor of

Philosophy, Friedrich Unterberger and Alexander Unterberger (Plate XV a. XVI). All they had received their special preparation at foreign higher schools and had already been for some time on active service in Russia. Only Julius Klever, assistant professor of pharmacy, and prosector medical doctor Dyrssen were of local origin. Secondary preclinical subjects were taught by University professors and teachers of the local grammar school. During its 25-year existence 101 persons graduated from the Tartu Veterinary School and 12 persons received here their Master's Degree in veterinary science (Fig. 4).

Despite of a heavy load of teaching work, the professors of the School were also very active in research work, publishing 334 papers in the period of the School. Most investigations were devoted to the cattle plague, on which Prof. Jessen published 47 and Prof. Fr. Unterberger 25 papers. Friedrich Brauell, professor of normal and pathological anatomy, also participated in the investigation of the cattle plague and the structure of the horse's hoof (Fig. 3), but still more noticeable results were obtained by him in elucidating the character and the origin of Anthrax, especially the role of Anthrax bacilli as causative agents of the infection.

The transformation of the School into a Veterinary Institute in 1873 was more a nominal one: at first the teaching staff was enlarged only by a single assistant professor. Noticeable growth in the number of the teaching personnel took place towards the end of the century, when it consisted of 6 professors and 5 assistant professors. The teaching staff kept on increasing also at the beginning of the present century, especially in the years 1916—1917, when all the veterinary institutes in Russia were subjected to a successive transformation into institutions of a higher rank. But this development was interrupted at Tartu by the German military occupation of the town in 1918 and by the previous evacuation of the property of the Institute to a more distant part of Russia.

When in 1893 all studies were to be conducted in Russian, the number of students in the Institute increased considerably — every year approximately 50 students were enrolled. During the whole period of the Institute there had been 3,317 entrants and 1,695 graduates. 79 graduates defended their master's theses during this period and the teaching staff of the Institute published 329 scientific papers, most in Russian. In the last decade of the Institute's existence the majority of papers were published in the Institute's own journal entitled «Journal of Scientific and Practical Veterinary Medicine published by the Veterinary Institute of Tartu» (Fig. 7).

Besides research papers, about ten text-books of special surgery, bacteriology, milk hygiene, pharmacology and pharmacy were also published during the period of the School and the Institute.

The most prominent scientists among the Institute's teaching staff were as follows: 1) Prof. Eugen Semmer (has published a total of 173 papers; was an honorary member of many local and foreign veterinary societies); 2) Prof. Alexander Rosenberg (Doctor of Medicine, an internationally famous osteologist and owner of an osteological and odontological collection; member of the German Leopoldian Academy of Sciences); 3) Prof. Voldemar Gutman (a well-known surgeon and the introducer of bovine tuberculine as a diagnostic means); 4) Prof. Carl Happich (a prominent specialist in milk hygiene and an outstanding bacteriologist). Plate XV. The most famous alumnus of the Tartu Veterinary Institute was Academician K. S. Skryabin, honorary doctor of Tartu University from 1932. Skryabin took his degree of Master of Veterinary Science in 1917 at Tartu

(Fig. 11) and in the same year he was elected to an assistant professorship of the Tartu Veterinary Institute, but he soon gave up this post to become an extraordinary professor in parasitology in the newly founded Veterinary Institute at Novocherkassk. Many other students of the Tartu Veterinary Institute have also become prominent lecturers in many other veterinary institutes and faculties of Russia and the Soviet Union (professors Jevgrafov, Mikhin, Klimov, Myshkin, etc., in Moscow; professors Blumberg and Holzmann in Kazan; professors Ball, Sinyov, Konge, Kazanski, etc., in Leningrad; professors Kundzinš, Paukuls, Kangro, Kirchenšteins, Grapmanis, etc., in Riga; professors Puchkovski and Makashov in Voronezh; professors Stolnikov and Krasnopyorov in Kirov; professor Grüner in Omsk, etc.).

For the first 8 years the Tartu Veterinary School operated at 16 Ülikooli Street, in the building situated next to the University main building (Fig. 1; plate I, 1), but in 1856 the School acquired with its saved funds (25,000 roubles) a built-up square in Vene Street (Fig. 5), where the Faculty has been situated up to now. (Fig. 6; plate I, 2). Through later purchases the territory was expanded, extending up to Petersburg (now Leningrad) and Tallinn (now Staadion) Streets. The buildings on this site were reconstructed to adapt them for School purposes. At the same time many new buildings were also constructed (*Theatrum zootomicum*) (Plate VI), smithy, sick animal bath-house (Plate IX), a clinic for animals with infectious diseases, etc.). Even later additions of buildings did not meet the requirements of the more specialized educational and research work. Owing to the construction of the buildings of the School and the Institute over a period of more than 100 years their overall architectural impression was quite unsatisfactory and heterogeneous. But of these buildings about a half was destroyed by a fire during the battle days of 1941 (Plate X). Due to this circumstance the Veterinary Faculty has had to work in very crowded conditions in the post-war period up to the present time (Plates XI and XII). With the help of some adaptations this shortage of space has been only mitigated, but not eliminated. In conformity with the governmental plan the Veterinary Faculty will be housed in the near future on the common premises of the Estonian Agricultural Academy in the close vicinity of the town on Tallinn—Tartu Road.

As stated above, in the period of 1919—1940 the Veterinary Institute continued its existence in the form of the Veterinary Faculty of Tartu University. During this period it trained veterinary surgeons mainly for the home republic while the training facilities, the ideological trend, intercommunication with scientists of other countries and the orientation taken were modelled on the West-European and Scandinavian patterns. Intercourse with the veterinary science of the Soviet Union was, to a certain extent, achieved only through the corresponding literature.

The Veterinary Faculty of Tartu University began its work under very difficult conditions: all the most valuable laboratory equipment as well as the whole library of the Institute had been evacuated during the final days of World War I; besides, all the lecturers of Russian nationality had also left Tartu; of the remaining teaching staff professors L. Kundsin and E. Paukul soon left Tartu to take up service at Riga University; death snatched away Asst. Prof. Kalning in 1920, Prof. J. Waldmann in 1922 and Prof. C. Happich in 1923. Vacant posts were filled partly by local specialists (Prof. K. Saral, Asst. Prof. J. Ainson and Asst. Prof. A. Rängel), partly by the recruitment of foreign scientists (Prof. M. Hobmaier,

D. Vet. M. from Munich in 1922 for the teaching post of pathological anatomy and Prof. H. Richter, D. Vet. M. from Switzerland in 1923 to fill the post of normal anatomy and histology). The training of junior specialists of local origin was carried out partly at veterinary higher schools of Austria, Germany, Switzerland, the Netherlands and Sweden, and partly in the corresponding department of the local Veterinary and Medical Faculties. Simultaneously the Veterinary Faculty was equipped with the necessary means and apparatus for the purposes of training and research work.

During the whole twenty-year period of the existence of the Veterinary Faculty of Tartu University 561 students were enrolled and 226 persons graduated. The degree of a Doctor of Veterinary Science was conferred on 9 persons. The main topics of research work were concerned with the diagnosis and prevention of tuberculosis and brucellosis as well as with some other infectious diseases (rabies, malignant catarrhal fever of cattle), mastitis, parasitic diseases, etc. Papers of applied nature were mainly published in the journal "Estonian Veterinary Review" (Fig. 14), those of theoretical character appeared mainly in foreign journals. The teaching staff of the Faculty published a total of 436 articles of which 259 were of scientific and 177 of popular nature. Remarkable work was done in creating scientific terminology in Estonian (Fig. 13), and some textbooks were also written and published.

From the autumn term of 1940 onwards studies in the Veterinary Faculty of Tartu State University were brought into accord with the curriculum of the Veterinary Institutes of the Soviet Union and new subjects of social sciences were added. But the real Soviet line in studies and in research work could be introduced only after the end of the German fascist occupation of Estonia, during which the Faculty had lost more than a half of its buildings and a considerable amount of its equipment, apparatus and other means of training. Most of the students of the Faculty were also lost due to obligatory mobilisation into the German Army and a large number of lecturers had left the Faculty. Thus in the autumn of 1944 studies and clinical work were begun in very difficult conditions. The vacant posts of teachers were filled by Asst. Prof. E. Peebsen, Asst. Prof. V. Parve and Asst. Prof. A. Lokk (the last one from the Leningrad Veterinary Institute). In the beginning many posts of assistants were given to senior students. The number of students gradually began to increase on account of new enrolments, a large part of whom were girls. In addition to class-room, practical and laboratory work, consultations, working and educational practice were introduced into the curriculum. Imparting of political information about local and foreign events was organized on a regular basis. From 1947 onward students' study circles were formed and students' scientific conferences were arranged under the supervision of lecturers. In the course of repeated amendments to the curriculum the preclinical subjects were essentially reduced in favour of clinical and other subjects. Some changes also took place in the number of departments and chairs as well as in their structure, as the result of which 6 out of 10 chairs have remained. The Department of biologic and organic chemistry was transferred in 1958 to the newly founded Zootechnical Faculty of the Estonian Agricultural Academy.

Since 1951 the Veterinary Faculty has existed as a part of the Estonian Agricultural Academy, founded in the same year. This transfer has considerably strengthened the economical base of the Faculty.

From 1959 onwards collective and state farms as well as some industrial enterprises are entitled to send their talented young people to higher educational institutions, paying them scholarships which are by 15 per cent higher than ordinary governmental scholarships. At present there are 53 grant-aided students of this kind in the Veterinary Faculty. After graduation they are obliged to go to work to the same farm or industrial enterprise where they came from.

A total of 1,483 students have entered the Faculty in the Soviet period and 929 of them have graduated as veterinary surgeons. Among the later 533 were men and 396 women. Since 1960 the Department of Meat Technology has had 139 entrants, of which 65 have graduated, and the Department of the Technology of Milk Products has had 266 and 170 persons respectively.

On January 1, 1973, there were 354 students in the Faculty. Of them 240 studied veterinary sciences and 114 studied the technology of milk and meat products.

At present the Veterinary Faculty of the Estonian Agricultural Academy comprises the following 6 chairs: 1) Chair of anatomy and histology (headed by Prof. J. Tehver), 2) Chair of pathological anatomy and parasitology (headed by Prof. V. Ridala), 3) Chair of zoohygiene and physiology (headed by Prof. E. Ridala), 4) Chair of internal and infectious diseases (headed by Prof. E. Nõmm), 5) Chair of surgery and obstetrics (headed by Asst. Prof. K. Reidla) and 6) Chair of the technology of meat and milk products and of microbiology (headed by Asst. Prof. A. Kiis) (Plate XX).

The 25.5 full-time posts in the enumerated chairs are occupied by 8 professors, 15 assistant professors, 2 senior teachers and 1 assistant. Eight lecturers have a doctor's degree in veterinary sciences and 2 are without higher degrees. In the Soviet period 6 members of the Faculty have defended their doctoral theses in veterinary science and 32 persons their candidate's dissertations. The qualification for a doctor's degree has been promoted much by the foundation in 1962 of posts of special research workers who are temporarily freed from teaching duties. Of the lecturers of the Veterinary Faculty, this opportunity for the final preparation of their doctoral thesis has been used by 5 persons. Of them K. Peterson, E. Jürisson and L. Valge have already taken their doctor's degree, two of them in Tartu and Jürisson in Leningrad. Prof. E. Nõmm has prepared and taken his doctor's degree in veterinary science without interrupting his teaching duties.

Six postgraduates of the Faculty have received their scientific training at other veterinary institutes of the Soviet Union.

In 1962 the institution of postgraduate studies on a social basis was introduced at the Estonian Agricultural Academy. Along this line 7 scientific workers, who are not on the staff, are preparing their theses under the supervision of lecturers of the Veterinary Faculty.

In order to raise one's knowledge of ideological and theoretical problems and to become acquainted with new research techniques the members of the Faculty's teaching staff are in very close touch with the scientists of the other veterinary and medical institutes of the Soviet Union. The problems resolved in the Faculty are closely connected with practical requirements, since proper results cannot be obtained without veterinary participation in animal husbandry and in the meat and milk industries.

Collective research groups sponsored by the government have acquired

a substantial place in scientific research work (a research group for bovine leucosis, a research group for the pathology of postparturient metabolism and a branch laboratory for researches into the technology of meat and milk products).

The research work of students is also being carried out successfully. Each year 30 to 40 research papers are presented at the conferences of the Students' Scientific Society.

Since 1963 veterinary students have made use of the Republican Veterinary Polyclinic as a base for their clinical work. The Veterinary Polyclinic is housed in the Faculty rooms and includes the departments of surgery, obstetrics, medicine and of small animals. This establishment is also used by the teaching staff and the veterinary surgeons of the clinics to test new methods of medical treatment and the effect of new drugs to recommend them for practical use.

Most of the graduates of the Faculty cope with their tasks and many of them have been repeatedly awarded governmental medals and orders. Eleven graduates have been awarded the honorary title of Merited Veterinary Surgeons of the Republic.

It is worth noting that the number of graduates still does not meet the needs of the agriculture and the national economy of the Estonian S. S. R. Just now it would be highly necessary to appoint some additional 200 veterinary surgeons to normalize the present excessive work load of veterinary specialists.

In the Soviet period a leading role in the development of the Veterinary Faculty has been played by the Faculty Party organization founded in 1949 as a primary branch of the Communist Party of the Soviet Union. At the beginning of the academic year 1972/1973 the Faculty Party organization had 35 CPSU members and two candidate members. The Faculty Y. C. L. has continuously supplemented the Party ranks. The Faculty Party organization has been directed by the following secretaries in the order of their period of services: E. Nõmm, E. Jürisson, G. Alles, K. Reidla, J. Tedrema, J. Parre, K. Peterson, E. Reintam and L. Valge.

The post of the dean of the Veterinary Faculty has been occupied in the Soviet period by the following persons: 1) Prof. J. Kaarde, 2) Prof. F. Laja, 3) Asst. Prof. E. Peebsen, 4) Prof. E. Vau and 5) Asst. Prof. P. Saks.

List of Text Figures

Fig. 1. The so-called «Bürgermusse» building (situated alongside the Tartu University Main Building) in 1854, in which the Tartu Veterinary School worked during the first 8 years of its existence (1848—1856).

Fig. 2. Receipt certifying the admission of the first patient to the Veterinary School Clinic.

Fig. 3. Prof. Friedrich Brauell's research work on the growth of the horse-hoof wall, dedicated to the Tartu University on the occasion of its 50th anniversary in 1852.

Fig. 4. Title of the first thesis presented to the Tartu Veterinary School for the conferment of the degree of a Master of Veterinary Science.

Fig. 5. The premises of the Veterinary School in Vene Street in 1859.

Fig. 6. The buildings of the Veterinary Faculty in 1931.

Fig. 7. Cover-title of the non-periodical journal published by the Tartu Veterinary Institute during 1906—1917.

Fig. 8. Title-page of the publication describing the Golden Jubilee of the Tartu Veterinary Institute in 1898.

Fig. 9. Prof. Eugen Semmer, the most prominent teacher and scientist of the Tartu Veterinary Institute, at about 40. Photo received by courtesy of Dr. L. Z. Saunders.

Fig. 10. A letter by the Director of the Imperial Institute of Experimental Medicine informing the leadership of the Tartu Veterinary Institute about the election of Prof. Eugen Semmer to a full member of the staff of the above-mentioned Medical Institute.

Fig. 11. Title of the thesis presented by K. I. Skryabin (the most prominent alumnus of the Tartu Veterinary Institute, later Academician) for the conferment of the degree of a Master of Veterinary Science.

Fig. 12. Album of the enrolled students published on the occasion of the Golden Jubilee of the Veterinary Institute. It contains short biographical data about those admitted to the School and the Institute up to 1897.

Fig. 13. Title of the first Estonian dictionary of veterinary terms published in 1931.

Fig. 14. Cover-title of the «Estonian Veterinary Review», published in 1925—1940.

Fig. 15. Distribution of subjects by the hour in the study plans of Veterinary Faculty for 1949—1964.

Fig. 16. Distribution of various kinds of practical work by the week in the study plans of the Veterinary Faculty for 1949—1971.

List of Figures on Plates

Plate I. The building at 16 Ulikooli Street (on the left) where the Veterinary School was working during the period 1848—1856.

In the background the main building of Tartu State University.

Plate II. Aerial photo of the Veterinary Faculty in 1931.

Plate III. The main building of the Veterinary School, Institute and Faculty, built in 1839 (?) and destroyed by a fire during the war in 1941.

Plate IV. The building containing rooms for the Director and the administrative office of the School and Institute. During the period of 1933—1941 the Histological Laboratory of the Veterinary Faculty was located on the first floor of it. This building was also destroyed by a fire during the war in 1941.

Plate V. Fig. 1. Vene Street leading to the River Emajõgi. On the right the main building of the Veterinary Institute and the entrance to the yard of the Institute. Fig. 2. Small residential buildings in Vene Street demolished in 1936 to replace them by a new building for a surgical clinic and other departments.

Plate VI. Theatrum zootomicum (built in 1859), where at first the department of anatomy, pathological anatomy and zoophysiology was housed and which now belongs to the Anatomical Laboratory and to the Department of pathological anatomy and parasitology.

Plate VII. Fig. 1. The Small-animal Clinic (built in 1888) before World War I; in 1969 the first floor was constructed on top of it for the Laboratory of Leucoses. Fig. 2. The Internal Clinic, built in 1897 and destroyed by a fire in 1941. On the left of the ground floor there was a training room in clinical medicine, on the right — hospital, on the first floor — a lecture-hall, a laboratory and a professor's study.

Plate VIII. Fig. 1. Building of the medicine and zoohygiene departments, the construction of which was completed in 1917. Fig. 2. The yard of the surgical department in 1941. In the 1960's the first storey was added to the hospital barn (in the centre); it serves as a great lecture-hall. In the background (over the barn roof) the ruins of the main building can be seen.

Plate IX. The clinic and hospital of infectious diseases (on the left) and the bathroom for sick animals (the whitened part of the building on the right). They both were built in 1860, and now after having been rebuilt to a certain extent the rooms of the previous clinic are used for keeping laboratory animals. In connection with the introduction of refresher courses for military veterinary surgeons in 1888, the bathhouse was transformed into a Bacteriological Station by means of adding an extension to it. At present these rooms are occupied by the Physiological Laboratory.

Plate X. Buildings of the Faculty in 1941 after destruction by a fire. Only the buildings situated to the right of the main entrance (towards Staadioni Street) survived.

Plate XI. The Veterinary Faculty as seen from the direction of the River Emajõgi in the autumn of 1972. From left to right: 1) the Dissection room, 2) Theatrum zootomicum, 3) the Small-animal Clinic with the Leucoses Laboratory situated above it, 4) the Clinic for internal and infectious diseases and the Department of zoohygiene, 5) the hospital barn with the lecture-hall situated above it, 6) the surgical ward and other departments. The former Meltsiveski pond, near the Faculty area, dried up some twenty years ago.

Plate XII. General view of the Veterinary Faculty from Vene Street in December 1972.

Plate XIII. Back view of the Faculty buildings in the autumn of 1972. From left to right in the foreground: woodshed, smithy, physiological laboratory, room for the laboratory animals and dissection room. Across the roofs of the above-mentioned buildings a part of the zoohygienic department and Theatrum zootomicum can be seen; a little further — in the left corner the former physiological department (at present the department of animal breeding) is located, on its right — the building of the surgical department.

Plate XIV. Building of the Histological Laboratory, 36 Michurin Street, seen from the direction of the Botanical Garden of Tartu State University. Here the Laboratory has been located since 1951.

Plate XV. The most outstanding scientists working at the Tartu Veterinary School and Institute: 1) Prof. Friedrich Brauell, Ph. D., 2) Prof. Eugen Semmer, M. Vet. Sc., 3) Prof. Alexander Rosenberg, M. D., and 4) Prof. Woldemar Gutmann, Honorary D. Vet. Sc. From among the directors of the Institute professors Peter Jessen, Friedrich Unterberger and Carl Happich also belong to this category.

Plate XVI. The Directors of the Veterinary School and Institute: Professors Peter Boje Jessen, Friedrich Unterberger, Kazimir von Raupach, Ludwig Kundsinn and Carl Happich.

Plate XVII. Deans of the Veterinary Faculty in the Soviet period: 1) Prof. Johannes Kaarde, 2) Prof. Ferdinand Lajja, 3) Asst. Prof. Evald Peebsen, 4) Prof. Elmar Vau and 5) Asst. Prof. Paul Saks.

Plate XVIII. The two representatives of the teaching staff of the Veterinary Faculty who worked in it for over fifty years: Prof. Woldemar Gutmann, honorary doctor of Tartu University, and Prof. Johannes Kaarde, Merited Scientist of the Estonian S. S. R., state prize winner.

Plate XIX. Members of the staff of the Veterinary Faculty of the Estonian Agricultural Academy in 1969.

Plate XX. Teaching staff of the Veterinary Faculty, January 1973. First row from left to right: Asst. Prof. E. Peebsen, Prof. E. Nõmm, Prof. J. Tehver, Prof. J. Kaarde, Asst. Prof. L. Valge (Party Bureau Secretary of the Faculty), Asst. Prof. P. Saks (Dean of the Faculty), Asst. Prof. N. Kozlov (Deputy Rector of Studies of the Estonian Agricultural Academy), Prof. E. Ridala and Prof. V. Ridala. Second row: Asst. Prof. K. Reidla, Acting Prof. E. Jürisson, Asst. Prof. A. Kiis, Asst. M. Rei, Asst. Prof. G. Alles, Acting Asst. Prof. V. Kärner, Prof. R. Säre and Prof. K. Peterson. Third row: Asst. Prof. H. Kübar, Asst. Prof. J. Simovart, Acting Asst. Prof. H. Pärn, Asst. Prof. E. Reintam, Asst. Prof. K. Kadarik, Asst. Prof. J. Tedrema, Asst. Prof. H. Eller, Asst. Prof. J. Parre, Asst. A. Kirikal and Senior Instructor M. Jalakas.

Plate XXI. Anatomical Museum of the Faculty on the first floor of Theatrum zootomicum. Asst. Prof. P. Saks giving a consultation in osteology to a group of veterinary students.

Plate XXII. Electron microscope room in the Histological Laboratory of the Faculty. Senior engineer T. Suuroja operating the microscope, scientific worker L. Orasson standing.

Plate XXIII. Fig. 1. Museum of Pathological Anatomy of the Faculty. Prof. V. Ridala and Asst. Prof. N. Kozlov are examining preparations. Fig. 2. The Research Laboratory of Leucoses. In the background are Prof. E. Nõmm, Asst. Prof. J. Simovart and scientific worker T. Laht.

Plate XXIV. Fig. 1. A Diploma of Honour conferred on the Milk Laboratory of the Tartu Veterinary Institute by the Committee of the Hamburg Dairy Exhibition in 1903. Fig. 2. A section of a horseshoe collection at the shoeing laboratory. Prof. P. Jessen was the first founder of such a collection.

Plate XXV. Students having a practical lesson in surgery under the supervision of Asst. Prof. K. Reidla.

Plate XXVI. Fig. 1. Veterinary students having a practical lesson in physiology. Fig. 2. Students participating in microbiological research work. In physiology the students are supervised by Asst. Prof. E. Reintam and in microbiology — by Prof. K. Peterson.

Plate XXVII. The text-books on morphology and physiology compiled by the professors of the Veterinary Faculty.

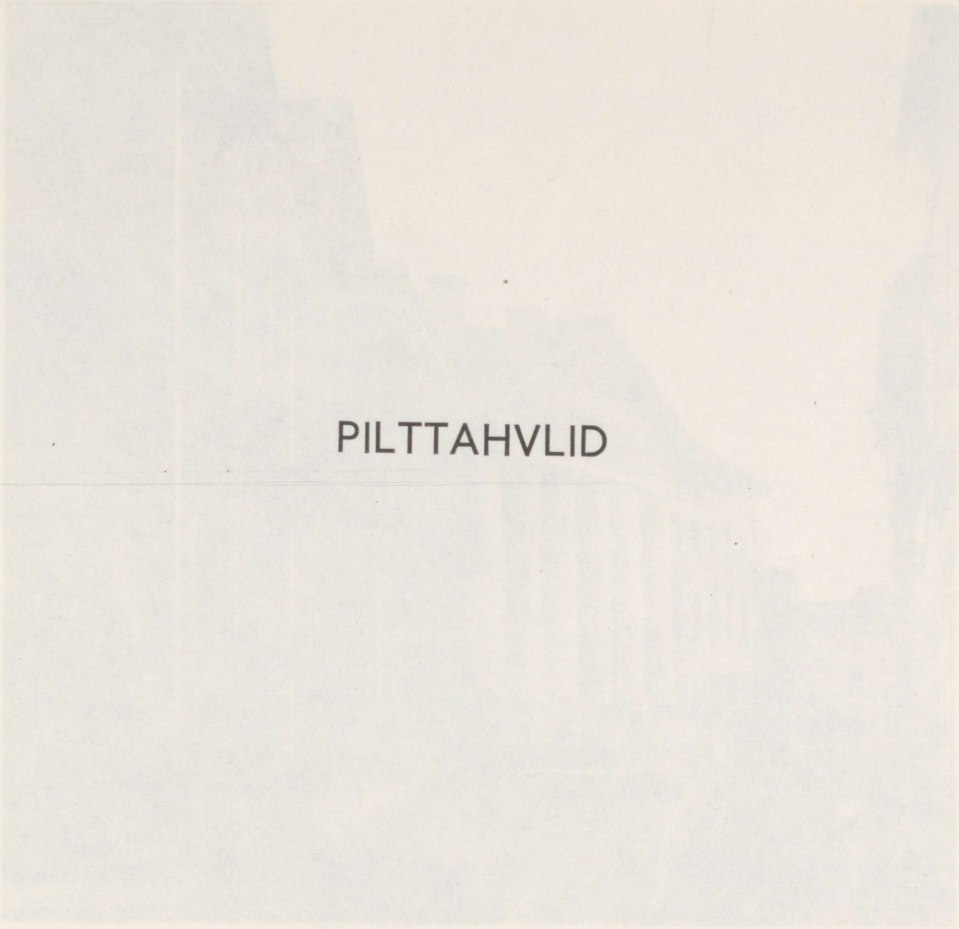
Plate XXVIII. The text-books on clinical and paraclinical subjects compiled by the veterinary professors of the Faculty.

SISUKORD

SAATEKS	5
TARTU VETERINAARIAKOOL JA -INSTITUUT	7
Tartu veterinaariaõppeasutusest üldiselt	7
Vanemaid veterinaariaõppeasutusi tsaari-Venemaal	9
Tartu Veterinaariakooli asutamise motiivid	11
Tartu Veterinaariakool	15
Kosseisud, õppejõud, allasutused, õppe- ja uurimistöö, kas- vandikud	15
Tartu veterinaariaõppeasutuse hoonestiku ajaloo	24
Võitlus Tartu Veterinaariakooli sulgemise ja ümberpaiguta- mise taotluste vastu	27
Tartu Veterinaariakooli ümbernimetamine Tartu Veterinaa- riainstituudiks	29
Eriainete õppekohad ja õppejõud instituudiperioodil	32
Teaduslik uurimistöö ja pedagoogiline tegevus Tartu Veteri- naariainstituudis	35
Veterinaararsti diplomi ja veterinaarteaduse magistrakraadi andmise kord	40
Veterinaarüliõpilaste elust Tartus	42
Tartu Veterinaariainstituudi üliõpilaste osavõtt revolutsioo- nilisest liikumisest	46
Tartu Veterinaariainstituudi elust tolleaegse üliõpilase pil- guga	48
TARTU ULIKOOLI LOOMAAARSTITEADUSKOND 1919—1940	49
Õppetoolid ja õppejõud	49
Õppekohtade komplekteerimine õppejõududega ja muutused nende isikulises koosseisus	51
Õppekavad ja eksamite korraldus	53
Üliõpilased	57
Teaduslikud kraadid	58
Teaduslik töö	60
Täienduskursused	60
Teaduskonna juures töötanud asutused	60
Akadeemiline Loomaarstiteaduslik Selts	61
Ajakiri «Eesti Loomaarstlik Ringvaade»	63
Üleminek nõukogude kõrgemaks kooliks ja saksa okupatsioon 64	
VETERINAARIMATEADUSKOND AASTAIL 1940—1973	65
Teaduskonna struktuur ja õppetöö korraldus	65
Teaduslik uurimistöö ja kvalifikatsiooni tõstmine	75
Üliõpilaste ühiskondlik aktiivsus ja vabaaja kasutamine	77
Veterinaariateaduskonna arengusuund	77

TEADUSKONNA KATEEDRITE JA OPPEJÕUDUDE SIDE- MED TEISTE OPPE- JA TEADUSLIKE ASUTUSTE NING TEADLASTEGA	79
VETERINAARITEADUSKONNA KATEEDRITE TÕÕ ISE- LOOMUSTUS	82
Anatoomia ja histoloogia kateeder	82
Patoloogilise anatoomia ja parasitoloogia kateeder	86
Loomatervishoiu ja füsioloogia kateeder	91
Sise- ja nakkushaiguste kateeder	95
Kirurgia ja sünnitusabi kateeder	100
Liha- ja piimatehnoloogia ja mikrobioloogia kateeder	104
ИЗ ИСТОРИИ ВЫСШЕГО ВЕТЕРИНАРНОГО ОБРАЗОВА- НИЯ В ТАРТУ (РЕЗЮМЕ)	109
ON THE HISTORY OF THE HIGHER VETERINARY EDU- CATION AT TARTU (SUMMARY)	117
PILTTAHVLID I—XXVIII	127

TEADUSKONNA STRUKTUUR JA ÕPPEJÕUDUDE KÕRVALDAMINE	66
TEADUSLIKE UURIMISTE JA KVALIFIKATSIOONI TÕETAMINE	75
ÕPILASTE ÕHISKONDLIK AKTIIVSUS JA VABATAJA KASVATAMINE	77
VETERINAARITEADUSKONNA TRENDSUMMUS	77

PILTTAHLVID

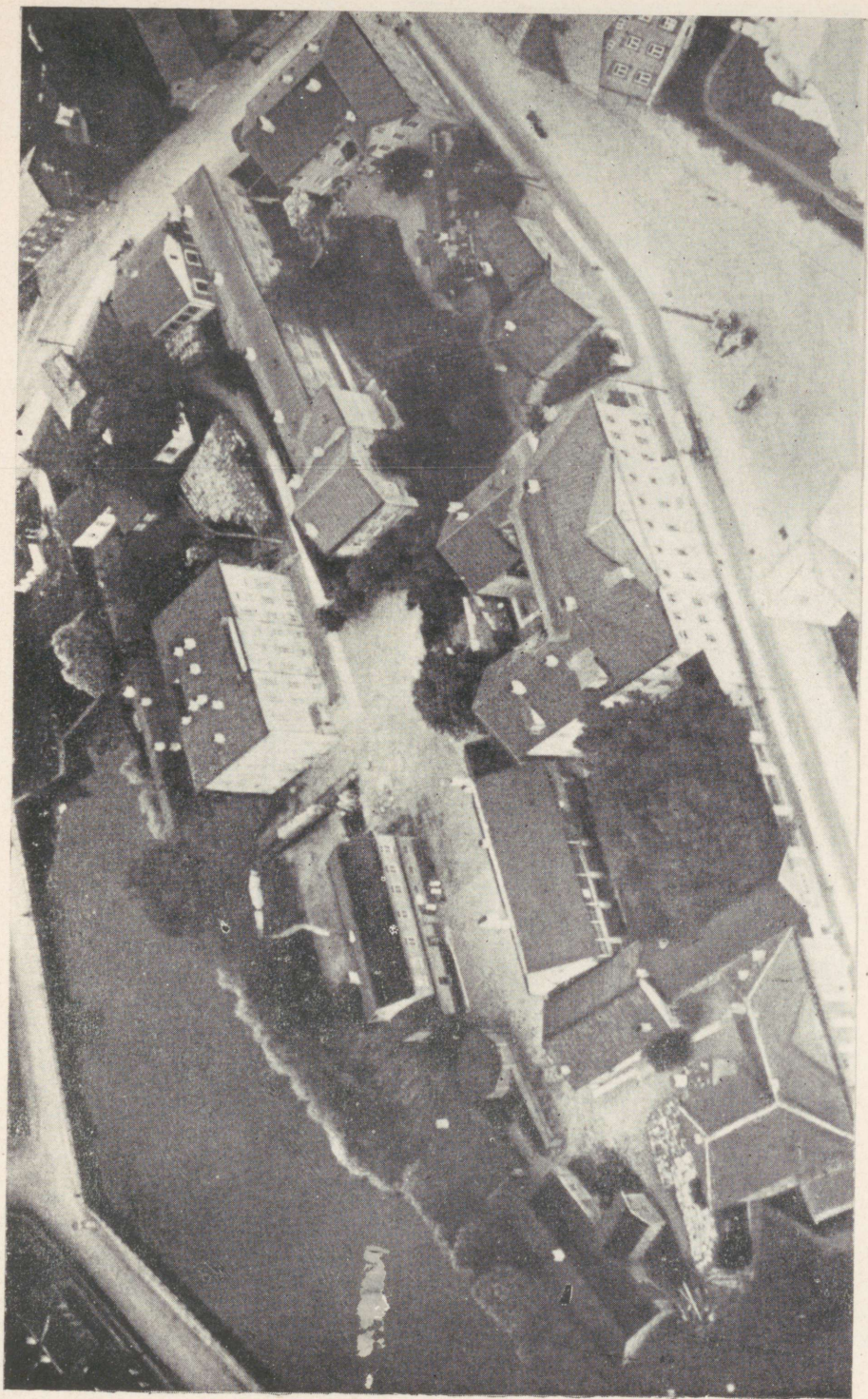
Tahvel J. Hoone (Rikooni tänavas 16 (pildil vasakul), kus asisid 1848–1856 aastas Tartu
Välisnaariskool) tooni näha JRC peahoone.

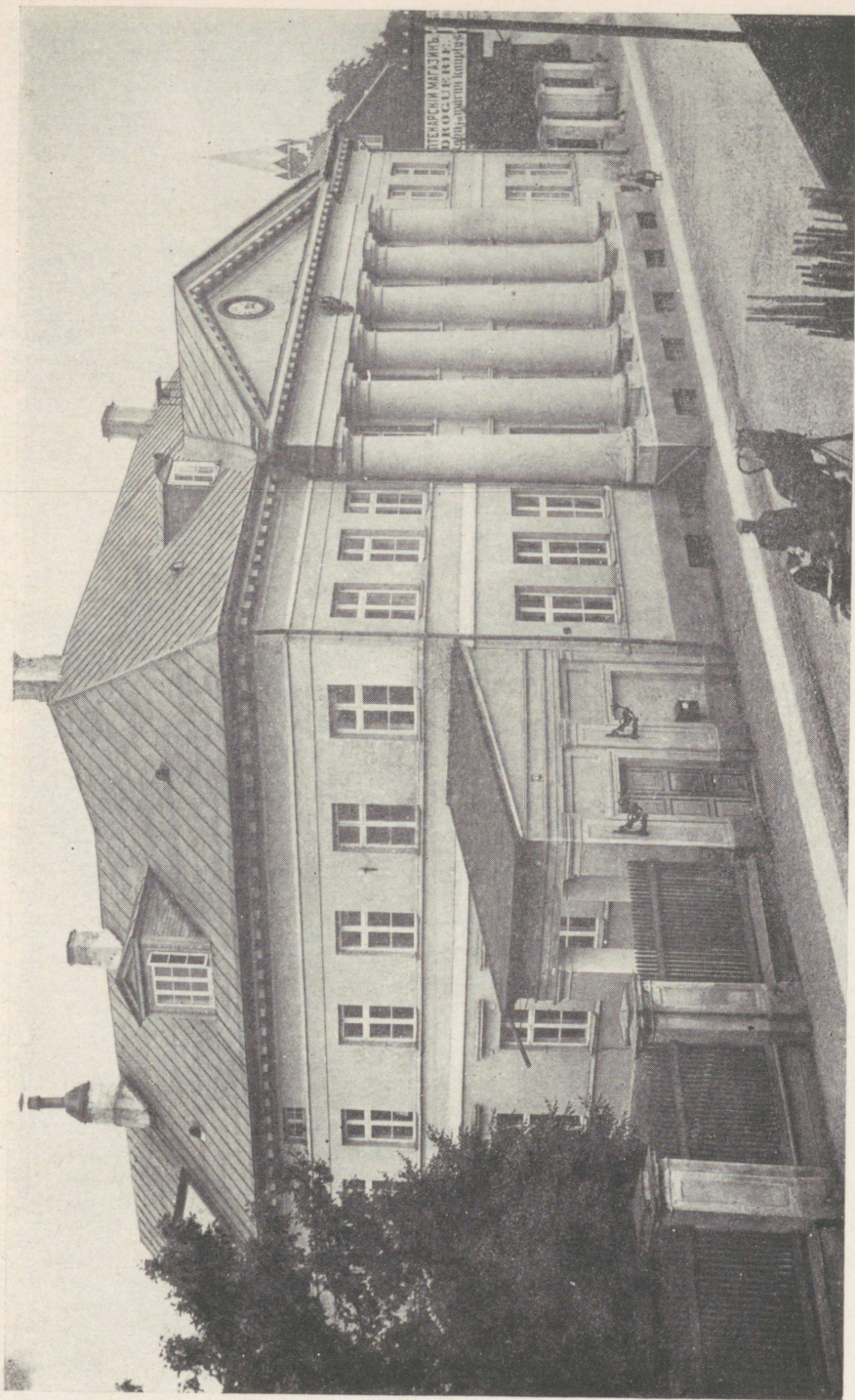
Tahvel I. Hoone Ülikooli tänavas 16 (pildil vasakul), kus aastail 1848—1856 asus Tartu Veterinaariakool. Foonil näha TRÜ peahoone.

Tahvel II. Tartu Veterinaarainstituudi ja Tartu Ülikooli Loomaarstiteaduskonna hoonestiku üldpilt. Aerofoto 1931. aastast.

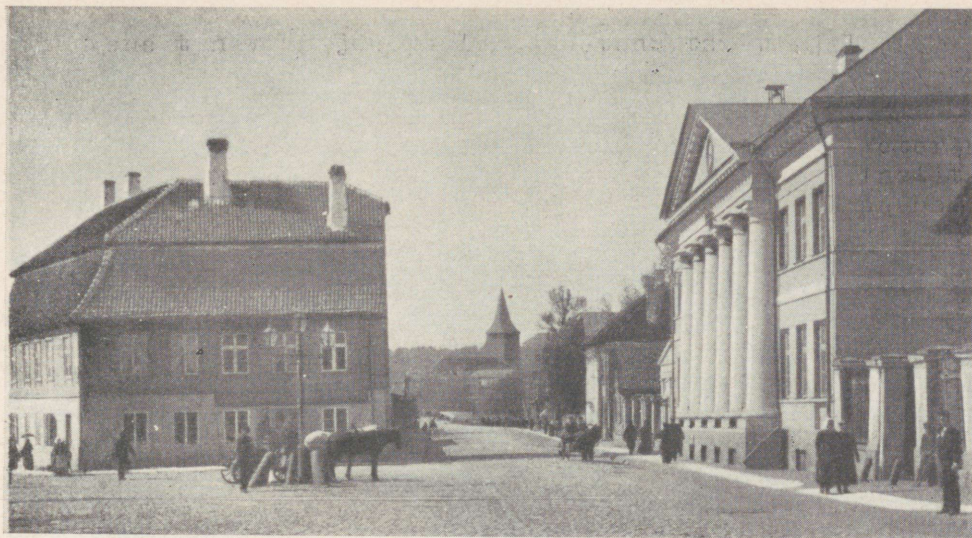

Tahvel III. Tartu Veterinaariainstituudi peahoone. Ehitatud 1839. aastal (?), hävinud sõjatuules 1941. aastal.

Tahvel IV. Tartu Veterinaariaakooli ja -instituudi direktorihooned. Selle hoone II korrusel asus varemalt õppeasutuse kantselei ja kodanlikul ajal histoloogia kateeder; hoone koos tema kõrval asetseva ühekorruselise nn. eksekutoori elamuga hävis sõjatuul 1941. aastal.

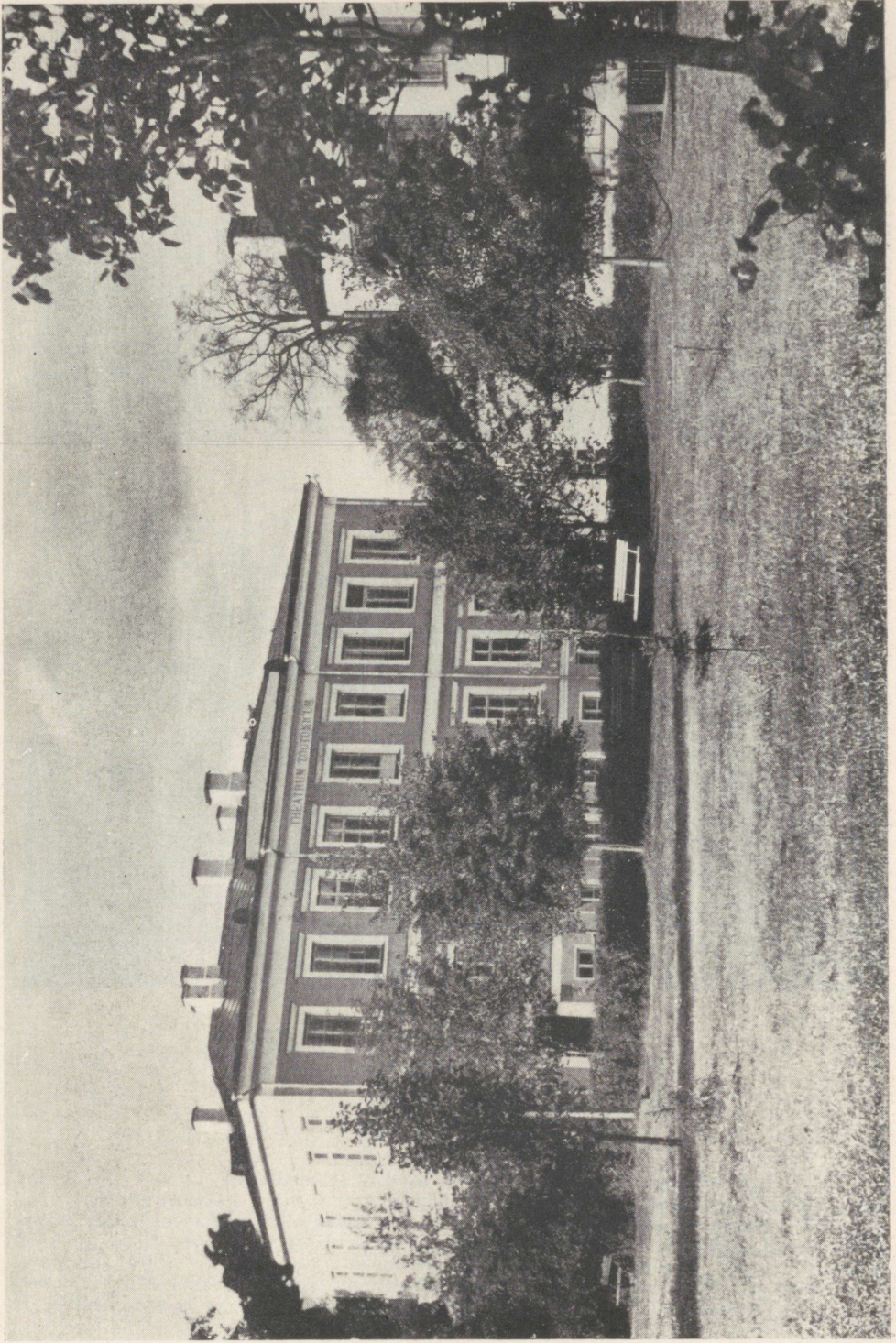

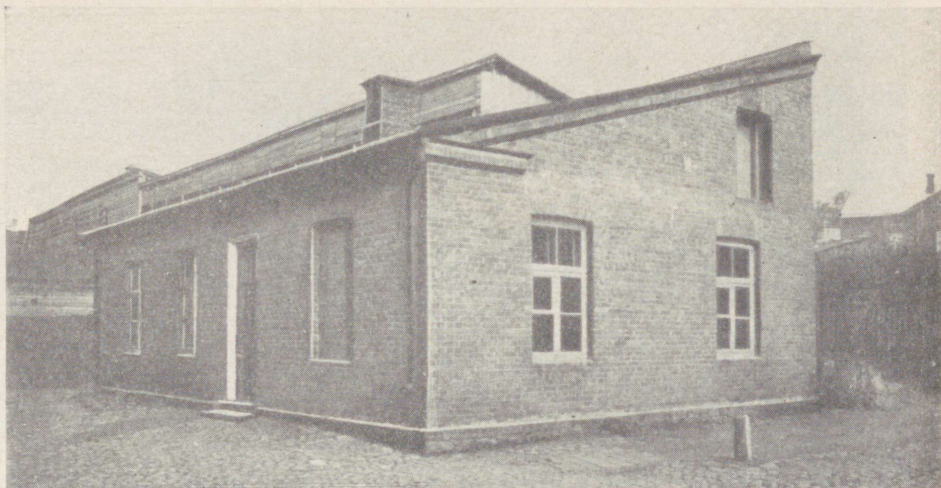

Tahvel V. Ülal — Vene tänav Emajõe poole vaadatuna. Paremäl Veterinaariainstituudi peahoone ja sissekäik instituudi õuele. Pilt pärineb tsaariajast. All — väiksemad elamud Vene tänaval, mis lammutati 1936. aastal kirurgiakorpuse ehitamisele asudes. Foto pärineb kodanlikust ajast.

Tahvel VI. 1859. aastal valminud *theatrum zootomicum*, milles algselt paiknes zootoomia, patoloogilise anatoomia ja füsioloogia kateeder (täpsemalt — zootoomilis-füsioloogiline kabinet koos zootoomilise kollektsooniga) ning mis praegu kuulub EPA anatoomia-laboratooriumile ja patoloogilise anatoomia ja parasitoloogია kateedril.

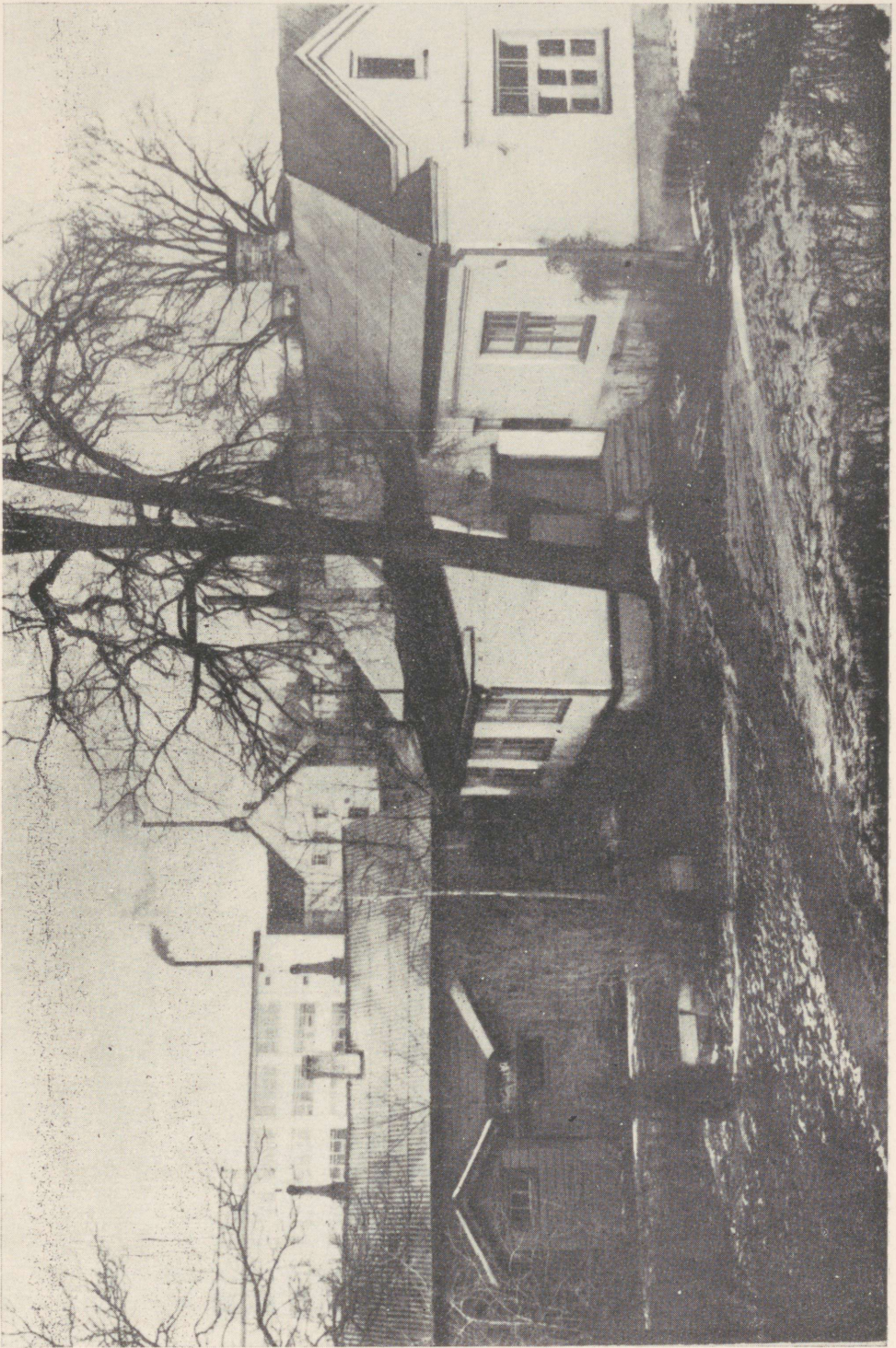
Tahvel VII. Ulal — väikeloomade kliiniku hoone enne Esimest maailmasõda; üle selle katuse paistab osaliselt puukuur ja heinaküün, mille asemele Esimese maailmasõja algusaastail ehitati loomatervishoiu kateedri hoone. Väikeloomade kliinik on ehitatud 1888. aastal. Paari aasta eest ehitati sellele peale II korrus, mille neljas ruumis töötab leukoosilaboratoorium. All — sisehaiguste kliiniku hoone, ehitatud 1897. aastal, hävinud sõjatuul. 1941. aastal. Allkorruse vasakul poolel oli maneežiruum, paremal — kliiniku statsiooniar, II korruse vasakul poolel diagnostilise laboratooriumi ruum ja professori kabinet, paremal — auditoorium.

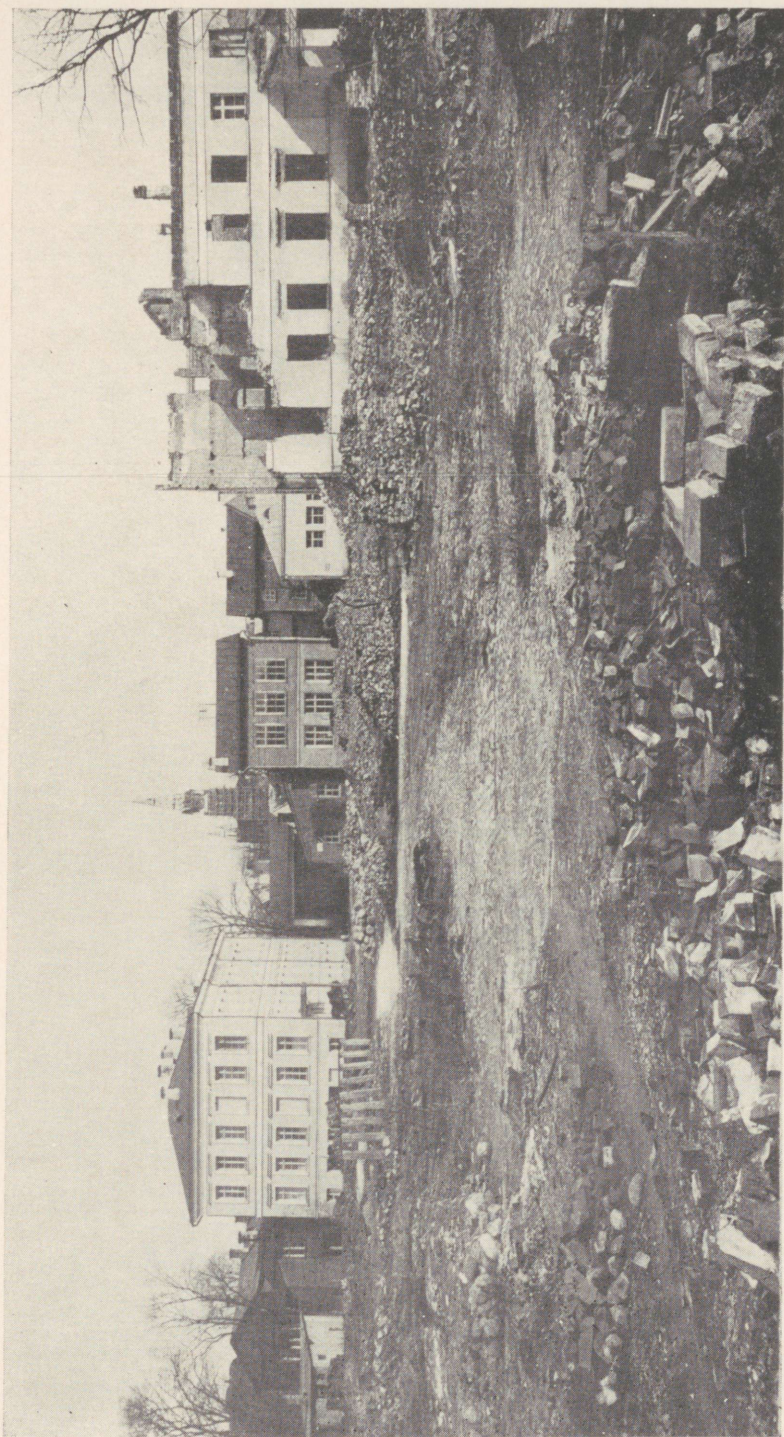

Tahvel VIII. Ulal — loomatervishoiu kateedri hoone kirurgiakorpuse katuselt vaadatuna. Hoone on valminud 1917. aastal. Allkorrus kivist, II korrus puust. Praegu üleni krohvkat-
tes. All — kirurgiakliiniku õu 1941. aastal. Keskel asuvale kliiniku statsioonarile ehitati
kuuekümnendatel aastatel II korrusena suur auditoorium. Foonil (üle stationaari katuse)
on näha peahoone varemed.

Tahvel IX. Nakkushaigete loomade kliinik ja statsionaar (vasakul) ja haigete loomade saun (parempoolse hoone valgendatud osa). Nakkushaigete loomade statsionaar on ehitatud enne 1860. aastat ja praegu kasutatakse seda mõnevõrra umberehitatult laboratoorse katseloomade ruumina. Loomade saun muudeti 1888. aastal ühenduses täienduskursuste korraldamiseks sõjaväe veterinaarstidele vastava juurdeehituse teel Bakterioloogijaama hooneks. Praegu asub siin (vahepeal mõnevõrra veelgi vähese juurdeehituse teel laiendatud hoones) füsioloogialaboratoorium.

Tahvel X. Teaduskonna hoonestik Emajõe poolt vaadatuna suvel 1941. aastal pärast sõjatule hävitusööd. Püsima on jäänud vaid sissesõiduteest paremal (Tallinna tänava poole) asetsevad hooned.

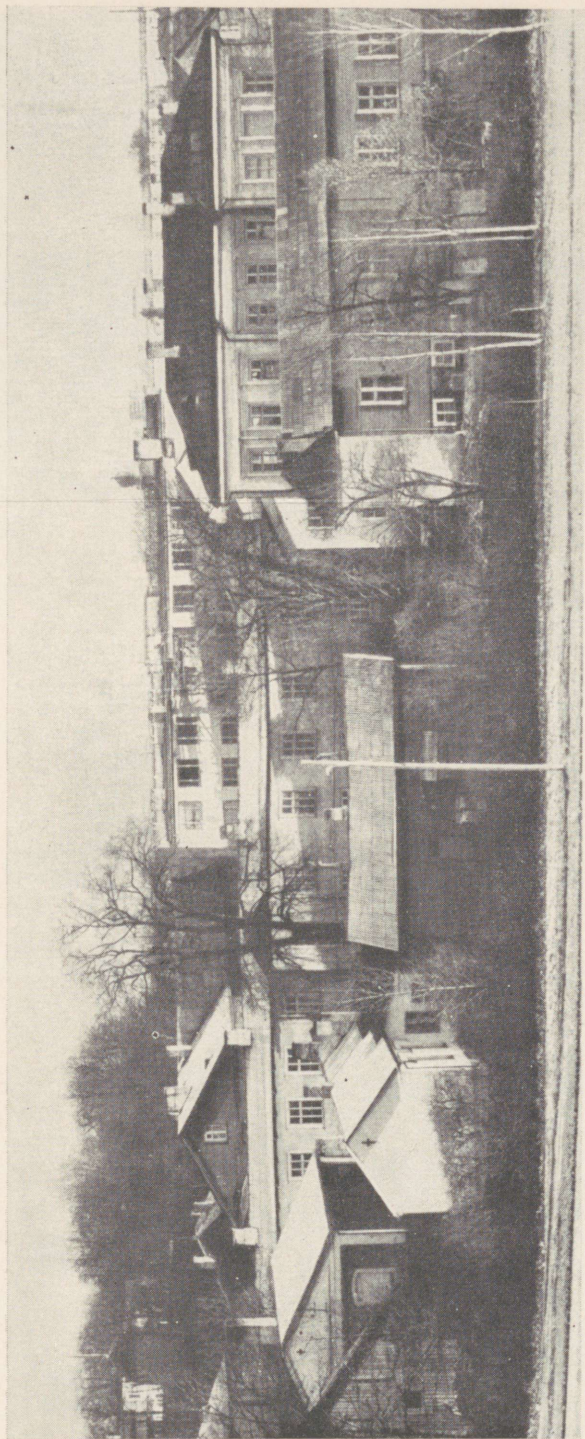
Tahvel XI. EPA Veterinaariateaduskond 1972. aasta sügisel Emmajõe poolt vaadatuna. Vasakult paremale paiknevad: 1) dissektsiooni-ruum, 2) *theatrum zootomicum*, 3) väikeloomade kliinik selle peal paikneva leukosilaboratooriumiga, 4) sisehaiguste kliiniku ja loomatervishoiu kateedri hoone, 5) patsientide statsioonar koos selle peal asuva auditooriumiga, 6) kirurgiakorpus.

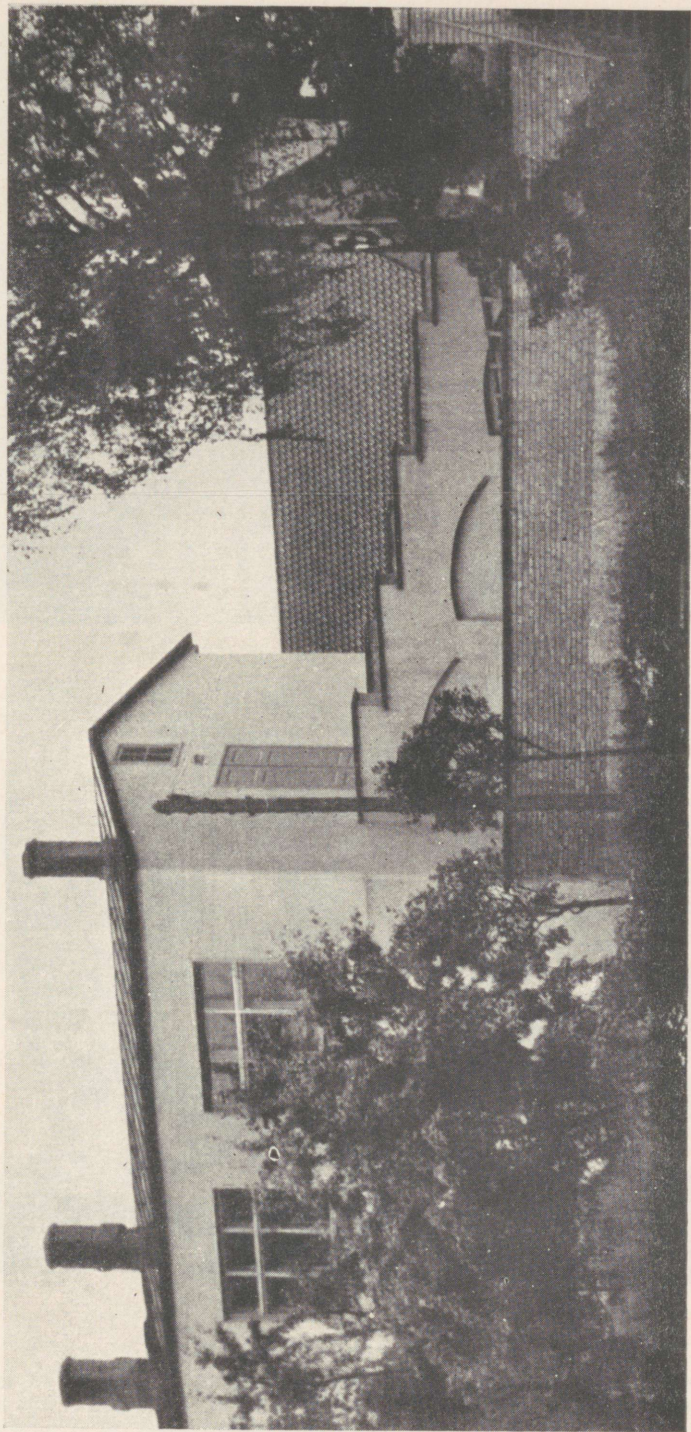
Tahvel XII. Veterinaariateaduskonna üldvaade Vene tänava poolt detsembris 1972. aastal.

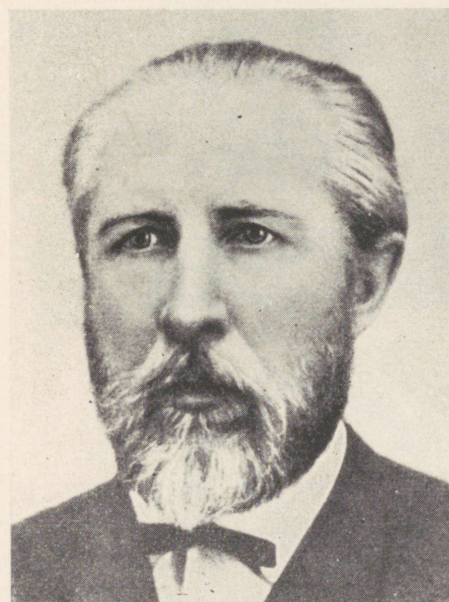
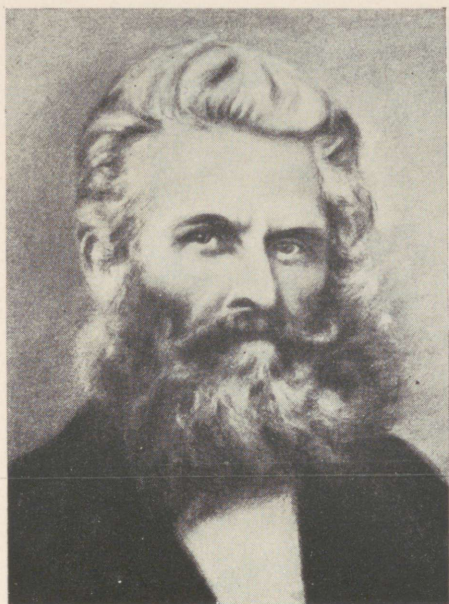
Tahvel XIII. Teaduskonna hooned tagaküljelt 1972. aasta sügisel. Vasakult paremale esiplaanil näha: puukuur, sepikoda, füsioloogia-laboratoorium, katseloomade ruum, dissektsiooniruum. Üle mainitud hoonete katuste paistavad osaliselt loomateravishoiu hoone ja *theatrum zoofomicum*; veelgi kaugemal — nurgapealne — kunagise füsioloogia, praeguse eriloomakasvatuse kateedri hoone ja sellest paremal kirurgiakorpus.

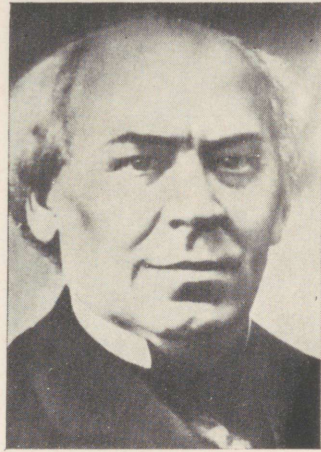
Tahvel XIV. EPA histoloogialaboratooriumi hoone Mitsurini tn. 36, TRÜ botaanikaia poolt vaadatuna. Selles hoones asub EPA histoloogialaboratoorium 1951. aastast, olles vaepeal üliõpilaste abiga põhjalikult ümber ehitatud.

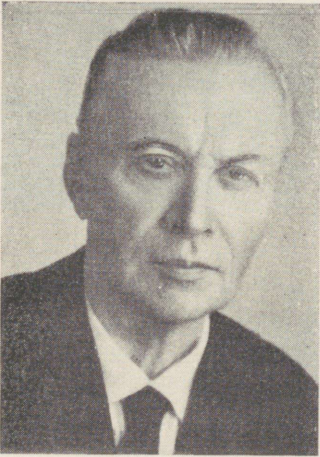
Tahvel XV. Tartu Veterinaariakooli ja -instituudi kõige väljapaistvamaid teadlasi-professoreid: ülal vasakul — dr. phil. Friedrich Brauell, ülal paremal — mag. Eugen Semmer, all vasakul — dr. med. Aleksander Rosenberg ja all paremal — mag. Voldemar Gutmann. Direktorite killast kuuluvad siia veel professorid Peter Boje Jessen, Friedrich Unterberger ja Karl Happich.

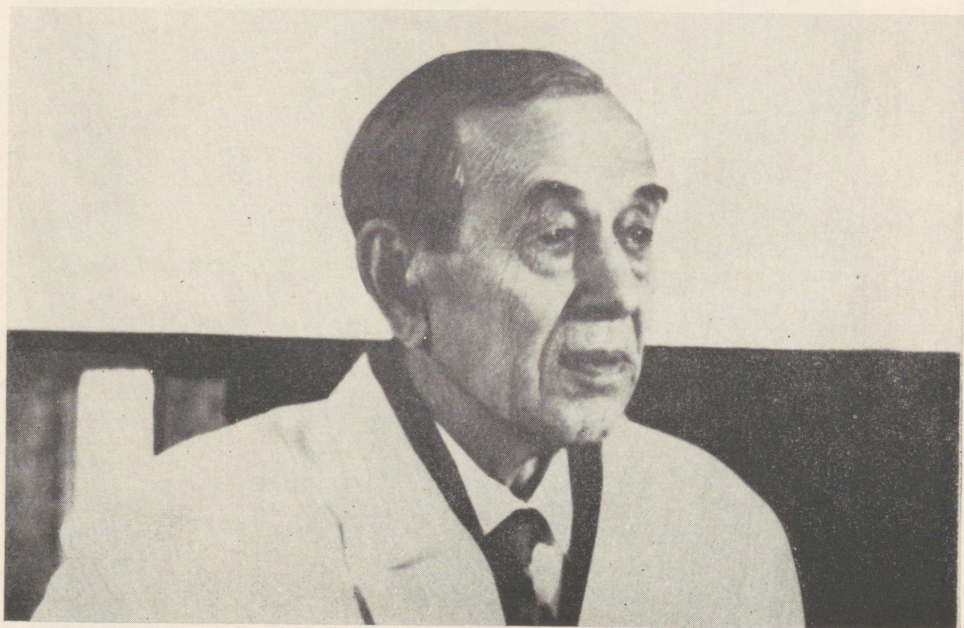
Tahvel XVI. Tartu Veterinaaria-
kooli ja -instituudi direktorid-
professorid: ülal — Peter Boje
Jessen ja Friedrich Unterberger,
keskel — Kazimir von Raupach
ja Ludvig Kundsinn ja all — Karl
Happich.

Tahvel XVII. Veterinaariateaduskonna nõukogudeaegsed dekaanid: prof. Johannes Kaarde, prof. Ferdinand Laja, dotsent Evald Peebsen, professor Elmar Vau ja dotsent Paul Saks.

Tahvel XVIII. Kaks pikima (üle 50 aasta kestnud) teenistusajaga õppejõudu Veterinaaria-
teaduskonnas — prof. V. Gutmann (ülal) ja prof. J. Kaarde.

Tahvel XIX. EPA Veterinaariateaduskonna õppe- ja abiõppe-personal 1969. aastal.

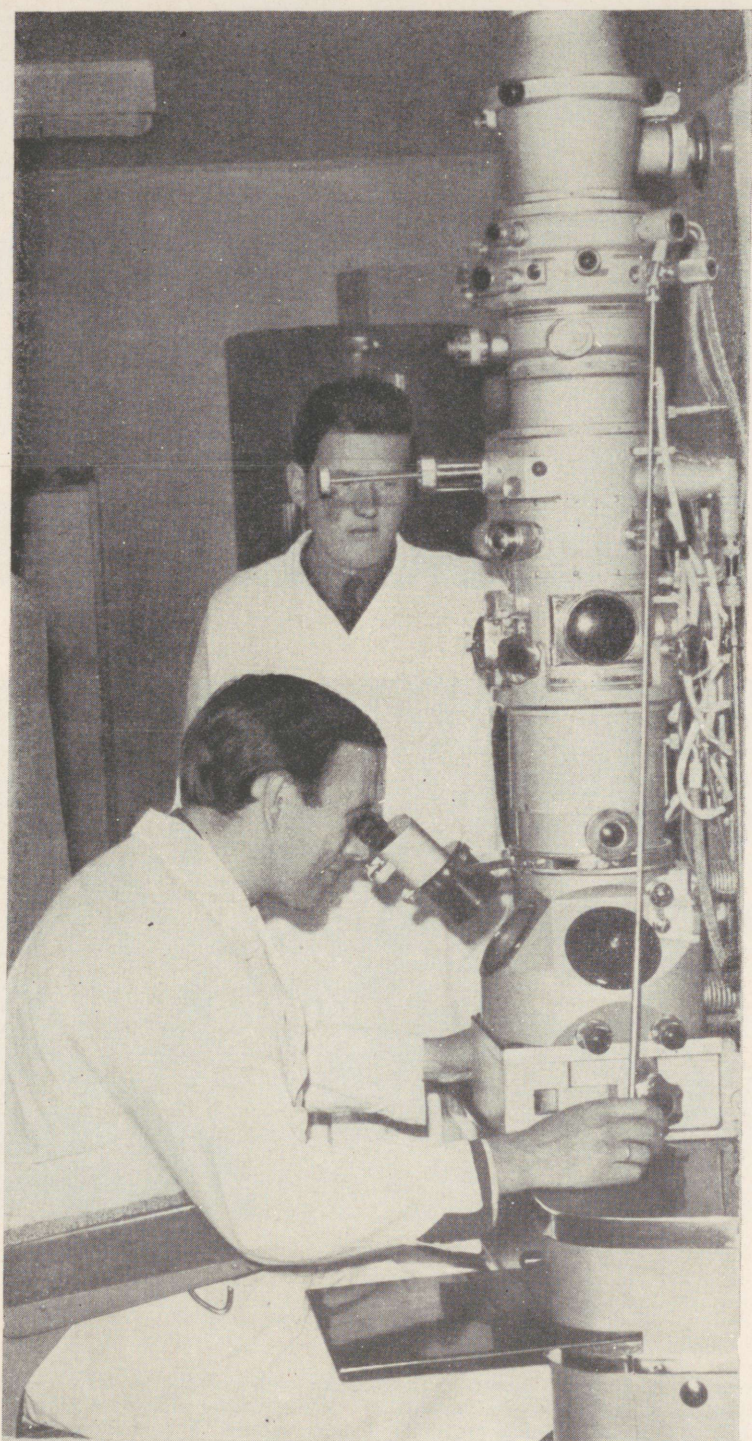

Tahvel XX. EPA Veterinaariateaduskonna õppejõud 19. jaanuaril 1973. aastal. I rida: (vasakult) dots. E. Peebsen, prof. E. Nõmm, prof. J. Tehver, prof. J. Kaarde, dots. L. Valge (teaduskonna parteibüroo sekretär), dots. P. Saks (teaduskonna dekaan), dots. N. Kozlov (EPA teadusala prorektor), prof. E. Ridala, prof. V. Rüdala, dots. K. Reidla, prof. kt. E. Jürisson, dots. A. Kiis, assistent. M. Rei, dots. G. Alles, dots. kt. V. Kärner, prof. R. Säre, prof. K. Peterson, III rida: dots. H. Kübar, dots. J. Simovart, dots. kt. H. Pärn, dots. E. Reintam, dots. K. Kadarik, dots. J. Tedrema, dots. H. Eller, dots. J. Parre, assistent A Kirikal, van. õpet. M. Jalakas.

Tahvel XXI. EPA anatoomiamuuseum *theatrum zootomicum* II korrusel. Üliõpilaste rühmale annab osteoloogias konsultatsiooni dots. P. Saks.

Tahvel XXII. EPA histoloogialaboratooriumi elektronmikroskoop. Vaatleb vaneminsener
Toivo Suuroja, seisab teaduslik töötaja Leo Orasson.

Tahvel XXIII. Ülal — patoloogilise anatoomia muuseum. Preparaate vaatlevad prof. V. Ridala ja EPA teadusala prorektor dots. N. Kozlov; all — leukooside uurimislaboratoorium. Tagafoonil prof. E. Nõmm, dots. J. Simovart ja teaduslik töötaja T. Laht.

Tahvel XXIV. Vasakul — 1903. aastal Hamburgi piimandusnäituse komitee poolt Tartu Veterinaariainstituudi piimanduslaboratooriumile antud audiplom. Paremal — osa teaduskonna rautuskabineti kabjaraudade õppekogust. Sellise õppekogu esmaseks asutajaks oli professor P. Jessen.

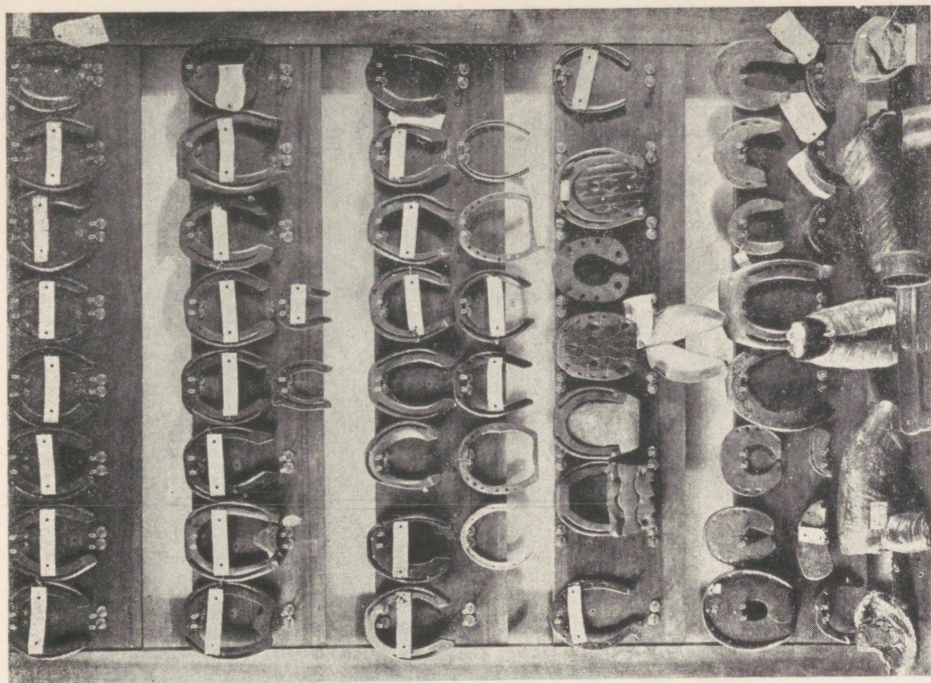
Auf der
Allgemeinen Ausstellung
 der
hygienische Milchversorgung
Hamburg 2-12 Mai 1903

ist der Milchwirtschaftlichen Abteilung des Veterinär-Instituts, Dorpat
 dieses Ehren Diplom
 auf No 296 des Katalogs zuerkannt worden

Das Comité:

Der Vorsitzende
H. J. ...

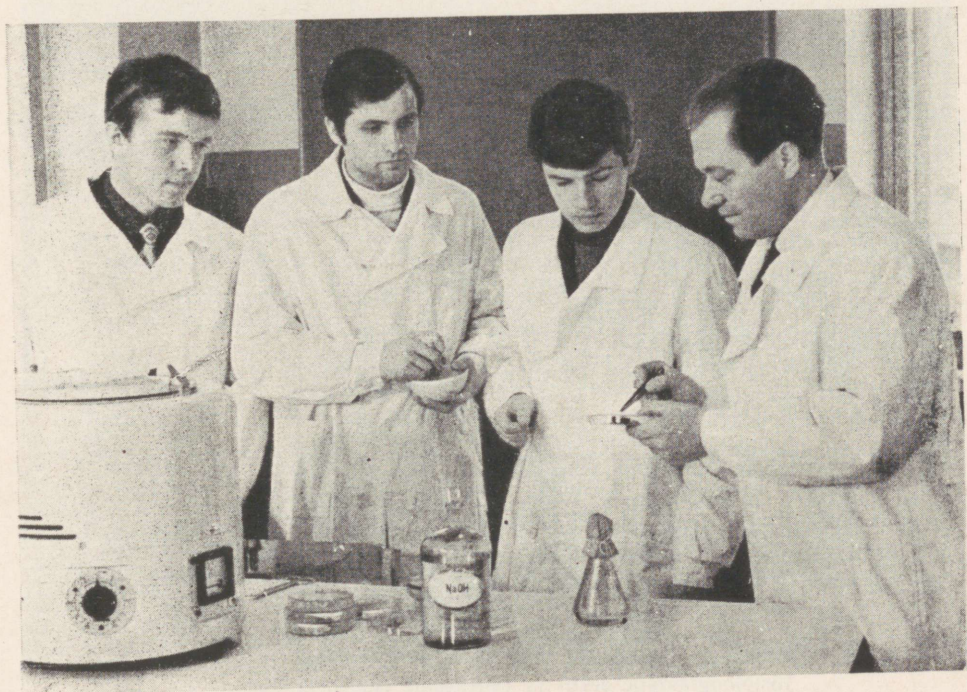
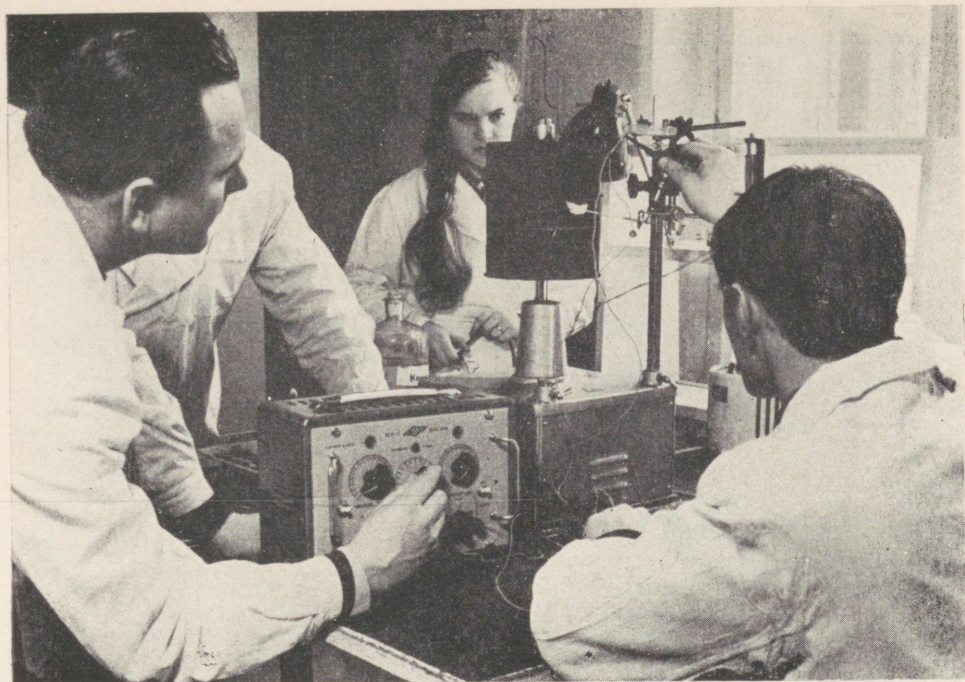
Der Schriftführer
H. ...

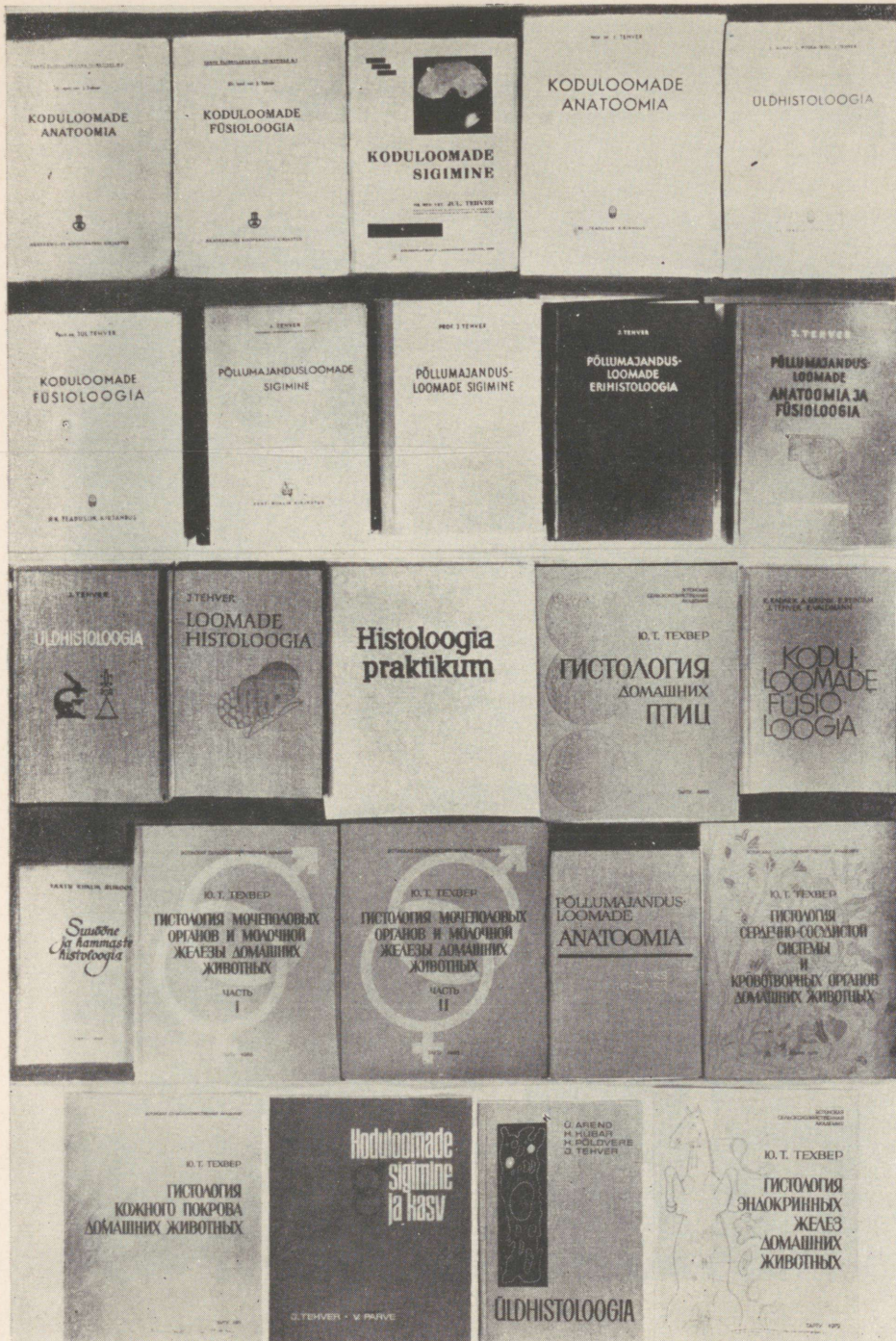
Tahvel XXV. Üliõpilased kirurgia praktikumil. Juhatab dots. K. Reidla.

Tahvel XXVI. Ülal — Veterinaariateaduskonna üliõpilased füsioloogia praktikumil; all — üliõpilased mikrobioloogilisest uurimistööst osa võtmas. Füsioloogia praktikumi juhendab dots. E. Reintam ja mikrobioloogiaalast uurimistööd prof. K. Peterson.

Tahvel XXVII. Veterinaariateaduskonna õppejõudude poolt koostatud morfoloogia- ja füsioloogiaalane eesti- ja venekeelne õppekirjandus.

KODULOOMADE
ANATOOMIA

KODULOOMADE
FÜSIOLOGIA

KODULOOMADE
SIGIMINE

KODULOOMADE
ANATOOMIA

ULDHISTOLOOGIA

KODULOOMADE
FÜSIOLOGIA

PÕLLUMAJANDUSLOOMADE
SIGIMINE

PÕLLUMAJANDUS-
LOOMADE SIGIMINE

PÕLLUMAJANDUS-
LOOMADE
ERIHISTOLOOGIA

PÕLLUMAJANDUS-
LOOMADE
ANATOOMIA JA
FÜSIOLOGIA

ULDHISTOLOOGIA

LOOMADE
HISTOLOOGIA

Histoloogia
praktikum

ГИСТОЛОГИЯ
ДОМАШНИХ
ПТИЦ

KODU-
LOOMADE
FUSIO-
LOGIA

*Süsteem
ja hammaste
histoloogia*

ГИСТОЛОГИЯ МОЧЕПЯВОВЫХ
ОРГАНОВ И МОЛОЧНОЙ
ЖЕЛЕЗЫ ДОМАШНИХ
ЖИВОТНЫХ
ЧАСТЬ I

ГИСТОЛОГИЯ МОЧЕПЯВОВЫХ
ОРГАНОВ И МОЛОЧНОЙ
ЖЕЛЕЗЫ ДОМАШНИХ
ЖИВОТНЫХ
ЧАСТЬ II

PÕLLUMAJANDUS-
LOOMADE
ANATOOMIA

ГИСТОЛОГИЯ
СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ
СИСТЕМЫ
И
КРОВОТВОРНЫХ ОРГАНОВ
ДОМАШНИХ ЖИВОТНЫХ

ГИСТОЛОГИЯ
КОЖНОГО ПОКРОВА
ДОМАШНИХ ЖИВОТНЫХ

Koduloomade
sigimine
ja kasv

ULDHISTOLOOGIA

ГИСТОЛОГИЯ
ЭНДОКРИННЫХ
ЖЕЛЕЗ
ДОМАШНИХ
ЖИВОТНЫХ

Tahvel XXVIII. Veterinaariateaduskonna õppejõudude poolt koostatud erialane õppekirjandus.

A. LAZAR
KODULOOMADE
SISEHAIGUSTE KLINILINE
DIAGNOSTIKA
D. 1964

A. LAZAR
KODULOOMADE
SISEHAIGUSTE KLINILINE
DIAGNOSTIKA
D. 1964

619-
E 22672
A. LAZAR
KODULOOMADE
SISEHAIGUSTE KLINILINE
DIAGNOSTIKA
ES-TEADUSLIK SISIJANUUS

KODULOOMADE
SISEHAIGUSTE
KLIINILINE
DIAGNOSTIKA

HOUSERAUTAMINE
KABJA TERVISHOID

KABJA JA SORA
TERVISHOID
HOUSERAUTAMINE

E. SÄRE
KABJA JA SORA-
TERVISHOID
HOUSERAUTAMINE

E. NÕMİK
VETERINAAR-
ORGANISATSIOON

E 619
43 -

E. LAMBUUD
Põllumajandusloomade
KUNSTLIK
SEEMENDAMINE

VETERINAAR-
SANITAARNE
MIKROBIOLOOGIA

E. SÄRE
PÕLLUMAJANDUS-
LOOMADE
ERI JA OPERATIIV
KIRURGIA

RETSEPTIDE
KOGUMIK
VETERINAARARSTIDELE

VETERINAAR-
FISIOTERAPIA

LOOMADE
PARASITAAR-
HAIGUSED
PARASITOLOGIA
PÕHIMÕISTED
HELMINTHOOSID

PÕLLU-
MAJANDUS-
LOOMADE
UDARA-
HAIGUSED

E. JORISSON
VETERINAAR-
FARMAKOLOOGIA

LOOMADE
NAKKUS-
HAIGUSED

E. PEEBSEN
VETERINAAR-
SANITAARNE
EKSPERTIIS

VETERINAAR-
TERAPIA
TEATMIK

POEGIMIS-
JÄRGSED
HAIGUSED

PÕLLUMEHE
LOOMATERVISHOJU
KÄSIRAAMAT
TÄHEDE TÄRBU
JÄRGIKORDI GA SAHJE
TARTU
TARTU EESTI KIRJASTUS

LOOMATERVISHOJU
KÄSIRAAMAT
TARTU
TARTU EESTI KIRJASTUS

LOOMATERVISHOJU
KÄSIRAAMAT

LOOMATERVISHOJU
KÄSIRAAMAT

Министерство сельского хозяйства СССР, Эстонская сельскохозяйственная академия. **Из истории высшего ветеринарного образования в г. Тарту 1848—1973 гг.** Под редакцией Юлиуса Техвера и Юри Парре. На эстонском, русском и английском языках. Художественное оформление Р. Тунгла и Х. Пилтер. Издательство «Valgus», Таллин. Тоimetaja A. Kruus. Kunstiline toimetaja R. Tungla. Tehniline toimetaja M. Pall. Korrektorid A. Taim ja H. Kull. Laduda antud 4. VI 1973. Trükkida antud 4. IX 1973. Paber 70×100/16. Trükipoognaid 8 + 3,5 (lisad). Tingtrükipoognaid 14,95. Arvestuspoognaid 12,85. Trükiary 2000. MB-08805. Kirjastus «Valgus», Tallinn, Pärnu mnt. 10. H. Heidemanni nim. trükkida, Tartu, Olikooli 17/19. I. Tellimuse nr. 3488.

Hind 68 kop.

68 kop.

A-33512

11

104 688